

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇAĞDAŞ ÇOCUK KİTAPLARINDA
AİLE BÜYÜKLERİNİN SUNULUŞ BİÇİMLERİ

AYŞEGÜL GÖKSEL
17746016

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. ALİ FUAT ARICI

İSTANBUL
2019

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇAĞDAŞ ÇOCUK KİTAPLARINDA
AİLE BÜYÜKLERİNİN SUNULUŞ BİÇİMLERİ

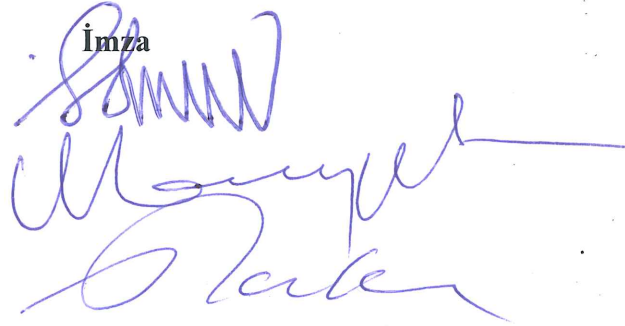
AYŞEGÜL GÖKSEL
17746016

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:
Tezin Savunulduğu Tarih: 31.05.2019
Tez Oy Birliği İle Başarılı Bulunmuştur.

Unvan Ad Soyadı

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ali Fuat Arıcı
Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Talat Aytan
: Doç. Dr. Dursun Ali Tokel

İmza

İSTANBUL
Mayıs 2019

ÖZ
ÇAĞDAŞ ÇOCUK KİTAPLARINDA AİLE DÜYÜKLERİNİN SUNULUŞ
BİÇİMLERİ

Ayşegül Göksel

MAYIS, 2019

Bir ulusun varlığını devam ettirebilmesinin teminatlarından sayılan aile, zamanla farklı biçimlere evrilmiştir. Bu süreç, büyük ebeveyn-torun ilişkisinde sancılı değişimleri beraberinde getirmiştir. Çekirdek aileye sıkıştırılan çocuk, aile büyüklerinin tecrübe ve sevgisiyle büyüme olanağından mahrum bırakılmıştır. Çocuğun gelişiminde sağlıklı kurulan büyük ebeveyn-torun ilişkisine ihtiyaç vardır. Modern dünyanın bu ilişkiye izin vermediği durumlarda mevcut boşluğu doldurmak için çocuk edebiyatına da mühim görevler düşmektedir.

Nitel araştırma desenlerinden durum çalışmasıyla gerçekleştirilen bu çalışmada çağdaş çocuk kitaplarında yer alan aile büyüklerinin sunuluş biçimleri ele alınmıştır. Çalışma kapsamında içerisinde büyük ebeveyn-torun ilişkisini ve aktarımını ihtiva eden ölçüt örnekleme ile araştırma nesnesi olarak belirlenen 15 çocuk kitabı doküman olarak kabul edilmiş ve analiz sürecinde doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Araştırmacı tarafından okunan ve içerik analizi yöntemiyle analiz edilen kitaplarda yer alan dede/nine figürlerinin sunuluş biçimleri ve torunlarıyla kurdukları iletişim türleri tespit edilmiştir. Elde edilen veriler, uzman görüşüne başvurularak kategorilendirilmiştir. İçerik analizi ile kategorilendirilen mevcut veriler, betimsel analiz ile yorumlanmıştır.

Araştırma sonucunda, incelenen eserlerde en fazla “günlük yaşam” ana kategorisine yer verildiği belirlenmiştir. Mevcut kitaplar içinde en fazla rastlanan unsur ise “kişiler arası olumlu iletişim”dir. Eserlerde “vatan sevgisi” kategorisine hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Toplam unsur miktarının en fazla olduğu eser “Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları”, unsur çeşitliliğine en fazla yer verilen eser ise “Dedemin Uçan Dairesi”dir. Her iki kategoride de en az unsur tespit edilen eser, “Çetin Ceviz”dir. Elde edilen bulgular doğrultusunda nine ve dede figürlerinin sunuluş biçimleri unsurlarının çocuk kitaplarında dengeli dağılım göstermediği, belirli kategorilere odaklanıldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, çocuk edebiyatı, nine, dede

ABSTRACT

PRESENTATION OF ELDERLS IN FAMILIES IN THE CONTEMPORARY CHILDRENS’S BOOKS

Ayşegül Göksel

MAY, 2019

The family, which is considered as one of the guarantees for the continuity of a nation, evolved different forms over time. This process has brought about painful changes in the relationship between grandparents and grandchildren. The child, who was squeezed into the core family, was deprived of the opportunity to grow with the experience and love of the family elders. However, there is a need for a grandparent's grandchild relationship established in the child's development. When the modern world does not allow this relationship, the task of filling the existing gap falls into children's literature.

In this study, which is a case study which is one of the qualitative research designs, presentation forms of family elders in contemporary children's books are discussed. Within the scope of the study, the criterion that includes the relationship and transfer of grandparent grandchildren was accepted as a document and 15 children's books identified as a research object were used as documents and document analysis was used during the analysis process. The forms of presentation of grandfather / grandmother figures in the books read by the researcher and analyzed by content analysis method and the types of communication they established with their grandchildren were determined. The data obtained were categorized with reference to expert opinion. Existing data categorized by content analysis was interpreted by descriptive analysis.

As a result of the research, it is determined that the books in the books examined have the most daily life category. The most common element among the current books is the positive interpersonal communication. In books, it is determined that there is no place in the category of homeland love. The book “Dedemin Uçan Dairesi”, in terms of elementary diversity in contemporary children's books, and “Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları” in terms of total element ratio, has the most elements. “Çetin Ceviz” is the book with the least element in both categories. According to the findings, it was determined that the forms of presentation of grandmother and grandfather figures did not show balanced distribution in children's books and focused on certain categories.

Keywords: Children, children's literature, grandmother, grandfather

ÖN SÖZ

“Köksüz şeyler daima yüzer, daima beyhude yere bir karşı sahil arar.”
(Tanpınar, 1996, 182)

Yarınların mimarları olacak çocukları yetiştirmek, değerli cevherleri işlemek gibidir. Geçmişin tecrübesi ve birikimlerine sahip olan aile büyükleri bir nesil inşasında torunları için önemli rehberlerdir. Nesiller arası bağın kurulması/sürdürülebilmesi, kültürün ve toplumun devamlılığının sağlanması bakımından aile büyüklerinin katkısı paha biçilemez ve vazgeçilemez kıymettedir. Ailenin değişimi ve dönüşümü ile geniş aileden çekirdek aileye geçişte birbirini besleyen bu iki varlığın birbirinden uzak düşmesinden ziyade onların etkileşimini artıracak fırsatların sunulması gerekmektedir. Çocuk edebiyatı, çocuğun gereksinimlerini dikkate alarak dede/nine ve torun ilişkisine ve aktarımına katkıda bulunacak edebî niteliği yüksek sanat eserleri ile çocuğun gelişimine katkı sağlayabilmektedir.

Bu çalışmada çağdaş çocuk kitaplarında yer alan aile büyüklerinin sunuluş biçimleri ele alınmış, onların torunlarıyla kurduğu ilişki ve aktarım süreçleri incelenmiş, büyük ebeveyn–torun ilişkisinin ve aktarım boyutlarının geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Kendi yolumda yürümem için beni daima destekleyen annem Neriman ve babam Mehmet Göksel’e şükranlarımı sunarım. İlayda ve Bekir gibi harika iki kardeşe sahip olduğum için çok şanslı olduğumun farkındayım. Onların da bunu bilmesini isterim.

Çalışmam boyunca akademik tecrübeleri ve manevi desteğini benden esirgemeyen, kişiliğini kendime örnek aldığım çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Ali Fuat Arıcı’ya teşekkürü borç bilirim.

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)’na BİDEB 2210/A Yurt İçi Yüksek Lisans burs desteği için çok teşekkür ederim.

İstanbul; Mayıs, 2019

Ayşegül Göksel

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	2
1.1.1. Problem Cümlesi.....	3
1.1.2. Alt Problemler	3
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Sınırlılıklar	5
1.5. Tanımlar	5
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Çocuk/Çocukluk.....	6
2.2. Çocuğun Gelişim Dönemleri	6
2.3. Çocuk ve Toplumsallık	6
2.4. Çocuk Edebiyatı	7
2.5. Çocuk Edebiyatı ve Büyük Ebeveyn.....	8
2.6. Çocuk Kitaplarında Nine ve Dede Karakterleri Torunlarına Neler Aktarabilir?.....	9
2.6.1. Sözlü Edebiyat Aktarımı	9
2.6.2. Okuma Kültürü.....	10
2.6.3. Gelenek Aktarımı	11
2.6.4. Dinî Eğitim.....	11
2.6.5. Ahlak Eğitimi	12

2.6.6. Oyun.....	13
2.6.7. Günlük Yaşam.....	13
2.6.8. Dil Bilinci.....	14
2.6. Tecrübe.....	15
2.6.10. Tarih Şuuru	15
2.6.11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar	15
2.6.12. Aile Geleneğinin Aktarımı	16
2.6.13. Söz Varlığının Geliştirilmesi.....	16
2.6.14. Kuşaklar Arası Farklılıklar.....	17
2.6.15. Vatan Sevgisi	17
2.6.16. Bilgi Aktarımı	18
2.6.17. Hayal Gücü Eğitimi.....	18
2.6.18. Problem Çözme.....	19
2.6.19. Olumsuzluklar	19
3.AİLENİN DEĞİŞİMİ VE AİLE BÜYÜKLERİ.....	21
3.1. Aile Biçimleri.....	21
3.2. Ailenin Değişimi/Türkiye’de Aile	22
3.3. Aile Büyükleri.....	24
3.4. Çocuğun Yaşamında Nine ve Dedenin Önemi	24
3.5. Büyük Ebeveyn-Torun İlişkisini Geliştirmeye Yönelik Çalışmalar	25
3.6. İlgili Araştırmalar.....	26
3.6.1.Yurt İçindeki Araştırmalar	26
3.6.2.Yurt Dışındaki Araştırmalar.....	28
4.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	31
4.1. Araştırmanın Deseni.....	31
4.2. Araştırmanın İnceleme Nesneleri.....	31
4.3. Verilerin Toplanması	33
4.4. Verilerin Analizi.....	33
4.5. Araştırmanın Güvenirliği	34
5. BULGULAR	35
5.1. “Yeşilcik” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin İncelenmesi	34
5.2. “Gemici Dedem” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin İncelenmesi	45

5.3. “Dedemi Kimseye Kaptırmam” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin İncelenmesi	55
5.4. “Dedem Benim En İyi Arkadaşım” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin İncelenmesi	62
5.5. “Yasemin ve Lavanta” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin İncelenmesi	70
5.6. “Çetin Ceviz” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin İncelenmesi.....	77
5.7. “Dedemin Ayçiçeği Tarlası” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin İncelenmesi	84
5.8. “Dedemin Uçan Dairesi” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin İncelenmesi	90
5.9. “Taşkafa” Kitabında yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin İncelenmesi ..	99
5.10. “Dedemin Bakkalı” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin İncelenmesi.....	106
5.11. “Dedem Eve Dönüyor” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin İncelenmesi.....	113
5.12. “Dünyanın En Talihli Vapuru” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin İncelenmesi	121
5.13. “Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin İncelenmesi	128
5.14. “Anneannem Gelin Oldu” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin İncelenmesi	139
5.15. “Anneannemin Güzel Çiçekleri” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin İncelenmesi	147
6.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	163
6.1.Sonuç ve Tartışma.....	163
6.2. Öneriler	171
KAYNAKÇA	173
EKLER	183
Ek.1.....	183
Ek.2.....	184
Ek.3.....	185
ÖZ GEÇMİŞ.....	188

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo.4.1: Araştırmada Kullanılan Çocuk Kitapları ve Yayınevleri	31
Tablo.5.1: “Yeşilcik” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları.....	35
Tablo.5.2: “Yeşilcik” Kitabında Yer Almayan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları.....	36
Tablo.5.3: “Gemici Dedem” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları.....	45
Tablo.5.4: “Gemici Dedem” Kitabında Yer Almayan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları.....	46
Tablo.5.5: “Dedemi Kimseye Kaptırmam” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	55
Tablo.5.6: “Dedemi Kimseye Kaptırmam” Kitabında Yer Almayan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	56
Tablo.5.7: “Dedem Benim En İyi Arkadaşım” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	63
Tablo.5.8: “Dedem Benim En İyi Arkadaşım” Kitabında Yer Almayan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları.....	63
Tablo.5.9: “Yasemin ve Lavanta” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları.....	70
Tablo.5.10: “Yasemin ve Lavanta ” Kitabında Yer Almayan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	71
Tablo.5.11: “Çetin Ceviz” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları.....	77
Tablo.5.12: “Çetin Ceviz” Kitabında Yer Almayan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları.....	78
Tablo.5.13: “Dedemin Ayçiçeği Tarlası” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	84
Tablo.5.14: “Dedemin Ayçiçeği Tarlası” Kitabında Yer Almayan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	84

Tablo.5.15: "Dedemin Uçan Dairesi" Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	90
Tablo.5.16: "Dedemin Uçan Dairesi" Kitabında Yer Almayan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	91
Tablo.5.17: "Taşkafa" Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları.....	99
Tablo.5.18: "Taşkafa" Kitabında Yer Almayan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları.....	100
Tablo.5.19: "Dedemin Bakkalı" Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları.....	106
Tablo.5.20: "Dedemin Bakkalı" Kitabında Yer Almayan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	107
Tablo.5.21: "Dedem Eve Dönüyor" Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	113
Tablo.5.22: "Dedem Eve Dönüyor" Kitabında Yer Almayan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	114
Tablo.5.23: "Dünyanın En Talihli Vapuru" Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	121
Tablo.5.24: "Dünyanın En Talihli Vapuru" Kitabında Yer Almayan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	122
Tablo.5.25: "Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları" Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları.....	128
Tablo. 5.26: "Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları" Kitabında Yer Almayan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	129
Tablo.5.27: "Anneannem Gelin Oldu" Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	139
Tablo.5.28: "Anneannem Gelin Oldu" Kitabında Yer Almayan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	140
Tablo.5.29: "Anneannemin Güzel Çiçekleri" Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	147
Tablo.5.30: "Anneannemin Güzel Çiçekleri" Kitabında Yer Almayan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimleri Unsurları	148
Tablo.5.31: Çağdaş Çocuk Kitaplarında Unsur Çeşitliliği.....	155
Tablo.5.32: Çağdaş Çocuk Kitaplarında Yer Alan Toplam Unsurlar	156

Tablo.5.33: Çağdaş Çocuk Kitaplarında Yer Alan Ana Kategori Oranları	157
Tablo.5.34: Kişiler Arası İletişim.....	158
Tablo.5.35: Çağdaş Çocuk Kitaplarında Yer Alan Unsurlar	159

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil.5.1: Çağdaş Çocuk Kitaplarında Unsur Çeşitliliğinin Yüzdelik Görünümü155

Şekil.5.2: Çağdaş Çocuk Kitaplarında Toplam Unsurların Yüzdelik Görünümü.....156

KISALTMALAR

AGÇ	: Anneannemin Güzel Çiçekleri
AGO	: Anneannem Gelin Oldu
ÇÇ	: Çetin Ceviz
DAT	: Dedemin Ayçiçeği Tarlası
DB	: Dedemin Bakkalı
DBEİA	: Dedem Benim En İyi Arkadaşım
DED	: Dedem Eve Dönüyor
DETV	: Dünyanın En Talihli Vapuru
DKK	: Dedemi Kimseye Kaptırmam
DUD	: Dedemin Uçan Dairesi
GD	: Gemici Dedem
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NYDO	: Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları
T	: Taşkafa
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vb	: ve benzeri
vd	: ve diğerleri
Y	: Yeşilcik
YVL	: Yasemin ve Lavanta

1. GİRİŞ

Dünyada endüstri devrimi ile birlikte köyden kente göçler artmış ve bu sarsıcı değişim aile kavramını derinden etkilemiştir. Birkaç kuşağın bir arada yaşadığı geniş aileler yerlerini anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek ailelere bırakmıştır.

Geniş ailelerin ulu çınarları nine ve dedeler; sosyal, ahlakî, dinî, duygusal eğitim vb. vermek suretiyle torunlarının yetiştirilmesinde anne ve babalara yardım etmekteydiler. Kültür aktarıcısı olmalarının yanı sıra torunları için de saygı duyulan rol modellerdi.

Günümüzde sıkça rastlanan çekirdek ailede annelerin de çalışma hayatına dâhil olması, çocukların bakımı ve eğitiminde desteğe duyulan ihtiyacı arttırmıştır. Çalışan ebeveynler için “çocukla kimin ilgileneceği” büyük sorun teşkil etmektedir. Çocuk eğitimi hafife alınabilecek bir konu olmadığından anne babanın ev dışında geçirdiği uzun saatler boyunca çocuğun güvenilir ellere teslim edilmesi gerekmektedir.

Ebeveynler evde bulunmadıkları zamanlarda genellikle çocuk bakıcılarından veya dede/ninelerden yardım almayı tercih ederler. Çocuk bakıcılarının aile geleneğini, millî kültürü vb. genç kuşaklara aktarma görevini lâyıkıyla yerine getiremeyeceği aşîkârdır. Bunun yanı sıra ailelerin güvenebileceği, şefkatli, çocuğun gelişimine katkı sağlayabilecek beceri ve yeterlilikte birini bulabilmek de kolay değildir.

Hrdy (2011), uzak geçmişimizde çocuğu büyütmek için çevremizdeki insanlardan yardım istemenin normal karşılandığını, bilhassa modern Batı toplumlarında şişirilen bireysellik ile çocuk yetiştirmedeki iş birliğinin birbiriyle çatıştığını, birlikte çocuk yetiştirmenin bize atalarımızdan kalan bir miras olduğunu belirtmiştir.

Çocuk eğitiminde dede ve nineler; sahip oldukları tecrübe, bilgi, ahlakî değer ve torunlarına duydukları yoğun sevgileriyle ilk akla gelen destek kaynakları olarak görülmüşlerdir. Canatan (2008, 67), “Aile içinde gerçekleşen iletişimlerde sözel edebiyatın ürünleri, adetler, görenekler, ahlaki ve din[î] bilgiler yaşlılardan gençlere aktarılır. Bu aynı zamanda sosyalleşme sürecinin temel özelliğidir.” diyerek kuşaklar arası etkileşimin önemini vurgulamış, yaşlıların genç kuşaklarla bir arada bulunmasının kültürel birikim ve değerlerin aktarılmasında oynadığı rolü dile getirmiştir.

Çocuk edebiyatı, çocuk gelişimi ve eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Çocuk, hayatı edebiyat vasıtasıyla keşfeder (Alver, 2005), okuduğu kitaplardaki kahramanlarla özdeşim kurar, o kahramanların etkisinde kalır. Bu kahramanlar ve onların niteliklerinden yararlanarak yeni yaşantılar kazanır (Sever, 2008, 77). Çocuklara yönelik eserlerdeki kişi/kahraman kadroları son derece önemli (Geçgel, Ak, 2007) olduğundan çocuğun kitaplardaki kahramanlarla etkileşim içine girebilmesi, doğru özdeşim kurabilmesi için iyi kurgulanmış karakterlerle karşılaştırılması gerekir. İyi bir çocuk edebiyatının ahlaki değer yargılarını içermesinin yanı sıra edebî değer taşıması da gerekir (Yalçın, Aytaş, 2008, 16-17). Aynı zamanda çocuk edebiyatı çocuklara vatan, millet, bayrak, doğa, insan sevgisini ve büyüklere saygıyı telkin eden, güzellik duygusu kazandıran kitaplardan oluşmalıdır (Anaz, 2018).

Günümüz yazarları tarafından kaleme alınan çocuk kitaplarında kuşaklar arası ilişki ve aktarım sürecini yansıtacak biçimde iyi kurgulanmış nine ve dede karakterlerinin yer alması, çocuğun gelişimine katkı sağlayacaktır.

1.1. Problem Durumu

“Bandura’ya göre insanların sergilediği pek çok davranış, diğer insanların davranışlarını gözlemleme ve onları model alma yoluyla kazanılır” (Bayrakçı, 2007, 203). Taklit, gözlem ve model olarak birlikte olduğu yetişkinin konuşmasına, hareketlerine, alışkanlıklarına öykünen çocuk, ilk eğitimini de en yakınında bulunan ve birlikte zaman geçirdiği bu kişilerden almakta ve kendi davranış örüntülerini bu şekilde oluşturmaktadır (Altan, Tarhan, 2018). Burada dikkat edilmesi gereken husus çocukların gözlem yoluyla istenen (merhamet, paylaşma, okuma kültürü edinme vb.) davranışları edinebilmelerinin yanı sıra istenmeyen (yalan söylemek, küfretmek, kötü

alışkanlıklar edinme vb.) pek çok davranışı da edinebilecek olmalarıdır. Bu yüzden çocukların doğru rol modellerle birlikte zaman geçirmeleri gerekmektedir. Çocuk eğitiminde dede ve nineler; sahip oldukları tecrübe, bilgi, ahlakî değer ve torunlarına duydukları yoğun sevgileriyle ilk akla gelen destek kaynakları olarak görülmüşlerdir.

Günümüzde çocukların nine ve dedeleriyle büyüyebilmesi herkesin sahip olamayacağı bir ayrıcalık olarak görülmektedir. Büyük ebeveynlerinden yoksun olarak büyüyen çocuklara ne olacağı, bu boşluğun nasıl doldurulacağı kafaları meşgul eden bir problemidir. Çocukların kuşaklar arası aktarım ve paylaşım sürecinden mahrum kalmaması adına çocuk edebiyatına da önemli görevler düşmektedir.

Çocuk kitabı, belirli bir toplumdaki bir yetişkin ile aynı topluma ait olan yetişkinlerin bilgi ve deneyimlerinden ve duygusal olgunluktan yoksun bir çocuk arasında bağ kuran bir bildiri, bir tarihsel iletişimdir (Soriano, 1977). Günümüz yazarlarınca kaleme alınan çocuk kitaplarında yer alan nine ve dede karakterlerinin çocuğun gelişim ihtiyaçlarına cevap verebilecek biçimde oluşturulup oluşturulmadığı, nesiller arası aktarımın ne kadar ve ne şekilde gerçekleştiği incelenmesi gereken bir husustur.

1.1.1. Problem Cümlesi

Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimleri nasıldır?

1.1.2. Alt Problemler

1. Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan dede ve nine karakterlerinin sözlü edebiyat aktarımına katkısı nasıldır?
2. Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan dede ve nine karakterlerinin çocuğa okuma kültürü kazandırmadaki etkisi nasıldır?
3. Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan dede ve nine karakterlerinin gelenek aktarımına katkısı nasıldır?
4. Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan dede ve nine karakterlerinin çocukların dinî ve ahlaki eğitime katkısı nasıldır?
5. Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan dede ve nine karakterlerinin çocuklara geleneksel oyun ve oyuncakları aktarmadaki katkısı nasıldır?

6. Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan dede ve nine karakterlerinin günlük yaşamla ilgili aktarımları nelerdir?
7. Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan dede ve nine karakterlerinin çocuklara dil bilinci ve tarih şuuru kazandırmadaki etkisi nasıldır?
8. Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan dede ve nine karakterlerinin aktardığı tecrübeler nelerdir?
9. Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan dede ve nine karakterlerinin çocuğa vatan sevgisi kazandırmadaki etkisi nasıldır?
10. Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan dede ve nine karakterlerinin aktardığı aile gelenekleri nelerdir?
11. Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan dede ve nine karakterlerinin çocuğun söz varlığının gelişimine katkısı nasıldır?
12. Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan dede/nine karakterleri ve torunları arasındaki kuşaklar arası farklılıklar nelerdir?
13. Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan dede ve nine karakterlerinin edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarımları nelerdir?
14. Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan dede ve nine karakterlerinin çocuğun hayal gücü gelişimine katkısı nasıldır?
15. Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan dede ve nine karakterlerinin bilgi aktarımına katkısı nasıldır?
16. Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan dede ve nine karakterlerinin çocuğun problem çözme becerilerinin gelişimine katkısı nasıldır?
17. Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan dede ve nine karakterlerinin barındırabileceği olumsuz özellikler nelerdir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı çağdaş çocuk kitaplarında yer alan aile büyüklerinin sunuluş biçimlerinin incelenmesi ve çocuğun gelişimi açısından aktarımların yeterliliğinin sorgulanmasıdır. Bu bağlamda mevcut eserlerde yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimlerinin, torunlarıyla ilişkilerinin ve paylaşımlarının yazar tarafından nasıl kurgulandığı belirlenmiş, büyük ebeveyn-torun ilişkisinin ve aktarımların boyutları sınıflandırılmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Çocuğun gelişiminde aile büyükleri önemli bir rol oynamaktadır. Modern dünyanın koşulları büyük ebeveyn-torun ilişkisinin sağlıklı olarak kurulmasını sekteye uğratabilmektedir. Bireysel olarak çocuğun, toplumsal olarak da bir ulusun nesiller arası etkileşime ve paylaşımına ihtiyacı vardır.

Büyük ebeveyn-torun ilişkisini ve aktarımını konu edinen çocuk kitabı sayısı sınırlıdır. Kaldı ki bu ilişkinin mahiyeti ve önemi de tam olarak kavranabilmiş değildir. Yozlaşma, köksüzleşme tehlikesine karşı sağlıklı büyük ebeveyn-torun ilişkisi ve aktarımının ele alındığı nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinin sayısının artırılması çocukların gelişimine katkı sağlayacaktır.

Bu araştırma, çağdaş çocuk kitaplarında aile büyüklerinin sunulmuş biçimlerinin ve torunlarıyla kurdukları ilişkinin ele alındığı ilk tez çalışmasıdır. Aynı zamanda çocuk edebiyatı, sosyoloji, eğitim gibi alanlarda aile büyükleri, nine/ dedeler veya yaşlılarla ilgili yapılmış çalışmaların sınırlı sayıda bulunması da bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Çalışma sonunda ulaşılabilecek sonuçların ilgili alanlarda çalışanlara ve çalışma yapmak isteyenlere yardımcı olacağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma, içerisinde aile büyüklerinden nine ve dede karakterlerini barındıran ve büyük ebeveyn-torun ilişkisini merkeze alan günümüz Türk yazarları tarafından kaleme alınmış on beş adet çağdaş çocuk kitabıyla sınırlandırılmıştır.

1.5. Tanımlar

Çocuk: Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak. (TDK, 2010, 556)

Dede: 1. Torunu olan erkek, büyük baba, büyük peder, 2. Büyük babadan başlayarak geriye doğru atalardan her biri. (TDK, 2010, 604)

Nine: 1. Torunu olan kadın, büyük anne, nene (TDK, 2010, 1772)

Çocuk Edebiyatı: “Erken çocukluktan itibaren ergenlik dönemine kadar olan bir süreçte çocukların dilsel ve bilişsel gelişim düzeylerini göz önünde bulundurarak onların duygu ve düşünce dünyalarına ulaşabilen sanatsal nitelikli ürünlerdir” (Sever, 2015, 9).

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Çocuk/Çocukluk

“İnsanın gelişim süreci içerisindeki en özel ve en masum hâli olan çocukluk” (Sağlam, Aral, 2016, 44) geçmişten günümüze çeşitli disiplinler tarafından farklı açılarla ele alınmıştır. Ancak üzerinde uzlaşılan bir çocuk tanımı mevcut değildir. Çocuk Hakları Evrensel Bildirgesi’ne (1959) göre her birey on sekiz yaşına kadar çocuk olarak kabul edilmektedir. Eğitim uzmanları açısından çocukluk, anne karnında başlayıp ergenliğe, yani aşağı yukarı on iki-on dört yaşına uzayabilen ve içinde çeşitli gelişim dönemlerini barındıran bir süreçtir. Çocuk Edebiyatı bakımından ise okul öncesi (2-7 yaş), ilköğretim çağı (7-14 yaş), ve ortaöğretim/gençlik çağı olarak bir sınıflandırma tercih edilmektedir.

2.2. Çocuğun Gelişim Dönemleri

Freud, kişilik gelişiminde ilk altı yılın önemine değinmiş, ilk altı yıldaki yaşantıların bireyin yetişkinlikteki kişilik özellikleri üzerinde belirleyici özellikler taşıdığını savunmuştur (Shaffer, Kipp, 2007; Can, 2007).

Ericson’un Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı’na göre çocuk “çevreye uyum sağlama” arayışında olan aktif gözlemcidir. Gelişimin yaşamın belirli bir bölümü yerine bütününe yayıldığı görüşüne sahip olan Ericson, Freud’a göre sosyal ve kültürel etkileri daha fazla dikkate almıştır (Sertelin Mercan, 2013, 10).

Piaget, zekâyı organizmanın çevreye uyum sağlamasını kolaylaştıran süreç olarak tanımlamıştır. Yaptığı ilk standardize zekâ testi aracılığıyla küçük yaştaki çocukların büyük yaştakilerden farklı düşünme süreçlerine sahip olduklarını keşfetmiştir (Sertelin Mercan, 2013, 13).

2.3. Çocuk ve Toplumsallık

“Kişilik gelişiminin %90’ı 6 yaşına kadar gerçekleşmektedir” (Köylü, 2004, 137). Çocuk, ilk sosyal deneyimlerini ailesini/aile büyüklerini gözlemleyerek

edinir. Bandura'ya göre öğrenme; gözlem ve modelleme süreçleriyle gerçekleşir (Santrock, 2011).

Vygotsky, çocukların kendisinden daha donanımlı kişilerle girdikleri diyalogların sonucunda yeni düşünce biçimlerini ve davranış yapılarını öğrendiğini ve gelişimin “kültüre özgü ve nesiller arası aktarımla” gerçekleştiğini savunur (Sertelin Mercan, 2013). Benzer biçimde Postman (1995, 7), ”Bebekliğin tersine çocukluk, biyolojik bir kategori değil, toplumsal bir kurgudur.” sözleriyle çocuğun çevresi ile kurduğu ilişkinin önemine dikkat çeker. “Adler’e göre ise insan, doğuştan topluma yönelik bir varlıktır” (Altıntaş, 1992, 50).

“Çocuğun bilişsel, duyuşsal ve psikomotor davranışlarının ilk deneyimleri çevresi ile kurduğu etkileşimle birlikte oluşur; gördüğü her hâl, hareket, tavır ve davranış onda derin izler bırakır” (Çınar, Şener, 2016, 607). Sevgi, saygı ve güven duygusunu duyumsayarak büyüyen bir çocuk; aile ortamından edindiği olumlu tecrübeleri, değerleri ve idealleri daha kolay temellendirebilir (Koç, 2008, 49).

2.4. Çocuk Edebiyatı

“Çocuk edebiyatı, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adı” (Sever, 2015, 17).

“Çocuk edebiyatı, öznesi “çocuk” olan edebiyatı nitelemek için kullanılan bir kavramdır” (Şirin, 2010, 177). Çocuk edebiyatı aynı zamanda çocuğun gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Çocuğa yaşantı kazandıran ve yaşantılarını zenginleştiren önemli araçlardan biridir. “Genel hatlarıyla çocuğun dünyasında güzellikler çağrıştıran, onun ruhunda güzele ve iyiye karşı olumlu davranışlar geliştiren, hayal dünyasını zenginleştirerek ana dilinin tadını hissettiren eserler çocuk edebiyatı kapsamında değerlendirilir.” (Özcan, 2008, 583)

“Çocuk edebiyatı metinleri daha önce var olan, yaşanan gerçekler üzerine kurulmuş, yazarın düş gücüyle değiştirilmiş, yeniden yaratılmış kurmaca bir gerçektir. Bu metinler bize insanı, insan yaşamını farklı bir biçimde anlatmayı amaçlar, yaşantı zenginlikleri sunar” (Adalı, 1990, 62).

“Yazarın yarattığı dünya, çocuğun da dünyası olur ve çocuk başka yaşamlara tanıklık ederek toplumu ve insanları anlamaya başlar” (Zivtci, 2007, 245).

Çocuk edebiyatının amacı, çocukların dil becerisi ve hayal gücü gelişimine, millî ve evrensel değerleri tanınmasına katkı sağlamak; okuma sevgisi ve okuma kültürü edinmelerine, kültür ve kişilik gelişimlerine yardımcı olmak, sahip oldukları güzellik duygusunu harekete geçirerek onlara estetik zevk kazandırmaktır (Keklik, 2014).

Dahrendorf (1992’den aktaran Dilidüzgün, 2004, 22) çocuk edebiyatının eğitici amaçlarını şu şekilde sıralamıştır:

- “Okurların ilgilerini kapsar; aslında bu yazın çocuk ve gençlik yazınına da yapan bir özelliktir.
- Yazınsal deneyimleri olmayanları bu konuda yüreklendirir; okurların yazınsal metinler üzerinde basit analizler yapabilmelerini sağlar.
- Gerekli biçimde okuma ilgisi oluşturur; örneğin gerilim, komik öğeler, eylemin yoğunluğu ve özdeşleşme olanakları çocukların okumalarını güdüler;
- Çocukların ve gençlerin aydınlanmaları, deneyimlerinin artmasını, önyargılardan arınmalarını ve toplumsallaşmalarını koşutlayarak onların kimliklerini kazanmalarına yardımcı olur.”

Gelenek, sözlü kültür gibi geçmişin zenginliğini barındıran kaynakların çocuk kitaplarında yer alması çok önemlidir. “Çocuk edebiyatında destan, masal ve bilmece gibi folklor ve edebiyatın ortak malzemesinden yararlanarak eser vermek, orijinal eser vermekten daha önemlidir. Dünyanın bütün büyük çocuk edebiyatçıları da büyük ölçüde masal ve folklordan yola çıkanlardır” (Miyasoğlu, 2002, 85).

Çocuk edebiyatı, kültürel mirasımızın yeni nesillere aktarımı ile milletimizin varlığının korunmasının vazgeçilmez araçlarından biri olarak görülmektedir. Dayatma olmaksızın çocuğun sosyalleşmesine, toplumun ortak değerlerinin içselleştirilmesine, gelenekler, sözlü edebiyat ve halk kültürünün aktarımı ile oyun ve okuma kültürü gibi önemli hususların kazandırılmasına katkı sağlamaktadır.

2.5. Çocuk Edebiyatı ve Büyük Ebeveyn

“Büyük ebeveynler, torunları ile kurdukları iletişim tarzları ve koydukları kurallarla sosyal gelişimi; çocuğa kazandırdıkları özgüven, özsaygı, öz yeterlilik vb. ile kişilik gelişimini; hikâye, bilmece, ninni ve oyunlarla dil ve zihin gelişimini; uyguladıkları ödül ve ceza ile ahlak gelişimini; gösterdikleri sevgi, şefkat ile duygu gelişimini destekler” (Altan, Tarhan, 2018, 28). Aynı zamanda millî kültür, dil bilinci ve tarih şuuru gibi temel ulusal değerlerin aktarılmasında da önemli rol oynar.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde büyük ebeveyn-torun ilişkisi ve aktarımının yer alması çocuğun gelişimine önemli katkı sağlar. Dikey bildirişim vasıtasıyla bir nesilden diğerine toplumun kültür ürünleri ve değerleri iletilebilir, bu zenginlikten yararlanılarak çocukların dinleme, konuşma, okuma, yazma gibi temel dil becerileri geliştirilebilir.

Çocuk kitaplarının hazırlanmasında nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimleri, çocuğun gereksinimlerine uygun olarak kurgulanmalıdır. Dikey bildirişimin (Develi, 2013) önemine vâkıf yazarlar, kalemlerinden güç alarak millî ve evrensel değerlerle bezenmiş nitelikli eserlerle bilinçli, çağdaş, saygılı ve vatanperver nesillerin yetişmesine katkı sağlayabilir.

2.6. Çocuk Kitaplarında Nine ve Dede Karakterleri Torunlarına Neler Aktarabilir?

Her neslin kendine mahsus bir ruhu vardır. Bizden önceki nesle yani anne ve babamıza ilk edebiyat eğitimini kimden aldıklarını sorsak cevap büyük ihtimalle aile büyükleri olacaktır. Dedeler Gazavatnâmeler, destanlar; pek çoğu ümmi olan ninelerse masallar, ninniler, tekerlemelerle soba başında torunlarının saçlarını okşayarak onlara edebiyat eğitimi vermiştir. Torunlarıyla sevgi ve şefkat dolu bir ilişki kuran büyük ebeveynler; nesiller arasında köprüler kurarak geleneklerin aktarımı ile kişisel, sosyal, ahlaki eğitim ve dil gelişimi gibi pek çok konuda öğreticilik ve rehberlik görevlerini yerine getirmişlerdir. Bu durumla ilgili Masala (2002'den aktaran Onur, 2005, 105) “Nineler çocukların ilk öğretmenleridir. Bütün Türk çocukları iki okula gider: Nineninki ve öğretmeninki.” tespitinde bulunmuştur. Çocuk kitaplarında yer alan nine ve dede karakterleri vasıtasıyla nesiller arası iletişim ve aktarımın gerçekleşmesine katkı sağlanabilir. Bu aktarım sürecinde şu başlıklar öne çıkmaktadır:

2.6.1.Sözlü Edebiyat Aktarımı (Masal, Ninni, Tekerleme, Bilmece, Atasözü, Mani)

Yazının bulunmadığı dönemlerde oluşan, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa geçerek varlığını sürdüren (Özdemir, 1980, 44) sözlü edebiyat, bir milletin görüş, duyusu, düşünüş, yaşam biçimi ve tarihsel yürüyüşünün aynasıdır. İnsan topluluğunu

ulus haline getiren bu değerli kaynakların aktarılması, millî kültürü yaşatmak, yeni nesillerde bilinç oluşturmak ve toplumsal devamlılık için zaruridir.

Çocukların çocuk kitaplarındaki nine ve dede karakterleri vasıtasıyla sunulan sözlü edebiyat ürünleri ile buluşturulması onların dil, kişilik, bilişsel, toplumsal, ahlaki ve düş gücü gelişimlerine büyük katkı sağlayacaktır. Büyük ebeveynler torunlarına masal anlatarak, onlara ninni, mani, tekerleme vb. söyleyerek hem sözlü kültürü kazandırma/ aktarma görevini yerine getirmekte hem de çocukların dil becerilerinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Örneğin; “Aytmatov, kitaplara, edebiyata, okumaya yönelmesinde çocukken ninesinden dinlediği masalların rolü olduğunu ifade etmiştir” (Kolcu, 2002’den aktaran Arıcı, 2018, 67). Benzer biçimde Sanlıtop (2015, 30) da “Ninemnin birbirinden güzel masalları vardı. Uzun kış gecelerinde odasına gider, mangal başında bir daire oluşturur, onun anlattıklarını dinlerdik. Zamanın nasıl geçtiğini bile anlamazdık.” diyerek sözlü kültürün çocuklar üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir.

2.6.2. Okuma Kültürü

Çocukların okuma becerilerinin geliştirilmesinde onlara erken çocukluk dönemlerinden itibaren okunan kitapların çok büyük etkisi vardır (Er, Arıcı 2018). “Çocuk, hem sevdiği bir kimseyle birliktelikten dolayı mutlu olur hem de kitabın kendisine sunduğu dilsel ve görsel olanaklarla yeni yaşantılar edinmeye başlar” (Sever, 2008, 21).

Anadolu’da evlerde uzun kış geceleri ailenin en büyüğü olan dedelerin kitap okuduğu, aile fertlerinin de okunanları dinlediği “okuma toplantıları” (Öztürk, 2003) düzenlenmekteydi. Bu toplantılar çocukların okuma sevgisi kazanmalarına ve münevver şahsiyetler hâline gelmelerine yardımcı olmaktaydı. Benzer biçimde çocukların okuma kültürü edinmelerinde çocuk kitaplarında yer alan nine ve dede karakterlerinden faydalanmak mümkündür.

Pek çok şair, yazar ve entelektüel, kitap okuma sevgisini edinmesinde nine ve dedelerinin büyük etkisi bulunduğunu ifade etmiştir. Seydaoğlu (2007) bu katkıyı şöyle dile getirmiştir: “Ninelerimiz, dedelerimiz bize gece yarılara dek süren destanlar, efsaneler ve cenknâmeler anlatır veya okurlardı. Biz onları zevkle

dinlerken, onlar bize sürprizler yapar, en heyecanlı yerinden kesiverirlerdi. “Haydi bakalım geç oldu, arkası yarın..” dediklerinde “yarın”ı iple çekerdik.”

Necip Fazıl, otobiyografisini kaleme aldığı “O ve Ben” (2018) adlı eserinde “Büyükbabam kitap odasında bir sedirde... gözlüğü gözünde, dırıltılı bir şarkı söyler gibi Fuzulî Divanını okuyor. Ben odaya girip yanına sokuluyorum” (Kısakürek, 2018, 20). diyerek büyükbabasının okuma kültürü kazanmasındaki tesirine dikkat çekmiştir.

2.6.3. Gelenek Aktarımı

“Gelenekler bitkilerdeki gövde biçimine, hayvanlardaki belkemiğine benzerler... Her ulusun kendi yaratılışına göre birtakım gelenekleri vardır. Bu gelenekler ulustan ulusa değişirler” (Baltacıoğlu, 1966, 10).

Gelenek ve görenekler bir toplumun hafızasını, şahsiyetini, kültürel zenginliğini, hayata bakışını yansıtmaktadır. Binlerce yıllık Türk Kültürü gelenek bakımından zengindir. Türk kültüründe bayramda büyüklerin ellerinin öpülmesi, yeme-içme, düğün, batıl inanç, asker uğurlama, doğum, evlenme gibi pek çok gelenek bulunmaktadır.

Gelenekler, kültürün en önemli unsurlarından biridir. Aile büyükleri eski deyişle “ulular” gelenek aktarımında geçmişle gelecek arasında bir köprü vazifesi görmüştür. Onların bu önemli vazifelerini ihtiva eden ve çocuğa yaşantı kazandıran iyi kurgulanmış büyük ebeveyn karakterleri vasıtasıyla geleneksel ve kültürel öğelerin aktarımına katkı sağlanabilir.

2.6.4. Dinî Eğitim

“Çocuk; fiziksel, psikolojik, bilişsel ve sosyal gelişim gösterdiği gibi dinî ve ahlâki açıdan da bir gelişim göstermektedir” (Kaya, 2015, 49). “Dinî gelişim, çocuğun diğer gelişimsel özelliklerinden bağımsız gelişen bir boyut değildir” (Kuşat, 2012, 42) ve din duygusunun hissedilmesiyle başlar. Din duygusu ise çocukta doğuştan var olan, insan fitratına bağlı derin bir heyecandır” (Ay, 2015, 75).

“Çocuk duygusal olarak Allah’a inanmadan yaşayamayacağını bilir; fakat bu duygunun nereden geldiğini ve Allah’ı neden istediğini bilmez ve açıklayamaz. Ama içinde O’nu duyduğunun farkındadır” (James, 1920, 392’den aktaran Yavuz, 2012, 69). İnanma ihtiyacı hisseden, dinî duyguları uyanan çocuklar ilk dinî bilgilerini

büyüklerini taklit ederek edinir. Torunlar, ihtiyaç duydukları dinî eğitimi (dinî terimleri, uyku duaları, iman ve ibadet esasları, peygamber kıssaları vb.) dede ve ninelerinden alabilir. Örneğin, Necip Fazıl, ilk dinî telkinlerini dedesi Hilmi Efendi'den aldığını şöyle ifade etmiştir: “Yatakta da büyükbabamla beraberim ve kürkünün içindeyim... İlk dinî telkinlerimi ondan aldım” (Kısakürek, 2018, 21).

Din duygusunu geliştirmek için sevgi ve şefkatin temel alındığı metotlara ihtiyaç vardır. Çocuklara oruç sevgisi kazandırmak için Erzurum'da ilk orucunu tutan çocukların dedelerinin sırtında köyde gezdirilmesi âdeti (Bayrak, 2017) bu hassasiyete örnek teşkil etmektedir. Ayrıca geçmişten günümüze hemen her çocuğun genelde aile büyüklerinden öğrendiği bazı yatak duaları vardır. 19.yüzyılın ilk yarısında kayda geçirilen bir yatak duası ise şöyledir: “Yattım sağıma, döndüm soluma/ Sığındım Subhanıma/İki melek şahid olsun/Göğsümdeki imanıma” (Çelebioğlu, 1987, 97). Çocuğa dinî değerleri sevdirecek bu gibi usullerden faydalanarak hazırlanan çocuk kitaplarıyla onların dinî gelişimlerine katkı sağlanabilir.

2.6.5. Ahlak Eğitimi

“Ahlak gelişimi; bireyin toplumun değer yargılarını benimseyerek içinde bulunduğu çevreye uyum sağlamasını ve kendi ilke ile değer yargılarını oluşturmasını amaçlayan bir süreç olarak tanımlanır” (MEB, 2013, 3).

Ahlak eğitimi erken çocukluk döneminde başlamalıdır. Erdem, vicdan, dürüstlük gibi iyi ve doğru kabul edilen üstün değerleri içselleştiren çocuk, ahlaki kurallara dair olumlu tutum oluşturur ve bunları uygulamakta zorluk yaşamaz.

“İnsanların özellikle din ve ahlak konusundaki inanış ve uygulamaları incelendiğinde, bunları çoğunlukla büyüklerinden bakıp öğrendikleri görülmektedir” (Arıcı, 2018, 21). Çocuk, iyi-kötü, doğru-yanlış gibi ahlaki yargıları, yakınında bulunan fiziksel üstünlüğe sahip otorite figürlerini taklitte edinir. Daha sonra bu dışsal itaat, evrensel ahlaki otonomiye dönüşür (Gürses, Kılavuz, 2016). Çocuk, anne/babası yerine dede ve ninesini rol model almaya daha meyilli olduğu için çocuk kitaplarında yer alan büyük ebeveynler, ahlaki eğitimde özdeşim kurulacak şahsiyetler olarak mühim görevler üstlenebilir.

2.6.6. Oyun

“Yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence” (TDK, 2010, 1830) olarak tanımlanan oyun, çocuğun en güçlü ve doğal dürtülerinden biridir (Yavuzer, 2018, 170). Oyun çocuğun fiziksel, duygusal, bilişsel ve dilsel gelişimine katkı sağladığı gibi sosyalleşmesine de yardımcı olur. Çocuk, oyun esnasında aktiftir, el-göz-beyin koordinasyonunu kurar, hayal gücü ile problemlere çözüm yolları bulur. Oyuncakları ile konuşur, fazla enerjisini atar, merak duygusuyla araştırır, kısacası oynarken öğrenir ve dünyayı tanır.

Veyis (2015) eserinde ah benim turnam, boncuk, eşim dağda ben bağda, hara, sek sek, ördek suya daldı gibi geleneksel çocuk oyunlarına; boynuz, bilye, taş, kozalak, kiremit gibi doğal oyun malzemelerine yer vermiştir. Tuğrul ve diğ.(2014) tarafından yapılan araştırmada ise büyük anne ve büyük babaların oyun aracı olarak taş, toprak, su gibi doğal malzemeler ve el yapımı oyuncaklarla, çocuklarının hem hazır hem el yapımı oyuncaklarla, torunlarının ise bilgisayar ve hazır oyuncaklarla oynadığı tespit edilmiştir (Tuğrul ve diğ., 2014, 12).

Önceki kuşakların sokakta grupça oynadıkları oyunlar yerine yeni nesil, iç mekânlarda bireysel oyunlara yönelmiştir. Modern oyunlar arasında çok revaçta olan ve internet gibi kontrol edilmesi güç bir mecrada oynanan bilgisayar oyunları, çocukları bilgisayar bağımlılığına sürükleyebilmekte veya mavi balina gibi tehlikeli yazılımların eline düşürebilmektedir.

Çocuk kitaplarında yer alan nine ve dede karakterleri doğayı keşfetme, hayal gücünün ve el becerisinin geliştirilmesi gibi pek çok faydası olan geleneksel oyunların öğrenilebileceği etkili kaynaklar olarak yeni nesilleri modern oyunların barındırabileceği bazı tehlikelere karşı koruyabilmektedir.

2.6.7. Günlük Yaşam

Günlük yaşamla ilgili aktarımlar, okul öncesi dönemden başlayarak çeşitli gelişim evrelerinde çocuğun sorumluluk alma, bağımsız iş yapabilme ve sosyalleşme gibi pek çok konuda yeterlilik kazanmasını sağlar. Çalışan anne/babaların çocukları içinde şanslı olanlar bu işlevsel becerileri nine ve dedelerinden, onlardan mahrum olanlar ise bakıcılardan veya kreşlerden edinir.

Büyükkanneler, torunlarına günlük yaşam becerisi olarak kendi kendine giyinmeyi, diş fırçalamayı, yatağını düzeltmeyi, yemekten önce ve sonra ellerini yıkamayı, toz alma ve bulaşığı makineye koymaya yardım etmeyi ve kendi başına hareket eden bir birey olmayı öğretmekte, bunun için sabırlı davranarak torunlarına örnek olmaya çalışmaktadır (Altan, Tarhan, 2018, 37). Çocuk kitaplarında yer alan büyük ebeveynler bu becerilerle birlikte çocuklara sofrada adabı, misafir ağırlama, selamlaşma/vedalaşma, iletişim gibi günlük yaşamda ihtiyaç duyabilecekleri çeşitli hususları da aktarabilmektedir.

2.6.8. Dil Bilinci

“Dil; düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir” (Aksan, 2003, 55).

“Müşterek dil; müşterek kültür ve medeniyetin mahsulüdür. İçinde yaşanan kültür ve medeniyet çevresi, bir dilde kullanılan kelimelerin kadrosunu tayin eder. Bundan dolayı fert gibi cemiyetin de kültür ve medeniyet seviyesini anladığı ve kullandığı kelimelerin cins ve sayısından çıkarmak mümkündür. Çünkü hayat dile akseder” (Kaplan, 2012, 207).

“İnsanlar, dil ile öğrenirler ve nesiller arasındaki bağ da dil ile kurulur, dil ile duygu ve düşüncelerini ortaya koyar, içini döker, bir bakıma psikolojik olarak da rahatlarlar” (Mengüşoğlu, 1971, 269-270).

Çocuğun dil bilinci gelişimi ilk olarak yakın çevresinde başlar. Çocuk, ebeveyn veya büyük ebeveynlerinden ana dil sevgisi ve şuuru kazanır. Bu şuuru çocuğa doğrudan veya dolaylı şekillerde kazandırılabilir. Doğrudan dil bilinci edindirmeye, dil duyarlılığı ve dil sevgisi; dolaylı dil bilincini geliştirmeye ise yalın, yabancı kelimelerden uzak bir dil kullanımı örnek gösterilebilir.

Çocuk, kurgusal dünyanın karakterleriyle kendini özdeşleştirir ve onlara öykünür. Çocuk yazınında yer alan nine ve dede karakterleri vasıtasıyla çocukların doğrudan veya dolaylı dil bilinci kazanmalarına katkı sağlanabilir. Böylece atalarımızın işledikleri “söz mücevherleri” olan kelimeleri “adi boncuklarla” değiştirmeyecek (Banarlı, 2008, 19) ve Türkçenin ifade güzelliğini duyumsayacak dil

becerileri gelişmiş, dilin imkânlarına vâkıf nesillerin yetiştirilmesine hizmet edilebilir.

2.6.9.Tecrübe

Türkçe karşılığı deneyim, yani bir kimsenin belli bir sürede veya hayat boyu edindiği bilgilerin tamamı (TDK, 2010, 625) anlamına gelen tecrübe, insanın yaşadıklarından elde ettiği paha biçilmez bir zenginliktir.

“Yaşlı bireyler yaşlarının gereği birçok konuda tecrübeli ve soğukkanlıdır. Yaşanılan bir problemi akılları ve tecrübeleri sayesinde hemen çözebilir” (Kılıç, Yılmaz, 2016, 469). Çocuklar, yaşları gereği yaşamı bütünüyle kavrayacak birikime sahip değildir. Nesiller arası tecrübe aktarımı sayesinde nine ve dedeler var olan bilgilerini veya hatalarından çıkardıkları dersleri torunlarıyla paylaşır. Bir ömürlük yaşamışlık bakiyeleri ile torunlarının hata yapma risklerini azaltarak onlara hayata hazırlanma noktasında rehberlik eder.

2.6.10 Tarih Şuuru

“Dünü bilmeyen, bugünü anlayamaz; bugünü anlamayan yarını göremez, yarını inşa edemez; hatta dünden gelen hamlelerin nedenlerini bile düşünemez” (Gölpınarlı’dan aktaran Kılınç, 2013). Ortak tarih, ulusların hafızasıdır, insan topluluklarını millet yapmak için gerekli en önemli unsurlardan biridir. Tarih şuuru, bireylerde aidiyet hissinin vuku bulmasına yardımcı olur. Bu şuura sahip olmayan milletler, yok olmaya mahkûmdur.

“Her toplum, gelen nesillerin ayaklarını ülke ve milletine dair kuvvetli bir tarihî zemine bastırarak kişiye öncelikle bir grubun parçası olduğunu hissettirir. Bu his bireyin dünya üzerinde zaman ve mekân bağlamında varlığını temellendirebilmesini sağlar” (Ceyhan, 2009, 338). Nine ve dedeler, torunlarına anılar, fetih ve yiğitlik hikâyeleri, destanlar vb. anlatarak çocukların tarih şuuruna sahip olmalarına yardımcı olur.

2.6.11.Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar

“Bilgisiz toplumlar cahil, ama duyarsız toplumlar barbar olurlar” (Gençaydın, 2002, 29).

"İnsanların gördükleri, işittikleri, his ve tasavvur ettikleri olayları ve güzellikleri, insanlarda estetik bir heyecan uyandıracak şekilde ifade etmesi" (Çam, 2012, 72) olarak tanımlanan sanat, bireyin duygularını incelten, ruhunu olgunlaştıran ve hayatı güzelleştiren bir kavramdır.

"Her toplum, kültür ve medeniyet, mimariden; heykelden sinemaya; edebiyattan resme uzanan ve sanat eseri olarak nitelendirilen eserlere sahiptir" (Yılmaz, 2012, 64).

"Sanat, çocukların eğitiminde hayati rol oynayan önemli bir etkidir" (Yavuzer, 2018, 160)."Çocukların yoğun olan yaratıcılık ve estetik duygularının erken yıllarda desteklenmemesi ileriki yıllarda yaratıcı, üretken ve çevrelerindeki güzellikleri algılayan bireyler olmalarını da engelleyebilmektedir" (Feeney, Moravcik, 1987). Çocukların sanatsal yeteneklerinin desteklenmesi gerekir. Eserlerde nine ve dedeler, torunlarıyla sinemaya, tiyatroya giderek birlikte resim yaparak Meddah, Karagöz Hacivat gibi geleneksel seyirlik oyunlardan yararlanarak anlattıkları hikâye, masal, destanlarla; söyledikleri türküler, ninnilerle çocuğun duygusal ve estetik gelişimine katkı sağlayabilir.

2.6.12. Aile Geleneginin Aktarımı

Her ailenin kendisine mahsus değerleri ve dinamizmi vardır. Aileler birlikte sofraya oturma, bayram gibi özel günlerde bir araya gelme, yeme içme âdetleri gibi özgün özellikler içerir.

Aile gelenekleri, aile içi iletişim ve duygusal bağları güçlendirerek çocukların gelişiminde ve ailenin korunmasında önemli rol oynar. Aile büyükleri, yazılı kuralları olmayan bu geleneklerin gelecek kuşaklara aktarılması, aile ve aile tarihi gibi kavramların daha iyi anlaşılması ve yeni nesillerin bu gelenekleri devam ettirmesinde önemli rol oynar. Çocuk kitaplarında yer alan nine ve dede karakterlerinin ilettiği aile gelenekleri, çocuğun kendi aile geleneğine dair farkındalık kazanmasına ve bu geleneği devam ettirmesine yardımcı olabilmektedir.

2.6.13. Söz Varlığının Geliştirilmesi

Söz varlığı, "bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler" (TDK, 2010, 2158) olarak tanımlanmaktadır.

“Söz varlığı, sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar ya da dilbilimdeki terimiyle göstergeler olarak değil aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürün yaratıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir“ (Aksan, 2006, 7).

Nine ve dedeler “Türkçe duyusu Türkçe deyiş hâline kalbetmek” (Banarlı, 2008, 124) marifetiyle bir dilin birikimi olan söz varlığının korunması ve geliştirilmesinde mühim rol oynayan önemli kaynaklar olarak görülmektedir. Bu değerli kaynakların ve sahip oldukları kelime, deyim, kalıp söz gibi birikimin çocuğa görelilik kapsamında çocuk kitaplarında yer alması çocukların söz varlığının zenginleşmesine katkı sağlamaktadır.

2.6.14. Kuşaklar Arası Farklılıklar

Kuşak, “hem belirli doğum yılları süresini hem de gelişim yıllarında sosyal ve tarihî dönüm noktası olayları paylaşan bir grup” anlamına gelmektedir. (Mannheim 1922/1924’den aktaran Cogin, 2012, 2270).

Zamanın devingen yapısı, insanoğlunun gelişimi ve değişimi, kuşaklar arası farklılıklara neden olmaktadır. Başka dönemlerde yaşayan insanların algı, inanç, bilgi ve tecrübeleri birbiriyle aynılık göstermemektedir.

Büyük ebeveynler ve torunları arasında dış görünüş tavrı/tutum ve yaşam biçimi gibi farklılıklar mevcuttur. Nine ve dedelerde saçların beyazlaması, fiziksel gücün azalması gibi bedensel; dünya görüşü, yeniliğe karşı olma, alınganlık gibi tavır ve tutum; kurdukları cümleler, ördükleri danteller, kullandıkları eşyalar gibi yaşam biçimi farklılıkları vardır. Günümüz çocuklarının ise tablet bilgisayarlar ve akıllı telefonlara sahip olma, sosyal ağlarda zaman geçirme, aşırı özgüven, sabırsızlık ve bireycilik gibi başkalıkları bulunmaktadır. Geçmiş ve geleceğin temsili olan birinci ve üçüncü kuşağın farklılıkları, büyük ebeveyn ile torun ilişkisi bakımından kimi zaman çatışmaya sebep olsa da çoğunlukla birbirini besleyerek güçlendiren bir yapı oluşturur. Çocuk kitaplarında bu gibi farklılıklara yer verilmesi kuşakların birbirini anlamalarını kolaylaştırabilmektedir.

2.6.15. Vatan Sevgisi

“Vatan aralarında millî bağlar bulunan insan topluluklarının üzerinde birlikte yaşadıkları, gerektiğinde uğrunda canın ve malın feda edildiği” maddi varlığının

ötesinde atalarımızdan bize, bizden de gelecek nesillere devredilecek manevi bir mirastır (Çiftçi, Dikmenli, 2016, 847).

Türk toplumunda vatan sevgisi kutsal kabul edilmektedir. Bu sevginin kuşaktan kuşağa aktarılması milletin varlığının bekası için elzemdir. Çocuk kitaplarında yer alan nine ve dedeler tarihten anılar, kahramanlık hikâyeleri vb. anlatarak çocukların kalbine vatan sevgisinin nakşedebilir.

2.6.16. Bilgi Aktarımı

Çocuklar hayata yeni adım attıkları, yolun henüz başında oldukları için kendilerine rehberlik edecek büyüklere ihtiyaç duyarlar. Bu süreçte anne-babalar veya aile büyükleri sahip oldukları bilgileri çocuklarla paylaşarak onların gelişimlerine katkıda bulunur.

Yaşamda bazı bilgiler kitaplardan değil insanlardan öğrenilmektedir. Anne-babasıyla yeterince zaman geçiremeyen, onların bilgi ve kültür aktarımlarından faydalanamayan çocukların imdadına nine ve dedeleri yetişebilmektedir. Bilgi aktarımı sırasında büyük ebeveynler torunlarına bir şey öğretmenin mutluluğunu yaşarken unuttukları bilgileri yeniden hatırlarlar ve çift yönlü öğrenme süreci sayesinde yeni nesillerden bir şeyler öğrenerek yaşam boyu öğrenmeyi gerçekleştirirler. Ninesinin çocukken yaralarını iyileştirmek için örümcek ağı kullanmasından ilham alarak prostat kanserine karşı örümcek ağından hazırladığı ilaçla TÜRKPATENT'ten ödül kazanan Özkan (Böcüoğlu Bodur, 2018), bu aktarımın hayatiliğini ortaya koyacak en güzel örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.6.17. Hayal Gücü Eğitimi

“Çocuklar, gerçekler arasında yetişkinler gibi mantıksal ilişkiler kuramazlar. Onların zihin dünyasında kendilerince bir işleyiş vardır ve bu dönemde hayal gücü büyük önem taşır” (Yılmaz, 2012, 301).

“Çocuklar için yaratıcılık, yaşamın sürdürülebilmesi için kritik bir role sahiptir. Yaratıcılık, yaşam deneyimlerimizi zenginleştirdiği gibi yaşam deneyimlerimiz aracılığıyla hızla genişleyen bilgi ile yeni dünyanın getirdiği zorluklarla baş etmek için de bizleri hazırlar” (Cevher, 2011'den aktaran Kara, Akkaya, 2014, 217-218).

Einstein, “İmgelem bilgiden daha önemlidir. Bilgi sınırlıdır. İmgelem, dünyayı kuşatır” (Işıldak, 2008, 65). diyerek yaratıcı düşünmenin kaynağı olan hayal gücünün önemine vurgu yapmıştır. Hayal gücü elde olanla yetinmeden yeniliğe girişebilme cesaretini insana sunmaktadır. Çocuk yazınının evreninde torunlarına masal anlatan, hikâye okuyan veya onlarla türlü serüvenlere katılan büyük ebeveynler, çocukların hayal gücü gelişimlerinde destekleyici bir rol üstlenir.

2.6.18. Problem Çözme

“Problem çözme becerisi, bireyin birey olma ve çevresiyle baş etme sürecinde en belirleyici rollerinden birisidir” (Şahin, 2004, 160). “Genel anlamda ele alındığında sorun çözme öğretiler ve bireyin hem iç hem de dış dünyayla denge içinde yaşamasının göstergesi olan bir ‘beceri’ olarak düşünülebilir”(Yıldız, 2006, 233).

Sorun çözme becerisi sayesinde çocuk; yeteneklerine güvenerek yaratıcılığını ortaya koyabilir, başkalarının fikirlerini dikkate alabilir, özgün fikirler üretebilir, eleştirel düşünebilen, çevresindeki sorunlara duyarlı ve karar verme yeteneği gelişmiş birey hâline gelebilir (Terzi, 2000, 13).

Türk kültüründe yaşanan problemlerde “büyüklere danışma” sıkça başvurulmuş bir yoldur. Büyük ebeveynler, karşılaşılan zorluklar karşısında bilgi ve tecrübelerinden faydalanarak sorunlara çözüm yolu bulabilirler. Çocuk kitaplarında yer alan iyi kurgulanmış nine ve dede karakterleri çocukların hem problem çözme becerilerinin gelişmesine yardımcı olur hem de onlara yaşamda karşılaşılabilecekleri zorluklarla başa çıkmak için mücadele kuvveti sunar.

2.6.18. Olumsuzluklar

Büyük ebeveyn-torun ilişkisi, çoğunlukla olumlu bir süreç oluştursa da zaman zaman çocuk gelişimi ve eğitimi açısından olumsuz nitelik taşıyabilecek davranışlar ve tutumlar da barındırabilir. Örneğin, torun sevgisinde aşırılığa kaçan nine ve dedeler çocuğun hatalarını hoş görebilir veya her isteklerini yerine getirerek çocukların şımarmalarına neden olabilir. Yahut küfür, yalan söyleme gibi çocuklara yanlış örnek teşkil edebilecek davranışlara başvurabilir. Büyük ebeveynini rol model alan çocuk da onunla özdeşim kurarak taklit yoluyla yanlış davranış veya tutumlar edinebilir.

Torunlar arasında ayırım yapılması da olumsuz nitelik taşıyan davranışlardandır. Ataerkil özellik gösteren kimi ailelerde erkek çocuğunu kız çocuğundan üstün tutma eğilimi vardır. Bu durumda daha az ilgi gören çocuk, kendisini değersiz, aciz hissederek özgüven kaybı yaşayabilmektedir.

Çocuk kitaplarında büyük ebeveyn karakterlerinin çocuklara olumsuz örnek teşkil edebilecek tutum ve davranışlara sahip olmaları çocuk gelişimine ve eğitime zarar verebilmektedir. Bu bakımdan karakterlerin çocuğun gelişimini destekleyecek şekilde kurgulanması gerekmektedir.

3. AİLENİN DEĞİŞİMİ VE AİLE BÜYÜKLERİ

3.1. Aile Biçimleri

Toplumun en küçük yapı taşı olan aile, tüm toplumlarda mühim sosyal ve evrensel bir kurum olarak kabul edilmektedir (Erkal, 1999, 100-113; Ozankaya, 1999, 357-403; Doğan, 2000, 167-206; Giddens, 2000, 147-180; Arslantürk, Amman, 2001, 289-304).

“Somut anlamda bir mekâna, taşıdığı değerler açısından soyut bir niteliğe sahip olan aile, hem tarihten gelen bir olgudur, hem de toplumdan soyutlanamayacak olan yegâne birimdir” (Duman, 2012, 33-34).

Geçmişten günümüze, yatay (köy, kent, konak vb.) ve dikey düzlemde (anaerkil, ataerkil vb.), farklı şekillerde ve kültürden kültüre değişen aile biçimleri olagelmıştır.

“Orta Asya’da, İslâmiyet’ten önceki dönemlerde ‘ana ailesi ve ‘baba ailesi’ olmak üzere temel iki aile biçimine rastlanmıştır. Ana ailesinde ‘erkek evlendikten sonra kız evine gider ve ilk çocuk doğuncaya kadar, kayın babasına hizmet ederdi. Buna karşılık kayınbaba da damada, ev ve mal verir, böylece kızı ile damadının yuvalarını kurardı” (Aksoy, 2011, 11). Türklerde ana ailesi yerine daha çok baba ailesi yaygındı.

Gökalp’e (2007’den aktaran Öztaş, Ulupınar, 2013) göre Türk aile yapısı dört aşamadan geçmiştir. Bunlar boy, ocak, konak ve yuva olarak adlandırılmaktadır. Boy, genelde bir klan dönemi ailesidir. Ocak ailesi, klan ailesinden farklı olarak dinî özellik göstermez ve daha otoriter bir yapıda teşekkül eder. Konak ailesi ise İslam, İran ve Bizans etkileriyle ortaya çıkan genelde büyük yerleşim yerlerinde konak eksenli oluşan mahremiyet ve kapalılığın öncelik gösterdiği geniş aile tipidir. (Öztaş, Ulupınar, 2013, 381-382.)

Timur (1972) ise aile biçimlerini dört ana başlıkta ele almıştır:

“1.Çekirdek Aile: Karı-koca ve evlenmemiş çocuklardan oluşur.

2. Ataerkil Geniş Aile: Aile başkanı ve karısıyla evli oğulları, gelinleri veya bir evli oğul ve diğer bekâr çocukları ya da tek bir evli oğul, gelin ve torunların birlikte oturdukları bir aile biçimidir.

3. Geçici Geniş Aile: Aile başkanının kendi ana ve babası (veya bunlardan biri), bekâr kardeşleri, karısının bu tür yakınları ya da her ikisinin diğer akrabalarının bulunması ile oluşan aile biçimidir.

4. Parçalanmış Aile: Ölüm, boşanma, ayrı yaşama gibi nedenlerle eşlerden birinin ve her ikisinin bulunmadığı ailedir” (Timur, 1972, 27).

Günümüz Türkiye’inde aile biçimleri denilince akla genelde geniş aile ve çekirdek aile gelmektedir. “Geleneksel ailede çoğunlukla geniş, çok işlevli, mahrem, dayanışmacı, akrabalık bağlarının ve ilişkilerin güçlü olduğu ve komünite özellikler taşıyan toplumsal yapıya rastlanır. Çekirdek aile ise geniş aileye göre işlevlerinde daralma olan bir aile türüdür.” (Canatan, Yıldırım, 2011, 71-91)

3.2. Ailenin Değişimi /Türkiye’de Aile

Eski Türklerde ilk sosyal birlik olan aile, aynı zamanda Türk toplumunun temelini oluşturmaktadır. “Türklerin, dünyanın dört bucağına dağılmalarına rağmen varlıklarını korumaları, aile yapısına verdikleri büyük ehemmiyetten ileri gelmektedir. Bunun bir delili Türk dilinde, başka milletlerde rastlanmayan zenginlikte mevcut olan akrabalık nüanslarının karşımıza çıkmasıdır” (Kafesoğlu, 1997, 227). Çuvaş Türkçesinde hısımlıkla ilgili 90 kelimenin var olduğu tespit edilmiştir (Koca, 2002, 11).

“Geleneksel kültürlerde üç kuşağın bir arada bulunduğu büyük aileler söz konusudur. Çocuklar ya da torunlar geleceği ve umudu, yetişkinler bugünü ve gücü, yaşlılar geçmişi ve bilgeliği temsil etmektedir” (Altan, Tarhan, 2018, 27).

Klasik Osmanlı ailesi, bireyin hayatında bağlarının kopmayacağı temel ve tek kurum olmasının yanı sıra bütün sorunların çözüldüğü bir destek makamıdır (Doğan, 2001, 57). Osmanlı’nın son döneminde yaşanan yanlış Batılılaşma hareketi ile birlikte Türk aile yapısı önemli değişim ve dönüşümler geçirmiş, geçmişine sırt dönen ve Batı’ya öykünenler tarafından yozlaştırıcı muamelelere maruz kalmıştır.

“Toffler; sanayi devrimi, teknolojik devrim ve bilişim çağını dünyanın büyümesini bozan üç dalga olarak isimlendirmiştir” (Aslantürk, Amman, 2008, 405). Bu üç önemli olayla birlikte pek çok şey değişmiştir. Bundan sonra artık, dünya bilinen eski dünya değildir ve geleneksel yaşam, âdet, kültür ve inanışlar toplum yaşamındaki yerlerini yeni anlayışlara ve farklı kabullere terk etmiştir (Abuzar, 2017, 81).

Ülkemizde teknolojinin gelişmesi ve şehirleşmenin artması toplum yapısında hızlı bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Modernleşmenin getirdiği yeni hayat tarzı, toplumun kalbi olan aile kurumunu derinden etkilemiştir. Geleneksel geniş aileler (bilhassa şehirlerde) yerlerini büyük ölçüde çekirdek ailelere bırakmış, tek ebeveynli ailelerin görülme sıklığı da artmıştır.

Çocuğun yetiştiği aile ortamı ve sergilediği davranışlar arasında yakın bir ilişki vardır (Arıcı, 2016, 67). Geniş aile yapısında nine ve dedeler dinî, ahlaki değerleri, gelenekleri ve kültürü nesilden nesile aktarma görevini üstlenen birer eğitimcilerdir. Torunlarına şefkatle masal anlatarak ninni söyleyerek kitap okuyarak onları hayatın gerçeklerine hazırlamanın yanı sıra edebiyat zevki ve okuma kültürü edinmelerine de yardımcı olurlar. Başka zamanların temsili olan bu iki farklı nesil bir düzlemde buluşur. “Kuşaklar birbirine bakarken hayatın büyük döngüsünü daha yakından hisseder, torunların temsil ettiği oluşmakta olan hayat ile büyükanne ve büyükbabaların temsil ettiği geçip gitmekte olan hayat arasındaki çember kapanır” (Schmid, 2018, 60).

Günümüzde “doğal yaşam koçu” olan nine ve dedelerin desteğinden mahrum kalan bireyler hayatla baş etmek için yardım alabilecekleri uzmanlara başvurmak zorunda kalmaktadır. Çekirdek ailenin dar iklimine sıkıştırılan çocuklar yalnızlaşmaktadır. Akşama kadar evle ilgilenen anneler veya işten eve yorgun gelen ebeveynler çocuklarıyla yeterince ilgilenememektedir. Aile sohbetleri, yerlerini dizi/maç izleme seanslarına bırakmakta, saatlerce televizyon karşısında birbirleriyle konuşmayan aile bireyleri türemektedir (Abuzar, 2017). Televizyonun veya kitle iletişim araçlarının esiri olan ebeveynler nedeniyle yalnızlaşan çocuklar gerekli ilgi, sevgi ve aile eğitiminden mahrum kalmakta, köksüzleşerek oradan oraya savrulmaktadır.

Engin (Sefertaş, 2013), dede ve ninesiyle büyüyen çocukların iletişim ve empati becerilerinin onlardan uzakta büyüyen çocuklardan daha gelişmiş olduğunu belirlemiştir. Nine ve dedelerle büyüyen çocuklar daha sosyal ve paylaşımcı iken onlardan ayrı büyüyen çocuklar ben merkezli ve öteki duygusunu tam olarak içselleştiremeyen bireyler olarak yetişirler.

Çekirdek ailede çocuk bakımının kreş, yuva gibi aile dışı kurumlara bırakılmasıyla birlikte çocuklar da zamanlarının çoğunu ailenin dışında geçirmeye

başlamıştır. Aileden uzakta kalışın getirdiği bu ötelenmişlik hissi, çocukta güvensizlik duygusunu beraberinde getirir. Kutsal sayılan aile bağları giderek gevşer, toplum yok oluşa sürüklenir. Bu tehlikeyi Jezz şu sözlerle dile getirmektedir: Türk milletinin elinden aile nizamını alınız, geriye hiçbir şey kalmaz” (Sarı, 2016, 5).

3.3. Aile Büyükleri

Türk toplum yapısında aile büyüklerine büyük önem verilmiştir. “Eski Türklerde akrabalık bağı, ‘eçü apa’ veya ‘ata’ kelimeleriyle ifade edilen ‘büyük baba’ (dede) ile başlamaktaydı” (Koca, 2002, 11). Aile ilişkileri karşılıklı sevgi ve saygı bağları üzerine kurulmuştur. “Söz ulunun, su kiçiğin” atasözü Oğuzlarda büyüklere duyulan saygıyı gösteren önemli bir örnektir (Özmen, 2013, 111).

Osmanlı’da nine ve dedelere hürmet, üzerinde ehemmiyetle durulan bir husustur. Brayer, Osmanlı aile yapısında yetişkin çocukların anne-babaları ile birlikte oturmaktan derin bir mutluluk duyduğunu belirtmiş, Castelle ise, Osmanlıların yaşlılara ve çocuklara büyük ilgi gösterdiğini dile getirmiştir (Sarı, 2016, 6-17). “Osmanlı toplumu, yaşlılara ‘saygı’ gösterirken geçmişine; çocuklara ‘ilgi’ gösterirken geleceğine sahip çıkmıştır” (Bahadıroğlu, 2017, 14).

Türkiye’de yaşlılara kurumlarda bakma hizmeti bulunmasına rağmen çocuklar ebeveynlerine çoğunlukla kendileri bakmayı tercih etmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Yaşam Memnuniyeti Araştırması (2018) sonuçlarına göre, yaşlı bireylerin en önemli mutluluk kaynağının %71 oranında aileleri olduğu belirlenmiştir. Nineler ve dedeler torunlarını “yavrusunun yavrusu, ceviz içi, canının canı, hayat kaynağı olarak görmekte ve çok değer vermektedir.

3.4. Çocuğun Yaşamında Nine ve Dedelerin Önemi

“Çocuğun duygusal gelişiminde olsun, genel anlamda eğitimde olsun, “sevgi”, şefkat” ve “güven” sözcüklerinin yeri ve önemi büyüktür” (Yavuzer, 2018, 156). “Büyükanne ve büyükbabalar çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına belki anne babalardan daha fazla eğilebilir, böylece gelişimine belirleyici bir katkıda bulunabilirler” (Schmid, 2018, 57).

“Büyük ebeveynlerin torunlarına duyduğu sevgi, gençliklerindeki hayat koşuşturmacası ile birlikte çocuklarına ayırmadıkları zamanları telafi etme isteğinden dolayı çok daha fazla olmaktadır” (Holladay ve diğ., 1998; Ross ve diğ., 2005).

Korhhaber (1996), büyükanne ve büyükbabalık rollerini dört başlık altında incelemiştir:

- **Sosyal ve Sembolik Rol:** Bu rolde büyükanne ve büyükbabalar, çocukları geçmişe götüren canlı zaman makineleri gibidirler. Ailenin geçmişi ile ilgili torunlarına ilgili bilgiler verirler.
- **İşlevsel Rol:** Bu rol, torunla olan etkileşim düzeyi arttıkça gelişen büyükanne ve büyükbabalık rolüdür. Burada büyükanne ve büyükbabalar torunlara günlük yaşamda yemek pişirme, tamir, şarkı söyleme gibi çeşitli becerileri öğreten birer öğretmen gibidir.
- **Duygusal Rol:** Burada, büyükanneler ve büyükbabalar “torunlarla birlikte olma ve onların her an büyümesine şahit olma” ve “torunlar tarafından sevilme, kucaklanma ve öpülme” isteyerek duygusal bir rol üstlenmektedirler.
- **Ruhsal Rol:** Gülümsemeler, birlikte geçirilen hoşça vakitler karşılıklı olarak ruhsal doyum sağlar (Kornhaber, 1996’dan aktaran Yenilmez, 2012, 24).

“Nine ve dedeler, torun bakımı, danışmanlık gibi rollere sahip olmalarının yanı sıra toplumsal değerleri ve kültürü genç nesillere aktarma gibi misyonları üstlenerek torunlarının yaşamlarını olumlu yönde etkilemektedir” (King, Elder, Conger, 2000; Wiscott, Kopera-Fyre, 2000).

Arpacı’nın (2013, 707) Türkiye’de okul öncesi çocuklarıyla yaptığı araştırma sonuçlarına göre büyük ebeveynler torunlarına dokunduğunda kızların %97,6’sı, erkeklerin %89,2’si kendilerini mutlu hissetmekte onlardan uzak kaldıklarında da mutsuz olmaktadır. Akın (2006, 69) da nine ve dedeleri tarafından büyütülen veya yetiştirilmesine yardımcı olunan çocukların büyüdüklerinde onlarla daha iyi ilişkiler kurabildiğini belirtmiştir.

Çiftçi (2008, 226), “Büyük ebeveyn-torun ilişkisi, kültür aktarımını sağlayan bir kanal olagelmıştır.” diyerek nine ve dedelerin kültür aktarımındaki önemli rolüne değinmiştir.

3.5. Büyük Ebeveyn-Torun İletişimini Geliştirmeye Yönelik Çalışmalar

Büyük ebeveyn-torun ilişkilerinin çocukların gelişimi için önemine dair farkındalık günümüzde giderek artmaktadır (Smith, 1991). “Büyük ebeveynler, anne babadan daha çok torunlarının yaşamlarının pek çok önemli döneminde rehber, danışman olarak yardımcı olabilmektedir” (Harper, Levin, 2005).

Avrupa Birliği Komisyonu, ortalama yaşam süresinin artması, ebeveynlerin çalışmasına bağlı olarak nine ve dedelerin torun eğitiminde öne çıkması vb. nedenlerden ötürü nesiller arası dayanışmanın ve paylaşımın korunması/artırılması için 2012 yılını “Avrupa Aktif Yaşlanma Yılı” olarak belirlemiştir (European Comission, 2010).

Nesiller arası ilişkinin önemini kavrayan pek çok ülke yaşlıları ve çocukları bir araya getirecek çalışmalara yönelmiştir. Örneğin, “Amerika Birleşik Devletleri’nde çocuklara yönelik hazırlanan aktif öğrenme programlarında çocuk ve yaşlıyı bir araya getiren programlar hazırlanmıştır”. Bu programlardan çocuk ve yaşlılar için olumlu kazanımlar elde edilmiştir (Seefeldt ve diğ. 1990’dan aktaran Canatan, 2008, 68-69).

Benzer biçimde İtalya’da yuva adı verilen kurumlarda yaşlı ve çocuklar bir araya getirilerek yaşlıların daha az yalnız hissetmesi ve kuşaklar arası iletişim ve aktarımın güçlenmesi amaçlanmıştır (Övgü, 2017).

Türkiye’de düzenlenen “Kuşaklar Arası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu’nda (2012) kuşaklar arası dayanışmanın sağlanmasında birinci kuşak ile üçüncü kuşak arasında iletişim ve etkileşimi artıracak programların oluşturulması ve nesiller arası dayanışmanın sağlanabilmesi için çeşitli projelerin yürütülmesi kararı alınmış (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2012), 1.Yaşlılık Şurası’nda (2019) “Bizler köklerimizle varız!” ve 7. Aile Şurası’nda (2019) “Güçlü milletler güçlü ailelerden oluşur.” ifadeleriyle de kuşakların bir arada yaşadığı Türkiye vurgusuna yer verilmiştir (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019).

Yerel yönetimler tarafından nesiller arası iletişime katkı sağlayacak önemli çalışmalar ortaya konulmuştur. Esenler Belediyesi bünyesinde kurulan ”Dede-Torun Merkezi”nde gerçekleştirilen büyük ebeveyn ve torun etkinlikleri ile (masal odası, okuma ve sohbet saatleri, halı dokuma kursu vb.) kuşaklar arası bağın ve aktarımın kuvvetlendirilmesi ve çocuğun sosyalleşmesi hedeflenmiştir. (Esenler Belediyesi, 2016 Faaliyet Raporu, 212).

3.6.İlgili Araştırmalar

3.6.1.Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Türkiye’de aile büyükleri ile ilgili çalışmalar büyük oranda büyük ebeveyn ve torunların birbirleriyle ilgili görüşleri üzerine yoğunlaşmıştır. Az sayıda büyük ebeveyn-torun ilişkisini ele alan çalışmalar da mevcuttur. Büyük ebeveyn-torun araştırmaları sosyoloji ve sosyal hizmetler alanlarında yapılan çalışmalarla sınırlıdır. Türkçe Eğitimi alanında büyük ebeveyn-torun ilişkisini ele alan bir çalışmaya

rastlansa da alanyazında aile büyüklerinin sunuluş biçimlerinin incelendiği bir araştırma tespit edilmemiştir.

Hazer (2012), “Büyük Ebeveynlerinin Ergenler Tarafından Algılanan Özelliklerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi” isimli çalışmasında 12-18 yaş grubu ergenlerin anne/baba tarafından büyük ebeveynleri ile görüşme sıklıklarını ve onlarla ilgili algılarını incelemiştir. Uygulanan anket formunun sonucunda büyük ebeveynlere dair olumlu algıların (misafirperver, iyi kalpli, cömert vb.) olumsuz algılardan (cimri, sabırsız vb.) yüksek olduğu, çocukların anne tarafından büyük ebeveynlere karşı daha olumlu algıları olduğu, ergenlerin yaşı arttıkça olumsuz algıların arttığı belirlenmiştir.

Arpacı ve Bekâr’ın (2013) “Çocukların Büyük Ebeveynleri İle Etkileşimlerine İlişkin Görüşleri” adlı çalışmasında küçük çocukların, büyük ebeveynleri ile ilgili görüşlerinin daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Kız çocuklarının erkeklere göre daha olumlu değerlendirme yaptıkları, büyük ebeveynin eğitim durumu yükseldikçe olumlu değerlendirmelerin arttığı tespit edilmiştir.

Alperen’in (2013) “Sosyo-ekonomik Statü Açısından Yaşlıların Aile İlişkileri: Ankara Keçiören Örneği” isimli tez çalışmasında yaşlıların çocuklarıyla beraber yaşamalarının olumlu ve olumsuz yönleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada yaşlılıktaki temel kaygıların işe yaramama ve yalnızlık olduğuna yer verilmiş, fiziksel durumları iyi olanların evli çocuklarıyla aynı evde oturmaktansa yakın oturmayı tercih ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca erkek çocuklarının ebeveynlerine daha yakın oturdukları, kız çocuklarının ise daha sık görüştükleri tespit edilmiştir.

Arpacı ve Tezel Şahin’in (2015) “Yaşlı Bireylerin Yaşlı ve Çocuk Etkileşimine İlişkin Görüşleri” adlı çalışmasında “torun şımartma ve toruna hediye alma” ifadelerinin büyük ebeveynin eğitim durumundan etkilendiği, torunlarla birlikte olma ve onlarla ilgilenme gibi ifadelerin ise büyük ebeveynin medeni durumuna göre değiştiği tespit edilmiştir. Kuşak çatışması yaşama, torunlara bakmayı eziyet olarak görme gibi durumlarda da evli büyük ebeveynin dul olanlara göre daha olumsuz görüşe sahip olduğuna rastlanmıştır.

Arpacı ve Demiriz’in (2016) “Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Büyük Ebeveynleri Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi” adlı araştırmasında okul öncesi

5-6 yaş grubu 175 çocuğun büyük ebeveynleri ile ilgili görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çocukların büyük ebeveynleri ile sık görüştüğü, onların yürüyüşünü, saçını vb. beğendikleri, birlikte kitap okuma, banyo yapma gibi etkinlikleri gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Büyük ebeveynleri ile gezmeye çıktıklarında, onlardan hediye aldıklarında mutlu oldukları; büyük ebeveynlerinden ayrı kaldıklarında, onların başkalarıyla ilgilendiklerini gördüklerinde mutsuz oldukları belirlenmiştir.

Altan ve Tarhan'ın (2018) "Büyükaneden Toruna: Yaşam boyu Öğrenme Sürecinde Değer ve Beceri Aktarımı" adlı çalışmasında büyükanelerin torunlarına hangi beceri ve değerleri aktardıkları incelenmiştir. Aktarım sürecinde büyükanelerin değerleri kazandırmak için kendi deneyimlerinden yararlandıkları ve istedik davranışları pekiştirmek amacıyla örnek davranış sergiledikleri belirlenmiştir.

Fırat'ın (2018) "Grandparent-Grandchild Relationships In Turkish Children's Novels" isimli İngilizce yayımlanan makalesinde çocuk kitaplarında büyük ebeveyn ve torun ilişkisinin çocuk romanlarına yansıyan yönleri incelenmiştir. Büyük baba ve torun ilişkisinin sevgi ve gurur gibi güçlü duyguları içerdiği, büyük annelerin kültürel aktarıma daha aktif olarak katıldıkları tespit edilmiştir.

Kılıç'ın (2018) "Kuşaklararası İletişim: Üniversite Öğrencilerinin Yaşlılarla İletişim Biçimleri" isimli çalışmasında 18-24 yaş grubu üniversite öğrencilerinin yaşlılara yönelik yargıları ve onlarla kurdukları iletişim biçimleri incelenmiştir. Gençlerin olumlu yargıları bilgelik, olumsuz yargıları ise güçsüzlük, hastalık, yalnızlık olarak belirlenmiştir. Gençlerin yaşlılarla iletişimlerinde saygının ön planda olduğu tespit edilmiştir.

3.6.2.Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Yurt dışında yapılan büyük ebeveyn-torun araştırmaları, büyük ebeveyn torun ilişkisi ile büyükanne ve büyükbabaların çocuk kitaplarındaki tasvirleri üzerinde yoğunlaşmıştır.

Janelli'nin (1988) "Depictions Of Grandparents In Children's Literature" isimli çalışmasında 73 hikâye kitabında yer alan büyükanne ve büyükbaba karakterlerinin nasıl betimlendiği incelenmiştir. Araştırma sonunda büyük

ebeveynlerin klişe rollerle tasvir edildiği belirlenmiş, çeşitliliğin çocuk kitaplarına yansıtılmadığı ifade edilmiştir.

Fenwick ve Morrison (2001), “Images Of Grandparents In Young Children's Picture Books In The United Kingdom” çalışmasında Birleşik Krallık’ta yayımlanan 40 çocuk kitabında yer alan büyükanne ve büyükbaba resimlerini inceleyerek büyük ebeveynlerin nasıl betimlendiklerini belirlemeye çalışmıştır. Büyük ebeveynlerin torunlarıyla ilişkilerinin genelde olumlu olduğu, dış görünüşlerinin geniş yaş aralığından dolayı çeşitlilik gösterdiği ve anneannelerin ev içi rollerle kısıtlandığı belirlenmiştir.

Dunifon ve Bajracharya’nın (2012), “The Role Of Grandparents In The Lives Of Youth” adlı araştırmasında dedelerin torunlarının hayatındaki rolü belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonunda büyük ebeveyn-torun ilişkisini belirleyen en temel unsurun mesafe, ikinci temel unsurunsa yaş faktörü olduğu saptanmıştır.

Schmid (2018) "Anne Baba ve büyükanne Büyükbaba Olmanın Sevinçleri Üzerine" isimli eserinde ebeveyn-çocuk ve büyük ebeveyn-torun ilişkisini ele almış, modern çağın değiştirici etkisine rağmen aile kavramının önemine vurgu yapmıştır. Schmid’e göre (2018), ailenin koruma, sevgi ve eğitim işlevi çocuğun sağlıklı bir birey olarak gelişmesine yardımcı olur. Büyükanne ve büyükbabalar, kuşaklar arası paylaşım ve destekleyicilik rolü vasıtasıyla torunlarıyla kuvvetli bir bağ oluşturur.

Crawford ve Bajracharya’nın (2012) “Grand Images: Exploring Images Of Grandparents In Picture Books” adlı çalışmasında son 20 yılda yayımlanan 220 kitaptaki büyükanne ve büyükbaba tasvirleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda büyük ebeveynlerin zamanla temsil ettiği kültürel çeşitliliğin arttığı, ancak büyükanne ve büyükbabaların tasvir, çalışma şekilleri, hobileri ve çocuk bakımında benzer çeşitliliğin bulunmadığı saptanmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde, araştırmanın deseni, araştırmanın inceleme nesneleri, verilerin toplanması ile analizine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

4.1.Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, “nitel desende yapılandırılmış bir durum çalışması”dır. “Durum çalışması, bilginin toplanıp organize edilmesi, yorumlaması ve araştırma bulgularına ulaşılması gibi basamakları ihtiva eden sistematik desen türlerinden biri (Merriam, 1988) olup bir durum hakkında detaylı betimlemeler yapmak ve o durumu var olduğu şekliyle anlamak için kullanılır” (Büyüköztürk ve diğ., 2016, 264). Araştırmada çağdaş çocuk kitaplarında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunulmuş biçimleri durum olarak kabul edilmiş ve büyük ebeveyn-torun ilişkisinin ve aktarımının boyutları analiz edilmiştir.

4.2. Araştırmanın İnceleme Nesneleri

Bu araştırmanın inceleme nesnelerini belirlemek için amaçlı örnekleme tekniklerinden biri olan “belli ölçütleri sağlayan durumların seçildiği” (Patton, 2014, 243) “ölçüt örnekleme stratejisi”nden yararlanılmıştır. Büyüköztürk’e göre (2016) ölçüt örnekleme; örneklemin problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesneler ya da durumlardan oluşturulmasıdır (Büyüköztürk ve diğ., 2016, 92).

İnceleme nesneleri belirlenirken takip edilen yol şu şekildedir:

- Kütüphanelerin veri tabanları, yayınevlerinin internet siteleri ve katalogları incelenmiştir.
- Türkiye’de yerli yazarlar tarafından kaleme alınan; kapak resminde, anahtar kelimelerinde, içeriğinde büyük-ebeveyn-torun ilişki ve aktarımına yer verilmiş olan 90 çocuk kitabı belirlenmiştir. Okul öncesi çocuk kitapları ve gençlik yayınları araştırmaya dâhil edilmemiştir.
- Alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda günümüz yazarları tarafından kaleme alınmamış, çağdaş çocuk kitabı kategorisinde yer almayan 45 kitap elenmiştir.

- Kitaplarda yer alan, büyük ebeveyn-torun ilişki ve aktarımına dair belirleyici katkısı olmadığı tespit edilen nine ve dede karakterlerini barındıran 30 kitap tasnif dışı bırakılarak örnekleme dâhil edilmemiştir.
- Alan uzmanlarının görüşünden yararlanılarak araştırma konusu ile ilgili birden fazla eseri olan yazarların yalnızca bir kitabı incelemeye dâhil edilmiştir.

Büyük ebeveyn-torun ilişkisinin ve aktarımının temel alındığı, nine ve dede karakterlerinin belirleyici rolü bulunan, çağdaş çocuk kitapları kategorisinde yer alan ve Türk yazarlarca kaleme alınmış olan on beş çocuk kitabı araştırmanın inceleme nesneleri olarak belirlenmiştir.

Araştırmada kullanılan çocuk kitaplarına ait künye bilgilerine tablo: 3.1 ‘de yer verilmiştir:

Tablo:4.1. Araştırmada kullanılan çocuk kitapları ve yayınevleri

No	Kitap Adı	Yazarı	Yayınevi
1	Yeşilcik	Cemil Kavukçu	Can Çocuk
2	Gemici Dedem	Sevim Ak	Can Çocuk
3	Dedemi Kimseye Kaptırmam	Üzeyir Gürbüz	Küçük Ev Yayınları
4	Dedem Benim En İyi Arkadaşım	Aydoğan Yavaşlı	Nova Kids
5	Yasemin ve Lavanta	Sevgi Saygı	Günışığı Kitaplığı
6	Çetin Çeviz	Sinan Yaşar	Fom Kitap
7	Dedemin Ayçiçeği Tarlası	Gamze Pat	Altın Kitaplar
8	Dedemin Uçan Dairesi	Koray Avcı Çakman	Tudem
9	Taşkafa	Ömer Açık	Günışığı Kitaplığı
10	Dedemin Bakkalı	Şermin Yaşar	Taze Kitap
11	Dedem Eve Dönüyor	Nehir Aydın Gökdoğan	Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
12	Dünyanın En Talihli Vapuru	Gamze Sürcan	Türkiye İş Bankası Yayınları
13	Ninemnin Yemekleri Dedemin Oyuncakları	Mehmet Güler	Nesin Yayınevi
14	Anneannem Gelin Oldu	Muzaffer İzgü	Bilgi Yayınevi
15	Anneannemin Güzel Çiçekleri	Alp Gökalep	Can Çocuk

4.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada verilerin toplanmasında izlenen yol şu şekildedir:

- Öncelikle büyük ebeveyn-torun ilişkisi ve aktarımıyla ilgili alanyazın taraması yapılmıştır.
- Ardından büyük ebeveynlerin sunuluş biçimlerinin belirlenmesi amacıyla çocuk kitapları araştırmacı tarafından okunmuş ve incelenmiştir. Elde edilen veriler üzerinde içerik analizi uygulanmış ve nine/dede karakterlerinin torunlarıyla kurduğu ilişki ve aktarım biçimleri kodlanmıştır.
- Kodlama sonucu ilk etapta 42 alt birimi kapsayan 19 temel kategori oluşturulmuştur.
- Oluşturulan kategoriler 8 alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda “dil bilinci” temel kategorisine iki alt birim (doğrudan/ dolaylı) eklenerek kategoriler nihai halini almıştır. Buna göre, 44 alt birimi kapsayan 19 temel kategoriden meydana gelen büyük-ebeveynlerin sunuluş biçimlerinin incelendiği bir kategori formu (Ek. 3) oluşturulmuş ve mevcut form veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.
- Her bir eserden içerik analizinden faydalanılarak çözümlenen verilerden elde edilmiş olan bulgular, nine/dede karakterlerinin sunuluş biçimlerinin kategorilendirildiği forma işlenmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen çocuk kitapları doküman olarak kabul edilmiş ve analiz sürecinde “doküman incelemesi”nden faydalanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım, Şimşek, 2016, 217).

4.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizi iki safhada gerçekleşmiştir:

Birinci safhada 15 çağdaş çocuk kitabında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimlerini tespit etmek amacıyla “içerik analizi tekniği” kullanılmıştır. İçerik analizinde amaç, toplanan verileri açıklamaya yardımcı olacak ilişkilere veya temalara ulaşmaktır. Bunu gerçekleştirebilmek için tümevarımcı analizden

yararlanılır. Tümevarımcı analizde önce içerik kodlanmakta daha sonra bu kodlardan kavramlara ve nihayet elde edilen kavramlardan temalara ulaşılmaktadır (Yıldırım, Şimşek, 2016, 242).

Araştırmada içerik analizinden elde edilen veriler kodlanmış ve bu kodlardan yararlanılarak temel analiz birimi olan kavramlara ulaşılmıştır. Daha sonra bu kavramlar, belirli bir tema altında sınıflandırılarak bir kategori formu oluşturulmuş ve veriler mevcut forma işlenmiştir.

İkinci safhada içerik analizi ile kategori haline getirilerek forma işlenen veriler, betimsel analiz ile yorumlanmıştır. Betimsel analizde, “elde edilen verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanması” esastır (Yıldırım, Şimşek, 2016, 239).

4.5.Araştırmanın Güvenirliği

Araştırmada kullanılan materyaller ve veri toplama araçları alan uzmanlarının görüşüne sunulmuştur.

- İlk etapta 90 çocuk kitabı belirlenmiş, alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda gerekli yeterliliğe sahip olmayan eserler listeden çıkarılmış, odak noktası nine/dede ve torun ilişkisi ve aktarımları olan 15 çağdaş çocuk kitabı belirlenmiştir.
- Araştırmada kullanılan çocuk kitapları araştırmacı tarafından defalarca okunmuş, gözden kaçabilecek noktaların oluşmaması için azami derecede özen gösterilmiştir.
- Çalışmada kullanılan kategori formu alan uzmanlarının görüşüne sunulmuş, alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak kategori formu yapılandırılmıştır.
- İlk olarak üç kitap üzerinde pilot bir uygulama yapılmış, elde edilen veriler üç alan uzmanına sunulmuştur. Onların görüş ve tespitlerinden faydalanılarak geri kalan 12 kitapta da aynı yöntemden yararlanılarak çözümleme yapılmıştır.
- Araştırmada çocuk kitaplarının belirlenmesinde, kategori formunun oluşturulmasında, verilerin çözümlenmesinde alan uzmanlarına danışılması ve araştırmanın onların görüşlerinden yararlanılarak sürdürülmesi bu çalışmanın güvenilirliğine katkı sağlamaktadır.

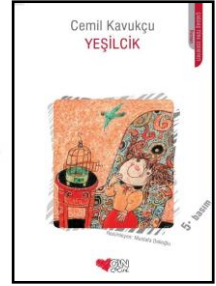
5.BULGULAR

Bu bölümde araştırma soruları kapsamında ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

5.1. “Yeşilcik” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimlerinin İncelenmesi

Kitabın Künyesi

Kitabın Adı: Yeşilcik	Sayfa Sayısı: 104
Yazarı: Cemil Kavukçu	Yayınevi: Can Çocuk
Yayın Tarihi: 2017	Yayın Yeri: İstanbul
ISBN: 9750714283	Karakterler: Neriman Hanım
Baskı Sayısı: 5	Fatoş, Yeşilcik, Handan, Selim

Özet: Eşini kaybettikten sonra iyice içine kapanan Neriman Hanım’a torunu Fatoş bir muhabbet kuşu (Yeşilcik) hediye eder. Yeşilcik, evde yoldaş olduğu Neriman Hanım’ın yalnızlığını bir nebze azaltır. Kendi çocukluğu ve Fatoş’un çocukluğunu karşılaştıran anneanne, kafesteki kuşu torununa benzeterek Fatoş’un çocukluğunu yaşayamadığını düşünüp içerler. Torununa kendi çocukluk anılarından ve oynadıkları oyunlardan bahseder. Fatoş ise anneannesinden aldığı ilham sayesinde öğretmeniyile konuşarak okulda bir oyun kulübü kurar.

Tablo.5.1: Yeşilcik’te yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

1.Sözlü Edebiyat Aktarımı	1.1. Masal
2.Okuma Kültürü	2.1. Okuma Yazma Becerisinin Geliştirilmesine Katkı
3.Gelenek Aktarımı	3.1. Yeme-İçme, 3.11. Eşya
4.Dinî Eğitim	4.1. Dinî Terimler
6. Oyun	6.1. Oyunlar, 6.2. Oyuncaklar
7. Günlük Yaşam	7.1. Yiyecek-İçecekler, 7.3.Misafir Ağırlama, 7.4.Yaşanılan Mekânlar, 7.6. Kişiler Arası İletişim (olumlu), 7.7.Selamlaşma/Vedalaşma
8.Dil Bilinci	8.2.Dolaylı Katkı
12. Aile Geleneğinin Aktarımı	

Tablo 5.1- devam

13.Söz Varlığının Geliştirilmesi	
14.Kuşaklar Arası Farklılıklar	14.2.Tavır-Tutum/Yaşam Biçimi
16.Bilgi Aktarımı	
18.Problem Çözme	

Tablo.5.1'e göre "Yeşilcik" kitabında sözlü edebiyat aktarımı ana kategorisinden masal (1); gelenek aktarımı ana kategorisinden yeme-içme (1), eşya (2); okuma kültürü ana kategorisinden okuma-yazma becerisinin geliştirilmesine katkı (6), dinî eğitim ana kategorisinden dinî terimler (2); oyun ana kategorisinden oyun (15), oyuncaklar (5); günlük yaşam ana kategorisinden yiyecek-içecekler (1), misafir ağırlama (2), yaşanılan mekânlar (2), kişiler arası iletişim (olumlu-1), selamlaşma/vedalaşma (2); dil bilinci kategorisinden dolaylı katkı (1); kuşaklar arası farklılık ana kategorisinden tavır-tutum/yaşam biçimi (8); aile geleneğinin aktarımı (3), söz varlığının geliştirilmesi (3), bilgi aktarımı (1), ve problem çözme (1) ana kategorilerine yer verilmiştir.

Eserde, büyük ebeveyn-çocuk, büyük ebeveyn-torun veya diğer kişilerle iletişimin olumlu olduğu tespit edilmiştir.

Eserde nine ve dede karakterleriyle oluşturulan odak noktalarının "geleneksel oyunlar" ve "değişen çocukluk" olduğu belirlenmiştir.

Tablo.5.2: Yeşilcik'te yer almayan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

5.Ahlak Eğitimi	9.Tecrübe
10.Tarih Şuuru	15.Vatan Sevgisi
11.Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar	17.Hayal Gücü Eğitimi

Tablo.5.2'ye göre "Yeşilcik" kitabında yer almayan kategoriler; ahlak eğitimi, tecrübe, tarih şuuru, vatan sevgisi, edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarımlar ve hayal gücü eğitimidir. Ayrıca eserde yer alan anneanne karakterinde çocuğun gelişimine zarar verebilecek herhangi bir olumsuzluk tespit edilmemiştir.

Büyük Ebeveyn (Anneanne)-Torun İlişkisi:

Neriman Hanım ve torunu Fatoş birbirlerine çok düşkün olmalarına rağmen ancak pazar günleri görüşebilmektedir.

“Seni çok seviyorum tonton anneanneciğim”, dedi.

“Ben de seni... Yaşam kaynağım...” (s.101)

Tek başına yaşayan Neriman Hanım yalnızlıkla başa çıkmaya çalışmaktadır.

Neriman Teyze’yi her gün ziyaret eden tek dostu da, mutfak penceresinin dışarıdaki pervazına oturup yiyecek bekleyen tekir kedi idi. (s.13)

Yaşlı insanların torunlarına bakım vermeleri onlara kendilerini işe yarar hissettirmekte ve hayata tutunmalarını kolaylaştırmaktadır. Eserde torunu Fatoş’a üç yaşına kadar bakan Neriman Hanım’ın duyguları şöyle dile getirilmiştir:

Yıllar sonra yeniden bebek kokusu duymak Neriman Teyze’yi canlandırmıştı. (s. 60)

Kızı Handan çalıştığı için üç yaşına kadar torunu Fatoş’a bakan Neriman Hanım, o günleri hasretle yâd etmektedir:

Emeklemesine, iki ayağı üzerinde dikilip yüzünde kocaman bir gülücükle “tay tay” durmasına, yürümesine, konuşmasına tanık olmuşlardı. Ne güzeldi o yıllar. (s.38)

1. Sözlü Edebiyat Aktarımı

1.1. Masal

Eserde Neriman Hanım, Fatoş’a masal vb. anlatarak sözlü edebiyat aktarımını gerçekleştirmiştir.

Torunu çok küçük olmasına, anlamayacağını bilmesine karşın ona çocukluğunu, arkadaşlarıyla oynadıkları oyunları, dinlediği masalları anlatmıştı. (s.60)

2. Okuma Kültürü

Çocukların okuma kültürü edinmesinde aile büyükleri önemli bir yere sahiptir. Eserde bu hususla ilgili çeşitli aktarımlar yer almaktadır.

2.1. Okuma- Yazma Becerisinin Geliştirilmesine Katkı

Fatoş, yazmayı seven, ileride yazar olmak isteyen bir çocuktur. Neriman Hanım ise torununu yazmaya teşvik eden bir büyük ebeveyn olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır.

Anneannesinden dinlediği anıları ve masalları defterine yazan Fatoş, bunları zaman zaman anneannesine okumaktadır.

En beğendiği yanı okumayı sevmesi. Yalnız okumayı mı? Küçük küçük öyküler yazıp anneannesine okurken nasıl ciddi, nasıl da bilmiş bir kız oluyor. (s.20)

Eserde Fatoş'un okuma ve yazma becerisinin gelişmesinde anneannesinin rolüne şöyle yer verilmiştir:

"Ben sana bunları niye anlatıyorum, biliyor musun?"

"Niye anlatıyorsun anneanne?"

"Yazman için güzel kızım." (s.81)

"Hikâye değildi, biz onu yaşamıştık. Sen de, "Ne güzel ben bunun hikâyesini yazayım, demiştin. Yazdın mı? (s.78)

Anneannesinden dinlediği birçok şeyi öykü biçiminde yazmaya çalışmıştı...beğendiklerini anneannesine okumuştı. (s.52)

Anneanesi, torununun yazma yeteneğine vurgu yaparak Fatoş'u yazmaya şöyle teşvik etmektedir:

"O masal dediklerini de o kadar güzel yazıyorsun ki...İleride sen bir yazar olacaksın." (s.78)

"Biliyor musun anneanne, en büyük isteğim de bu; bir gün yazar olmak.

"Olacaksın güzel kızım, sende o yetenek var." (s.78)

3. Gelenek Aktarımı

Eserde gelenek aktarımıyla ilgili çeşitli hususlara yer verilmiştir.

3.1. Yeme-İçme

Simit, Türk kültürünün önemli yiyeceklerdendir. Neriman Hanım, her pazar torununa fırından simit almaya gitmektedir.

Mantosunu sırtına geçirip bir genç kız çevikliğiyle aşağı iniyor, sokağın ucundaki fırından taze, çıtır çıtır simitler alıyor. (s.21)

Eserde Müslüman Türk kültüründe önemli yeri olan iftar davetlerine şöyle atıfta bulunmaktadır:

Ramazan ayında iftar yemeğine çağrıldığını hiç anımsamıyor Neriman. (s.42)

3.11. Eşya

...seramik yayvan bir kâsede Rahmi Bey'in kehribar tespîhi, gümüş kaplamalı cep saati vardı. (s.60)

4. Dinî Eğitim

4.1. Dinî Terimler

Eserde Ramazan ayı, iftar yemeği ifadelerine yer verilmiştir.

Ramazan ayında iftar yemeğine... (s.42)

5. Ahlak Eğitimi

Eserde ahlak eğitimi ile ilgili bir hususa yer verilmemiştir.

6. Oyun

Eserde, şimdinin çocuklarının büyük ebeveynlerine nazaran oyunlar ve oyuncaklar açısından şanssız oldukları dile getirilmiştir. Geçmişin oyun ve oyuncaklarına dair bilgiler Neriman Hanım'ın iç konuşmalarıyla gözler önüne serilmiştir.

Mahalle arkadaşları yok. Sokak oyunları bilmiyor. Ayakları toprağa değmiyor. (s.38)

6.1. Oyunlar

En sevdikleri; ip atlamak, saklambaç, seksek, altı taş, evcilik oyunu ve kudir saklambacıydı. (s.63)

Yazar, Neriman Hanım vasıtasıyla unutilan oyunları hatırlatmaya ve yeni nesillere tanıtmaya çalışmıştır.

Oğlan çocuklarının oyunları daha çoktu ama kızları aralarına sokmazlardı. Zaten kovboyculuk, topaç çevirme, çelik-çomak, birdirbir, güvercin takla, uzun eşek gibi itiş kakışlı oyunlar kızların da ilgisini çekmezdi. (s.63)

Kışın hep birlikte kartopu oynar... (s.63)

Kızlar ayrı erkekler ayrı oynarlardı. Biz genellikle ip atlar taş sektirirdik. Çimento bir zemine çizdiğimiz karelerde seksek oynardık. Ama en çok evcilik oynamayı severdik. Yere serdiğimiz kilim evimiz olurdu. Temizlik yapar hayali yemekler pişirirdik. (s.64)

Arkadaşlarımızdan biri kilim-evimize misafir geldiğinde olmayan kapıyı eliyle tıklattır, bir yandan da “tık tık” derdi. Biz de onun karşısına geçer, “çingir-çık” deyip kilit sesi çıkararak kapıyı açardık. (s.65)

Oğlan çocukları, telden arabalarını kapı önlerindeki toprak alanda süpürgeyle çizdikleri dönemeçli yollarda yarıştırırlardı. (s.65)

Güvercin takla dedikleri de böyle. (s.67)

Çelik-çomak da öyle. (s.67)

“Kudir saklambacı oynardık. Evcilikten sonra en çok onu severdim.” (s.79)

“Mesela, bizden daha küçük çocuklarla oynadığımız Dala dala dumbala oyunu vardı.(s.81)

6.2. Oyuncaklar

Eserde geleneksel oyuncaklara yer verilmiştir.

Anneleri onlara bezden bebekler dikerdi. Mısır püskülüyle saç yapar, vişne ya da karadutla dudaklarını boyarlardı bebeklerin. O zaman oyuncak almak gibi bir alışkanlık yoktu. (s.63)

Misket oynar, uçurtma uçurur, telden yaptıkları arabaları dolaştırırlardı sokak aralarında. (s.63)

Dere kıyısından topladığımız taşları “ evcilik” oyununda kullanırdık. (s.68)

Ayrıca kitapta oyunların nasıl oynandığı da ayrıntılı biçimde izah edilmiştir:

Toprağa çubukla büyükçe bir daire çizerdik. Ortasına da konserve kutusunu dikerdik. İçimizde en güçlü kuvvetli olanı kutuyu olabildiğince uzağa atardı. Ebe kutuyu almak için koşarken biz de çil yavrusu gibi dağılıp saklanırdık. Ebe kutuyu daire merkezine oturtuktan sonra bizi aramaya çıkardı. (s.79)

7. Günlük Yaşam

Eserde günlük yaşama dair çeşitli aktarımlara yer verilmiştir.

7.1. Yiyecek-İçecekler

... Fatoş'un yemeye doyamadığı peynirli poğaçalardan yapıyor. (s.21)

7.2. Sofra adabı

Eserde aile yemeklerinde bir arada bulunmanın öneminden bahsedilmiştir. Neriman Hanım'ın amcası sürekli aile yemeklerine geç kalsa da Hilmi Bey gelmeden yemeğe başlanmadığı ifade edilmiştir.

Yemekler sofrada soğur, geç saatlere kadar yarı aç yarı tok onun yolu gözlenirdi.
(s.41)

7.3. Misafir Ağırlama

Türk kültüründe misafir ağırlamak hem kültür aktarımı hem de insan ilişkilerinin gelişmesi açısından çok önemlidir. Eserde misafir ağırlama ile şu hususlara değinilmiştir:

Gelen konuğumuza oturacağı yeri gösterir, annelerimizin yaptığı gibi hatırını sorardık. (s.65)

Kolonya döküyormuş gibi yaparken o da avuçlarını açar, ellerini yüzüne sürüp, “Ohh” derdi. (s.65)

7.4. Yaşanılan Mekânlar

Neriman Hanım Bahçeli iki katlı bir evde büyümüştür. Torunu ise apartmanda yaşamaktadır. Eserde mekânlar arası farklılıklar şöyle dile getirilmiştir:

Çok katlı apartmanların içine hapsolmuş gibiler. Bahçeli evler o kadar az ki öyle yerlerde bile çocuklar istediği gibi oynayamıyor.” (s.74)

7.6. Kişiler Arası İletişim

7.6.1. Olumlu

Eserde kişiler arası iletişim sevgi ve saygı çerçevesinde ilerlemektedir.

“İyiym kızım. Biz de Fatoş’la ne güzel konuştuk bir bilsen.” (s.84)

-Sağ ol evladım. (s.25)

7.7. Selamlaşma/Vedalaşma

Eserde selamlaşmayla ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

“Hoş geldin Handan.”

“Hoş bulduk. Asıl sen hoş geldin anne.” (s.84)

“Hoş geldiniz,” demişti Neriman Teyze’ye. (s.89)

8. Dil Bilinci

Eserde dil bilincini doğrudan geliştirmeye yönelik bir hususa rastlanmamıştır.

8.1. Dolaylı Katkı

Eserde anneanneninin kullandığı bazı kelimeler dil bilincini dolaylı olarak geliştirmeye katkı sağlamaktadır:

...gurk olmuştu. (s.11)

9. Tecrübe

Kitapta tecrübe aktarımına dair bir ifadeye yer verilmemiştir.

10. Tarih Şuuru

Eserde tarih şuurunu geliştirmeye yönelik bir unsur tespit edilmemiştir.

11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar

Kitapta edebiyat-sanat-müzikle ilgili bir aktarıma yer verilmemiştir.

12. Aile Geleneginin Aktarımı

Eserde Neriman Hanım’ın çocukluğundaki aile gelenekleri ve aile yemeklerinden bahsedilmiştir:

Yaz akşamları masa avluya çıkarılır, orada yemek yenirdi. (s.10)

Dayım sık sık minibüsüyle gelip bizi alır, dere boyuna pikniğe giderdik. (s.70)

Eserde Neriman Hanım’ın kızı, damadı ve torunu ile pazar günü birlikte yaptıkları kahvaltılardan da bahsedilmiştir.

Neriman Teyze’nin en sevdiği gün Pazar. Çünkü kızı Handan, damadı Selim ve torunu Fatoş pazarları sabah kahvaltısına geliyor. (s.21)

13. Söz Varlığının Geliştirilmesi

Eserde söz varlığını geliştirebilecek bazı kelimelere yer verilmiştir.

...dut ağacının dalına urganla kurduğu salıncağı bugün gibi hatırlıyor. (s.10)

Horozun sabahı muştulayan ötüşünden sonra onların civıltısı başladı. (s.55)

Bir keresinde tavuklardan biri qurk olmuştu... Meğer civcivleri olmasını isteyen tavuğa öyle deniyormuş. (s.11)

14. Kuşaklar Arası Farklılıklar

Eserde Neriman Hanım'ın dış görünüşü ile ilgili farklılığa yer verilmemiştir.

14.2. Tavır-Tutum/Yaşam Biçim

Neriman Hanım, kendi çocukluğu ve torununun çocukluğunu karşılaştırmakta ve günümüz çocuklarının çocukluklarını yaşayamadıklarına hayıflanmaktadır.

Hiç tanıyamadığı çocukluğunu kaybedivermişti Fatoş. Sabah erkenden, uykularına doyamadan kaldırılıyordu. (s.62)

Sokak oyunlarını bilmiyordu. Televizyondaki çocuk programları ve çizgi filmlerdi en yakın arkadaşları. (s.62-63)

Günümüzdeki bütün çocuklar gibi televizyon ve bilgisayarlarla büyüyor Fatoş da. (s.39)

Neriman Hanım'ın teknolojik aletlere karşı tutumuna şöyle yer verilmiştir:

Televizyon izlemeyi pek sevmiyor. Varsa yoksa radyo. Öyle öğretici, bilgilendirici programlar oluyor ki radyoda, dinlemeye doyamıyor. (s.21)

Ne büyük kolaylıkmiş meğer. Bunca yıl cep telefonu olmadan nasıl yapılmış? Nerede olursa olsun, başına bir şey gelse hemen kızına ulaşabileceğini biliyor artık. (s.24)

Abisi Murat ve kuzenleriyle türlü maceralar yaşayan Neriman Hanım'ın aksine Fatoş, tek çocuktur. Babası Selim ise Fatoş'un kardeşi olması fikrine karşı çıkmaktadır.

Bir kardeşi yok ama. Fatoş, kardeş özlemi duyuyor. Handan çok istiyor da Selim karşı. (s.39)

Çağımızda her şeyin değiştiğini söylemiş, kendisinin kardeşleriyle, Handan'ın abisiyle ne kadar görüştüğünü sormuştu. (s.39)

Eserde Neriman Hanım karakteri vasıtasıyla yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan unutkanlığa yer verilmiştir.

Son zamanlarda artan unutkanlığı endişelendiriyordu Handan'ı. (s.74)

Yazar, Neriman Hanım'ın çocukluğunda evlerinin duvarına yuva yapan özgür kırlangıçlar ve kafesteki Yeşilcik örneklerini kullanarak değişen çocukluğa şöyle atıfta bulunmuştur:

Yeşilciğin kafesi gibi küçücük bir odası vardı Fatoş'un...Okulda, kendisi gibi yalnız çocuklarla birlikte oluyordu. (s.62)

15. Vatan Sevgisi

Eserde vatan sevgisi ile ilgili bir hususa değinilmemiştir.

16. Bilgi Aktarımı

Toprak, bedenimizde biriken gerilimi alıyormuş. (s.39)

18. Hayal Gücü Eğitimi

Eserde hayal gücü eğitime dair bir hususa rastlanmamıştır.

19. Problem Çözme

Eserde problem çözmeyle ilgili çeşitli aktarımlara yer verilmiştir.

“Anneanneciğim, bana harika bir fikir verdin. (s.96)

Sen çocukken oynadığınız oyunları anlatmasaydın, böyle bir kulüp kurmak nereden aklıma gelecekti. (s.100)

19. Olumsuzluklar

Eserde büyük ebeveyne dair herhangi bir olumsuzluğa rastlanmamıştır.

20. Odak Noktası

Eserde büyük ebeveyn vasıtasıyla oluşturulan odak noktaları “*geleneksel oyun ve değişen çocukluk*” kavramlarıdır. Yazar, Neriman Hanım ve torunu Fatoş aracılığıyla çocukluğun değişimine atıfta bulunmuştur. Günümüzde çocuklar çocukluklarını özgürce yaşayamamakta, adeta büyük insanlar gibi ağır yükler yüklenmektedir. Gelişen teknoloji bir taraftan da çocukları sosyal yalnızlaşma tehlikesine sürüklemektedir.

Mahalle arkadaşları yok. Sokak oyunları bilmiyor. Ayakları toprağa değmiyor. (s.38)

Sokak oyunlarını bilmiyordu. Televizyondaki çocuk programları ve çizgi filmlerdi en yakın arkadaşları. (s.62-63)

Neriman Hanım torunu Fatoş'u kafesteki muhabbet kuşuna benzetmektedir.

Yeşilciğin kafesi gibi küçücük bir odası vardı Fatoş'un...Okulda, kendisi gibi yalnız çocuklarla birlikte oluyordu. (s.62)

Eserde çocukluğun yitirilişine karşı panzehir olarak geleneksel oyunlar yeniden diriltilmeye çalışılmıştır.

...arkadaşlarımla büyüklerinin de çocukken oynadığı eğlenceli oyunlar olmalı. Bir araya gelsek, bunları belirlesek, sonra içlerinden bizim oynayabileceğimiz oyunları seçsek...Oyun sözlüğü gibi bir sözlük bile hazırlayabiliriz. (s.97)

Oyun kulübü'nün amaçlarını, nasıl çalışacağını belirledik. Öğretmenimiz, bunun öğrenciler için çok yararlı olacağını söyledi. (s.99)

5.2. “Gemici Dedem” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimlerinin İncelenmesi

Kitabın Künyesi

Kitabın Adı: Gemici Dedem	Yayın Yeri: İstanbul
Yazarı: Sevim Ak	ISBN: 978-975-07-0865-7
Yayın Tarihi: 2018	Baskı Sayısı: 22
Sayfa Sayısı: 88	Karakterler: Gemici
Yayınevi: Can Çocuk	Dede, çocuk, anne, baba

Özet: Babasıyla iyi bir ilişkisi olmayan küçük çocuk, bir gün yolda ekose atkılı bir adam görür. Adamla tanıştığında onun eski bir kaptan olduğunu öğrenir. Birlikte zaman geçirdiği, resim yaptığı adamın yıllar önce öldü sandıkları dedesi olduğunu öğrenir. Çocuğun babası, küçükken onu ve annesini bırakıp uzun süre arayıp sormayan gemici dedeyi affedememektedir. Çocuk, babasının dedesine duyduğu kızgınlığın ortadan kalkmasına ve ailenin bir araya gelmesine yardımcı olur.

Tablo.5.3: “Gemici Dedem” kitabında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

3. Gelenek Aktarımı	3.10. Meslekler, 3.11. Eşya
7. Günlük Yaşam	7.1. Yiyecek-İçecekler, 7.4. Yaşanılan Mekânlar, 7.5. Yeme-İçme Alışkanlıkları, 7.6. Kişiler Arası İletişim, 7.7. Selamlaşma/Vedalaşma
8. Dil Bilinci	8.2. Dolaylı Katkı

Tablo 5.3-devam

9. Tecrübe	
11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar	
12. Aile Geleneğinin Aktarımı	
13. Söz Varlığının Geliştirilmesi	
14. Kuşaklar Arası Farklılıklar	14.1. Dış Görünüş
16. Bilgi Aktarımı	
20. Hayal Gücü Eğitimi	
18.Problem Çözme	

Tablo.5.3’e göre “Gemici Dedem” kitabında gelenek aktarımı ana kategorisinden meslekler (3) ve eşya (3); günlük yaşam ana kategorisinden yiyecek-içecekler (4), yaşanılan mekânlar (4), yeme-içme alışkanlıkları (2), kişiler arası iletişim (olumlu-1, olumsuz-1) ve selamlaşma/vedalaşma (3); dil bilinci ana kategorisinden dolaylı katkı (1); kuşaklar arası farklılık ana kategorisinden dış görünüş (5), tecrübe (9), edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarımlar (5), aile geleneğinin aktarımı (3), söz varlığının geliştirilmesi (6), bilgi aktarımı (2), hayal gücü eğitimi (2) ve problem çözme (1) ana kategorilerine yer verilmiştir.

Eserde, büyük ebeveyn-çocuk arasında olumsuz, büyük ebeveyn-torun veya diğer kişilerle iletişimin olumlu olduğu belirlenmiştir.

Eserde nine ve dede karakterleriyle oluşturulan odak noktaları ise, “*aile ilişkileri, insan doğası ve resim sanatı*” olarak tespit edilmiştir.

Tablo.5.4: “Gemici Dedem” kitabında yer almayan nine ve dede karakterlerinin sunulmuş biçimi unsurları

1.Sözlü Edebiyat Aktarımı	2. Okuma Kültürü
4. Dinî Eğitim	5. Ahlak Eğitimi
6. Oyun	10. Tarih Şuuru
15. Vatan Sevgisi	19. Olumsuzluklar

Tablo.5.4’e göre “Gemici Dedem” kitabında yer almayan kategoriler; sözlü edebiyat aktarımı, okuma kültürü, dinî eğitim, ahlak eğitimi, oyun, tarih şuuru, vatan sevgisi olarak belirlenmiştir. Ayrıca eserde dede karakterinde çocuğun gelişimine zarar verebilecek herhangi bir olumsuzluk tespit edilmemiştir.

Büyük Ebeveyn-Torun İlişkisi

Küçük çocuk ve yaşlı adam, ilk etapta dede-torun olduklarından habersiz birlikte güzel vakit geçirmektedir. Tanışalı uzun süre olmamasına rağmen ikili arasında sıcak bir ilişki oluşmuştur. Gençliğinde iyi bir baba olamayan gemici dede, torununa karşı şefkatli ve özverili davranmaktadır.

Bir anda elektrik çarpmışçasına sarsıldım. Karşı koyamadığım bir el beni ona çekiyordu. (s.15)

“Gel, bin sırtıma.” (s.17)

Gözlerinde, iri gövdesinde, grileşmiş saçlarının dalgasında beni kendine çeken ama ne olduğunu dile getiremeyeceğim şeyler vardı. Kaçmak değil koltuğunun altına sıkışmak istiyordum...(s.18)

Güvendiğim bir dosta yaslanır gibi yaslandım iri gövdesine. (s. 25)

Benimle konuşuyor, ne düşündüğümü soruyor, beni adam yerine koyuyor ya. (s.26)

1. Sözlü Edebiyat Aktarımı

Eserde sözlü edebiyat aktarımına yer verilmemiştir.

2. Okuma Kültürü

Eserde okuma kültürünün geliştirilmesine yönelik bir hususa rastlanmamıştır.

3. Gelenek Aktarımı

Kitapta Türk kültürüyle ilgili geleneklerden ziyade deniz insanlarının kültürüne ait hususlara yer verilmiştir:

Biz denizciler, kara insanlarından farklılığımızla övünürüz. Zevklerimiz yaşam tarzlarımız sizinkine benzemez. (s.25)

3.10. Meslekler

Eserde gemici dede, aile mesleklerinin çiftçilik olduğunu belirtmiştir.

Babam çiftçiydi. Dedem de. Dedemin babası da. (s.61)

Ayrıca deniz insanlarıyla ilgili bazı mesleklere yer verilmiştir:

Gemiciler, balıkçılara benzer benzemesine. Ama gemiciler, balıkçı değildir. Balıkçılar da gemici değildir. (s.19)

3.11. Eşya

Kitapta bazı eşyalara yer verilmiş, çocuğun en değerli şeyi olan aile yadigârı bir Venedik kutusundan, eski bir fotoğraftan bahsedilmiştir:

Kitaplığımın üstünde eski bir Venedik kutusu vardı. Üzeri mine işlemeli, küçük porselen bir kutu. Birkaç yıl önce babam vermişti bana. Dedemin babaanneme armağanıymış. (s.37)

...beni al, diye fısıldayan bir siyah beyaz fotoğrafla yüz yüze geldim. (s.41-42)

...şıp diye yakaladım fotoğrafın eşini...Babamın beş yaşındaki hâliydi bu. (s.44)

Babam bu fotoğrafa bakarken, “Babam çekmişti,” demişti bir gün. (s.45)

Salonda babaannemin boy aynası, çerçevesini cilalasam bana geçmişi gösterse. (s.54)

4. Dinî Eğitim

Eserde dinî eğitimle ilgili bir ifadeye yer verilmemiştir.

5. Ahlak Eğitimi

Eserde ahlak eğitimi ile ilgili bir hususa rastlanmamıştır.

6. Oyun

Eserde oyun ve oyuncaklarla ilgili dede karakterinin aktarımına rastlanmamıştır.

7. Günlük Yaşam

Eserde günlük yaşamla ilgili bazı hususlara yer verilmiştir.

7.1. Yiyecek-İçecekler

Üstüne nohutlar yapışmış tuhaf görünümlü köfteleri bir tabağa koyup önüme bıraktı...Denizci işi köfteler bunlar. (s.24)

“Bir bardak sıcak süte hayır diyemezsin herhalde.” (s.29)

Kendine kahve pişirdi. Benim sütüme de bir kaşık kahve karıştırdı.

“Erkeklerin sütü kahveli olur.” (s.30)

...anneannemin sebze çorbası.” Nasıl yaptın?” diye soranlara, “Sebzeliği açtım. Elime ne gelirse doğradım, kaynamış suya attım,” der. (s.44)

7.4. Yaşanılan Mekânlar

Eserde bahçede bulunan vişne ağacından (Pakize) bahsedilmesi ve gemici dedeye yapılan küçük evin de aynı bahçeye yerleştirilmesinden dolayı çocuğun yaşadığı evin müstakil olduğu anlaşılmaktadır.

“Burada yaşayacağınıza nasıl sevindim, bir bilseniz! Bahçeyi çakıl taşlarıyla döşeyelim. Bir de havuz, havuzda kâğıt gemiler...” (s.82)

Gemici dedenin evi yıllarca gemisi olmuştur. Şimdi de balıkçı barınağında kalmaktadır. Eserde bu durum şöyle dile getirilmiştir:

Evin içi küçük bir gemiyi andırıyordu. (s.18)

Balıkçılarla arkadaş oldum. Gel, bu kulübede kal, dediler. (s.20)

Evi bizim eve benzemiyor. Televizyonu, ağzına kadar dolu bir buzdolabı, basket potası, bilgisayar yoksa da ne çıkar? (s.26)

Denizden uzakta yaşayamayan bu sevimli ihtiyara, oğlu gemi şeklinde prefabrik bir ev yaptırmıştır:

Bahçemize gemi şeklinde prefabrik bir ev kurulmuştu. (s.81)

7.5. Yeme-İçme Alışkanlıkları

Eserde denizcilerin uzun süre karaya çıkamadıkları için alışılmışın dışında yeme içme alışkanlığına sahip olduğundan bahsedilmiştir.

Mutfaklarımız bile bambaşkadır...Gemici aylardır denizdeyse nereden bulsun maydanozu? Bezelye konservesini açar. Bir tutam bezelye atar, maydanoz yerine. Çok da lezzetli olur. (s.24)

“Oldu bitti kahveye düşkünümüdür. Evimde tam on dört çeşit kahve var.” (s.30)

7.6. Kişiler Arası İletişim

7.6.1. Olumlu

Eserde gemici dede ve küçük çocuk arasında sevgi ve saygıya dayanan sıcak bir iletişim bulunmaktadır.

Güvendiğim bir dostta yaslanır gibi yaslandım iri gövdesine. (s.25)

Benimle konuşuyor, ne düşündüğümü soruyor, beni adam yerine koyuyor ya. (s.26)

...”Ben de arkadaşın sayılmaz mıyım?” (26)

“Size gemici dede diyebilir miyim?”

Diyebilirsin elbet...Beni mutlu edersin. (s.34)

Hadi yolun açık olsun. (s.34)

“Dede sözü ne çok yakıştı ağzına,” dedi. (s.56)

Damarlarımda gemici kanı dolaşıyor. (s.64)

7.6.2. Olumsuz

Gemici dede ve oğlu arasında ilk etapta gerilimli bir ilişki bulunmaktadır.

Babamla yaşlı adam kapının önünde boğuşur gibi konuştular. (s. 14)

İyi bir baba olamadım, yavrum. (s.30)

“Beni kötü konuşturma. Altı yaşımdan beri onu görüşüm sayılıdır...Herkesin babası döner, benimki yıllarca dönmezdi...O hayatını yaşadı. Annem ve ben yaşar gibi yaptık. Annem gözü kapıda öldü.” (s.53)

Küçük çocuk ve babası arasında da ilk etapta yakın bir ilişki mevcut değildir.

Babam böyledir işte kırıp dökmeyi pek sever. (s.10)

Nedense babam bana hiç sevgili oğluymuşum gibi davranmıyor. İşine gelmeyen bir şey söyledim mi, bağırıp çağırıyor. (s.10)

Sen de iyi bir baba değilsin. Çok katısin, benimle hiç konuşmuyorsun. (s.65)

Çocuğun babasının gemici dedeye olan öfkesi azaldıktan sonra o da kendi çocuğuna daha yakın davranmaya başlamıştır.

Babam kendini koltuktan aşağı attı. Sınıf, sınıf, sınıf sesleriyle yerde sürünmeye başladı...Ayaklarıma doğru dalış daldı. Belimden kavrayıp sırtına oturttu. Sürüne hoplaya annemin yanına getirdi. Çok neşeliydi. (s.76)

7.8. Selamlaşma/Vedalaşma

Eserde selamlaşma/vedalaşmayla ilgili şu unsurlara yer verilmiştir:

“Merhaba ufaklık”(s.55)

El sallayacak sandım, ben de hızlı hızlı salladım elimi. Sallamadı. Tren hareket memuru, nasıl kaldırır levhasını? Tek kolunu levha yaptı, sarsmadan tuttu. (s.26)

“Hadi, yolun açık olsun,” diyerek vurdu sırtıma. (s.34)

8. Dil Bilinci

Eserde dil bilincini doğrudan geliştirmeye yönelik bir ifadeye rastlanmamıştır.

8.2. Dolaylı Katkı

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik kısıtlı dolaylı katkıya rastlanmaktadır.

“Turp gibiyim. (s.57)

Alabora olmuş bir denizdi yüzü. (s.62)

9. Tecrübe

Gemici dede denizde yaşadığı tecrübeleri torunuyla paylaşmaktadır.

Bu işi çok kere yapmış olmanın rahatlığı vardı hareketlerinde. Belli ki denizci kendi kendinin doktoru, elektrikçisi, pansumancısı, musluk tamircisi, aşçısıydı denizde. (s.22)

Uzun bir zaman aldı ama gene de deniz bana sabretmeyi öğretti.” (s.29)

“Uzaklar puslu. Deniz kuşları da fırtına diye garklıyorlar. Tipi bastırabilir birazdan.” (s.31)

O kadar ne yaptığını bilen eller ki bunlar, dümen bile söyleneni anlar, kayar gider gideceği yere. (s.32)

Biliyor musun, deniz biz denizcilere gerçekten el yordamı denen şeyi öğretmiştir...Yönünü pusulasız bulabilirsin, karaya yaklaştığını bilirsin, rüzgarın çıkacağını anlarsın, kayalıklara yaklaşp yaklaşmadığını hissedersin.”(s.34)

“Herkes sırtında bir torbayla doğar evlat. Yaşam boyu ne görürse, ne öğrenirse toplar, torbasına atar. Ben denizle doldurdum torbama.” (s.70-71)

Deniz hep temkinli olunması gereken bir arkadaştır. (s.74)

Dedem, denizciler denize benzer demişti ilk karşılaştığımız gün. (s.74)

Yazar, babaannenin tarif defterinin vasıtasıyla tecrübeye atıfta bulunmuştur.

Sayfaların arasından bademli kek parçaları çıktı. Yesem babaannemin bildiklerini öğrenebilir miydim?(s.50)

10. Tarih Şuuru

Eserde tarih şuurunu geliştirmeye dair bir hususa yer verilmemiştir.

11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar

Eserde gemici dede, torununa hayal gücü eğitimi ile resim sanatının ilişkisinden bahsetmiş, küçük çocuğa nasıl resim yapılacağını uygulamalı olarak göstermiştir.

Şu tuvale bak. Altı üstü dört köşe beyaz bir alanda istediğin her şeyi yapabilirsin...Dilediğin renge de boyayabiliriz. (s. 21)

“Peki, hayallerini resim yaparken neden kullanmıyorsun?” (s.22)

“Ormanda sabah mı, akşamüstü mü olacak resmin adı?” (s.28)

Dinlenirken resme bakmamak en iyisi galiba. Bir süre sonra bakarsan hatalarını, gözüne hoş gelmeyen noktaları daha çabuk fark edersin. (s.29)

Kâğıttaki bulutları eliyle okşar gibi dağıttı. Renkler birbirinin içine girdi. Bulutların yumuşaklığı daha çok ortaya çıktı şimdi. (s.31)

12. Aile Geleneginin Aktarımı

Çocukluğumdan gelme bir alışkanlık. Annem de karın yağdığını görür görmez beni fırına, bakkala gönderirdi.” (s.8)

“Hatta babam bana HAYALİ KÜÇÜKALİ der.”

“Ben de oğluma öyle derdim.” (s.22)

Babam beni ‘tatlı fokum’ diye severdi.” (s.76)

13. Söz Varlığının Geliştirilmesi

Eserde denizcilikle ilgili terimlere sıkça yer verilmiştir.

“Bakarsın lodos çıkar.” (s.20)

Gemiciler rötara alışıktır. (s.23)

Alabora olmuş bir denizdi yüzü. (s.62)

Barometreyi bir yunus... (s.76)

Ayrıca ikilemeler ve yansıma sözcükler de kullanılmıştır:

Hık mık etmeden ... (s.62)

Evlat, bir sıngırtı duydun mu? (s.57)

14. Kuşaklar Arası Farklılıklar

14.1. Dış Görünüş

Eserde dış görünüşle ilgili şu farklılıklara yer verilmiştir:

Kapı gözünden baktım, saç başı birbirine girmiş, yüzünde derin çizgileriyle bir adam soğumuş ellerini ovuşturuyordu. (s.13)

Gri saçlarının kıvrımları deniz köpüğü, gözleri yosun yeşili, kulakları balık kuyruğu, burnu iskele babası, kaşları martı kanadı. (s.24)

Avcı gözlerim şimşek olmuş tezgâhların arasında turluyordu ki birdenbire dedemin deniz köpüğü saçlarını yakaladı. (s.69)

Düşük omuzları, tozlu pantolonu, boyası dökülmüş ayakkabılarıyla bakımsız bir ihtiyar adamdı karşımdaki. (s.70)

Dedemin kırışıklıklar içine gömülmüş gözlerinde yakamozlar yanıp söniyordu. (s.69)

15. Vatan Sevgisi

Eserde vatan sevgisiyle ilgili bir aktarıma rastlanmamıştır.

16. Bilgi Aktarımı

Eserde dede karakteri vasıtasıyla aktarılan bilgiler şunlardır:

Gemiciler balıkçılara benzer benzemesine. Ama gemiciler balıkçı değildir. Balıkçılar da gemici değildir. (s.19)

Yanardağın patladığı adayı...Bilir misin, haritalar bu yüzden değişir.” (s.71)

17. Hayal Gücü Eğitimi

Gemici dede resim yapabilmek için önce hayal etmek gerektiğini ifade etmiştir.

Resmi yapmadan önce bir öykü uydur. (s.22)

Hele bir hayal et, bakayım. (s.71)

18. Problem Çözme

Eserde problem çözmeye yönelik şu ifadelere yer verilmiştir:

“Ne yani, göz göre göre resimden kötü not mu alacaksın? İstersen ben yardım ederim sana.(s.22)

19. Olumsuzluklar

Eserde büyük ebeveyne dair herhangi bir olumsuzluğa rastlanmamıştır.

20. Odak Noktası

Eserde dede karakteri vasıtasıyla oluşturulan odak noktaları *“aile ilişkileri, insan doğası ve resim sanatı”* dır.

Baba-oğul ilişkisinin kopukluğu hem çocuğun dedesinden mahrum kalmasına hem de ikinci kuşak baba-oğul ilişkisinin olumsuz etkilenmesine sebep olmuştur. Çocuk, babası ve dedesi arasında köprü görevi görerek kopan bağların yeniden kurulmasına yardımcı olmuştur:

O gece yanardağın haritamızı değiştirebileceğini keşfettim. (s.78)

“Sen okulda olanları anlatırken dedende kendimi gördüm,” dedi. ”Onu kovabilirim, yaşamımdan atmaya çalışabilirim, ama bendeki izlerini...Bu izleri yok edecek bir deterjan daha icat edilmedi. Yok etsem, ne olur zaten? Ben ben olabilir miyim o zaman?” (s.78)

Küçük çocuk, dedesinin doğasını denize benzettiğinden ona kızamamıştır. Çocuk, yaşlı adamın deniz sevgisini ve denize olan benzerliğini babasına anlatarak onun gemici dedeye karşı yumuşamasını sağlamıştır.

Dedem, denizciler denize benzer demişti ilk karşılaştığımız gün. Şimdi anladım, dedemin suçu yok aslında. Dedemin babama, babaanneme sırt çevirışı denize benzerliği yüzünden. (s.74)

Eserde dede-çocuk ilişkisinden yararlanılarak resim sanatı ve hayal gücü ile ilgili çeşitli hususlara yer verilmiştir.

“Severek yapmamışsın hiçbirini.” (s.27)

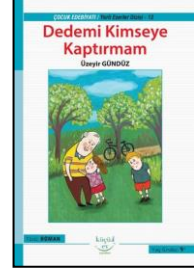
Resim yapmayı ödev gördüğün için böyleydi. Ama bugün zevk aldın, yanılıyor muyum? (s.29)

“Artık nasıl resim yapmam gerektiğini biliyorum.” (s.39)

5.3. ”Dedemi Kimseye Kaptırmam” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimlerinin İncelenmesi

Kitabın Künyesi

Kitabın Adı: Dedemi Kimseye Kaptırmam	Sayfa Sayısı: 112
Yazarı: Üzeyir Gündüz	Yayınevi: Küçük Ev Yayınları
Yayın Tarihi: 2016	Yayın Yeri: Ankara
ISBN: 978-9944-713-82-5	Karakterler: Zeynep, Muzo, Ali dede, nine
Baskı Sayısı: 1	

Özet: En iyi arkadaşı Muzo’nun aile büyüklerini vaktiyle savaşlarda kaybettiğini öğrenen Zeynep, ona dedesi ve ninesiyle birlikte Gökçeada’da tatil yapmayı teklif eder. Muzo’nun dedesiyle yakınlığını kıskanan ve kendisinin yerini alacağını düşünen Zeynep, yanlış anlamaların da etkisiyle arkadaşına karşı istemediği şeyler yapar. Sıkıntılı geçen günler sonunda küçük kız, kıskançlık duygusunun insanlara verebileceği zararı nine ve dedesinin yardımıyla keşfederek güzel bir sürprizle eski mutlu günlerine geri döner.

Tablo.5.5: “Dedemi Kimseye Kaptırmam” kitabında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunulmuş biçimi unsurları

1. Okuma Kültürü	1.4. Okuma-Yazma Sevgisi
2. Gelenek Aktarımı	3.1. Yeme-İçme, 3.10. Meslekler, 3.11. Eşya
3. Dinî Eğitim	4.1. Dinî Terimler
5. Ahlak Eğitimi	
6. Oyun	6.2. Oyuncaklar
7. Günlük Yaşam	7.1.Yiyecek-İçecekler, 7.4. Yaşanılan Mekânlar, 7.6. Kişiler Arası İletişim, 7.7. Selamlaşma/Vedalaşma
8. Dil Bilinci	8.2. Dolaylı Katkı
9. Tecrübe	
11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar	
13. Söz Varlığının Geliştirilmesi	
14. Kuşaklar Arası Farklılıklar	14.1.Dış Görünüş
16. Bilgi Aktarımı	
18. Problem Çözme	
19.Olumsuzluklar	

Tablo.5.5’e göre “Dedemi Kimseye Kaptırmam” kitabında okuma kültürü ana kategorisinden okuma-yazma sevgisi (1); gelenek aktarımı ana kategorisinden yeme-içme (4), meslekler (2), eşya (2); dinî eğitim ana kategorisinden dinî terimler

(2); oyun ana kategorisinden oyuncaklar (1); günlük yaşam ana kategorisinden yiyecek-içecekler (11), yaşanılan mekânlar (1), kişiler arası iletişim (olumlu-1/olumsuz-1), selamlaşma/vedalaşma (2); dil bilinci ana kategorisinden dolaylı katkı (1); kuşaklar arası farklılık ana kategorisinden dış görünüş (1) ile ahlak eğitimi (2), tecrübe (3), edebiyat-sanat müzikle ilgili aktarımlar (1), söz varlığının geliştirilmesi (8), bilgi aktarımı (2), problem çözme (2) ve olumsuzluklar (1) ana kategorilerine yer verilmiştir.

Eserde, büyük ebeveyn-çocuk, büyük ebeveyn-torun arasında olumlu ilişkiye, diğer kişilerle iletişim açısından ise Zeynep ve Muzo arasında sürekli olmayan olumsuz ilişkiye rastlanmıştır.

Eserde nine ve dede karakterleriyle oluşturulan odak *noktaları* “yanlış anlama ve kıskançlık”tır.

Eserde dede karakterinin torunu Zeynep’le uygun olmayan bir üslupta konuşması, olumsuz özellik olarak görülmüştür.

Tablo. 5.6: “Dedemi Kimseye Kaptırmam” kitabında yer almayan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

2.Okuma Kültürü	4.Dinî Eğitim
10.Tarih Şuuru	12.Aile Geleneğinin Aktarımı
15. Vatan Sevgisi	17.Hayal Gücü Eğitimi

Tablo.5.6’ya göre “Dedemi Kimseye Kaptırmam” kitabında yer almayan kategoriler; okuma kültürü, dinî eğitim, tarih şuuru, aile geleneğinin aktarımı, vatan sevgisi ve hayal gücü eğitimidir.

Büyük Ebeveyn-Torun İlişkisi

Eserde Zeynep’in ninesi ve dedesiyle sevgi ve saygıya dayanan yakın bir ilişkisi bulunmaktadır.

“Önemli değil kuzum; yeter ki sen mutlu ol!” dedi ninem. (s.46)

1. Sözlü Edebiyat Aktarımı

Eserde sözlü edebiyat aktarımına rastlanmamıştır.

2. Okuma Kültürü

Eserde okuma kültürünü geliştirmeye yönelik kısıtlı ifadeye yer verilmiştir.

2.3. Okuma-Yazma Sevgisi

Küçük Prens... Dedem bana, bu kitabın çocukluk yıllarında en tercih ettiği kitap olduğunu söylemişti. (s.64)

3. Gelenek Aktarımı

Eserde gelenek aktarımıyla ilgili bazı ifadeler yer verilmiştir.

3.1. Yeme-İçme

Ninem üzeri bol naneli bir tarhana çorbası, etli taze fasulye ve tereyağlı bulgur pilavı pişirmişti. Yanında da yayık ayranı... (s.28)

Ninem koca bir dilim köy ekmeği kesti. Kızarması için kuzine sobasının üzerine koydu. (s.32)

3.10. Meslekler

“O bir çiftçi. Zaman zaman, küçükbaş hayvan satın alır, besler ve satar. (s.13)

...dedemin “çerçi” dediği adamların bu rengârenk ürünlerini izlemek bana ayrı bir keyif verirdi. (s.83)

3.11. Eşya

Eserde genelde köy evinde rastlanabilecek mutfakla ilgili geleneksel eşyalara yer verilmiştir.

Bu mutfakta en sevdiğim şey, ninemin kuzine dediği sobasıydı. (s.32)

...taş ocakta nasıl ateş yaktığını görmüştüm. (s.54)

4. Dinî Eğitim

Eserde dinî eğitim ile ilgili dinî terimlere yer verilmiştir.

4.1. Dinî Terim

“La havle!” diye başını salladı. (s.71)

“Maşallah benim torunuma! (s.32)

5. Ahlak Eğitimi

Eserde duygular ve aşırılıklarla ilgili ahlaksal tavsiyelere yer verilmiştir.

“Fazla meraklı olmak iyi değildir Zeynepçiğim.” dedi. (s.59)

“İçimizden her türlü duygu geçebilir. Ama onu dışa vuruş biçimimize dikkat etmeliyiz.” diye ekledi dedem. (s.104)

6. Oyun

Eserde oyuncakla ilgili kısıtlı unsura rastlanmıştır.

6.2. Oyuncak

Daha önce tahıl ambarında gördüğüm o eski, elektrikli tren, dedemin tahta tezgâhının üzerinde duruyordu. (s.108)

7. Günlük Yaşam

Eserde Gökçeada’da yaz tatilinde torunları Zeynep ve arkadaşı Muzo ile vakit geçiren nine ve dedenin günlük yaşamlarına dair bazı hususlara yer verilmiştir.

7.1. Yiyecek-İçecekler

...kayısı reçeli... (s.26)

...etli taze fasulye... (s.28)

...vişne şurubu vardı. (s.28)

Benim, kızarmış tereyağlı ekmeğe bayıldığımı biliyordu. (s.32)

Dedem, bazen, ormanlık alanda topladığı dağ mantarlarını bu sobanın üstüne dizer; üzerlerine bir iki çimdik tuz atar; piştikleri zaman da onları ekmeksiz olarak keyifle yerdi. (s.32)

...yumurta ve süte ihtiyacımız olduğunda, dedemle birlikte Yusuf amcaya giderdik. (s.33)

...benim kaşarlı, yumurtalı, karabiberli kültür mantarım iyice soğumuştur. (s.43)

“Ama daha kompostomu bitirmedim.” (s.69)

“Muzo keçi peyniri sever mi acaba?” diye sordu. (s.84)

“Tabi ki ıspanaklı... (s.105)

7.4. Yaşanılan Mekânlar

Nine ve dede karakterleri Gökçeada’da doğa ile iç içe bir yaşam sürmektedirler.

“O bir çiftçi. Zaman zaman, küçükbaş hayvan satın alır, besler ve satar. Denize yakın küçük bir çiftliği var.” (s.13)

7.6. Kişiler Arası İletişim

7.6.1. Olumlu

Eserde nine ve dede karakterinin torunlarıyla sevgi ve saygıya dayanan sıcak bir ilişkisi bulunmaktadır.

...dedem beni komşusuna gururla takdim ederdi. (s.66)

Dedemin bizden, (ninem, annem ve ben) söz ederken “hayatımı kuşatan üç bayan” dediğini çok sık duymuştum. (s.67)

7.6.2. Olumsuz

En yakın arkadaşı Muzo’dan dedesini kıskanan Zeynep, nine ve dedesinin yardımıyla kıskançlık duygusunun zararlarını fark etmiş, yaptığı yanlıştan pişman olup arkadaşıyla güzel bir tatil geçirmiştir.

Oysa şu sıralar dedeme bir hâller olmuştu. Varsa yoksa Muzo! Onda olup da bende olmayan neydi ki? (s.66)

Yaşadığım, o sıkıntılı birkaç gün hariç Muzo’yla birlikte çok güzel günler geçirdik. (s.110)

7.7. Selamlaşma/Vedalaşma

Eserde selamlaşma/vedalaşma ifadeleri kısıtlı olarak kullanılmıştır.

“Ne haber delikanlı?” (s.20)

“Hayırlı sabahlar kızım! (s.31)

8. Dil Bilinci

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik doğrudan bir ifadeye rastlanmamıştır.

8.2. Dolaylı Katkı

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik dolaylı katkıya yer verilmiştir:

... ahretliğini karşılamak üzere buraya kadar gelmiştik. (s.20)

Bir ineğin buzakılayacağını söyledik ya!” (s.77)

9. Tecrübe

Eserde nine ve dede karakterleri vasıtasıyla tecrübe aktarımıyla ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

Zehirsiz ve yenilebilir mantarların bulunduğu yerleri çok iyi bilirdi. (s.32)

Dedem, bir mantarın topraktan nasıl söküleceğini bize göstermek için yere çömeldi. (s.39)

“Bak Zeynepçiğim” dedi. “Her hikâyenin, her zaman, başka bir açısı vardır. (s.60)

10. Tarih Şuuru

Eserde tarih şuurunu geliştirmeye dair bir unsura yer verilmemiştir.

11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar

Eserde edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarıma tek bir yerde rastlanmaktadır:

Bir keresinde, dedemin isteği üzerine bana: “Zeynebim Zeynebim allı Zeynebim/ Beş köyün içinde şanlı Zeynebim!” türküsünü çalmıştı da çok gülmüştük. (s.33)

12. Aile Geleneğinin Aktarımı

Eserde aile geleneğinin aktarımına dair bir unsura rastlanmamıştır.

13. Söz Varlığının Geliştirilmesi

Eserde nine ve dede karakterleri vasıtasıyla söz varlığının geliştirilmesine dair şu ifadelere yer verilmiştir:

...ninemin Gelibolu’da oturan ahretliğini karşılamak üzere buraya kadar gelmiştik. (s.20)

“Tırmık nedir Ali Dede?” diye sordu. (s.24)

Bu arada ninem, sundurmanın merdivenlerini birer ikişer atlayıp bize doğru koştu. (s.26)

Pencerenin küpeştesine oturmuş onları bekliyordum. (s.43)

Çımacı daha halatları bağlamadan vapurdan atlayanlar vardı. (s.57)

Karadeniz’de gemilerin mi battı? (s.67)

“Ama ben buzağılamanın ne anlama geldiğini bilmiyordum ki!” (s.77)

...dedemin “çerçi” dediği adamların bu rengârenk ürünlerini izlemek bana ayrı bir keyif verirdi. (s.83)

14. Kuşaklar Arası Farklılıklar

Eserde kuşaklar arası farklılık olarak yalnızca dedenin dış görünüşe yer verilmiştir.

14.1. Dış Görünüş

Geçtiğimiz yaza göre saçları biraz daha ağarmıştı. (s.19)

15. Vatan Sevgisi

Eserde vatan sevgisiyle ilgili bir unsura rastlanmamıştır.

16. Bilgi Aktarımı

Eserde bilgi aktarımına dair şu ifadeler yer verilmiştir:

Orada burada göze çarpan minicik, taze toprak öbekleri vardı. Dedem bunların, köstebek yuvaları olduğunu söyledi. (s.39)

...kıskançlık normal bir insan davranışıdır. Bütün insanlarda, az çok vardır.”..Ama zararlı bir eyleme dönüşürse, bu çok kötü sonuçlar doğurabilir. (s.104)

17. Hayal Gücü Eğitimi

Eserde hayal gücü eğitimiyle ilgili bir hususa rastlanmamıştır.

18. Problem Çözme

Eserde Zeynep’in ninesi, karşılaşılan sorunlara pratik çözümler bulmaktadır:

Takma kafana kızım; ben de sana kültür mantarı pişiririm. (s.37)

Ayşe nine benim önden gitmemi söyledi. Ali dedeyle birlikte, piknik sepetini alıp gelecekler. (s.97)

19. Olumsuzluklar

Eserde dede karakteri, torunu Zeynep’e kızdığına hoş olmayan bir üslup kullanmıştır:

“Saçmalama, aptallık etme!” diye çıkıştı.(s.71)

20. Odak Noktası

Eserde büyük ebeveyn vasıtasıyla oluşturulan odak noktaları yanlış anlama ve kıskançlıktır. Yazar tarafından nine ve dedeye rehberlik görevi biçilmiştir. Zeynep, dedesinin Muzo'yla çok vakit geçirmesinden dolayı en yakın arkadaşını kıskanmaya başlamıştır. Bu kıskançlığı zarar verme boyutuna ulaşmak üzereyken nine ve dedesinin yardımıyla yaptığı yanlış fark etmiştir. Dedesi ve Muzo'nun kendisi için çok sevdiği elektrikli treni tamir ettiğini gören Zeynep, hatasını anlamıştır.

Kafamda oluşturduğum bütün kuşkuların sebebi, onun benim yerimi almasına dayanamayışımdı. (s.93)

...sen kendini Muzo'yla niçin karşılaştırıyorsun ki? Her ikinizin de farklı kişiler olduğunu bilmiyor musun?(s.104)

...senin Muzo'yu ölümcül bir tehlikeye atabilecek kadar kıskanman kabul edilebilir bir şey değil.” (s.104)

Demek bütün bu fiskoslar, gizli kapaklı işler, sır saklamalar bunun içindi.(s.110)

O yaz adada birkaç yaş büyüdüğümü söyleyebilirim. Belki o kadar boy atmamıştım ama çok şey öğrenmiştim. (s.110)

5.4. “Dedem Benim En İyi Arkadaşım” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimlerinin İncelenmesi

Kitabın Künyesi

Kitabın Adı: Dedem Benim En İyi Arkadaşım	Yayınevi: Nova kids
Yazarı: Aydoğan Yavaşlı	Yayın Yeri: İstanbul
Yayın Tarihi: 2018	Karakterler: Çilek, annesi, babası, Alper, dedesi (Halil Bey), babaanne, Dora, Salih, çiftlik çalışanları...
ISBN: 978-605-67972-8-6	
Baskı Sayısı: 1	
Sayfa Sayısı: 76	

Özet: Anne ve babası çalışan Çilek, getirdiği başarılı karnenin ödülü olarak yaz tatilini dedesi ve babaannesinin İzmir Seferihisar'da bulunan çiftliğinde geçireceğini öğrenir. İlk başlarda ailesinden uzak kalacağı için tedirgin olan Çilek, kurduğu yeni arkadaşlıklar ve yaşadığı tecrübelerle unutulmaz bir tatil geçirir.

Tablo. 5.7: “Dedem Benim En İyi Arkadaşım” kitabında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

1.Sözlü Edebiyat Aktarımı	1.1. Masal, 1.8. Atasözü
2.Okuma Kültürü	2.4. Okuma -Yazma Sevgisi
3.Gelenek Aktarımı	3.1. Yeme-İçme
7.Günlük Yaşam	7.1. Yiyecek-İçecekler, 7.3. Misafir Ağırlama, 7.4. Yaşanılan Mekânlar, 7.6. Kişiler Arası İletişim, 7.7. Selamlaşma/Vedalaşma
8.Dil Bilinci	8.2. Dolaylı Katkı
9.Tecrübe	
10.Tarih Şuuru	
11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar	
12.Aile Geleneğinin Aktarımı	
13.Söz Varlığının Geliştirilmesi	
14.Kuşaklar Arası Farklılıklar	14.1. Dış Görünüş
16.Bilgi Aktarımı	
18.Problem Çözme	

Tablo.5.7’ e göre “Dedem Benim En İyi Arkadaşım” kitabında sözlü edebiyat aktarımı ana kategorisinden masal (1) ve atasözü (1); okuma kültürü ana kategorisinden okuma-yazma sevgisi (3); gelenek aktarımı ana kategorisinden yeme-içme (1); günlük yaşam ana kategorisinden yiyecek-içecekler (3), misafir ağırlama (2), yaşanılan mekânlar (2), kişiler arası iletişim (olumlu-1), selamlaşma/vedalaşma (2); dil bilinci ana kategorisinden dolaylı katkı (1); kuşaklar arası farklılık ana kategorisinden dış görünüş (2) ile tecrübe (2), tarih bilinci (1), edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarım (7), aile geleneğinin aktarımı (1), söz varlığının geliştirilmesi (1), bilgi aktarımı (1) ve problem çözme (2) ana kategorilerine yer verilmiştir.

Eserde, büyük ebeveyn-çocuk, büyük ebeveyn-torun veya diğer kişilerle iletişimin olumlu olduğu tespit edilmiştir.

Eserde nine ve dede karakterleriyle oluşturulan odak noktaları ise, doğal hayat ve aile ilişkileri olarak tespit edilmiştir.

Tablo.5.8: “Dedem Benim En İyi Arkadaşım” kitabında yer almayan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

4.Dinî Eğitim	5.Ahlak Eğitimi
6.Oyun	8.Dil Bilinci (Doğrudan Katkı)
15. Vatan Sevgisi	17.Hayal Gücü Eğitimi
19.Olumsuzluklar	

Tablo.5.8'e göre "Dedem En İyi Arkadaşım" kitabında yer almayan kategoriler; dinî eğitim, ahlak eğitimi, oyun, dil bilinci (doğrudan katkı), vatan sevgisi, hayal gücü eğitimidir. Ayrıca eserde nine veya dede karakterinde çocuğun gelişimine zarar verebilecek herhangi bir olumsuzluk tespit edilmemiştir.

Büyük Ebeveyn-Torun İlişkisi

Eserde Çilek'in, dedesi ve babaannesiyile sevgi ve saygıya dayanan yakın bir ilişkisi bulunmaktadır. Ancak Çilek'in dedesiyle arasındaki bağın daha kuvvetli olduğu görülmektedir.

"Deden sürekli adını sayıkladı durdu," dedi. (s.11)

Dedem...Dedelerin en güzeli... (s.26)

Dedem, benim en iyi arkadaşım, dedelerin bir tanesi, en yakışıklısı, en kahramanı, şarkıların efendisi, Mustafa Kemal'im askeri dedem...dedem...dedem... (s.47)

Dedem, çünkü o benim en iyi arkadaşım. (s.71)

1. Sözlü Edebiyat Aktarımı

Eserde sözlü edebiyat aktarımına dair sınırlı ifadeye yer verilmiştir.

1.1. Masal

Eserde tek bir yerde-yalnızca masalla ilgili- sözlü edebiyat aktarımına rastlanmıştır.

...babaannemin bana biraz uyduruk gelen kimi masallarını, (s.76)

1.8. Atasözü

"Sayılı günleri bilirsin, çabuk geçer," dedi. (s.74)

2. Okuma Kültürü

Eserde dede karakteri vasıtasıyla okuma kültürünü geliştirmeye yönelik bazı ifadeler yer verilmiştir.

2.4. Okuma-Yazma Sevgisi

Arkadaşı Dora'ya kitap okumayı sevdirmeye çalışan Çilek ile dedesi arasında şu diyalog geçmektedir:

Sen okuyor musun bari? Neler okuyorsun? (s.37)

“Okumak isteyen okur, küçük hanım!” (s.38)

Dedem, bunun üzerine, “Ona okumayı sevdirmek için dikkatini toparlayabilecek kitaplar vermek gerek,” dedi ve ayağa kalktı. (s.38)

3. Gelenek Aktarımı

Eserde kısıtlı gelenek aktarımına yer verilmiştir.

3.1. Yeme-İçme

Yemekten sonra dedemle babaannem çay içmek istediklerini söylediler. (s.27)

4. Dinî Eğitim

Eserde dinî eğitim ile ilgili bir hususa değinilmemiştir.

5. Ahlak Eğitimi

Eserde ahlak eğitimi ile ilgili bir hususa değinilmemiştir.

6. Oyun

Eserde oyun veya oyuncağa dair herhangi bir aktarıma rastlanmamıştır.

7. Günlük Yaşam

Eserde büyük ebeveyn aracılığıyla bazı günlük yaşam unsurlarına yer verilmiştir.

7.1. Yiyecek-İçecekler

Hele zeytinle peynir çeşitlerini görmeliydiniz. (s.17)

Tabi sofrada pideyle birlikte toprak güveçte pişmiş kuzu etli sote... (s.26)

7.3. Misafir Ağırlama

Eserde babaanne ve dede karakterinin çiftlik evine gelen misafirler için terasta uzun bir masa kurdurttuğu, cömert bir biçimde misafirlerine izzet ve ikramda bulunduğu görülmektedir:

Terasta kocaman, uzun bir masa hazırlatmış. (s.26)

Masada yok yoktu. Yenildi, içildi, şarkılar söylendi. (s.44)

7.4. Yaşanılan Mekânlar

Çilek ailesiyle birlikte İstanbul'da, dedesi ve babaannesi ise İzmir Seferihisar'da doğa ile iç içe bir çiftlikte yaşamaktadır.

Dedem Seferihisar'da...Seferihisar'ın deniz kıyısındaki Sığacık Mahallesi'nde...(s.6)

Elimden tutup mandalina bahçesinde gezdirmesi, avlunun köşesindeki sulama havuzuna sokması, ev hayatında hamur açarken ya da başka işler yaparken kendi kendine şarkılar mırıldanması. (s.7)

7.6. Kişiler Arası İletişim

7.6.1. Olumlu

Eserde dedesi ve Çilek arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır. Babaannenin torunuyla ilişkisi ise daha geri planda kalmaktadır.

Canım dedeme hayranlık duyuyordum. O, dedelerin en merhametlisi, en yeteneklisi, en anlayışlısı çünkü. (s.33)

“Torunum! Prensesim... Dedesinin bir tanesi!” (s.39)

“Nesi oluyorsun sen?”

“Arkadaşıyım!” (s.47)

Fakat dedeme sorarsanız onun iyileşmesi ancak benimle mümkünmüş.”Çilek yanımdan ayrılmasın,”diyormuş hemşireye, “o uzaklaşınca kalbim gene...” (s.52)

“Tamam. Galiba haklısın prensesim. Sizi üzdüm, evet. Ama bir daha olmayacak. Söz.” (s.68)

Eserde babaanne ve dede arasında sevgi ve saygıya dayanan bir ilişki ve örnek bir aile hayatı dikkati çekmektedir:

Tabii dedem ut çalıp şarkı söylerken babaannem de bazen ona eşlik etti. Bir ara baktım, ikisinin de gözleri dolmuştu. Ağlıyor gibiydiler. Hele “Kırmızı gülün ali var, her gün ağlasam yeri var” derken...(s.33)

Dedemin beklenmedik rahatsızlığı, babaannemi de çok sarsmıştı. Bakışlarındaki aydınlık, sanki biraz kaybolmuş, birkaç gri bulut gelip oraya yerleşmişti. (s.58)

*“Hadi gel de çiftlikten kız kaçırma nasıl olurmuş, herkes görsün hayatım!”
Babaanneme sesleniyordu. (s.66)*

7.7. Selamlaşma/Vedalaşma

Eserde selamlaşma-vedalaşma ile ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

Hoş gelmişsiniz, sefalar getirmişsiniz, gözlerimiz yollarda kalmışmış, özlemekten yorulmuşuz. (s.10-11)

Dedem, hemen hemen hepsiyle selamlaştı, hâl hatır sordu. (s.39)

8. Dil Bilinci

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik doğrudan bir ifadeye yer verilmemiştir.

8.2. Dolaylı Katkı

Eserde dede ve nine karakterinin yabancı kelimelerden uzak, yalın Türkçe kullanması dil bilincini geliştirmeye yönelik dolaylı katkı sağlamaktadır. Kelime bazında ise dil bilincini geliştirmeye yönelik kısıtlı ifade kullanılmıştır.

“Bu akşam bizim ekâbir takımı...(s.43)

9. Tecrübe

Eserde tecrübe aktarımıyla ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

Gevrek gevrek güldü: “bilirler, bilirler...” dedi, başını salladı. “Onlar topraktan öğrenirler çünkü.” (s.18)

“Unutursun, unutursun...”dedi dedem, “zaman gelip geçer ve insanoğlu her şeyi unuttur, biter.” (s.72)

10. Tarih Şuuru

Eserde Çilek, dedesine sevgisini dile getirirken, *“Mustafa Kemal’in askeri dedem...(s.47)”* ifadesini kullanarak dolaylı bir biçimde tarihe gönderme yapmıştır. Ancak eserin genelinde tarih şuurunu geliştirmeye yönelik başka bir ifadeye yer verilmemiştir.

11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar

Eserde edebiyat-sanat- müzikle ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

...ev hayatında hamur açarken ya da başka işler yaparken kendi kendine şarkılar mırıldanması:

“Ah, Aliş’imin kaşları kare, aman aman

Sen açtın sineme yâre” (s.7)

Dedem ut çaldı. Hem çaldı hem söyledi:

“Unutturamaz seni hiç kimse, unutulsam da ben” diye...

Tabii dedem ut çalıp şarkı söylerken babaannem de bazen ona eşlik etti. (s.33)

Kulağıma doğru “Bach” dedi. Söylediğinden hiçbir şey anlamadığımı görünce, “Bach dinliyorum” dedi. “Sen de müzikten hoşlanır mısın?” (s.37)

Ve dinlerken derin düşüncelere dalıp gittiğin klasik müzikler...Bach, Mozart, Beethoven...(s.48)

Sen “Bunlar arya, kızım, diyordun. (s.48)

“Bak, bunun adı İnci Avcıları.” Bir kadının billur gibi akan sesi... Arkada kemanlar...(s.48)

Birlikte Bach’ı, Mozart’ı ya da Beethoven’i dinlerken öyle derdi: “Bu müzik, insanın içini yıkar, kirinden, pasından arındır.” (s.72)

12. Aile Geleneğinin Aktarımı

Eserde aile geleneğinin aktarımına dair şu ifadelere yer verilmiştir:

Dedem, kahvaltıdan bir saat kadar sonra babaannemle birlikte karşılıklı oturup birer sade kahve içiyorlardı. Bu, yıllardır sürüp giden bir alışkanlıkmış. Benim gelmemle üçlü olduk. (s.17)

13. Söz Varlığının Geliştirilmesi

Eserde söz varlığını geliştirmeye yönelik kısıtlı ifadeye başvurulmuştur.

“Bu akşam bizim ekâbir takımı gelmek istiyor, dedi. “Ekâbir” sözcüğünü ilk kez duymuştum.(s.43)

14. Kuşaklar Arası Farklılıklar

Eserde kuşaklar arası dış görünüş farklılığına yer verilmiştir.

14.1. Dış Görünüş

Kırçıl saçlarını, bakımlı tenini, maviş gözlerini...(s.6)

Ona sorarsanız, geçen zaman içerisinde saçları biraz daha ağarmış, yüzüne üç beş çizgi daha gelmişmiş. (s.11)

15. Vatan Sevgisi

Eserde vatan sevgisiyle ilgili bir hususa rastlanmamıştır.

16. Bilgi Aktarımı

Eserde bilgi aktarımına dair şu ifadeler yer verilmiştir:

Dedem, bir dilim karpuzun iyi bir hazmettirici olduğunu söyledi. Yedikleri şişkinlik yapıyorsa bir dilim karpuz yer, rahatsız edici o şişkinlikten kurtulurmuş. (s.18)

17. Hayal Gücü Eğitimi:

Eserde hayal gücü eğitimiyle ilgili bir hususa rastlanmamıştır.

18.Problem Çözme

Eserde dede karakteri yaşanan sorunlara çözüm üretmektedir:

“Ona okumayı sevdirmek için dikkatini toparlayabilecek kitaplar vermek gerek,” dedi. (s.38)

“Ekâbir” sözcüğünü ilk kez duymuştum. Anlamını sordum. “Bilmem...” dedi, “sözlüğün vardır herhalde, bak bakalım. (s.43)

19. Olumsuzluklar

Eserde nine ve dede karakterinde çocuğun gelişimine zarar verebilecek herhangi bir olumsuzluk tespit edilmemiştir.

20.Odak Noktası

Eserde büyük ebeveynler vasıtasıyla oluşturulan odak noktaları “doğal hayat ve aile ilişkileri”dir. Çiftlikte yaşayan insanlar çok çalışmalarına rağmen mutludur. Kitapta üretmek, doğa ile iç içe ve insanlarla samimi ilişkilerin olduğu bir hayat yaşamının güzellikleri dile getirilirken bir taraftan da teknoloji çağında bilgisayar bağımlılığı yerine kitap okumanın önemine vurgu yapılmıştır.

Burada herkesin hayatı böyle geçiyordu işte: Çalışarak bir şeyler üreterek bağlardan tarlalara, bahçelerden evlere koşarak yemek pişirerek çamaşır yıkayarak hayvanların bakımını yaparak...(s.57)

Bütün bu yorucu çalışmalara karşın herkesin yüzü güliyordu. (s.58)

Bunların hiçbiri yanıt bekleyen sorular değildi. Gönümünü almak, ilgilendiğini göstermek için soruyordu. Hayatla böyle ilinti kuruyordu. Onu çok iyi anlıyordum. Anladığımı sezdikçe boynuna sarılıyor, artık ezberlediğim o kokusunu içime çekiyordum. (s.58-59)

5.5.”Yasemin ve Lavanta” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimlerinin İncelenmesi

Kitabın Künyesi

Kitabın Adı: Yasemin ve Lavanta

Yazarı: Sevgi Saygı

Yayın Tarihi: 2018

ISBN: 978-605-9405-21-8

Baskı Sayısı: 3

Sayfa Sayısı: 68

Yayınevi: Günışığı Kitaplığı

Yayın Yeri: İstanbul

Karakterler: Yasemin, annesi (Tülay), Babası (Çetin), babaanne Gümüş Hanım, Osman dede, Tüylü, Gıcır, Lavanta

Özet: Yarıyıl tatilini babaannesi Gümüş Hanım ve Osman dedesi ile geçirmek üzere anne babasıyla birlikte yola çıkan Yasemin, yolda çok sevdiği oyuncacı Gıcır'ı kaybeder. Torununun mutsuz ve hasta hâlini gören Gümüş Hanım, ona Lavanta isimli bir bez bebek yapar. Yeni oyuncacığını gören Yasemin'in neşesi yerine gelir. Arkadaşı Lavanta ile hayal dünyasında yolculuklara çıkar. Dönüşte yaşadığı sürprizle mutluluğu ikiye katlanır.

Tablo.5.9: “Yasemin ve Lavanta” kitabında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

1.Sözlü Edebiyat Aktarımı	1.1. Masal
3.Gelenek Aktarımı	3.1. Yeme-İçme, 3.2. El Sanatları, 3.11. Eşya,
6.Oyun	6.2. Oyuncaklar
7.Günlük Yaşam	7.1. Yiyecek-İçecekler, 7.4. Yaşanılan Mekânlar, 7.6. Kişiler Arası İletişim,
8.Dil Bilinci	8.2. Dolaylı Katkı
9.Tecrübe	
13.Söz Varlığının Geliştirilmesi	
12.Aile Geleneğinin Aktarımı	
13.Söz Varlığının Geliştirilmesi	

Tablo 5.9- devam

14.Kuşaklar Arası Farklılıklar	14.2. Tavır-Tutum/Yaşam Biçimi
16.Bilgi Aktarımı	
17.Hayal Gücü Eğitimi	
18.Problem Çözme	

Tablo.5.9'a göre "Yasemin ve Lavanta" kitabında sözlü edebiyat aktarımı ana kategorisinden masal (1); gelenek aktarımı ana kategorisinden yeme-içme (4), el sanatları (2) ve eşya (8); Oyun ana kategorisinden oyuncaklar (1); günlük yaşam ana kategorisinden yiyecek-içecekler (8), yaşanılan mekânlar (1), kişiler arası iletişim (olumlu-1); dil bilinci kategorisinden dolaylı katkı (1); kuşaklar arası farklılık ana kategorisinden tavır-tutum/yaşam biçimi (1) ile tecrübe (1), söz varlığının geliştirilmesi (1), bilgi aktarımı (1), hayal gücü eğitimi (2) ve problem çözme (2) ana kategorilerine yer verilmiştir.

Eserde, büyük ebeveyn-çocuk, büyük ebeveyn-torun ve diğer kişilerle olumlu iletişim tespit edilmiştir.

Eserde nine ve dede karakterleriyle oluşturulan odak noktaları "*sevgi ve hayal gücü*"dür.

Tablo.5.10: "Yasemin ve Lavanta" kitabında yer almayan nine ve dede karakterlerinin sunulmuş biçimi unsurları

2.Okuma Kültürü	4.Dini Eğitim
5.Ahlak Eğitimi	8.Dil Bilinci
10.Tarih Şuuru	11.Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar
12.Aile Geleneğinin Aktarımı	15. Vatan Sevgisi
19.Olumsuzluklar	

Tablo.5.10'a göre "Yasemin ve Lavanta" kitabında yer almayan kategoriler; okuma kültürü, dinî eğitim, ahlak eğitimi, dil bilinci (doğrudan katkı), tarih şuuru, edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarımlar, aile geleneğinin aktarımı, vatan sevgisidir. Ayrıca eserde büyük ebeveyn karakterinde herhangi bir olumsuzluk tespit edilmemiştir.

Büyük Ebeveyn-Torun İlişkisi

Eserde babaanne-dede ve torun ilişkisinin saygı ve sevgiye dayalı olduğu, büyük ebeveynlerin torunlarının üzerine titredikleri görülmektedir. Yasemin'in babaannesine ismiyle hitap etmesi alışılmışın dışında bir tavır olmasına rağmen bu durum Gümüş Hanım'ı rahatsız etmemektedir.

Yasemin, herkesin hitap ettiği biçimde Gümüş Hanım demeyi tercih ediyordu babaannesine. Gümüş Hanım'ın da hiç itirazı yoktu buna. Bayılıyordu, minik torununun “Gümüş Hanım” diyerek peşi sıra dolanmasına. (s.19)

O gülsün diye Osman Dede bakkaldaki bütün parlak topları satın almıştı. (s.21)

1. Sözlü Edebiyat Aktarımı

Eserde tek bir yerde -yalnızca masalla ilgili- sözlü edebiyat aktarımına rastlanmıştır.

1.1. Masal

...bir yandan Yasemin'in saçlarını okşarken, ona masal anlatmıştı. (s.45)

2. Okuma kültürü

Eserde okuma kültürünü geliştirmeye yönelik bir ifadeye rastlanmamıştır.

3. Gelenek Aktarımı

Eserde gelenek aktarımına dair yiyeceklere, el sanatlarına ve eşyalara yer verilmiştir.

3.1. Yeme-İçme

...en çok da babaannesinin lokmasına... (s.10)

Gümüş Hanım ona tarhana çorbası içirmeye çalıştı, ama başarılı olamadı. (s.22)

Mutfakta mantı açan Gümüş Hanım'a yardım ediyordu annesi. (s.44)

Yasemin, hamuru yufka hâline getirdi, içine kıymasını koydu ve babaannesinden gördüğü şekilde bohçalayıp kapattı. (s.45)

Gümüş Hanım, minik mantıyı alıp kırmızı bir iplikle bağladı. “Bakalım, senin mantılar kimin kaşığında çıkacak?” dedi. (s.45)

3.2. El Sanatları

Babaannesi, Yasemin'in geçen yaz köyde unutulmuş giysilerinden yapmıştı Lavanta'yı. (s.31)

Gümüş Hanım'ın ördüğü bütün dantel örtüler, sandığın içinde sakladıkları bile, tavandaki kırışlerden sarkıyordu. (s.58-59)

3.11. Eşya

Oturma odasında, pencere önündeki divana yatak hazırladı Gümüş Hanım. (s.22)

Yasemin hamurun açıldığı yer sofrasının yanına oturdu. (s.45)

Babaannesi, “Bak, senin için ne aldım geçen hafta pazardan,” deyip, dolaptan minik bir hamur tahtasıyla merdane çıkarıp, torununun önüne koydu. (s.45)

Ama Yasemin önce pencereye koştu, sedire tırmanıp dışarı baktı. (s.56)

Gümüş Hanım’ın ördüğü bütün dantel örtüler, sandığın içinde sakladıkları bile, (s.58)

Ben sana bir bohça dolusu dantel veririm, odana asarsın.” (s.60)

...elindeki çalı süpürgesiyle kendi eski kasketini uzattı. (50)

4. Dinî Eğitim

Eserde dinî eğitim ile ilgili bir hususa yer verilmemiştir.

5. Ahlak Eğitimi

Eserde ahlak eğitimi ile ilgili bir hususa yer verilmemiştir.

6. Oyun

Eserde oyuncaklarla ilgili kısıtlı aktarıma rastlanmıştır.

6.2. Oyuncak

Eserde babaanne, oyuncağını kaybettiği için çok mutsuz olan Yasemin’e bir bez bebek yapmıştır.

Gözlerini, ağzını ve burnunu da renkli ipliklerle nakış gibi işlemişti. (s.31)

7. Günlük Yaşam

Eserde babaanne ve dede karakterleri vasıtasıyla günlük yaşamla ilgili şu aktarımlara yer verilmiştir:

7.1. Yiyecek-İçecekler

Gümüş Hanım, yeni sağılmış sütle ballı ekmek getirmişti. (s.29)

Yasemin birden, Gümüş Hanım’ın tarhanasının, tarçınlı kurabiyesinin... (s.37)

Yasemin, kızarmış ekmek kokusuna uyandı. Annesiyle Gümüş Hanım kahvaltı hazırlıyordu. (s.56)

Gümüş Hanım'la Osman Dede'nin kış için ayırdığı mısır, kuru üzüm, reçeller ve ay çekirdekleri, kolilere konuyordu. (s.62).

7.4. Yaşanılan Mekânlar

Yasemin'in babaannesi ve dedesi Ege'de doğa ile iç içe bir yaşam sürmektedir.

Ege'nin bir köyünde yaşıyorlardı. (s.10)

Köyde herkes çok erken kalkıp hayvanlara, bahçeye bakıyor, ev işlerini, yemeğini yapıyordu. (s.44)

7.6. Kişiler Arası İletişim

7.6.1. Olumlu

Eserde aile üyeleri arasında sevgi ve saygıya dayanan bir ilişki bulunmaktadır.

“Uyandın mı bebeğim? (s.23)

Yasemin, Tüylü diye sayıklayınca, Osman Dede'si, hemen bahçeye gidip Tüylü'yü getirmiş meğerse. (s.29)

“Hepinizin yaptığınızdan daha lezzetli torunumun mantısı!” dedi. (s.51)

Yasemin bütün ciddiyetiyle, “Teşekkür ederim Gümüş Hanım,” deyince, babaannesi onun küçük göbeğini yemeye kalkışmıştı. (s.57)

7.7. Selamlaşma/Vedalaşma

Eserde selamlaşma/vedalaşma ile ilgili bir hususa rastlanmamıştır.

8. Dil Bilinci

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik doğrudan bir ifadeye yer verilmemiştir.

8.2. Dolaylı Katkı

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik kısıtlı dolaylı katkıya yer verilmiştir.

Gökyüzü, Gümüş Hanım'ın çamaşır yıkarken kullandığı çivinin rengindeydi. (s.52)

9. Tecrübe

Eserde tecrübeyle ilgili şu ifadeye yer verilmiştir:

Köye kar on yılda bir yağar. (s.46)

10. Tarih Şuuru

Eserde tarih şuurunu geliştirmeye dair bir hususa yer verilmemiştir.

11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar

Eserde edebiyat-sanat-müzikle ilgili bir aktarıma rastlanmamıştır.

12. Aile Geleneğinin Aktarımı

Eserde aile geleneğinin aktarımına dair bir unsura rastlanmamıştır.

13. Söz Varlığının Geliştirilmesi

Eserde söz varlığını geliştirmeye yönelik aktarımların kısıtlı olduğu görülmektedir:

Gökyüzü, Gümüş Hanım'ın çamaşır yıkarken kullandığı çivinin rengindeydi. (s.52)

14. Kuşaklar Arası Farklılıklar

Eserde kuşaklar arası farklılık unsurlarından dış görünüme yer verilmemiştir.

14.2. Tavır-Tutum/Yaşam Biçimi

Kuşaklar arası tavır-tutum/yaşam biçimi farklılığı olarak geleneksel dantellerin artık kullanılmadığı ifade edilmiştir.

“Yıllardır sandıkta duruyorlardı. Şimdiki gençler dantel kullanmıyor ki. (s.61)

15. Vatan Sevgisi

Eserde vatan sevgisiyle ilgili bir hususa rastlanmamıştır.

16. Bilgi Aktarımı

Eserde bilgi aktarımının kısıtlı olduğu görülmektedir.

Neşe insana şifa verir.” (s.63)

17. Hayal Gücü Eğitimi

Eserde Gümüş Hanım'ın yaptığı oyuncağı çok seven Yasemin, yeni arkadaşı Lavanta ile hayal dünyasında sayısız yolculuklara çıkmaktadır:

Hiç ummadığım kadar özel bir arkadaş oldu ona. Baksanıza şunların haline.” (s.32)

Torunu Yasemin'in dantelleri kar tanelerine benzettiğini gören babaanne, bu oyunu sürdürmektedir:

“Bunlar kar taneleri miymiş? Bilmiyordum. Belki görmüşümdür de, kim olduklarını bilememişimdir. Torunum tanıttı bana, ne güzel,” dedi Gümüş Hanım. (s.60)

18. Problem Çözme

Gümüş Hanım, yaşanan sorunlara pratik çözümler bulmaktadır:

“Hem ben onu Gıcır’ın yerine yapmadım, Yasemin rahat uyuyabilsin diye, içini lavantayla doldurabileceğim bir bebek yaptım sadece. (s.32)

Ne yazık ki evde hiç havuç yoktu. Bu sorunu da Gümüş Hanım çözdü.

“Alın bunu!” deyip mutfak penceresinden bir turp fırlattı. (s.50)

19. Olumsuzluklar

Eserde büyük ebeveynlerde herhangi bir olumsuzluğa rastlanmamıştır.

20. Odak Noktası

Eserde babaanne ve dede karakteri vasıtasıyla oluşturan odak noktaları sevgi ve hayal gücüdür. Yasemin, büyük ebeveynleri tarafından çok sevilmektedir. Babaannesini ve dedesi küçük çocuğun mutlu olması için ellerinden ne geliyorsa yapmaya çalışmaktadır. Gümüş Hanım’ın yaptığı oyuncak sayesinde Yasemin, dış evreninde türlü maceralara yelken açmaktadır:

Hem babaannesini hem de bahçesindeki çiçekleri, tavukları, ağıldaki keçileri, özellikle de Tüylü’yü çok özlemişti. (s.10)

Babaannesini, Yasemin’in geçen yaz köyde unutulmuş giysilerinden yapmıştı Lavanta’yı. (s.31)

“Hem, ben onu Gıcır’ın yerine yapmadım, Yasemin rahat uyuyabilsin diye içini lavantayla doldurabileceğim bir bebek yaptım sadece. (s.31)

“Yasemin arkadaşlarını unutmaz bence,” dedi Gümüş Hanım. (s.32)

Yaz sonuna doğru dedesi simsiyah bir horoz almıştı. Yasemin ömründe ilk kez bu renk bir horoz gördüğünü söylediğinde, çok gülmüşlerdi ona. (s.56-57)

Yasemin senin kar taneleriyle tanıştığını ve onların resmini dantellerle yaptığını söyledi anne.” (s.60)

Tabi kar tanesi danteller de, Yasemin’in küçük çantasına özenle yerleştirildi. (s.62)

Gümüş Hanım'la Osman Dede'sinden ayrılmak çok zor oldu. (s.63)

5.6. “Çetin Ceviz” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimlerinin İncelenmesi

Kitabın Künyesi

Kitabın Adı: Çetin Ceviz
Yazarı: Sinan Yaşar
Yayın Tarihi: 2018
ISBN: 978-605-9166-64-5
Baskı Sayısı: 3

Sayfa Sayısı: 64
Yayınevi: Fom Kitap
Yayın Yeri: İstanbul
Karakterler: Çetin, dedesi, babası, annesi, Hergünaç

Özet: Babasının ve dedesinin senelerdir küs olmasından dolayı dedesini tanıma fırsatı bulamayan Çetin, bir gün yolda kendisine ve babasına çok benzeyen bir adam görür. Daha sonra vitrinin altından çıkan aile fotoğrafında da aynı adamın yer aldığını fark edip yolda gördüğü adamın dedesi olduğunu anlar. Öğretmeninin verdiği icat ödevinde dedesinden yardım almak isteyen Çetin, onunla tanışmaya karar verir. Dedesiyle farklı maceralar yaşayan çocuk, dedesiyle babası arasındaki buzları da eritmeyi başarır.

Tablo.5.11: “Çetin Ceviz” kitabında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

3. Gelenek Aktarımı	3.11. Eşya
7. Günlük Yaşam	7.4.Yaşanılan Mekânlar, 7.6.Kişiler Arası İletişim, 7.7.Selamlaşma/Vedalaşma
8. Dil Bilinci	8.2.Dolaylı Katkı
9. Tecrübe	
14. Kuşaklar Arası Farklılıklar	14.1.Dış Görünüş
16.Bilgi Aktarımı	
17.Hayal Gücü Eğitimi	
18.Problem Çözme	
19.Olumsuzluklar	

Tablo.5.11'e göre “Çetin Ceviz” kitabında gelenek aktarımı ana kategorisinden eşya (1); günlük yaşam ana kategorisinden yaşanılan mekânlar (2), kişiler arası iletişim (olumlu-1/olumsuz-1); dil bilinci ana kategorisinden dolaylı katkı (1); kuşaklar arası farklılıklar ana kategorisinden dış görünüş (1) ile bilgi aktarımı (5), hayal gücü eğitimi (5) ve problem çözme (2) ana kategorilerine yer verilmiştir. Ayrıca dede karakterinin yalan söyleme davranışına başvurusu olumsuzluk (1) kategorisinde değerlendirilmiştir.

Eserde büyük ebeveyn-çocuk arasında olumsuz, büyük ebeveyn-torun arasında olumlu ilişki tespit edilmiştir. Kitapta diğer kişilerle ilişki belirgin bir unsur değildir. Torun sayesinde dede ve baba arasındaki olumsuz ilişki olumluya dönüşmüştür.

Eserde dede karakterleriyle oluşturulan odak noktaları “*bilim, aile ilişkileri ve hayal gücü gelişimi*”dir.

Tablo.5.12: “Çetin Ceviz” kitabında yer almayan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

1.Sözlü Edebiyatın Aktarımı	2.Okuma Kültürü
4.Dinî Eğitim	5.Ahlak Eğitimi
6.Oyun	10.Tarih Şuuru
11.Edebiyat-Sanat- Müzikle İlgili Aktarımlar	12.Aile Geleneğinin Aktarımı
13.Söz Varlığının Geliştirilmesi	15. Vatan Sevgisi

Tablo.5.12’ye göre “Çetin Ceviz” kitabında yer almayan kategoriler; sözlü edebiyat aktarımı, okuma kültürü, dinî eğitim, ahlak eğitimi, oyun, tarih şuuru, edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarımlar, aile geleneğinin aktarımı, söz varlığının geliştirilmesi ve vatan sevgisidir.

Büyük Ebeveyn-Torun İlişkisi

Çetin, yıllarca dedesini tanımadan büyümüş, bir rastlantı sonucu dedesinin varlığını öğrenmiştir. Onunla tanışmasıyla birlikte dede-torun ilişkisi tesis edilmiştir.

Dedesiyle aynı şehirde olup uzaktaymış gibi yaşayanlar. (s.6)

Daha şimdiden böyle bir dedeyle tanışıp görüşemediğim yılların pişmanlığını yaşamaya başlamıştım. (s.18)

1. Sözlü Edebiyat Aktarımı

Eserde sözlü edebiyat aktarımına dair bir hususa yer verilmemiştir.

2. Okuma Kültürü

Eserde okuma kültürünü geliştirmeye yönelik bir aktarıma rastlanmamıştır.

3. Gelenek Aktarımı

Eserde gelenek aktarımına dair yalnızca eski bir fotoğrafa yer verilmiştir.

3.11. Eşyalar

Fotoğrafın tozunu sildim. Oradaydık. Dedem ve ben...Sanırım doğduğum güne aitti. Fotoğrafın arkasındaki tarihte doğum günüm yazıyordu. (s.10)

4. Dinî Eğitim

Eserde dinî eğitim ile ilgili bir hususa değinilmemiştir.

5.Ahlak Eğitimi

Eserde ahlak eğitimine dair bir hususa yer verilmemiştir.

6. Oyun

Eserde dede karakterinin aktardığı oyun veya oyuncığa dair bir unsura rastlanmamıştır.

7. Günlük Yaşam

Eserde dede karakteri vasıtasıyla günlük yaşamla ilgili bazı aktarımlara yer verilmiştir.

7.4. Yaşanılan Mekânlar

Eserde dede karakteri şehrin dışında müstakil bir evde yaşamaktadır.

Kasabanın dışında bizden ve her şeyden uzak bir evde bilimle ilgilenir, icatlar yapar...(s.8)

Çocuk, kasabada ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Dede, çocuğun evine gelmek istememektedir.

O eve gitme ihtimalim...imkânsız. (s.30)

7.7. Kişiler Arası İletişim

7.6.1. Olumlu

Çetin, dedesi ve babası arasında yıllarca süren küslük nedeniyle dedesini tanıma fırsatı bulamamıştır. Yeni tanışmalarına rağmen ikili arasında çok özel bir bağ oluşmuştur.

Sen benim DNA'mı taşıyorsun evlat. (s.18)

“Arada sırada şuradaki kanepeye uzanır, yıllar önce kucağıma aldığım torunuma saatlerce bakarım. Kim bilir şimdi neler yapıyor, okula nasıl gidiyor, hangi takımı tutuyor, hangi kitapları okuyor, en çok da ismi gibi dirençli mi yoksa kolay pes eden birisi mi, diye düşünürüm. (s.19)

“Madem beni bu kadar düşünüyor ve seviyordun, neden hiç gelmedin, aramadın?” (s.19)

7.6.1. Olumsuz

Baba ve dede, meslek seçimi anlaşmazlığından dolayı yıllardır görüşmemektedir:

O eve gitme ihtimalim, güneşin batıdan doğması ile aynı oranda imkânsız. (s.30)

Ayrıca dede karakterinin toplumsal ilişkilerinin de zayıf olduğu tespit edilmiştir.

“Zorunda değilseniz, beni rahatsız etmeyiniz.” (s.13)

“Siz dedeme kızgın olabilirsiniz. Onunla görüşmüyor olabilirsiniz. Ama o benim dedem. (s.56)

Fakat insanlarla görüşmediğinden neler yaptığına dair kimsenin bir fikri yok,” dedi. (s.8)

7.7. Selamlaşma/Vedalaşma

Eserde selamlaşma/vedalaşma ifadeleri kısıtlı olarak kullanılmıştır.

... ”Hoş geldin!” dedi.(61)

8. Dil Bilinci

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik doğrudan veya dolaylı bir ifadeye rastlanmamıştır.

9. Tecrübe

Eserde tecrübeyle ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

Her şeyin bir ilki vardır evlat. Ayrıca hiç de küçük değilsin, buraya kadar geldiğine göre, bundan sonrasını da halledebilirsin. (s.20)

‘Hayat ya cesaretle yaşadığınız bir macera ya da hiçbir şeydir. İleride böyle bir macera yaşadığınız için bana teşekkür edeceksin. (s.24)

Öfkeyle yapılan işlerde başarıya ulaşma oranı çok düşüktür. (s.25)

10. Tarih Şuuru

Eserde tarih şuurunu geliştirmeye yönelik bir aktarıma yer verilmemiştir.

11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar

Eserde edebiyat-sanat-müzikle ilgili bir aktarıma rastlanmamıştır.

12. Aile Geleneğinin Aktarımı

Eserde dede karakteri vasıtasıyla aktarılan bir aile geleneğine rastlanmamıştır.

13. Söz Varlığının Geliştirilmesi

Eserde söz varlığını geliştirmeye yönelik bir ifadeye yer verilmemiştir.

14. Kuşaklar Arası Farklılıklar

14.1. Dış Görünüş

Çetin, dedesini ilk gördüğünde onun babasıyla ve kendisiyle olan benzerliğine çok şaşırmıştır.

Çeşitli yaşlardan birbirinin aynısı üç insandık. (s.6)

15. Vatan Sevgisi

Eserde vatan sevgisiyle ilgili bir hususa rastlanmamıştır.

16. Bilgi Aktarımı

Eserde dede karakteri vasıtasıyla bilgi aktarımına dair pek çok unsura yer verilmiştir.

Köpeklerin beynindeki koku alma bölümü insanlarınkine göre kırk kat daha gelişmiştir. (s.24)

“Evet, orası corpus callosum. Beynin sağ ve sol yarım küresini birleştiren bölge. (s.26)

Eğer yer çekimi kuvveti biraz daha fazla olsaydı, üzerinden tren geçmiş bozuk para gibi yere yapıştırdık evlat. (s.40)

Dünyadaki tüm dengeler harika tasarlanmıştır evlat. (s.40)

Kurbağaların sinir sistemi ani değişiklikleri anlayacak şekilde programlanmıştır. (s.46)

17. Hayal Gücü Eğitimi

Eser, bilim-kurguya dair bileşenler içermektedir. Bilim-kurgu, hayal gücünü geliştirmeye yardımcı olan bir türdür.

...bu cihazın ismi “Birleşikbeyinlermakinesi.” (s.21)

O saniyeden sonra binlerce kat küçülüp Hergünaç’ın beyninde olacaksın. (s.21)

Bu benim boyutlar arası yolculuk ağacım. (s.30)

Ben bu dağın ismini horultoryum koydum. (s.38)

“Bak Çetin, -100 derecede dünyaya gelen yaratık bu. (s.63)

18. Problem Çözme

Eserde dede karakteri, yaşanan problemlere çözüm yolları bulmaktadır.

“Güzel fikir aslında ve aklıma tehlikeli de olsa bir yol geliyor. (s.38)

Lav tam ayaklarıma degecekti ki dedem kolumdan çekerek beni sırtına attı ve makaranın düğmesine bastı. (s.46)

19. Olumsuzluklar

Dede, torunu Çetin’i yalan söylemeye teşvik etmektedir:

Seni doğrudan odana yollayacağım. Orada uyuyor numarası yapacaksın. Anneler içeri girdiğinde seni orada görürlerse, uzun zamandır odanda olduğunu söyler, işin içinden çıkarsın. (s.30)

Çetin karakteri de dedesine karşı zaman zaman saygı sınırını zorlayan bir üslup kullanmıştır.

Sanırım bu huysuz ihtiyar...(s.13)

20. Odak Noktası

Eserde, dede karakteri vasıtasıyla oluşturulan odak noktaları aile ilişkileri, bilim ve hayal gücü gelişimidir.

Yazar, dede-torun ilişkisini “Çetin” karakterinden yararlanarak üç kategoride ele almıştır:

- “Dedesiyle aynı şehirde yaşayıp birlikte eğlenceli zaman geçiren çocuklar

- Dedesiyle aynı şehirde yaşamayıp yaz tatillerinde birlikte zaman geçirenler
- Dedesiyle aynı şehirde oturup uzaktaymış gibi yaşayanlar” (s.5-6)

“Eğer bir dedeniz varsa, hayata karşı her zaman bir-sıfır öndesinizdir” (s.5). ifadesiyle çocuklar için dede figürünün ne denli önemli olduğuna dikkat çekilmiştir.

Çetin, baba ve dede kırgınlığını ortadan kaldıran, onların iletişim köprüleri kurmalarını sağlayan bir torun modeli olarak kurgulanmıştır:

Babam ve dedem arasındaki buzları eritmeli ve ailemizi genişletmeliydim. (s.48)

Her ne kadar dünya bilimle keşfedilse de sevginin ışığı olmadan hiçbirinin tadının olmayacağını anladım. Önce insan olmak önemliydi. (s.48)

Siz dedeme kızgın olabilirsiniz. Onunla görüşmüyor olabilirsiniz. Ama o benim dedem. (s.56)

“Çetin, dedene bir teşekkür borçluyuz. Haklısın, aramızdaki buzları eritmenin de zamanı geldi. (s.57)

Daha üç gün önce üç kişilik bir aileyken birdenbire sayımız altıya çıkmıştı. (s.64)

Eserde bilim ve hayal gücü arasındaki bağ, dede karakterinin yaptığı icatlarla, hayali dağ, binlerce yıllık yumurtadan çıkan yavru dinozor (Ateş) vb. ile belirginleştirilmiştir.

Gözlüğü takan kişi, tozların yaydığı minik gazların etkisiyle hemen uykuya dalacak. (s.39)

Horotoryum’a sert bir iniş yaparak kendime geldim. (s.42)

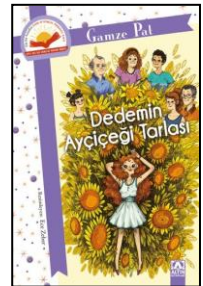
5.7. “Dedemin Ayçiçeği Tarlası” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine

Karakterlerinin Sunuluş Biçimlerinin İncelenmesi

Kitabın Künyesi

Kitabın Adı: Dedemin Ayçiçeği Tarlası
Yazarı: Gamze Pat
Yayın Tarihi: 2018
ISBN: 978-675-21-2344-1
Baskı Sayısı: 3

Sayfa Sayısı: 95
Yayınevi: Altın Kitaplar
Yayın Yeri: İstanbul
Karakterler: Toprak, annesi, babası, dedesi, Peri Nine, Tayfun vb.

Özet: Anne ve babası evliliklerinde yaşadıkları problemleri çözmek amacıyla kızları Toprak'ı dedesinin yanına gönderir. Burada dedesi sayesinde yeni arkadaşlıklar edinen Toprak, arkadaşlarının da desteğiyle anneannesinin büyük sırrını ortaya çıkarır.

Tablo.5.13: “Dedemin Ayçiçeği Tarlası” kitabında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

3.Gelenek Aktarımı	3.1.Yeme-İçme, 3.11. Eşya, 3.12. Ad Koyma
7.Günlük Yaşam	7.1. Yiyecek-İçecekler, 7.2. Sofra Adabı, 7.3. Misafir Ağırlama, 7.4.Yaşanılan Mekânlar, 7.6. Kişiler Arası İletişim
8.Dil Bilinci	8.2.Dolaylı Katkı
9.Tecrübe	
11.Edebiyat-Sanat- Müzikle İlgili Aktarımlar	
12.Aile Geleneğinin Aktarımı	
13.Söz Varlığının Geliştirilmesi	
14.Kuşaklar Arası Farklılıklar	14.1.Dış Görünüş
16.Bilgi Aktarımı	
19.Olumsuzluklar	

Tablo.5.13'e göre “Dedemin Ayçiçeği Tarlası” kitabında gelenek aktarımı ana kategorisinden yeme-içme (2), eşya (3) ve ad koyma (2); günlük yaşam ana kategorisinden yiyecek-içecekler (5), sofrada (1), misafir ağırlama (2), yaşanılan mekânlar (1), kişiler arası iletişim (olumlu-1/olumsuz-1); dil bilinci ana kategorisinden dolaylı katkı (1); kuşaklar arası farklılıklar ana kategorisinden dış görünüş (1), tecrübe (1); edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarımlar (2), aile geleneğinin aktarımı (2), söz varlığının geliştirilmesi (1) bilgi aktarımı (3) ana kategorilerine yer verilmiştir. Nine karakterinin bir kardeşi olduğunu en yakınlarından bile saklaması olumsuzluk (1) kategorisinde değerlendirilmiştir.

Eserde, büyük ebeveyn-çocuk, büyük ebeveyn-torun arasında olumlu ilişki tespit edilmiştir. Diğer kişilerle ilişkide ninenin kardeşi ile küslüğü olumsuz ilişki olarak değerlendirilmiştir.

Eserde dede karakterleriyle oluşturulan odak noktaları “*aile sırları ve arkadaşlık*”tır.

Tablo.5.14: “Dedemin Ayçiçeği Tarlası” kitabında yer almayan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

1.Sözlü Edebiyatın Aktarımı	2.Okuma Kültürü
4.Dinî Eğitim	5.Ahlak Eğitimi
6.Oyun	10.Tarih Şuuru

Tablo 5.14- devam

15. Vatan Sevgisi	17.Hayal Gücü Eğitimi
18.Problem Çözme	

Tablo:5.14'e göre "Dedemin Ayçiçeği Tarlası" kitabında yer almayan kategoriler; sözlü edebiyat aktarımı, okuma kültürü, dinî eğitim, ahlak eğitimi, oyun, tarih şuuru, vatan sevgisi, hayal gücü eğitimi ve problem çözme olarak belirlenmiştir.

Büyük Ebeveyn-Torun İlişkisi

Eserde dedesi ve Toprak arasında sevgi ve saygıya dayanan yakın bir ilişki mevcuttur.

Sandalyesinden kalkıp beni alnımdan öptü. (s.16)

"Seni kim sevmez ki yakışıklı dedem benim. (s.16)

1. Sözlü Edebiyat Aktarımı

Eserde sözlü edebiyat aktarımına dair bir hususa yer verilmemiştir.

2. Okuma Kültürü

Eserde okuma kültürünü geliştirmeye yönelik bir aktarıma rastlanmamıştır.

3. Gelenek Aktarımı

Eserde gelenek aktarımına dair bazı hususlara yer verilmiştir.

3.1. Yeme-İçme

"Haydi kızım, ikimize de şöyle bol köpüklü birer Türk kahvesi yap bakalım. (s.50)

Tarhana çorbamdan ilk kaşığı aldığım anda...(s.57)

3.11. Eşya

Eserde merhum anneanneninin eşyalarına yer verilmiştir.

"Bu tarak anneannene aitti kızım." dedi. (s.45)

Bu fotoğraflarda dedem ve anneannem çok gençtiler. (s.49)

Müzik kutusunun kapağının iç kısmına bir fotoğraf yapıştırılmıştı. (s.49)

3.12. İsim Verme

Eserde torununa ismini anneannesi vermiştir.

Anneannem bana Toprak ismini vermek istediğinde, “Torunumun tıpkı toprak gibi, dokunduğu her şeyi berekete, bolluğa çevirmesini, aynı zamanda da toprak gibi dingin, sakin ve huzurlu biri olmasını diliyorum.” demiş. (s.10)

Dedesı doğan buzağılara Toprak’ın isim vermesini istemiştir:

Haydut ve Balkız’ın iki buzağısı olmuştu. Canım dedem, isimlerini koymak için beni beklemişti. Bu önemli bir işti. (s.12)

4. Dinî Eğitim

Eserde dinî eğitim ile ilgili bir hususa değinilmemiştir.

5. Ahlak Eğitimi

Eserde ahlak eğitimi ile ilgili bir hususa değinilmemiştir.

6. Oyun

Eserde dede karakterinin aktardığı oyun veya oyuncağa dair bir unsura rastlanmamıştır.

7. Günlük Yaşam

Eserde günlük yaşama dair aktarımlar şöyledir:

7.1. Yiyecek-İçecekler

Dedemin bana her gün zorla yedirdiği bal ve taze kaymağın etkisi olmalı, diye düşündüm. (s.37-38)

Hemen ardından, elinde kocaman bir çilekli pastayla dedem salona girdi. (s.43)

Yüzü gülmeye başlayan dedem, benim için yaptığı kakaolu pudingi önüme doğru iterek...(s.58)

Peynirli omleti tabaklarımıza paylaştırırken...(s.77)

7.2. Sofra Adabı

Masanın bir başına dedem, diğer başına da Peri nine oturdu. (s.90)

7.3. Misafir Ağrlama

Hep birlikte masaya geçip oturduk. Sofrayı fark ettiklerinde hep bir ağızdan övgüler yağdırmaya başladılar. (s.18)

Sohbetimiz, kahkahamız bir an olsun eksilmedi. (s.91)

7.4. Yaşanılan Mekânlar

Eserde dede karakteri doğa ile iç içe bir yaşam sürmektedir:

Dedemin evinde hiçbir şey değişmezdi. (s.12)

İki katlı, ahşap, kırmızı çatılı bu kır evi hep hatırladığım gibiydi. Evin etrafında alabildiğine uzanan ayçiçeği tarlaları vardı. (s.12)

7.6. Kişiler Arası İletişim

7.6.1. Olumlu

Eserde Toprak, dedesi ve vefat eden anneannesi arasında sevgi ve saygıya dayanan yakın bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir.

O benim hem anneannem hem de en yakın kız arkadaşım. Annemle bile konuşmadığım şeyleri ona anlatırdım. (s.36)

Tonton dedem, ilgi odağı olmaya bayılırdı. (s.44)

“Dedeciğim, ben de seni görmeden uzun süre dayanabileceğimi sanmıyorum. (s.58)

Toprak’ın anne ve babası evliliklerinde sorun yaşamaktadır. Bu sorunların aşılabilmesi amacıyla Toprak dedesinin yanına gönderilir.

Onların anlaşmazlıklarından, tartışmalarından uzak tutulması gereken bir çocuk...(s.7)

7.6.2. Olumsuz

Anneanne, ikiz kız kardeşiyle yıllardır görüşmemiş, hatta onun varlığını en yakınlarından dâhi saklamıştır. Vefat etmeden önce Toprak’a bir not bırakıp ondan kardeşini bulmasını istemiştir.

“Onu benim için bul!” (s.50)

“Pamuk ninenin ikiz kardeşi mi varmış?” diye sordu şaşkın şaşkın. (s.53)

Toprak’ın anneannesi bir ikiz kız kardeşi olduğunu dedesinden sakladığı için dedesi ilk başta kırgınlık yaşasa da daha sonra bu kırgınlığı ortadan kaybolmuştur.

Ömrünü geçirdiği hayat arkadaşı, ondan bir sır saklamıştı. (s.84-85)

Pamuk'un bize emanetisin. (s.86)

7.7. Selamlaşma/Vedalaşma

Eserde selamlaşma/vedalaşma ile ilgili belirgin bir ifadeye rastlanmamıştır.

8. Dil Bilinci

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik doğrudan bir ifadeye rastlanmamıştır.

8.2. Dolaylı Katkı

Eserde yabancı kelimelerden uzak, yalın bir dil kullanılmıştır. Dil bilincini geliştirmeye yönelik dolaylı katkıya tek bir yerde rastlanmıştır.

... güinebakandır. (s.51)

9. Tecrübe

Eserde tecrübeyle ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

“Merak etme Toprak’ım. Her yetişkin çiftin zor dönemleri olur. Bizim de anneannenle zor anlarımız oldu. Ama hepsini aşıp birlikte yaşlanabilmeyi başardık.” (s.11)

10. Tarih Şuuru

Eserde tarih şuurunu geliştirmeye yönelik bir unsura rastlanmamıştır.

11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar

Eserde müzikle ilgili aktarımlara yer verilmiştir:

Peri nine, sesin sahibinin, çok sevdiği şarkıcılardan, “Müzeyyen Senar” olduğunu söyledi. (s.79)

Tüm gece dedemin en sevdiği Zeki Müren şarkıları bize eşlik etti. (s.91)

12. Aile Geleneğinin Aktarımı

Eserde aile geleneği ile ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

Eskiden kahvaltı masasında en az üç çeşit reçel olurdu. Dedem bu geleneği yaşatmak için epey çabalamış gibiydi. (s.13)

“Pamukla bana bu kurabiye tarifi annemiz öğretmişti. Annemin bize bıraktığı bir miras gibi bunca yıldır hep o tarife göre pişirdim kurabiyeleri. (s.70)

13.Söz Varlığının Geliştirilmesi

Eserde söz varlığının geliştirilmesine dair kısıtlı aktarıma rastlanmıştır.

Ayçiçeklerin diğer ismi günebakandır. (s.51)

14. Kuşaklar Arası Farklılıklar

14.1. Dış Görünüş

Onu başından öperken saçlarının bu denli seyreltiğini görmek beni şaşırttı. Hâlbuki bulduğum o siyah beyaz fotoğraflarda saçları ne kadar da gürdü. (s.58)

15. Vatan Sevgisi

Eserde vatan sevgisiyle ilgili bir hususa rastlanmamıştır.

16. Bilgi Aktarımı

Eserde tarımla ilgili bilgi aktarımına yer verilmiştir.

“Ayçiçeği çok fazla potasyum içerir kızım. Küspelerinde de bolca protein ve yağ bulunduğundan, besleyici bir hayvan yemidir. (s.13)

Canavar otları, ayçiçeklerinin kuşlardan sonraki en büyük düşmanıydı. (s.15)

Güneş neredeyse günebakanların yüzü o tarafa döner. Onun ışığından, ısısından daha çok faydalanabilmek için yaparlar bunu. (s.52)

17. Hayal Gücü Eğitimi

Eserde hayal gücü eğitimine dair bir unsura rastlanmamıştır.

18. Problem Çözme

Eserde problem çözmeye yönelik bir ifadeye yer verilmemiştir.

19. Olumsuzluklar

Eserde anneanneninin ikiz kardeşi olduğunu en yakınlarından bile saklamış olması bir olumsuzluk olarak değerlendirilmiştir.

Anneannemin her şeyini paylaştığı eşinden neden bunu sakladığını ben de anlayamıyordum. (s.85)

20. Odak Noktası

Eserde dede ve anneanne karakterleri vasıtasıyla oluşturulan odak noktalarının “*aile sırları ve arkadaşlık*” olduğu tespit edilmiştir.

Anneanne, ikiz kardeşi olduğunu herkesten saklamış, vefat etmeden kısa bir süre önce torununa hazırladığı bir hediyein içine bir not yazarak bu sırrın ortaya çıkarılmasını istemiştir:

“Onu benim için bul.” Kâğıdın üzerinde sadece bu yazıyordu, başka hiçbir şey yoktu. (s.46)

Anneannem bir kardeşi olduğundan hiç söz etmemişti. (s.49)

Dedesi, torunu Toprak’ın arkadaş edinebilmesi için çaba sarf etmiş, kasabada sevdiği gençleri evine davet ederek tanışmalarına vesile olmuştur.

“Yarın kahvaltıya misafirlerimiz var Toprakçığım. (s.16)

Bugün çarşıda torunum geldi dediğimde, hepsi seninle tanışmak için can attı. (s.16)

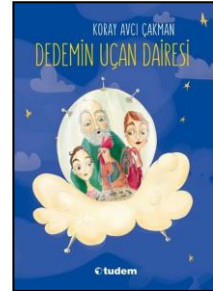
Elinde olsa beni kasabadaki herkesle tanıştıracabilirdi. (s.16)

5.8. “Dedemin Uçan Dairesi” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimlerinin İncelenmesi

Kitabın Künyesi

Kitabın Adı: Dedemin Uçan Dairesi
Yazarı: Koray Avcı Çakman
Yayın Tarihi: 2016
ISBN: 978-9944-69-981-5
Baskı Sayısı: 4

Sayfa Sayısı: 104
Yayınevi: Tudem Yayınları
Yayın Yeri: İzmir
Karakterler: Cenk, kardeşi, ablası, annesi, babası, dedesi, babaannesi, Çomar

Özet: Cenk, dedesi ve babaannesini çok sevmektedir. Ancak onlarla ya tatillerde ya da şehre doktora geldikleri zaman görüşebilmektedir. Sık sık onlara olan özleminden bahsetmekte görüştükleri zamanlarda babaannesinden arkeoloji; dedesinden doğal yaşam, sanat, kitaplar, tarihle ilgili bilgiler öğrenmekte ve yeni tecrübeler edinmektedir.

Tablo.5.15: “Dedemin Uçan Dairesi” kitabında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

1.Sözlü Edebiyat Aktarımı	1.1. Masal
2.Okuma Kültürü	2.4. Okuma -Yazma Sevgisi

Tablo 5.15-devam

3.Gelenek Aktarımı	3.1. Yeme-İçme, 3.2. El Sanatları, 3.7. Geleneksel Sporlar, 3.8.Geleneksel Sanatlar, 3.9.Askerlik, 3.10. Meslekler, 3.11. Eşya
5.Ahlak Eğitimi	
6.Oyun	6.2. Oyuncaklar
7.Günlük Yaşam	7.1. Yiyecek-İçecekler, 7.4.Yaşanılan Mekânlar, 7.6. Kişiler Arası İletişim,
8.Dil Bilinci	8.2. Dolaylı Katkı
9.Tecrübe	
10.Tarih Şuuru	
11.Edebiyat-Sanat- Müzikle İlgili Aktarımlar	
13.Söz Varlığının Geliştirilmesi	
14.Kuşaklar Arası Farklılıklar	14.2. Tavır-Tutum /Yaşam Biçimi
16.Bilgi Aktarımı	
17.Hayal Gücü Eğitimi	
18.Problem Çözme	

Tablo.5.15’e göre “Dedemin Uçan Dairesi” kitabında sözlü edebiyat aktarımı ana kategorisinden masal (1); okuma kültürü ana kategorisinden okuma-yazma sevgisi (3); gelenek aktarımı ana kategorisinden yeme-içme (2), el sanatları (1), geleneksel sporlar (1), geleneksel sanatlar (1), askerlik (1), meslekler (2) ve eşya (3); ahlak eğitimi (1), oyun ana kategorisinden oyuncaklar (3); günlük yaşam ana kategorisinden yiyecek-içecekler (2), yaşanılan mekânlar (2), kişiler arası iletişim (olumlu-1); dil bilinci kategorisinden dolaylı katkı (1); kuşaklar arası farklılıklar ana kategorisinden tavır-tutum/yaşam biçimi (3), tecrübe (2), tarih şuuru (5), edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarımlar (4), söz varlığının geliştirilmesi (3), bilgi aktarımı (6), hayal gücü eğitimi (2) ve problem çözme (4) ana kategorilerine yer verildiği tespit edilmiştir. Geleneksel spor, geleneksel sanat, askerlik alt birimlerine yalnızca bu kitapta yer verildiği belirlenmiştir.

Eserde, büyük ebeveyn-çocuk, büyük ebeveyn-torun ve diğer kişilerle olumlu iletişimin var olduğu tespit edilmiştir.

Eserde dede karakterleriyle oluşturulan odak noktaları “şehir-köy hayatı zıtlığı, tarihsel olaylar ve doğal yaşamın güzellikleri”dir.

Tablo. 5.16: “Dedemin Uçan Dairesi” kitabında yer almayan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

4.Dinî Eğitim	10.Tarih Şuuru
12.Aile Geleneğinin Aktarımı	15. Vatan Sevgisi
19.Olumsuzluklar	

Tablo.5.16'ya göre “Dedemin Uçan Dairesi” kitabında yer almayan kategoriler dinî eğitim, tarih şuuru, aile geleneğinin aktarımı, vatan sevgisidir. Ayrıca eserde büyük ebeveynlere dair herhangi bir olumsuzluk tespit edilmemiştir.

Büyük Ebeveyn-Torun İlişkisi

Eserde Cenk, dedesi ve babaannesi arasında sevgi ve saygıya dayanan yakın bir ilişki bulunmaktadır:

Dedemi de babaannemi de çok severim ben. Onlar gelince evimiz daha bir şenlenir, renklenir. (s.7)

Eve döndüğümde kapıyı dedem açtı. Şapur şupur öpüp yanaklarımdan, “Oh, mis mis...” dedi. (s.9)

1. Sözlü Edebiyat Aktarımı

Eserde tek bir yerde -yalnızca masalla ilgili- sözlü edebiyat aktarımına rastlanmıştır.

1.1. Masal

Babaannem de başlıyor gösterisine:

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde...Dalgalı mı dalgalı denizin birinde fındıkkabuğu gibi bir o yana bir bu yana, sallana sallana koca bir gemi gidermiş. (s.68)

2. Okuma Kültürü

Eserde okuma kültürünü geliştirmeye yönelik şu ifadeler yer verilmiştir:

2.3. Okuma-Yazma Sevgisi

“Kitap dediğin öyle senin sandığın gibi gün geçtikçe eskimez, değer kazanır. Bu yüzden hiçbir kitap çöpe atılmaz, atılmamalı,” dedi dedem. (s.17)

Benim can dostum bir sürü kitapla tanıştın bugün; sahaf dükkânında...(s.18)

“Beni de yaz hikâyelerinde.” (s.86)

3. Gelenek Aktarımı

Eserde askerlik, spor, eşya, el sanatları ve mesleklerle ilgili geleneklere yer verilmiştir.

3.1. Yeme-İçme

Arkeolog olmadan önce avluda ayranlarla gözlemelerle karşılardı sizi...(s.50)

3.3. El Sanatları

Örgümü karıştırdınız işte.” (s.76)

Babaannem eline almış rengârenk örgülerini, tıklar tıklar örüyor. (s.95)

3.7. Geleneksel Sporlar

“Sultan Çelebi Mehmet, biniciliği geliştirmek için daha önce valilik yaptığı Amasya ve Merzifon’dan topladığı usta binicilerle iki bölük kurmuş. Böylece ilk kez birer spor takımı oluşturmuş. (s.35)

3.8. Geleneksel Sanatlar

Eserde geleneksel Türk sanatlarından ciltçiliğe yer verilmiştir.

Sahaf Ömer amcadan çıkınca ciltçi Timur amcayla tanıştırdı beni dedem. (s.18)

3.9. Askerlik

Süvari birliklerine verilen bu isim sonraları unutulmuş. Ama Fatih Sultan Mehmet zamanında saraya ait askerî birliklerde Lahanacıların ve Bamyacılar’ın adı yaşatılmıştır. (s.36-37)

3.10. Meslekler

Sahaf Ömer amcadan çıkınca ciltçi Timur amcayla tanıştırdı beni dedem. (s.19)

Timur amcaya dedesinden geçmiş bu ciltçilik. (s.18)

3.11. Eşya

Lahanacılar kırmızı kadife şalvar, yeşil gömlek giyer; yeşil bayrak taşırlarmış. Bamyacılar da kırmızı kadife şalvar, mavi gömlek giyer; kırmızı bayrak taşırlarmış. (s.36)

Salondaki sandığı açıp içinden mavi bir şal çıkardı. (s.67)

...ve hop diye kalktı sedirden. (s.79)

4. Dinî Eğitim

Eserde dinî eğitim ile ilgili bir hususa değinilmemiştir.

5.Ahlak Eğitimi

Eserde Cenk'in dedesi vasıtasıyla paylaşmanın önemi vurgulanmıştır.

Yalnız biz mi kazanalım? Tüm köy kazansın işte!" (s.80)

6. Oyun

Cenk'in dedesi, torunlarına doğal hayatı çağrıştıran oyuncaklar almaktadır. Aynı zamanda onlar için uçan daire ismini verdiği uçurtmalar da yapmaktadır.

6.2. Oyuncak

...kardeşime de iki tane oyuncak leylek almış. (s.28)

Geçen gün de bir koyunla iki inek oyuncak almıştı kardeşime. (s.28)

Kaşla göz arasında kardeşimle bana tam iki tane uçurtma yaptı. (s.61)

7. Günlük Yaşam

Eserde günlük yaşamla ilgili şu aktarımlara yer verilmiştir:

7.1. Yiyecek-İçecekler

"Torunun canı yağ istemiş hanım. Biraz da bal getiriver de ikisini birlikte yesin."
(s.56)

7.4. Yaşanılan Mekânlar

Eserde büyük ebeveynlerin doğa ile iç içe bir yaşam sürdüğü görülmektedir.

Dedemle babaannem köyde yaşarlar. (s.7)

Dedem köyü bırakıp da şehre gelmek istemez pek. (s.7)

Ne dolaşacak yemyeşil kırlar, ne onu oyalayacak sevimli hayvanlar var burada. Tam da dedemin söylediği gibi: "Her yer bina, insan ve araba..." (s.10)

Dede karakteri, şehir hayatının olumsuzluklarını şöyle vurgulamıştır:

"Benzemiyor ya.. Ağaç dediğin dallarını göğe özgürce uzatır. Şehirde ağaçların yerini binalar almış çoktan. (s.27)

Sen burada kurbağaların sesinden şikâyet ediyorsun ama ya şehirde olsan ne yapacaksın? Her gün onca uğul uğul gürültü...(s.85)

7.6. Kişiler Arası İletişim

7.6.1. Olumlu

Eserde büyük ebeveynler ile aile bireyleri arasında sevgi, saygıya dayanan olumlu bir iletişim bulunmaktadır.

Şapur şapur öpüp yanaklarımdan, “Oh, mis mis...” dedi. (s.9)

Ayrıca büyük şehirlerdeki kalabalıklar içerisinde yalnızlaşmaya inat köy yaşamında insan ilişkilerinin daha samimi olduğuna yer verilmiştir.

Ah tonton dedem o da istemez mi gün boyu birkaç insan görüp de sohbet etmek, dertleşmek...Koca şehirde bizden başka tanıdığı yok ki gidip konuşsun. (s.12)

Bizim köyde herkes tanır birbirini. Tanımasa da herkes selam verir gördüğüne...Koştursak da güler yüzümüz köyde bizim,” dedi. (s.16)

Şu dedem de çocukla çocuk oluyor bazen. (s.36)

7.7. Selamlaşma/Vedalaşma

Eserde selamlaşma/vedalaşma ile ilgili belirgin bir ifadeye yer verilmemiştir.

8. Dil Bilinci

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik doğrudan bir ifadeye yer verilmemiştir.

8.2. Dolaylı Katkı

... bebeleri uyutur. (s.27)

9. Tecrübe

Eserde tecrübeyle ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

“E sürüler bile indi dağdan. Artık eve gitme vakti,” dedi dedem. (s.63)

“Gel ama üstüne hırkanı geçiriver. Akşam serin olur buralar.” (s.78)

10. Tarih Şuuru

Eserde tarih şuurunu geliştirmeye yönelik önemli hususlara yer verilmiştir:

Bamya Anıtı’nı 2. Mahmut, Lahana Anıtı’nı da 3. Selim yaptırmış. (s.37)

Ama Fatih Sultan Mehmet zamanında saraya ait askeri birliklerde Lahanacıların ve Bamyacılar’ın adı yaşatılmıştır. (s.36-37)

Zamane çocukları bu hayal gücüyle Hezarfen Ahmet Çelebi gibi kanat takıp uça hiç şaşırmam,” dedi dedem. (s.41)

11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar

Cenk’in dedesi şiir okuma-yazma ve ilhamla ilgili pek çok paylaşımda bulunarak edebiyat aktarımını sağlamıştır:

3. Selim, ‘İlhami’ takma adıyla Lahanacılar için şiir bile yazmış.” (s.37)

“Ne dersin okuyayım mı sana şiiri?” (s.37)

Bana da “Haydi kalemini kâğıdını al da gidelim Cenk,” diyor.

“Nereye dede?”

“Nereye olacak şiir yazmaya.” (s.84)

“Burada yazamazsak hiçbir yerde yazamayız şu şiiri,” dedi. (s.85)

12. Aile Geleneğinin Aktarımı

Eserde aile geleneğinin aktarımına dair belirgin bir ifadeye rastlanmamıştır.

13. Söz Varlığının Geliştirilmesi

Eserde söz varlığının geliştirilmesine dair aktarımların kısıtlı olduğu görülmektedir.

“Bak burası sahaf!” dedi dedem. (s.17)

Kâh avluda... (s.27)

“Oh dedeniz burada ipe un sermeye alıştı valla. (s.47)

14. Kuşaklar Arası Farklılıklar

Eserde nine ve dede karakterlerinin dış görünüşüyle ilgili belirgin bir hususa yer verilmemiştir. Onun yerine değişen yaşam ve kuşaklar arası farklılıktan bahsedilmiştir.

14.2. Tavır-Tutum/Yaşam Biçimi

...aklıma birden bilgisayardaki çiftlik oyunu geldi. Dedemi mutlu etmek istiyordum. Hemen açtım bilgisayarı.

“Dede hadi gel, seninle çiftlik kurup koyunları, keçileri besleyelim. Mısır, buğday, domates ekelim...”

“Kuzu dediğin besledikten beş dakika sonra acıkmaz, domates dediğin öyle hemen kızarmaz. (s.29)

Şu dedemleri hiç anlamıyorum. Nasıl oluyor da televizyon izlemeden duruyorlar. (s.56)

“Sizin çocukluğunuzda televizyon var mıydı?”

“Yo...”

“E ne yapıyordunuz o zaman? Hiç mi canınız sıkılmıyordu? Ne televizyon ne bilgisayar var.”

“Televizyon ve bilgisayar yoktu ama ninemin sihirli şalı vardı.” (s.66)

15. Vatan Sevgisi

Eserde vatan sevgisiyle ilgili bir hususa rastlanmamıştır.

16. Bilgi Aktarımı

Eserde bilgi aktarımına çokça yer verilmiştir:

“Kedi olsun, köpek olsun bir bakışta tanır insanı...Dost bildiğine de gelir yanaşıverir hemen!” (s.19)

Dedem leylek sürülerinin her yıl aynı köye, kasabaya ya da sulak alana göç ettiklerini anlattı uzun uzun. (s.28)

“Bamya Anıtı’nı 2. Mahmut, Lahana Anıtı’nı da 3. Selim yaptırmış. Öyle ki 3. Selim, ‘İlhami’ takma adıyla Lahanacılar için şiir bile yazmış.” (s.37)

“Topkapı Sarayı’nda araç gereç depolarının önünde karşılıklı iki mermer sütun vardır. Bu sütunların birinin üstünde kenarları oyalı bir tabak içerisinde lahana, diğerinde ise bamya şekli işlenmiş. İşte bunlar, Bamya ve Lahana Anıtı diye anılır.” (s.38)

Bir görseniz bugün tunç devrinden kalma ne takılar bulduk. Biz hanımlar her devirde süslüymüşüz!” dedi. (s.50)

...Boynuz Hititlerde tanrısallık belirtisi...Başlıktaki boynuzun sayısı ne kadar çok ise, başlığı takan tanrı da o kadar büyük demek oluyor.” (s.50-51)

17. Hayal Gücü Eğitimi

Eserde hayal gücünü geliştirici bazı hususlara yer verilmiştir.

Yarın seninle uçan daire de yaparız. (s.57)

Şiir yazmak için insana ilham gelmesi gerekir. (s.84)

18. Problem Çözme

Eserde dede karakteri, ailenin yaşadığı pek çok soruna çözüm üretmiştir.

Dedem, “Üzülme oğlum. Ben çözerim bu işi,” dedi. (s.23)

Keçini bana üç dört gün ödünç ver, yedirip içirip sana geri getireyim, dedim. Sağ olsun verdi.” (s.24)

“Gelin de bizim çalınan eşyaların nereye gittiğini göstereyim size,” diyerek bizi Çomar’ın kulübesine götürdü. (s.32)

“Çırağan Sarayı’nı değil ama istersen seninle bamya ve lahana anıtlarını yaparız,” dedi. (s.35)

Onun sayesinde sınıfın en yüksek notunu almakla kalmamış öğretmenimizin de gözüne girmiştin. (s.58)

Dedem ayaküstü bu sorunu da çözüveriyor hemen:

“Aman, iş neyi okuyacağımıza kalsın torunum. İkimiz birlikte yarın oturur şöyle güzel bir şiir yazarız olur biter.” (s.84)

19. Olumsuzluklar

Eserde büyük ebeveynlerde çocuklar için olumsuzluk oluşturabilecek herhangi bir hususa rastlanmamıştır.

20. Odak Noktası

Eserde nine ve dede karakterleri vasıtasıyla oluşturulan odak noktaları “şehir-köy hayatı zıtlığı, tarihsel olaylar ve doğal yaşamın güzellikleri”dir.

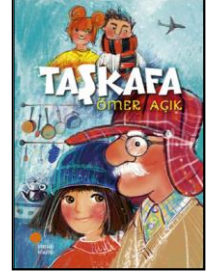
Büyük ebeveynler mecbur olmadıkça şehre gitmeye yanaşmamaktadır. Çünkü doğal güzellikleri ve insan ilişkileriyle köylerinin bambaşka olduğunu düşünmektedir.

Şehirde ağaçların yerini binalar almış çoktan. Onlar uzayıp gidiyor göğe...Ağaçlar ne yapsın, hep bodur kalmış.” (s.27)

5.9. “Taşkafa” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimlerinin İncelenmesi

Kitabın Künyesi

Kitabın Adı: Taşkafa	Yayınevi: Günışığı Kitaplığı
Yazarı: Ömer Açık	Yayın Yeri: İstanbul
Yayın Tarihi: 2018	Karakterler: İdil, büyükbabası
ISBN: 978-605-9405-52-2	(Mutfakkuşu), annesi (İlkay),
Baskı Sayısı: 2	babası, halası (Leyla), Behice,
Sayfa Sayısı: 251	Nâzım, Kaptan

Özet: Annesi, babası ve kışları onlarda kalan dedesi ile birlikte yaşayan İdil, başarılı bir öğrencidir. Bir gün evde bulduğu bir fotoğraf ile önemli bir aile sırrını su yüzüne çıkarmış ve çok sevdiği mutfakkuşu dedesi onun için bir Taşkafa’ya dönüşmüştür. “Arkeolojik bir kazı” misali iz süren İdil, dedesi ve fotoğrafı bulduğu güne kadar varlığından haberi olmadığı halası arasındaki yirmi beş yıllık küslüğün son bulmasında büyük rol oynamıştır.

Tablo.5.17: “Taşkafa” kitabında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

3. Gelenek Aktarımı	3.1.Yeme-İçme, 3.6. Batıl İnançlar, 3.11. Eşya
7. Günlük Yaşam	7.1.Yiyecek-İçecekler, 7.4. Yaşanılan Mekânlar, 7.6. Kişiler Arası İletişim (Olumlu/Olumsuz), 7.7. Selamlaşma/Vedalaşma
8.Dil Bilinci	8.2.Dolaylı Katkı
9.Tecrübe	
12.Aile Geleneğinin Aktarımı	
13.Söz Varlığının Geliştirilmesi	
14.Kuşaklar Arası Farklılıklar	14.1.Dış Görünüş, 14.2. Tavır-Tutum/Yaşam Biçimi
18.Problem Çözme	
19.Olumsuzluklar	

Tablo: 5.17’ye göre “Taşkafa” kitabında gelenek aktarımı ana kategorisinden yeme içme (3), batıl inançlar (1), eşya (1); günlük yaşam ana kategorisinden yiyecek-içecekler (4), yaşanılan mekânlar (2), kişiler arası iletişim (olumlu-1/olumsuz-1), selamlaşma/vedalaşma (1); dil bilinci ana kategorisinden dolaylı katkı (1); kuşaklar arası farklılıklar ana kategorisinden dış görünüş (1) ve tavır-tutum/yaşam biçimi (2); tecrübe (2), aile geleneğinin aktarımı (1), söz varlığının geliştirilmesi (9), problem çözme (1) ana kategorilerine yer verildiği tespit edilmiştir. Dedenin kızını okutmak istememesi ve yıllarca sürdürdüğü küslük olumsuzluk (1) ana kategorisinde değerlendirilmiştir.

Eserde, büyük ebeveyn-çocuk arasında olumsuz, büyük ebeveyn-torun ve diğer kişilerle olumlu iletişim tespit edilmiştir.

Eserde dede karakterleriyle oluşturulan odak noktası “küskünlük”tür.

Tablo.5.18: “Taşkafa” kitabında yer almayan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

1. Sözlü Edebiyat Aktarımı	4.Dinî Eğitim
6.Oyun	10.Tarih Şuuru
11.Edebiyat-Sanat- Müzikle İlgili Aktarımlar	15. Vatan Sevgisi
16.Bilgi Aktarımı	17.Hayal Gücü Eğitimi

Tablo: 5.18’e göre “Taşkafa” kitabında yer almayan kategoriler sözlü edebiyat aktarımı, dinî eğitim, oyun, tarih şuuru, edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarımlar, vatan sevgisi, bilgi aktarımı ve hayal gücü eğitimidir.

Büyük Ebeveyn-Torun İlişkisi

Büyükbabası ve İdil arasında yakın bir ilişki vardır. Büyükbaba torununa “Zeytinim” diye hitap eder. İdil, de dedesini Mutfakkuşu olarak nitelendirir. Küçük kız, halası Leyla ile büyükbabasının yıllardır süregelen manasız küslüğünü öğrendiğinde dedesinden bahsederken Taşkafa ifadesini kullanır.

Annem, babam ve o ortalıkta yokken kendisinden Mutfakkuşu diye söz etmeyi sevdiğimiz büyükbabamla birlikte yaşıyorum. (s.10)

“Yoksa sahiden grip mi oldun Zeytinim?” (s.11)

Benim yerime Taşkafa ayağa kalktı ama. (s.229)

1. Sözlü Edebiyat Aktarımı

Eserde sözlü edebiyat aktarımına dair bir hususa yer verilmemiştir.

2. Okuma Kültürü

Eserde okuma kültürünü geliştirmeye yönelik bir ifadeye rastlanmamıştır.

3. Gelenek Aktarımı

Eserde gelenek aktarımıyla ilgili bazı hususlara yer verilmiştir.

3.1. Yeme-İçme

Sonraki gün tarhana çorbası... (s.14)

Büyükbabam gözleme yapıyordu. (s.131)

Birlikte, ekmeği tahin pekmeze daldırıp yemeye koyulduk. (s.139)

3.6. Batıl İnançlar

“Düşüp kırılmayan bardak kötü şans getirir. Bak görürsün.” (s.36)

“O kıytırık bardağı yere çalmalıydık.” (s.53)

3.11. Eşya

Bir su kuyusunun başında duran altı kişi vardı fotoğrafta. Siyah beyaz filmlerdeki saçlara, kıyafetlere sahip altı kişi. (s.68)

4. Dinî Eğitim

Eserde dinî eğitim ile ilgili bir hususa değinilmemiştir.

5. Ahlak Eğitimi

Eserde ahlak eğitimiyle ilgili bir aktarıma rastlanmamıştır.

6. Oyun

Eserde dede karakterinin aktardığı oyun veya oyuncığa dair bir unsura rastlanmamıştır.

7. Günlük Yaşam

Eserde günlük yaşama dair çeşitli aktarımlara yer verilmiştir.

7.1. Yiyecek-İçecekler

Eserde büyükbabanın her sabah torununa kahvaltı hazırladığı ve iyi yemek yaptığı görülmektedir.

“Bir bardak süt ısmarlayayım mı sana?” (s.13)

Her sabah bir önceki günden farklı, birbirinden leziz kahvaltılar hazırlıyor ikimize. (s.13)

“Balık yapacağım,” dedi. (s.60)

Hazırda bir tek mutfakkuşu’nun günler önce yaptığı mor lahana turşusu vardı. (s.166)

7.4. Yaşanılan Mekânlar

Eserde dede karakteri yazın köyde, kışın şehirde oğlunun evinde kalmaktadır. Ancak köydeki yaşamı daha çok sevmektedir.

Havalar ısınır ısınmaz köyde alır soluğu. Önceleri yılın yarısını köyde, yarısını İstanbul'da geçiriyordu. Şimdilerde kışın geliyor şehre... Ona kalsa bütün yıl İstanbul'a adımını atmayacak. (s.11)

7.6. Kişiler Arası İletişim

7.6.1. Olumlu

Büyükbabanın torunu ile yakın bir ilişkisi bulunmaktadır.

Günün ilk saatlerini büyükbabamla geçirmeyi, bizimkilerle olmaya bin kat yeğlerim. (s.12)

... dört dörtlük bir yemek arkadaşısın, 'demek geçti içimden. (s.63)

7.6.2. Olumsuz

Büyükbaba ve kızı Leyla arasında yıllarca süren bir küslük mevcuttur. Büyükbaba, bir kızının olduğunu torunundan bile saklamış, Leyla'nın adının anılmasını yasaklamıştır.

Fotoğraflardan kazımış Leyla Hala'yı. Birkaç yılın sonunda, adının aile içinde anılmasını bile yasaklamış. (s.82)

İdil, ısrarlı araştırmaları sonucu Leyla Hala'nın izini bulup onunla görüşerek dedesi ile arasındaki dargınlığın ortadan kalkmasını sağlamıştır.

Sonra da o minik ama gözünü budaktan esirgemeyen videoyu çektik. (s.217)

Meğer büyükbabam kızının videosunu izlediği akşam, görmezden gelmenin gerçekleri değiştirmediyi kabul edip yola çıkmaya karar vermiş. (s.250)

7.7. Selamlaşma/Vedalaşma

Eserde büyükbaba karakteri selamlaşma/vedalaşma ifadelerini kısıtlı olarak kullanmıştır.

...hoş geldin. (s.151)

8. Dil Bilinci

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik doğrudan bir ifadeye rastlanmamıştır.

8.2. Dolaylı Katkı

Eserde büyükbabanın kullandığı eski kelimeler dil bilincini geliştirmeye dolaylı katkı sağlamaktadır.

...muallim. (s.17)

...pejmürde. Evlerden ırak! (s.18)

9. Tecrübe

Eserde tecrübeyle ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

Kendini yataktan dışarı attın mı bir kez, her şey yoluna girer. (s.10)

“Meraklı insandan korkulur yahu,” diye söylendi sonra. “Onun üstesinden gelemeyeceğı şey, erişemeyeceğı sır yoktur Zeytin’im. (s.17)

10. Tarih şuuru

Eserde tarih şuurunu geliştirmeye katkı sağlayacak bir hususa yer verilmemiştir.

11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar

Eserde edebiyat-sanat-müzikle ilgili bir aktarıma rastlanmamıştır.

12. Aile Geleneginin Aktarımı

Eserde ailenin sofrta geleneklerine yer verilmiştir:

Çatal bıçak sesleri dinip sona erdiğinde, ailecek bir süre daha sofrta başında kalmak âdetimizdir. En tatlı sohbet o zaman geliyor çünkü. (s.52-53)

13. Söz Varlığının Geliştirilmesi

Eserde dede karakteri, kullandığı kelimelerle söz varlığının geliştirilmesine katkıda bulunmuştur:

“şimdi jeton düştü bende.” (s.17).

şu yeni muallim. (s.17)

Düpedüz pejmürde. Evlerden ırak! (s.18)

Onun gözdelelerinden biriydi bu laf: teşrif etmek. (s.42)

Büyükbabamın kalender dediklerinden. (s.59)

Cıncık diyor büyükbabam hepsine birden. (s.66)

“Senin kaptan ’ın yeni alengirli hareketleri yok mu? (s.187)

...şu cafcaflı çocuk. (s.188)

“Yalayıp yuttu keratalar.” (s.190)

14. Kuşaklar Arası Farklılıklar

Eserde kuşaklar arası farklılık unsuru olarak büyükbabamın dış görünüşüne ve tavır-tutum/yaşam biçimlerine yer verilmiştir.

14.1. Dış Görünüş

Zürafa yavrularıyla boy ölçüşebilecek kadar ince uzun bir adam. İnsanların yaşlandıkça küçüldüğü söylenir. Mutfakkuşu her yıl biraz daha uzuyor sanki. (s.13)

14.2. Tavır-Tutum/Yaşam Biçimi

Aşırı öfkeli, aşırı yufka yürekli, aşırı alıngan, aşırı şaşkın...Her anlamda aşırıya kaçma ustası. (s.15)

Anlamını bilmediğim sözcükler kullanır sık sık. Geçmiş yüzyıldan falan kalma. (s.17)

15. Vatan Sevgisi

Eserde vatan sevgisiyle ilgili bir hususa rastlanmamıştır.

16. Bilgi Aktarımı

Eserde bilgi aktarımına dair belirgin bir ifadeye yer verilmemiştir:

17. Hayal Gücü Eğitimi

Eserde hayal gücünü geliştirmeye yönelik bir ifadeye rastlanmamıştır.

18. Problem Çözme

Büyükbaba, oğlunun yaşadığı sağlık sorunu neticesinde ne yapacağını bilemeyen aile üyelerinin imdadına yetişerek problemin çözülmesine yardımcı olmuştur.

Neyse ki Emar mıdır nedir, onu evde düşünürüz,” dedi büyükbabam. (s.115)

19. Olumsuzluklar

Eserde büyükbabanın aşırı öfkesi ve kızına karşı takındığı tavır, olumsuzluk örneği teşkil etmektedir.

...canına kastettiğini iddia ettiği şoförü, otomobilin camından uzanarak tartaklamaya çalışması. (s.15)

Biri onun hakkında kazara bir kelime edecek olsa ağzına geleni söylüyor, konuyu açanla da uzunca bir zaman selamı sabahı kesiyormuş. (s.82)

20. Odak Noktası

Eserde büyükbaba vasıtasıyla oluşturulan odak nokta küskünlüktür. Büyükbaba, torununun okumasını desteklerken kızı Leyla'nın üniversite okuma talebini reddetmiş, onu evlenmeye zorlamıştır. Kızı bir yıllık evliliğinin ardından babasının okumasıyla ilgili verdiği sözü tutmaması üzerine gizlice üniversite okumak için İzmir'e gitmiş, bu olay sonrası baba kızın arası açılmıştır. Böylece yıllarca sürecek bir küslük meydana gelmiştir.

Ve her çocuk, yapacak daha eğlenceli bir işi olsa bile okula gitmelidir. (s.10)

Kuyu başında çekilmiş fotoğrafta, büyükbabamınkinden görünmeyip babamın albümünde bulunan bir kız çocuğu daha varmış meğer. Bizim Mutfakkuşu ustalıkla yok etmiş onu. (s.71)

Büyükbabam, "Böyle bir kızım yok!" diyormuş konu açılacak olsa. (s.82)

Fotoğraflardan kazımış Leyla Hala'yı. Birkaç yılın sonunda, adının aile içinde anılmasını bile yasaklamış. (s.82)

Doğrusunu söylemek gerekirse, onun herhangi birisine, hele de kendi kızına böyle acımasızca davranabileceği aklımın ucundan bile geçmezdi. Bütün çocuklarını kız erkek ayrımı yapmadan okutan, aynı zamanda insanlarla birkaç saatten fazla dargın kalamayan biriydi çünkü. (s.85)

İdil, dedesi ve halası arasında barış köprüsü kurarak barışmalarını sağlamıştır:

Baba kız, yıllar önce yapmaları gereken şeyi yapmışlar: Oturup konuşmuşlar. (s.250)

Hayatın hatırına, yan yana gelmeyi başarmıştı sevgili ailem. (s.251)

5.10. “Dedemin Bakkalı” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimlerinin İncelenmesi

Kitabın Künyesi

Kitabın Adı: Dedemin Bakkalı

Yazarı: Şermin Yaşar

Yayın Tarihi: 2018

ISBN: 978-605-84228-4-1

Baskı Sayısı: 8

Sayfa Sayısı: 200

Yayınevi: Taze Kitap

Yayın Yeri: İstanbul

Karakterler: Küçük kız, annesi, babası, bakkal dedesi, kahveci dedesi, anneannesi, babaannesi ve tüm köy halkı

Özet: Yetişkinlerin, “Büyüyünce ne olacaksın?” sorusu üzerine kendisine meslek olarak bakkallığı uygun gören ele avuca sığmayan küçük bir kız, yaşadığı köyde çırağı olduğu bakkal dedesi, kahveci dedesi, anneannesi, babaannesi ve tüm köy halkıyla çeşitli serüvenler yaşamakta ve karşılaştığı sorunlara bulduğu farklı çözümlerle dikkatleri üzerinde toplamaktadır. Yaşadığı olaylardan çıkardığı dersleri de “Çocukların Yetişkinlerle İletişimde Dikkat Etmesi Gereken Hassas Konular” (s.20) başlığı altında sıralamaktadır.

Tablo.5.19: “Dedemin Bakkalı” kitabında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

2. Okuma Kültürü	2.1. Okuma-Yazma Becerisinin Geliştirilmesine Katkı
3. Gelenek Aktarımı	3.1. Yeme-İçme, 3.10. Meslekler, 3.11. Eşya
4. Dini Eğitim	4.1. Dinî Terimler, 4.2. Dua, 4.5. Namaz
5. Ahlak Eğitimi	
7. Günlük Yaşam	7.1. Yiyecek-İçecekler, 7.6. Kişiler Arası İletişim, 7.7. Selamlaşma/Vedalaşma
9. Tecrübe	
14. Kuşaklar Arası Farklılıklar	14.1. Dış Görünüş, 14.2. Tavrı-Tutum/Yaşam Biçimi
19. Olumsuzluklar	

Tablo.5.19’a göre “Dedemin Bakkalı” kitabında okuma kültürü ana kategorisinden okuma-yazma becerisinin geliştirilmesi (1); gelenek aktarımı ana kategorisinden yeme-içme (2), meslekler (3) ve eşya (2); dinî eğitim ana kategorisinden dinî terimler (4), dua (1) ve namaz (2); günlük yaşam ana kategorisinden yiyecek-içecekler (4), tecrübe (2); kişiler arası iletişim (olumlu-1/olumsuz-1) selamlaşma/vedalaşma (1); kuşaklar arası farklılıklar ana kategorisinden dış görünüş (2), tavrı-tutum/yaşam biçimi (4) ile ahlak eğitimi (6) ana kategorilerine rastlanmıştır. Ayrıca dede ve torun

arasında çift yönlü olumsuzluk (1) ana kategorisinde değerlendirilebilecek unsurların var olduğu tespit edilmiştir.

Eserde, büyük ebeveyn-çocuk arasında olumlu, kahveci dede-torun arasında olumlu, bakkal dede-torun arasında olumsuz bir iletişim mevcuttur. Diğer kişilerle iletişimde dede açısından olumlu, torun açısından olumlu ve olumsuz iletişim tespit edilmiştir.

Eserde dede karakterleriyle oluşturulan odak noktaları “*dede-torun ilişkisi, olumsuz davranışın nedeninin açıklanmamasının sebep olduğu çatışma ve aile ilişkileri*”dir.

Tablo.5.20: “Dedemin Bakkalı” kitabında yer almayan nine ve dede karakterlerinin sunulmuş biçimi unsurları

1.Sözlü Edebiyatın Aktarımı	6.Oyun
8.Dil Bilinci	10.Tarih Şuuru
11.Edebiyat-Sanat- Müzikle İlgili Aktarımlar	12.Aile Geleneğinin Aktarımı
13.Söz Varlığının Geliştirilmesi	15. Vatan Sevgisi
16.Bilgi Aktarımı	17.Hayal Gücü Eğitimi
18.Problem Çözme	

Tablo.5.20’ye göre “Dedemin Bakkalı” kitabında yer almayan ana kategoriler sözlü edebiyat aktarımı, oyun, dil bilinci, tarih şuuru, edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarımlar, aile geleneğinin aktarımı, söz varlığının geliştirilmesi, vatan sevgisi, bilgi aktarımı, hayal gücü eğitimi ve problem çözmedir.

Büyük Ebeveyn-Torun İlişkisi

Eserde küçük kız ile dedesi arasında gerilimli ama kopmayan bir ilişkiye yer verilmiştir.

1. Sözlü Edebiyat Aktarımı

Eserde sözlü edebiyat aktarımına rastlanmamıştır.

2. Okuma Kültürü

Eserde okuma kültürü ile ilgili kısıtlı aktarıma yer verilmiştir.

2.4. Okuma-Yazma Becerisinin Geliştirilmesine Katkı

Eserde dede gazete okuyarak torununa örnek olmaktadır.

Dedem gazete okumaya bayılır.(s.119)

3. Gelenek Aktarımı

Eserde gelenek aktarımıyla ilgili bazı hususlara yer verilmiştir.

3.1.Yeme-İçme

“Babaanne, anneannem dedi ki senin salçan çok güzel oluyormuş. (s.82)

“Tarhanam bitti’ dersin, çıkartıp verirler. (s.86)

3.3. Meslekler

Bir de kahveci dedem var. (s.22)

Bakkal dedemi tanıtayım. (s.57)

Babaannem terzi. (s.186)

3.11. Eşya

Anneannemin eskiden koyunları vardı. Onların bazılarının boynunda çan asılı olurdu. (s.57)

Bir sürü de kartpostal...(s.112)

4.Dinî Eğitim

Eserde dede karakteri vasıtasıyla dinî terim ve ibadetlerle ilgili pek çok unsura yer verilmiştir. Bu unsurlar günlük hayatın parçası olarak sunulmuştur.

4.1. Dinî Terim

Babaannemle annem, “Ah yavrum, bak nasıl da seviyor kandilleri, maşallah maşallah” falan diye seviniyorlardı. (s.118)

Dedem ezan okundukça camide gidiyor. (s.158)

4.2. Dua

Bakkal Dedem, “Haydi yavrum bir sofra duası oku” dedi. (s.164)

4.4. Namaz

Sonra ikindi için tekrar camide gidiyor, (s.27)

Dedemin Cuma namazından dönmesini sabırsızlıkla bekledim. (s.36)

5. Ahlak Eğitimi

Eserde ahlak eğitimi ile ilgili aktarımlara yer verilmiştir. Ancak yapılan davranışların veya söylenen sözlerin nedenleri ve gereklilikleri ile ilgili çocuğa lüzumlu açıklama yapılmadığı için mevcut ifadeler havada kalmıştır.

“O, 50 gram isterse sen 100 gram tart, arada biraz da helva koy, helvaya para alma. (s.46)

“Hayır kendi paranla olur! Başkasının parasıyla hayır mı olur?” (s.51)

“Yalan söyleme müşterilere. Müşterilere değil kimseye söyleme” dedi. (s.94-95)

Dedem “Durumlarının olmadığını kimseye söyleme” diyor. (s.99)

Bazen kavga eden insanlar geliyorlar. Dedem aracı oluyor, barışıp gidiyorlar.

“Dedem burada olup bitenleri, konuşulanları asla kimseye söyleme” diyor. (s.99)

Onların hakkında iyi ya da kötü konuşmaz. (s.134)

6. Oyun

Eserde dede karakterinin aktardığı oyun veya oyuncığa dair bir ifadeye rastlanmamıştır.

7. Günlük Yaşam

Eserde günlük yaşamla ilgili çeşitli hususlara değinilmiştir.

7.1. Yiyecek-İçecekler

Kap bi’ bardak oralet” diyor. (s.23)

Dedem anneme tembihlemiş, “Çok abur cubur yiyor, evde yemek yemez sonra” demiş. (s.27)

...dondurmacıdan kakaolu ve kaymaklı dondurma alıp getiriyordu. (s.53-54)

“Bana da biraz leblebi ver” dedi. (s.132)

7.6. Kişiler Arası İletişim

7.6.1. Olumlu

Eserde kahveci dede ile torunu arasında bakkal dedeye nazaran daha uyumlu bir iletişim bulunmaktadır.

Kahveci dedem acayip bir dede...Ama ben böyle olduğu için onu çok seviyorum.
(s.22)

7.6.2. Olumsuz

Eserde büyük çatışmalar yaşanmasa da bakkal dede ile torunun iletişimde çift yönlü sorunlar mevcuttur. Dede, torunuyla sağlıklı iletişim kuramamaktadır. Torun da zaman zaman kurnazlığa başvurmaktadır:

Ne zaman Bakkal Dedeme sinirlensem, Kahveci Dedemin yanına gidiyorum. (s.22)

Bunu öğreneli çok olmuştu. Dedelerimi birbirine kırdırıyordum. İkisi de sinir oluyordu. (s.51-52)

7.7. Selamlaşma/Vedalaşma

Eserde selamlaşma/vedalaşma ifadeleriyle birlikte olumsuzluğa rastlanmıştır:

“Hoş geldin şom ağızlı. (s.77)

8. Dil Bilinci

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik doğrudan veya dolaylı bir ifadeye yer verilmemiştir.

9. Tecrübe

Eserde tecrübeyle ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

Gazete okurken gazeteyi indirmediği hâlde benim ne yaptığımı, bakkala kimin girdiğini, kimin çıktığını bilebiliyor. (s.22)

“Enseden giren ağrı tansiyon” diyordu anneannem hep. (s.136)

10. Tarih Şuuru

Eserde tarih şuurunu geliştirmeye yönelik bir ifadeye yer verilmemiştir.

11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar

Eserde edebiyat-sanat-müzikle ilgili bir aktarıma rastlanmamıştır.

12. Aile Geleneğinin Aktarımı

Eserde aile geleneğinin aktarımına dair bir hususa rastlanmamıştır.

13. Söz Varlığının Geliştirilmesi

Eserde söz varlığının geliştirilmesine yönelik belirgin bir unsura rastlanmamıştır.

14. Kuşaklar Arası Farklılıklar

Eserde dedelerin dış görünüş ve tavır-tutum/yaşam biçimi farklılıklarına yer verilmiştir:

14.1. Dış Görünüş

Orta boylu, bıyıklı, azıcık göbekli, çok sevimli, çok iyi kalpli, harika bir dede. (s.21)

Dedem yaşlandı. Gözlüksüz gazete okuyamıyor, teraziyi kullanamıyor. (s.198)

14.2. Tavır-Tutum/Yaşam Biçimi

Bakkal Dede:

Gözlerini patlata patlata bana nasıl baktığından, olur olmaz her şeye hemen “Evladım sen niye böylesin, sen kime çektin diye bağırmasından, ben konuşurken sürekli kaşını gözünü oynatıp beni susturmaya çalışmasından...(s.22)

Zaten sinirlenmek için yer arıyordu bütün gün, bir de elektrik kesildiyse baruta dönüşüyordu. (s.55)

Takıntılı adamdı dedem. Olmayacak şeylere sinirlenirdi. (s.90)

Kahveci Dede:

Dünya yansa umurunda olmaz. Bütün gün kendi kahvehanesinde çayını içer, tespih çeker, gelene geçene laf atar ve güler. (s.22)

15. Vatan Sevgisi

Eserde vatan sevgisiyle ilgili bir hususa rastlanmamıştır.

16. Bilgi Aktarımı

Eserde bilgi aktarımına dair bir unsura rastlanmamıştır.

17. Hayal Gücü Eğitimi

Eserde hayal gücü eğitime dair bir unsura rastlanmamıştır.

18. Problem Çözme

Eserde problem çözmeye yönelik bir ifadeye rastlanmamıştır.

19. Olumsuzluklar

Eserde hem büyük ebeveynler hem de torun pek çok olumsuz özellik taşımaktadır.

Dede:

“Evladım sen üçkâğıtçı mısın? Müşteri mi kazıklıyorsun sen? Cin olmadan adam mı çarpıyorsun? (s.69)

“Açma şom ağzını. (s.71)

“Hoş geldin şom ağızlı. (s.77)

Kime çektin çocuğum sen, niye değişik değişik şeyler yapıyorsun? (s.109)

“Evladım günah. Evladım ayıp! Evladım sen ne biçim insansın?” diye bağırdı. (s.128)

“Evladım sen niye böylesin, evladım sen kime çektin, terbiyesiz misin...” (s.194)

Torun:

Dedelerimi birbirine kırdırıyordum. (s.51-52)

Mektup okumak kulübe dinlemekten daha eğlenceli. (s.104)

...bir şeyler mi veriyorsun sen buna?”falan diye sordu ama inkâr ettim. (s.74)

Babaanneme, “ Beğenmediler salçanı, ne biçimmiş, bir daha güzel yapsın dediler” dedim. (s.87)

Asıl sen ne biçim hacısın? Daha sevaptan gûnahtan haberin yok. (s.128)

Hep bakkaldan ona helva götürüyorum, yemesi yasak... Olsun ben de yasakların adamıyım...(s.138)

Anneanne:

Anneannem bazı insanlar için, “Okuya okuya kafayı yemiş.” der. (s.140)

20. Odak Noktası

Eserde dede karakteri vasıtasıyla torunun olumsuz davranışları eleştirilmiştir. Ancak davranışın neden kötü olduğu çocuğa açıklanmamıştır. Bu durum, çocuk ile aile büyükleri arasında çatışmaya neden olmaktadır. Dede-torun ve aile ilişkileri eserin odak noktasını oluşturmaktadır.

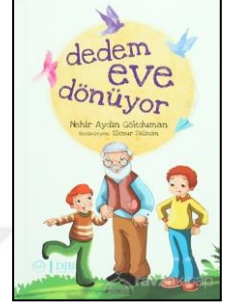
Sürekli azarlanan çocuğa olumsuz davranışın nedenlerinin açıklanmayışı yanlış anlamalara, sağlıklı iletişimin kurulamamasına sebep olmaktadır.

Kendime zarar vermemden, kendimi yakmamdan korkabileceği, aklımın ucundan bile geçmiyordu. (s.110-111)

5.11. “Dedem Eve Dönüyor” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimlerinin İncelenmesi

Kitabın Künyesi:

Kitabın Adı: Dedem Eve Dönüyor	Sayfa Sayısı: 64
Yazarı: Nehir Aydın Gökdoğan	Yayınevi: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
Yayın Tarihi: 2017	Yayın Yeri: Ankara
ISBN: 978-975-19-6352-9	Karakterler: Dede, Mehmet, Ahmet, anne, baba
Baskı Sayısı: 3	

Özet: Mehmet’in dedesi, ninesinin vefatından sonra kendileriyle birlikte yaşamaya başlar. Bu durum, küçük çocuğu çok mutlu eder. Okulun son günü ağabeyinin kırıklarla dolu bir karneyle eve dönmesi üzerine sinirlenen anne ve babası istemeden dedelerinin kalbini kırar ve bu olay sonrası dede huzurevine yerleşir. Onu çok özleyen Mehmet, ağabeyi Ahmet’ten yardım alarak dedesini eve geri getirmek için çok çaba gösterir, ancak başarılı olamaz. Sonunda Mehmet’in aklına bir çare gelir...

Tablo.5.21: “Dedem Eve Dönüyor” kitabında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

1.Sözlü Edebiyat Aktarımı	1.1. Masal
2.Okuma Kültürü	2.1. Okuma-Yazma Becerisinin Geliştirilmesine Katkı
3.Gelenek Aktarımı	3.1. Yeme-İçme
4. Dinî Eğitim	4.1. Dinî Terimler, 4.2. Dua, 4.5. Namaz
6. Oyun	6.2. Oyuncaklar
12.Aile Geleneğinin Aktarımı	
13.Söz Varlığının Geliştirilmesi	
14.Kuşaklar Arası Farklılıklar	14.1. Dış Görünüş
17.Hayal Gücü Eğitimi	
18.Problem Çözme	

Tablo.5.21’e göre “Dedem Eve Dönüyor” kitabında sözlü edebiyat aktarımı ana kategorisinden masal (3); okuma kültürü ana kategorisinden okuma-yazma becerisinin geliştirilmesine katkı (3); gelenek aktarımı ana kategorisinden yeme içme

(2) ve eşya (6); dinî eğitim ana kategorisinden dinî terimler (4), dua (1), namaz (3); oyun ana kategorisinden oyuncaklar (1); günlük yaşam ana kategorisinden yiyecek-içecekler (3), yaşanılan mekânlar (3), yeme içme alışkanlıkları (1), kişiler arası iletişim (olumlu-1/olumsuz-1); dil bilinci ana kategorisinden dolaylı katkı (1); kuşaklar arası farklılık ana kategorisinden dış görünüş (1) ve tavır-tutum/yaşam biçimi (1) ile aile geleneğinin aktarımı (1), söz varlığının geliştirilmesi (5), hayal gücü eğitimi (1) ve problem çözme (2) ana kategorilerine yer verilmiştir.

Eserde, büyük ebeveyn-çocuk arasında olumsuz, büyük ebeveyn-torun ve diğer kişilerle olumlu iletişim tespit edilmiştir.

Eserde dede karakterleriyle oluşturulan odak noktaları “*aile ilişkileri ve huzurevi*” kavramıdır.

Tablo.5.22: “Dedem Eve Dönüyor” kitabında yer almayan nine ve dede karakterlerinin sunulmuş biçimi unsurları

5.Ahlak Eğitimi	8.Dil Bilinci (Doğrudan Katkı)
9.Tecrübe	10.Tarih Şuuru
11.Edebiyat-Sanat- Müzikle İlgili Aktarımlar	15. Vatan Sevgisi
16.Bilgi Aktarımı	19.Olumsuzluklar

Tablo.5.22’ye göre “Dedem Eve Dönüyor” kitabında yer almayan ana kategoriler ahlak eğitimi, dil bilinci (doğrudan katkı), tecrübe, tarih şuuru, edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarımlar, vatan sevgisi, bilgi aktarımı ve olumsuzluklar olarak tespit edilmiştir.

Büyük Ebeveyn-Torun İlişkisi

Dede karakteri iki toruna sahiptir. Dedenin -her iki torununu da çok sevmesine rağmen- Mehmet’le arasında daha derin bir bağ bulunmaktadır.

O yalnızca büyüğüm değil en iyi arkadaşımdı benim. Birbirinin hâlimden anlayan iki dost gibiydik. (s.12)

Eğer o gün keyfim yerinde değilse bunu evde ilk anlayan dedem olurdu. (s.12)

Güler söyleşir, kollardık birbirimizi... (s.14)

Beni “paşa oğlum” diye severdi çok kere. (s.14)

-Torunlarım, can Ahmet'im, can Mehmet'im! (s.39)

1. Sözlü Edebiyat Aktarımı

Eserde dede karakteri, uyumadan önce torunlarına masallar, hikâyeler anlatmaktadır.

1.1. Masal:

Dedemin anlattığı masalları, hikâyeleri dinlemek en büyük keyfimizdi. (s.11)

Bazı geceler dedem; yorgunum, uykusuzum, diye nazlanacak olsa adeta başının etini yer, üstüne üstlük bir de pazarlığa tutuşurduk:

-Bize masal anlat. (s.11)

Şayet masalın sonunu dinleyemedim uykuya dalarsak, devamını rüyamızda görürdük. (s.12)

2. Okuma Kültürü

Büyüdüğü köyde okul olmadığı için askerde okuma-yazmayı öğrenen dede, torunlarının okuma kültürü kazanması için elinden geleni yapmaktadır.

2.1. Okuma-Yazma Becerisinin Geliştirilmesine Katkı

...okumayı askerliği sırasında öğrenmişti. O günden sonra elinden kitap düşmemiştii. (s.14)

Bilgiyi, bilgilenmeyi önemser, bize envai çeşit hikâye kitabı, dergi alırdı. (s.14)

Kim en çok kitap okur, namaz surelerini en kısa zamanda ezberler ve elif-ba'yı kekelemeden okursa dedemin üç aylığına ortak sayılırdı. (s.14)

3. Gelenek Aktarımı

Eserde gelenek aktarımına dair çeşitli unsura yer verilmiştir.

3.1. Yeme-İçme

Anadolu'nun pek çok yerinde “yufka” ekmekleri yapılmaktadır. Eserde Orhun Abideleri'nde dâhi adı geçen yufka ile gelenek aktarımına katkı sağlanmıştır.

...ninemin açtığı yufka ekmeğiyle dev dürümler yaptığımız o mübarek günlerin buğusu hâlâ dimağımda. (s.15)

Bozacıda boza yemişler.[içmişler] (s.21)

3.11. Eşya

...namaz takkeli, ayağı mestli, cep saatli tonton mu tonton duruşlu dünyanın en heybetli adamıdır o! (s.13)

Siyah meşinden ufak bir cüzdanı vardı dedemin. (s.15)

Şu kanaviçeli yastığa başını koyduğunda...(s.31)

Şimşir tarağın nerede? (s.34)

4. Dinî Eğitim

Eserde dinî eğitimle ilgili pek çok hususa yer verilmiştir:

4.1. Dinî Terim

...o mübarek günlerin buğusu...(s.15)

...dedem yatsı ezanının okunduğu saatlerde...(s.20)

... peygamber öykülerini kim anlatacak bize? (s.42)

elif-ba'yl,...(s.42)

4.2. Dua

...namaz surelerini kim tekrarlatacak. (s.42)

4.5. Namaz

Cami çıkışı...(s.21)

Seccadesini serip namaza durdu. (s.55)

5. Ahlak Eğitimi

Eserde ahlak eğitimi ile ilgili belirgin bir ifadeye rastlanmamıştır.

6. Oyun

Çocuklar yaz aylarında dedelerinin yaşadığı köye gidip orada arkadaşlarıyla geleneksel oyunlar (çelik çomak, birdirbir, uzuneşek, yedi kiremit, saklambaç kovalamaca) oynamaktadırlar.

6.2. Oyuncaklar

Kitapta dedenin torunlarına yapmaya söz verdiği uçurtmadan bahsedilmiştir:

Sözünü verdiği dev kuyruklu uçurtmayı unuttuğumu da sanma...”(s.12)

7. Günlük Yaşam

Eserde günlük yaşamla ilgili çeşitli aktarımlara yer verilmiştir.

7.1. Yiyecek-İçecekler

Kahvaltıda o benim ekmeğime yağ reçel sürerdi, ben onun çayını tazelerdim. (s.14)

Bir çorbacıya gidip çorba içmişler.(s.21)

7.4. Yaşanılan Mekânlar

Eserde köy ve kent hayatına yer verilmiştir. Aile, yaz tatillerini dedenin köydeki bağ evinde geçirmekte, çocuklar orada doğayla içi içe unutulmaz günler yaşamaktadır.

Şehrin şamatalı yaşantısından alıyla moruyla, filiziyle, dalıyla bizi karşılayan köyümüzün büyüüne kapıldığımız ninemin açtığı yufka ekmeğiyle dev dürümler yaptığımız o mübarek günlerin buğusu hâlâ dimağımda. (s.15)

Ninenin vefatıyla birlikte dede, köydeki evini ve tarlasını satıp oğluyla bir apartman dairesi almıştır.

Yedi katlı bir apartmanın dördüncü katında dedemle birlikte kurduğumuz yeni hayat en çok beni mutlu etmişti tabii ki. (s.18-19)

Kent hayatında ailenin evi ve huzurevi olmak üzere iki farklı yaşam alanı mevcuttur.

En güzeli de dedemle aynı odayı paylaşıyor olmamızdı. (s.19)

Biz ranzada yatıyorduk; dedem ise ranzamızın karşısındaki tek kişilik kanepede. (s.11)

Artık huzurevine yerleşmeye karar verdim çocuklar, dedi. (s.10)

7.5. Yeme-İçme Alışkanlıkları

Ekmeğin kırıntısı dökmeden yeme yarıştı yapardık. (s.14)

7.6. Kişiler Arası İletişim

7.6.1. Olumlu

Dedenin Mehmet ve Ahmet isimli iki torunu bulunmaktadır. Dede, iki torununu da çok sevmektedir. Onlara gece yatarken masal anlatmakta, harçlıklar vermektedir.

Bu meşin cüzdan ancak üç aylığını aldığıında dolar, bizim sayemizde dolmasıyla boşalması bir olurdu. (s.15)

Öyle ki ailece evimizin üzerine kol budak sarmış asırlık bir çınara yaslanmış gibiydik. (s.19)

-Torunlarım, can Ahmet'im, can Mehmet'im diyerek kollarını açtı. (s.39)

Ailenin tüm bireyleri dede karakterini sevmektedir. Ancak evde dedesine en fazla düşkün olanın Mehmet olduğu şu ifadelerden anlaşılmaktadır.

Evde herkes dedemin yokluğuna alışmıştı. Benim içimdeki, dağlarca, denizlerce büyüyen hasrete aldırın, kulak asan yoktu. (s.49)

“Yatağına almazsan yere hırkamı serer oracıkta yatarım” dedim. (s.58)

Onu küçük bedenimde heybetli bir deve benzettiğim yüreğime hapsedmişim ya...Bir daha asla kaçamazdı benden... (s.62)

7.6.2. Olumsuz

Ahmet, getirdiği kırıklarla dolu karne yüzünden babası ve annesinden azar işitirken dede, babanın önüne geçip torununu korumaya çalışmıştır. Tartışma anında oğlu ve gelininin sözlerine içerleyip huzurevine yerleşmiştir.

-Büyütme bu kadar oğul, dedi. Dünyanın sonu değil ya. Bu yaz çok çalışır düzeltir zayıflarını. (s.8)

Zaten bu haylaz hep senden yüz bulduğundan adam olmuyor ya! (s.8)

Artık huzurevine yerleşmeye karar verdim çocuklar, dedi. (s.10)

8. Dil Bilinci

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik doğrudan bir ifadeye yer verilmemiştir.

8.2. Dolaylı Katkı

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik dolaylı ifadelere yer verilmiştir:

Şimşir tarağın nerede? (s.34)

İvecen adımlarla bu güzel bahçeyi turlamış... (s.37)

9. Tecrübe

Eserde tecrübe aktarımına yer verilmemiştir.

10. Tarih Şuuru

Eserde tarih şuurunu geliştirmeye yönelik bir ifadeye yer verilmemiştir.

11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar

Eserde edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarımlara yer verilmemiştir.

12. Aile Geleneğinin Aktarımı

Aile, ninenin ölümüne kadar her yaz tatilini dedenin köydeki evinde geçirmiştir:

Önceki yıllarda her yazımızı dedemin köydeki bağ evinde geçirirdik.(s.15)

13. Söz Varlığının Geliştirilmesi

Eserde dede karakteri vasıtasıyla söz varlığını geliştirecek bazı hususlara yer verilmiştir.

“Bundan gayri yaşıtırlarımla birlikte huzurevinde yaşayacağım.” (s.11)

...hadisenin aslını...(s.12)

...hatıralarını yâd etmişler. (s.21)

Eskinin kelli felli hatırı sayılır bahçıvanlarındanmış. (s.36)

Ekmek kırıntısı, su falan bıraktım köftehora. (s.40)

14. Kuşaklar Arası Farklılıklar

Kitapta kuşaklar arası dış görünüş ve tavır-tutum/yaşam biçimi farklılıklarına yer verilmiştir.

14.1. Dış Görünüş

Eserde dede karakterinin giyim kuşamı ve sahip olduğu eşyaları kuşaklar arası farklılığı ortaya koymaktadır.

Uzun, beyaz, pamuk gibi sakalı vardır dedemin. Orta boylu, hafif göbekli, namaz takkeli, ayağı mestli, cep saatli tonton mu tonton duruşlu dünyanın en heybetli adamıdır o! (s.13)

14.2. Tavır-Tutum/Yaşam Biçimi

Eserde dede karakterinin yaşlılara özgü alınganlığa sahip olduğu şu ifadelerden anlaşılmaktadır:

Dedem de şu alınganlığını bir atabilseydi üzerinden. (s.22)

15. Vatan Sevgisi

Eserde vatan sevgisi ile ilgili bir hususa değinilmemiştir.

16. Bilgi Aktarımı

Eserde bilgi aktarımına yer verilmemiştir.

17. Hayal Gücü Eğitimi

Eserde Mehmet, rüyasında saka kuşu (s.26) olup dedesini aramaya gitmiştir. Bu rüyayı dedesine anlatmış, dedesi de bu düşe devam etmiştir.

-Birkaç gündür penceremin önünde minik bir saka kuşu dolaşıyordu: demek o sendin, dedi. (s.40)

18. Problem Çözme

Eserde dede karakteri torununun sorunlarına çözümler bulmaktadır.

Eğer o gün keyfim yerinde değilse bunu evde ilk anlayan dedem olurdu. Hemen yanıma yaklaşır, beni dizine oturtur, “Söyle bakalım şu kaşlarını çattıran, boynunu büktüren hadisenin aslını diye başımı okşar, gönlümü yoklardı. (s.12)

-Annenle baban meraktan çatlamışlardır oğul. Hadi yürü gidip telefon edelim. Burada olduğunu haber verelim. (s.57)

19. Olumsuzluklar

Eserde büyük ebeveynle ilgili herhangi bir olumsuzluğa rastlanmamıştır.

20. Odak Noktası

Eserin odak noktasında aile ilişkileri ve “huzurevi” kavramı bulunmaktadır. Evdeki küçük bir tartışma sonucu dedenin huzurevine yerleşmesi Mehmet ve ailesini çok üzmüştür. Dede karakterinin eve geri dönmesi için tüm aile özellikle de Mehmet büyük çaba sarf etmiştir.

Hiçbir şey onun güleç yüzünün, şefkatli bakışlarının yerini tutmuyor. (s.20)

Hakiki bir sohbeta, baldan tatlı masallara hasret kalmıştım. (s.24)

-Dedeciğim, ancak evimize dönüp bizimle kalırsan verdiğin harçlıkları kabul ederiz. Lütfen bizi dedesiz bırakma. (s.41)

Dede, evde çocuklarına maddi, manevi yardımda bulunmakta oğlunun borçlarını ödemekte, gelinine pazar parası, torunlarına harçlık vermektedir. Yani dedenin evde oluşu bir yük değil bir nimet olarak görülmektedir.

...başımı okşar gönlümü yoklardı. (s.12)

Annem pazara çıkarken, zorla cebine pazar harçlığı koyardı. Babam borç kapatmak için mahalle bakkalına uğradığında, o işin çoktan halledildiğini görürdü. Ağabeyim ve ben ise meşin cüzdan doluyken korkmadan top oynayabilirdik. (s.15)

5.12. “Dünyanın En Talihli Vapuru” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimlerinin İncelenmesi

Kitabın Künyesi

Kitabın Adı: Dünyanın En Talihli Vapuru

Yazarı: Gamze Sürcan

Yayın Tarihi: 2017

ISBN: 978-605-332-848-3

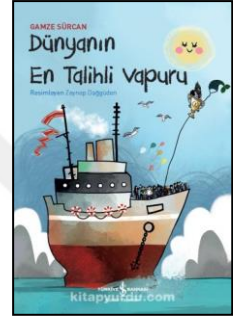
Baskı Sayısı: 2

Sayfa Sayısı: 112

Yayınevi: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Yayın Yeri: İstanbul

Karakterler: Torun, nine, anne, baba, kuşçuk ve vapurdaki insanlar

Özet: Anne ve babası iş için Kuş Cenneti'ne giderken küçük çocuğu ninesinin yanına bırakır. Çocuk ve eski bir sporcu olan ninesi, güzel vakit geçirirken evin baca deliğine ayakları olmayan bir kuşçuğun düştüğünü fark eder. Onu gökyüzüne ulaştırmak için bir fikir bulan nine-torun, vapurdaki insanlarla iş birliği yaparak kuşçuğu gökyüzüyle buluşturmayı başarır. Vapurda kuşçuğa yardım eden insanların başına güzel şeyler gelir. Çünkü kuşçuk, bir talih kuşudur.

Tablo.5.23: “Dünyanın En Talihli Vapuru” kitabında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

2.Okuma Kültürü	2.4.Okuma -Yazma Sevgisi
3.Gelenek Aktarımı	3.11. Eşya,
7.Günlük Yaşam	7.1.Yiyecek-İçecekler, 7.4. Yaşanılan Mekânlar, 7.6. Kişiler Arası İletişim (Olumlu)
8.Dil Bilinci	8.2. Dolaylı Katkı
9.Tecrübe	

Tablo 5.23-devam

11.Edebiyat-Sanat- Müzikle İlgili Aktarımlar	
12.Aile Geleneginin Aktarımı	
13.Söz Varlığının Geliştirilmesi	
14.Kuşaklar Arası Farklılıklar	14.1. Dış Görünüş
16.Bilgi Aktarımı	
17.Hayal Gücü Eğitimi	
18.Problem Çözme	

Tablo:4.23'e göre "Dünyanın En Talihli Vapuru" kitabında okuma kültürü ana kategorisinden okuma-yazma sevgisi (1); gelenek aktarımı ana kategorisinden eşya (3); günlük yaşam ana kategorisinden yiyecek-içecekler (5), yaşanılan mekânlar (1), kişiler arası iletişim (olumlu-1); kuşaklar arası farklılıklar ana kategorisinden dış görünüş (2); tecrübe (2), edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarımlar (4), aile geleneginin aktarımı (1), söz varlığının geliştirilmesi (1), bilgi aktarımı (2), hayal gücü eğitimi (4) ve problem çözme (2) ana kategorilerine yer verilmiştir.

Eserde, büyük ebeveyn-çocuk, büyük ebeveyn-torun ve diğer kişiler arasında olumlu iletişim tespit edilmiştir.

Eserde nine karakteriyle oluşturulan odak noktaları "*spor, hayal gücü ve iş birliği*"dir.

Tablo.5.24: "Dünyanın En Talihli Vapuru" kitabında yer almayan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

1.Sözlü Edebiyatın Aktarımı	4.Dinî Eğitim
5.Ahlak Eğitimi	6.Oyun
8.Dil Bilinci	10.Tarih Şuuru
15. Vatan Sevgisi	19.Olumsuzluklar

Tablo: 5.24'e göre "Dünyanın En Talihli Vapuru" kitabında yer almayan ana kategoriler sözlü edebiyat aktarımı, dinî eğitim, ahlak eğitimi, oyun, dil bilinci (doğrudan katkı), tarih şuuru, vatan sevgisi ve olumsuzluklardır.

Büyük Ebeveyn-Torun İlişkisi

Nine ve torun birbirlerini dokuz yıldır görmemektedir. Geçen onca yıla rağmen bir araya geldiklerinde unutulmaz günler yaşamışlardır.

Ninemi hiç hatırlamıyordum. On bir yaşında olduğuma göre, demek ki iki yaşındaki doğum gününden sonra tam dokuz yıldır onu hiç görmemiş olmalıydım; yoksa kesin hatırlardım. (s.2)

“Sana gönderdiğim öpücükleri aldın mı? diye sordu ninem. (s.11)

1. Sözlü Edebiyat Aktarımı

Eserde sözlü edebiyat aktarımına yer verilmemiştir.

2. Okuma Kültürü

Eserde okuma kültürüyle ilgili sınırlı aktarıma yer verilmiştir.

2.3. Okuma Yazma Sevgisi

“Üstelik Oz Büyücüsü en sevdiğim kitaplardan biridir.” (s.26)

3. Gelenek Aktarımı

Eserde gelenek aktarımıyla ilgili kısıtlı unsura yer verilmiştir.

3.11. Eşya

Eserde bazı eski eşyalara yer verilmiştir.

Ninemi annemin eski fotoğraflarında görmüştüm. (s.2)

İçeriden döndüğünde kucağında eski bir gramofon, gramofonun üzerinde de taş bir plak vardı. (s.33)

4. Dinî Eğitim

Eserde dinî eğitim ile ilgili bir hususa değinilmemiştir.

5. Ahlak Eğitimi

Eserde ahlak eğitimi ile ilgili bir unsura yer verilmemiştir.

6. Oyun

Eserde nine karakterinin aktardığı oyun veya oyuncağa dair bir hususa rastlanmamıştır.

7. Günlük Yaşam

Eserde günlük yaşama dair çeşitli aktarımlara yer verilmiştir.

7.1. Yiyecek-İçecekler

Nine, kendi bostanında meyve ve sebze yetiştirmektedir.

Ninem, bostandan topladığı sebzelerle bize güzel yemekler pişirdi. (s.13)

Ninem salıncaktan indiğinde, önce düşen kirazları topladık ve onları yıkayıp yedik. (s.28)

...ninemle birlikte bostana daldık ve patlıcan toplamaya başladık. (s.31)

Birkaç biber ve domates de topladıktan sonra içeri geçtik ve ninemle birlikte yemek yapmaya başladık. (s.31)

...pekmezli süt içiyorduk. (s.34)

7.4. Yaşanılan Mekânlar

Eserde nine karakteri adada, müstakil bir evde doğa ile iç içe yaşam sürmektedir.

“Ninen İstanbul’da adada yaşıyor yavrucuğum,” dedi annem. “Evi adanın en tepesindedir. Oradan parıldayan denizi, uğrak iskeleyi, komşu adaları ve karşı kıyıyı görebilirsin. (s.4)

Adada hiç araba yoktu, herkes bisiklet sürüyordu...Evlerin hepsi en fazla iki katlıydı ve hepsi beyazdı. (s.6)

Küçük beyaz bir kulübenin bahçe kapısının önünde durduğumuzu fark ettim. (s.9)

Arka bahçe, adanın arka tarafında olduğu gibi tüm denizi kucaklıyordu. Bahçede trambolin ve havuzdan başka, bir hamak, meyve ağaçları, ninemin sebze yetiştirdiği bostan, rengârenk çiçekler ve şu anda oturduğumuz yuvarlak bir piknik masası vardı. (s.12)

7.6. Kişiler Arası İletişim

7.6.1. Olumlu

Eserde nine, çocuk ve ailenin diğer üyeleri arasında sevgi ve saygıya dayanan bir ilişki mevcuttur. Çocuk, ailesinin sürekli gezmesinden dolayı ninesiyle dokuz yıldır görüşmemiştir. Buna rağmen buluştuklarında uyum sağlama ve iletişimde hiçbir zorluk yaşamamıştır.

“Serin oldu yavru kuşum. İçeri girelim mi artık?” diye sordu şefkatle. (s.14)

7.7. Selamlaşma/Vedalaşma

Eserde selamlaşma/vedalaşma ifadelerine yer verilmemiştir.

8. Dil Bilinci

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik doğrudan veya dolaylı bir ifadeye rastlanmamıştır.

9. Tecrübe

Eserde eski bir sporcu olan nine, tecrübelerini torunuyla paylaşmaktadır.

“Çalışmak için en iyi yer kumsaldır. Kumun üzerinde düşe kalka incinmeden istediğimiz kadar çalışabiliriz,” diye açıkladı ninem. (s.36)

“Bu çok daha fazla zaman alır yavrucuğum, jimnastik sıkı çalışma gerektirir, yıllar sürebilir,” dedi ninem. (s.35)

10. Tarih Şuuru

Eserde tarih şuurunu geliştirmeye yönelik bir unsura yer verilmemiştir.

11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar

Eserde nine karakteri vasıtasıyla “şiir yazmak” üzerinde durularak edebiyatla, Brahms’tan bahsedilerek de müzikle ilgili aktarımlarda bulunulmuştur.

“Burada da şiir koleksiyonumuz var.” (s.20)

...ninem çalışma köşesine geçmiş, kupalarla ilgili bir şiir yazmaya koyulmuştu. (s.31)

Ninem, üzerinde çalıştığı şiirden başını kaldırmış, meraklı gözlerle bana Brahms’ı sevip sevmediğimi soruyordu. (s.33)

Ninem gramofonu kurup, iğnesini plağın üzerine koyduğunda çıkan ses inanılmazdı. Sanki orkestra evin içinde çalışıyor gibiydi...Brahms’ın Macar Dansları No.1’di. (s.33)

12. Aile Geleneğinin Aktarımı

Eserde koleksiyonerliğin aile geleneği olduğuna yer verilmiştir.

...biz ailecek koleksiyon yapmayı çok severiz. (s.15)

13. Söz Varlığının Geliştirilmesi

Eserde söz varlığının geliştirilmesine dair kısıtlı aktarıma yer verilmiştir.

“Sevgili torunum, trambolin beni sürekli zıplatıyor. (s.11)

14. Kuşaklar Arası Farklılıklar

14.1. Dış Görünüş

Eserde yalnızca kuşaklar arası dış görünüş farklılığına yer verilmiştir.

..fotoğraflar ilerledikçe gittikçe tontonlaşan; kısa boylu, kısa saçlı ve hep gülen bir kadın olurdu. (s.2)

Yalnız, eski fotoğraflarına göre biraz kilo alıp tontonlaşmış, saçları da kaymaklı dondurma gibi bembeyaz olmuştu. (s.13)

15. Vatan Sevgisi

Eserde vatan sevgisiyle ilgili bir hususa rastlanmamıştır.

16. Bilgi Aktarımı

Eserde bilgi aktarımına kısıtlı olarak yer verilmiştir.

“Gökkuşağının şeklinin aslında tam bir çember olduğunu biliyor muydun?” (s.29)

“Çok basit, kuşlar ‘havalanarak’ uçmaya başlar!” dedi ninem. (s.56)

17. Hayal Gücü Eğitimi

Eserde nine karakteri vasıtasıyla hayal gücü eğitimine dair bazı ifadelere yer verilmiştir:

“Ve sana bir şey söyleyeyim mi? Mor bulutların tadı aynı patlıcan gibiydi. (s.30)

“Kuşçuk konuşuyor!” (s.43)

“Göbek deliği pamuğundan dünyanın en kaliteli ve en sağlam ipini yapabiliriz! (s.60)

“Yoksa göbek deliği pamuğunun saç çıkardığını bilmiyor muydunuz?” diye sordu ninem. (s.97)

18. Problem Çözme

Eserde problem çözmeye dair kısıtlı aktarıma yer verilmiştir.

Evde çok yer kaplayan kupalara yer bulmak için ninenin aklına bir fikir gelir:

“Bence onlardan çok güzel bir kuş havuzu olur torunum,” dedi ninem. (s.26)

Nine, baca deliğine düşen kuşçuğu kurtarmak için bir çözüm yolu bulmuştur:

“Ve ben havalandırma boşluğunun içine ne sarkıtacağımızı çok iyi biliyorum!”
(s.39)

19. Olumsuzluklar

Eserde nine karakterinin herhangi bir olumsuzluğuna rastlanmamıştır.

20. Odak Noktası

Eserde nine karakteri vasıtasıyla oluşturulan odak noktaları spor, hayal gücü ve iş birliğidir.

Çocuğun ninesi ve dedesi sporcudur. Nine, ilerlemiş yaşına rağmen akrobatik hareketleri ustalıkla yapabilmektedir.

İnanamazsınız, benim yetmiş iki yaşındaki tombul ninem trampolinden bir zıpladı, ben deyim beş metre siz deyin on metre yükseldi, havada üç takla attı ve cumburlop diye havuza daldı. (s.11)

“Ben nasıl bir jimnastik şampiyonuysam, deden de bir yüzme şampiyonuydu ve dedenin en başarılı olduğu teknik yunus tekmesi idi. (s.16)

Eserde hayal gücü ile ilgili pek çok hususa yer verilmiştir. Gerçekten de koltuğun üzerinde tavandan görünmez iplerle bağlanmış; pembe, sarı ve turuncu renklerde pamuk gibi bulutlar vardı. (s.17)

“Nineciğim, kuşçuğa meraklanıp telaşlanmamsı için nasıl moral vereceğiz?” diye sordum.

“Tabii ki muz etiketi pulu yapıştırılmış şiir mektubuyla!” dedi ninem. (s.83)

Vapurdaki insanlar, iş birliği yaparak kuşçuğu gökyüzüyle buluşturmuş, yaptıkları iyiliğin karşılığını da almışlardır.

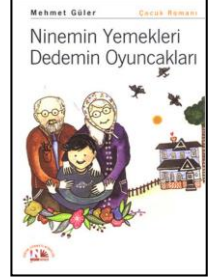
Kuşçuğu tekrar gökyüzüne gönderebilmek için meraklı izleyicilerimizin yardımına ihtiyacımız vardı. (s.80)

“Öyleyse sana bir iş teklif etmek istiyorum sevgili genç. Yardımseverliğin beni büyüledi. (s.91)

5.13. “Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimlerinin İncelenmesi

Kitabın Künyesi

Kitabın Adı: Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları	Baskı Sayısı: 1
Yazarı: Mehmet Güler	Sayfa Sayısı: 95
Yayın Tarihi: 2015	Yayınevi: Nesin Yayınevi
ISBN: 978-605-4883-46-2	Yayın Yeri: İstanbul
	Karakterler: Doğan Can, dedesi, ninesi, annesi, babası

Özet: Annesi ve babası çalıştığı için yaz tatilini ninesi ve dedesiyle birlikte köyde geçiren Doğan Can, bir taraftan ninesinin hormonsuz ürünlerle yaptığı yöresel yemekleri yerken diğer taraftan dedesiyle birlikte el emeği oyuncaklar yapmıştır. Küçük çocuk, ninesi ve dedesinden doğal yaşamın güzellikleri, geleneğin aktarımı, emek vermenin önemi ve hayal gücünü geliştirmeye dair pek çok şey öğrenmiştir.

Tablo.5.25: “Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları” kitabında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

1.Sözlü Edebiyatın Aktarımı	1.8.Atasözü
3.Gelenek Aktarımı	3.1. Yeme-İçme, 3.2. El Sanatları, 3.10. Meslekler, 3.12. Ad Koyma
5.Ahlak Eğitimi	
6.Oyun	6.2.Oyuncaklar
7.Günlük Yaşam	7.1.Yiyecek-İçecekler, 7.4.Yaşanılan Mekânlar, 7.5.Yeme-İçme Alışkanlıkları, Kişiler Arası İletişim (Olumlu)
8.Dil Bilinci	8.2. Dolaylı Katkı
9.Tecrübe	
11.Edebiyat-Sanat- Müzikle İlgili Aktarımlar	
12. Aile Geleneğinin Aktarımı	
13. Söz Varlığının Geliştirilmesi	
14. Kuşaklar Arası Farklılıklar	14.1. Dış Görünüş, 14.2. Tavrı-Tutum/Yaşam Biçimi
16. Bilgi Aktarımı	
17. Hayal Gücü Eğitimi	
18. Problem Çözme	

Tablo.5.25’e göre “Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları” kitabında sözlü edebiyat aktarımı ana kategorisinden atasözü (1); gelenek aktarımı ana kategorisinden yeme-içme (25), el sanatları (1), meslekler (3) ve ad koyma (1); oyun

ana kategorisinden oyuncaklar (4); günlük yaşam ana kategorisinden yiyecek-içecekler (9), yaşanılan mekânlar (2), yeme-içme alışkanlıkları (2), kişiler arası iletişim (olumlu-1); dil bilinci kategorisinden dolaylı katkı (1); kuşaklar arası farklılıklar ana kategorisinden dış görünüş (2), tavır-tutum/yaşam biçimi (2) ile ahlak eğitimi (1), tecrübe (8), edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarımlar (2), aile geleneğinin aktarımı (1), söz varlığının geliştirilmesi (9), bilgi aktarımı (3), hayal gücü eğitimi (2) ve problem çözme (1) ana kategorilerine yer verilmiştir.

Eserde, büyük ebeveyn-çocuk, büyük ebeveyn-torun arasında olumlu iletişimin bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer kişilerle iletişim eserde belirgin değildir.

Eserde nine ve karakterleriyle oluşturulan odak noktaları “*geleneksel Türk yemekleri, doğal yaşam ve el yapımı geleneksel oyuncaklar*”dır.

Tablo.5.26: “Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları” kitabında yer almayan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

2.Okuma Kültürü	4.Dinî Eğitim
8.Dil Bilinci (Doğrudan Katkı)	10.Tarih Şuuru
15. Vatan Sevgisi	19.Olumsuzluklar

Tablo.5.26’ya göre “Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları” kitabında yer almayan ana kategoriler okuma kültürü, dinî eğitim, dil bilinci (doğrudan katkı), tarih şuuru, vatan sevgisi ve olumsuzluklardır.

Büyük Ebeveyn-Torun İlişkisi

Eserde ninesi ve dedesinin küçük Doğan’a çok düşkün oldukları, torunlarının üzerine titredikleri görülmektedir. Doğan Can da dedesi ve ninesini çok sevmektedir.

Ninem öylesine candan “Can” diyor ki şaşarsınız. (s.8)

...evimizin neşesi o. (s.17)

Dedemin boynuna sarıldım. Uzayan sakallarından öptüm...(s.80)

1. Sözlü Edebiyat Aktarımı

Eserde kısıtlı sözlü edebiyat aktarımına yer verilmiştir:

1.8. Atasözü

El elden üstündür bey, dedi ninem. (s.94)

2. Okuma Kültürü

Eserde okuma kültürünü geliştirmeye yönelik doğrudan bir ifadeye rastlanmamış, yalnızca bir yerde okul okumak anlamındaki “okuma” ifadesine yer verilmiştir:

-Okuyup büyük insan olacaksın, o zaman beni sen götüreceksin Doğan Can, dedi. (s.90)

3. Gelenek Aktarımı

Eserde, el sanatları, meslekler, ad koyma ve bilhassa geleneksel yemeklere çokça yer verilmiştir.

3.1. Yeme-İçme

Geleneksel Türk yemeklerine geniş ölçüde yer verilmiştir:

Kulak çorbası bu. Ninemin elinden çıktı. (s.12)

Bugün yoğurtlu kabak çırpması yapacaktım. (s.31)

Analı kızlı çorbası, demesin mi? (s.32)

Tatlımın adı da dilber dudağı, demesin mi? (s.32)

Patlıcan oturtması bütün güzelliğiyle sofrada beni bekliyordu. (s.32)

-Pişiyle ayran getirdim size, dedi. (s.42)

Kimileri pişi der, kimileri gödek. (s.42)

Ninem çıkıp gidince kol böreğinden ısırdım. (s.47)

-Dulavrat çorbası, şırdan, kalburabastı tatlısı. (s.48)

-Hiç şırdan yedin mi, dedi ninem. (s.49)

-Sakızlı muhallebi yaptım size. (s.56)

-Sütlü nuriye tatlısı yemeye gelinnnnnn! (s.64)

-Yuvarlama yaptım, dedi, sıcak sıcak yiyin. (s.68)

-Kol böreğinden, analı kızlıdan, sütlü nuriye'den kulak çorbasından, şılıktan, çaraçuradan, yuvarlamadan, kedi batmazdan, şakşukadan, kayganadan, oturtmadan, diye ninemin bana yedirdiği yemekleri, tatlıları saydım da saydım... (s.72)

Çok güzel mıhlama yaptım. (s.73)

-Pepeçura getirdim size, dedi. (s.74)

-Mafış tatlısı getirdim size, dedi. (s.78)

-Bacaklı çorba derler buna, dedi. (s.81)

...ninem, “Höşmerimler hazırır!” diye seslenivermesin mi? (s.91)

Kitapta yiyeceklerin ortaya çıkış hikâyelerine de yer verilmiştir.

Evliliğinin ilk gününde kocasına güzel bir şey yapmak istemiş genç kadın, yeşil mercimekten, erişteden, naneden, salçadan, biberden hazırladığı bu çorbayı kocasına gururla sunmuş. Adam hiç beğenmemiş...Daha bir günlük olan eşini boşamış. İşte bu kadının beğenilmeyen çorbasının adı dulavrat çorbası olmuş. (s.49)

Sütçü Nuriye tek ineği, çok çocuğu olan yoksul bir kadınmış...Bir ineğin geliri yetersiz kalıyormuş. Nuriye Kadın inek sayısını da bir türlü arttırmayı başaramamış...Bu sütlerden bir tatlı icat etmiş. (s.65-66)

Çarçabuk hazırladığı yemeği yerken eşinin pek memnun kaldığını gören genç kadın, “Hoş muydu erim?” diye cilvelenmiş. Bu söz zamanla bitişip değişime uğramış, “höşmerim”e dönüşmüş...(s.92)

3.2. El Sanatları

Eserde geleneksel oyuncak yapımının aşamalarına ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Doğada bulunan kabak, kelebek vb.’den yararlanarak çeşitli oyuncaklar yapan dede, aynı beceriyi torununa öğretmeye çalışmıştır:

-Yuvarlak, çok güzel iki kabak var orada. Onlar oyuncağımızın tekerleri olacak. (s.21)

-Oyuncak arabamıza teker olacaksınız kabaklar. (s.33)

3.10. Meslekler

Eserde meslekte ustalaşma aşamalarına yer verilmiştir:

Çıraklığa biraz daha devam edersen, yakında kalfalık diploması verebilirim sana. (s.28)

-Çırak işe ilk başlayan demek. Acemi. (s.28)

-Kalfa, çıraklık dönemini aşana denir. Yani çırakla usta arasında bulunana. (s.28)

Çıraklık yapmadan kalfa, kalfalık yapmadan usta olunmaz. (s.29)

Eserde dedenin marangozluk bilgisine sahip olduğu anlaşılmaktadır:

Dedemin kendi elleriyle yaptığı çalışma masası ise ayrı güzeldi. (s.52)

3.12. Ad Koyma

Eserde Doğan'ın nine ve dedesi ona Can ismini verir:

Benim adım Doğan. “Can”ı buraya gelince eklediler. (s.8)

4. Dinî Eğitim

Eserde dinî eğitim ile ilgili bir hususa rastlanmamıştır.

5. Ahlak Eğitimi

Eserde dede karakteri vasıtasıyla “verilen sözün tutulması” ile ilgili ahlak eğitimine yer verilmiştir:

Dedem bir şeye söz vermesin. Ne yapıp edip onu mutlaka yerine getiriyor...(s.82)

6. Oyun

6.2. Oyuncaklar

Kitapta hazır, fabrikasyon oyuncaklar yerine emek verilerek yapılan geleneksel oyuncakların daha kıymetli olduğu ifade edilmiştir:

-Bir çocuk oyuncaksız duramaz, dedi dedem. Oyuncak hayatın neşesi. Sana yeni bir oyuncak yapalım. (s.8)

Bana makaralardan, lastiklerden ne güzel oyuncaklar, arabalar yapmıştı. Lastiği bura bura kuruyorduk. Bıraktığımızda pil harcamadan, elektrik kullanmadan lastik boşalana kadar yol alıyordu. (s.9)

Bir de ayçiçeğinden tüfek yapmıştı bana. (s.9)

Doğan Can'ın babasının bir bisikleti vardı. (s.57)

-Nasıl bir oyuncak olacak dede?

Kelebek Kanatlım'la çocukluğunun uzak ülkesine uçuyordu. (s.61)

Tel arabamız bitince dedem de ben de yerimizde duramaz olduk. (s.89)

7. Günlük Yaşam

Kitapta yaz tatilini ninesi ve dedesinin yanında geçiren Doğan Can'ın büyüklerine günlük işlerde yardımcı olmaya çalıştığına yer verilmiştir:

Dedeme, nineme işlerinde yardım ettim. (s.66)

7.1. Yiyecek-İçecekler

Eserde hormonsuz yiyeceklerin önemine vurgu yapılmış, nine ve dede karakterleri torunlarına bahçede yetiştirdikleri sebze ve meyvelerden bol bol yedirmeye gayret göstermiştir.

Bunca iş arasında ninem kiraz ağacının dallarına uzanıyor, kızaranların en irilerini topluyor, bahçe musluğunda yıkadıktan sonra getirip ağızma tıkiyordu. (s.15)

...kayısı vardı. (s.16)

Gün boyu ninemin elinden bana çeşit çeşit meyve akıyordu. (s.16)

Çarşıdan, pazardan almadım bunları Doğan Can, diyordu. Bahçemizin hormonsuz sebzelerinden yaptım. (s.16)

-Can erik, dedi dedem. (s.17)

...bunlar balkabağı. Taze, hormonsuz... (s.25)

...yumurta, dedi ninem. Sonra domates. Biber. Biraz ceviz içi...Sekiz, on dal fesleğen. (s.87)

7.4. Yaşanılan Mekânlar

Eserde çocuğun ebeveynlerinin şehirde bir apartman dairesinde, nine ve dedesinin ise köyde bahçeli bir evde yaşadığı ifade edilmiştir.

-İstanbul'da sizin evinizde ... (s.19)

-Ben köy çocuğu değilim ama, dedim.

-Burada, benim yanımda köy çocuğu sayılırsın. (s.22)

7.5. Yeme-İçme Alışkanlıkları

Kitapta günlük yemek alışkanlıklarına, sofraya çağrı ifadelerine yer verilmiş, yaşlılara uygun beslenme biçimlerinden bahsedilmiştir.

-Önce çorba koyayım, dedi ninem. (s.32)

“Buyurun sofraya!” (s.47)

-Bizim gibi yaşlı insanların şekerli şeyleri çok yemesi doğru değil. (s.79)

7.6. Kişiler Arası İletişim

7.6.1. Olumlu

Dede ve ninesinin üstüne titrediği Doğan Can, gün geçtikçe büyük ebeveynleriyle zaman geçirmekten daha fazla zevk almaya başlamıştır.

-Hayret, dedi annem, buraya gelirken pek isteksizdin, şimdi de tam tersi. (s.72)

Dedem beni hem torunu, hem arkadaşı, hem de kalfası olarak görmeye başlamıştı. (s.73)

-Aferin torunuma, dedi ninem, bizi bizden iyi tanıyor artık. (s.84)

-Yetmiş yaşında bir ihtiyar değil o, dedi, sayende yedi yaşında bir çocuk. (s.94)

Nine ve dede karakterleri de birbirleriyle şakalaşan ve iyi anlaşılan karakterler olarak kurgulanmıştır.

Kullandıkları sözcüklerin gerisinde birbirlerine duydukları sevginin sıcaklığını hissetmemek olanaksız. (s.87)

8. Dil Bilinci

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik doğrudan bir ifadeye rastlanmamıştır.

8.2. Dolaylı Katkı

Eserde ninenin kullandığı geleneksel yemek isimleri dil bilincini dolaylı olarak geliştirmeye katkı sağlamaktadır:

-Kol böreğinden, analı kızlıdan, sütlü nuriye'den kulak çorbasından, şılıktan, çaraçuradan, yuvarlamadan, kedi batmazdan, şakşukadan, kayganadan, oturtmadan, diye ninemin bana yedirdiği yemekleri, tatlıları saydım da saydım...(s.72)

9. Tecrübe

Kitapta nine ve dede karakterlerinin tecrübelerine çeşitli şekillerde atıfta bulunulmuştur.

Ninem ilginç bir kadın. Hangi saatte acıktığımı, susadığımı biliyor. Hatta hangi saatte canımın ne istediğini de...

Bunu nasıl başardığını sorduğumda,

-Anneler bilir, dedi. Tabii ki nineler de. (s.7)

Değil benim acıktığımı, bahçemizdeki ağaçların, domateslerin, biberlerin, hatta sokak kedilerinin de ne zaman acıktığını da bilir...(s.8)

-Bunlardan teker olmaz mı dede, dedim.

-Olur, dedi, ama bir metre yol almadan salçaya dönüşürler. (s.24)

-O çiviye o keserle düzeltemezsin çırak, dedi, aletini doğru seçeceksin. Doğru yerde çalışacaksın. (s.29)

Ninenin becerileri çok, dedi dedem. Çocuklarına az mı elbise dikti. Şimdi bir şırdanı mı dikemeyecek. (s.50)

-Olmazzzz, dedi, bu aletleri kullanmak her zaman tehlikelidir. Mutlaka eldiven takmamız gerekiyor kalfam. (s.74)

Zor kısımlarda dedemin kuvvetine ihtiyaç duydum. Geldi, güçlü elleriyle o kalın telleri kıvrımayı becerdi. (s. 76)

Yine ilk örneğini dedem yaparak gösterdi.

Penseyi, bakır teli önüme sürdü,

-Hünerini göster kalfa, dedi, aynısını istiyorum. (s.77)

10. Tarih Şuuru

Eserde tarih şuuru geliştirilmeye yönelik bir unsura yer verilmemiştir.

11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar

Eserde dede karakteri türkü söyleyerek müzikle ilgili aktarım yapmaktadır:

Dedem kendini tutamayarak bir türküye başladı:

Kelebek kanatlım uçar gider,

Ömür benden kaçır gider...(s.62)

Yine türkü gibi bir şey tutturdu:

Oyuncak atımı getirin,

Beni çocukluğuma götürün...(s.69)

12. Aile Geleneğinin Aktarımı

Geleneksel oyuncaklar yapan dede bu becerisini torununa aktarmaya çalışmaktadır:

O benim kalfam. Görüyorsunuz, birlikte çalışıyor, iş yapıyoruz. (s.71)

-Kalfa, dedi, arabamızın taslağı bu. Yine kıl testere, maket bıçağı kullanıp çıkaracağız modeli. Sonra onun üzerine telleri koyarak şekil vereceğiz. (s.74)

13. Söz Varlığının Geliştirilmesi

Eserde söz varlığını geliştirmeye yönelik yemek isimleri ve alet isimleri başta olmak üzere çeşitli ifadeler yer verilmiştir:

Dedemin ninemin en sık kullandıkları sözcük hangisi diye sorarsanız, hemen “hormon” derim. (s.18)

Çünkü turfanda onlar. Yani ilk yetişenler. (s.20)

-Kargaburnu uzat. (s.36)

-Yan keski lazım oldu...(s.36)

-Amanın, dedi. (s.36)

Kabakların ortasından geçirdiğimiz dingilin uçlarına birer tahta çivi koyduk. Dedem, pardon ustam “kama” diyordu onlara. (s.41)

Ön kısmına telden duyargalar yerleştirmemiz gerekiyor. (s.55)

Dedem tel arabamızın çizimini kontrplak üzerine yapmıştı. (s.74)

14. Kuşaklar Arası Farklılıklar

Eserde kuşaklar arası dış görünüş ve tavır-tutum/yaşam biçimi farklılıklarına yer verilmiştir.

14.1. Dış Görünüş

Kuşaklar arası fiziksel farklılıklara değinilmiştir:

Uzayan sakallarından öptüm...(s.80)

Çünkü bu yaşlarda dedesi küçülüyor. Torunu ise hızla büyüyor. (s. 81)

14.2. Tavır-Tutum/Yaşam Biçimi

Eserde kuşaklar arası yaşam biçimi ile ilgili farklılığa yer verilmiştir. Dede karakteri kendi çocukluğunun daha güzel olduğunu ifade etmiştir:

-Biz çocukluğumuzda kendi oyuncaklarımızı kendimiz yapardık, dedi dedem. (s.68)

-Dede, dedim, senin çocukluk çağın mı daha güzeldi, şimdiki mi?

- Bence bizim çağ daha güzeldi, dedi. (s.69)

15. Vatan Sevgisi

Eserde vatan sevgisiyle ilgili bir unsura rastlanmamıştır.

16. Bilgi Aktarımı

Eserde nine ve dede karakterinin torunlarına bildiklerini aktarmaya çalıştıkları görülmektedir:

-Çekirdeği kavrulunca vitamini ölür. Kabak çekirdeği çiğ olacak. Her derde devadır o zaman. Hele de bağırsak kurtlarına karşı. (s.27)

Şırdanın ne olduğunu dedeme sordum.

-Geviş getiren hayvanların sindirim organlarından yapılır, dedi. Bazen mide olur bu, bazen bağırsak. (s.49-50)

-Kelebeğimiz yumurta, tırtıl, koza evrelerini hızla tamamladı, dedi dedem. Şimdi dördüncü evredeyiz.

-Yani?

-Yani uçma dönemindeyiz. (s.54)

17. Hayal Gücü Eğitimi

Eserde dede, torununa yedinci kıta adını verdiği bir düş ülkesinden bahsetmektedir:

-Nasıl bir yer yedinci kıta?

-Yaşadığın kente benzemiyor. Buralara bile benzemiyor. Havası daha temiz. Dağları daha yeşil. Suları mavi. Yaşadığımız kıtalar gibi kirletilmemiş. Sevgi, barış, arkadaşlık, dostluk orada Doğan Can. Daha ötesi senin hayallerine kalmış. (s.40-41)

Yedinci kıtamıza birlikte gideceğiz. (s.73-74)

18. Problem Çözme

Dede karakteri oyuncağı bozulduğu için çok sıkılan torununa oyuncak yapmaya karar vermiş, ninesi de oyuncağa tekerlek olması için yetiştirdiği kabaklarını feda etmiştir. Böylece Doğan Can'ın sıkılma problemine çözüm bulunmuştur.

-Güzel bir oyuncak yap torunuma, dedi. Böyle şeyler elinden gelir. Buradan ayrılana kadar onunla oynasın. (s.7)

19. Olumsuzluklar

Eserde büyük ebeveyn- torun arasında bir olumsuzluğa rastlanmamıştır.

20.Odak Noktası

Nine ve dede karakterleri vasıtasıyla oluşturulan odak noktaları geleneksel Türk yemekleri, doğal yaşam ve el yapımı geleneksel oyuncaklardır.

Eserde bahçede yetiştirilen sebze ve meyvelerin hormonsuz olduğuna çok sık atıfta bulunulmuştur.

-Çarşıdan, pazardan almadım bunları Doğan Can. Bahçemizin hormonsuz sebzelerinden yaptım. (s.16)

-Bunlar senin şehirde yediğin kabaklara benzemez ama, dedi ninem, bunlar balkabağı. Taze hormonsuz. (s.25)

Eserde Türkiye'nin pek çok yöresinde yapılan geleneksel yemeklere ve bu yemeklerin ortaya çıkış hikâyelerine ayrıntılı bir biçimde yer verilmiştir.

Üstelik bu hamur kızartmasının başka adları da var. Kimileri pişi der, kimileri gödek. (s.42)

Bu yemek Adana çevresinde yapılır ve çok sevilir. (s.50)

Şırdanın dışı değil, içi şahane gözükiyordu. Bol kıyma koymuştu ninem. Pirinç, karabiber, kuşüzümü vardı. Ye beni diyordu sanki. (s.50)

Çarçabuk hazırladığı yemeği yerken eşinin pek memnun kaldığını gören genç kadın, "Hoş muydu erim?" diye cilvelenmiş. Bu söz zamanla bitişip değişime uğramış, "höşmerim"e dönüşmüş...(s.92)

Eserde geleneksel el yapımı oyuncaklara, onların yapım aşamalarına yer verilmiş, emek verilerek yapılan oyuncakların daha güzel olduğuna vurgu yapılmıştır.

-Göreceksin, dedi ninem. Dedenin yaptıkları Amerika’da, Japonya’da yapılan oyuncaklardan daha güzel olacak. (s.14)

-Oyuncakta emeğin olursa onu daha çok seversin, korursun. Her şey böyledir Can.

-Yakın kumandalı olacak bizim arabamız, dedi dedem gülerek. Ama ne kumanda! Senin elektronik kumandandan daha keyifli olacak. (s.21-22)

5.14. “Anneannem Gelin Oldu” Kitabında Yer Alan Dede ve Nine Karakterlerinin Sunuluş Biçimlerinin İncelenmesi

Kitabın Künyesi

Kitabın Adı: Anneannem
Gelin Oldu

Yazarı: Muzaffer İzgü

Yayın Tarihi: 2017

ISBN: 975-494-647-7

Baskı Sayısı: 14

Sayfa Sayısı: 144

Yayınevi: Bilgi Yayınevi

Yayın Yeri: Ankara

Karakterler: Hikmet Hanım
(anneanne), Metin, abla,
Nebahat (anne,), Fazlı (baba),
Tekir

Özet: “Anneannem Gelin Oldu”, “Anneannemin Tarhana Ağacı”, “Uçtu Uçtu Anneannem Uçtu”, “Anneannem Bisiklet Yarışçısı” olmak üzere dört bölümden oluşan eserde, Hikmet Hanım, torunları, kızı, damadı ve evin kedisi Tekir’in maceraları anlatılmaktadır. Hikmet Hanım, eski gelinliği ile poz veren, tarhana çorbası yapan, bisiklet sürmeyi öğrenen ve lunaparkta yaşadığı eğlenceli anlarla klasik nine figürünün sınırlarını aşan bir karakterdir. Yaşadığı bu serüvenlere aile üyelerini, bilhassa torunu Metin’i de dâhil eder.

Tablo.5.27: “Anneannem Gelin Oldu” kitabında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

1.Sözlü Edebiyatın Aktarımı	1.1. Masal, 1.2. Ninni, 1.5. Bilmece
2.Okuma Kültürü	2.4. Okuma-Yazma Sevgisi
3.Gelenek Aktarımı	3.1. Yeme-İçme, 3.11. Eşya
6.Oyun	6.2. Oyuncaklar
7.Günlük Yaşam	7.1. Yiyecek-İçecekler, 7.4.Yaşanılan Mekânlar, 7.5. Yeme- İçme Alışkanlıkları, 7.6. Kişiler Arası İletişim (Olumlu), 7.7.Selamlaşma/Vedalaşma
8.Dil Bilinci	8.2.Dolaylı Katkı
9.Tecrübe	
12.Aile Geleneğinin Aktarımı	
13.Söz Varlığının Geliştirilmesi	

Tablo 5.27- devam

14. Kuşaklar Arası Farklılıklar	14.1. Dış Görünüş, 14.2.Tavır-Tutum/Yaşam Biçimi
16.Bilgi Aktarımı	
17.Hayal Gücü Eğitimi	
18.Problem Çözme	

Tablo:4.27’ye göre “Anneannem Gelin Oldu” kitabında sözlü edebiyat aktarımı ana kategorisinden masal (1), bilmece (1) ve atasözü (1); okuma kültürü ana kategorisinden okuma-yazma sevgisi (1); gelenek aktarımı ana kategorisinden yeme-içme (11), bayram (1) ve eşya (7); oyun ana kategorisinden oyuncaklar (4); günlük yaşam ana kategorisinden yiyecek-içecekler (5), yaşanılan mekânlar (1), yeme-içme alışkanlıkları (1), kişiler arası iletişim (olumlu-1) ve selamlaşma/vedalaşma (2); dil bilinci kategorisinden dolaylı katkı; kuşaklar arası farklılıklar ana kategorisinden dış görünüş (2), tavır-tutum/yaşam biçimi (8) ile tecrübe (3), aile geleneğinin aktarımı (2), söz varlığının geliştirilmesi (3), bilgi aktarımı (1), hayal gücü eğitimi (1) ve problem çözme (1) ana kategorilerine yer verilmiştir.

Eserde, büyük ebeveyn-çocuk, büyük ebeveyn-torun ve diğer kişiler arasında olumlu iletişimin bulunduğu tespit edilmiştir.

Eserde nine ve karakterleriyle oluşturulan odak noktaları “*aile bağları ve yeniliğe açık olma* durumudur.”

Tablo.5.28: “Anneannem Gelin Oldu” kitabında yer almayan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

4.Dinî Eğitim	5.Ahlak Eğitimi
10.Tarih Şuuru	11.Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar
15. Vatan Sevgisi	19.Olumsuzluklar

Tablo.5.28.’e göre “Anneannem Gelin Oldu” kitabında yer almayan ana kategoriler dinî eğitim, ahlak eğitimi, tarih şuuru, vatan sevgisi ve olumsuzluklardır.

Büyük Ebeveyn-Torun İlişkisi

Anneanne, iki torununu da çok sevmektedir. Ancak eser incelendiğinde Hikmet Hanım’ın Metin’le ilişkisinin daha yoğun olduğu görülmektedir:

“Zaten sürprizler hep Metin’e” dedi. (s.99)

“Kimin anneannesiymiş o, pamuk yanaklı anneanneciğim.”

“Kimin torunuymuş buuuu...” (s.102)

1. Sözlü Edebiyat Aktarımı

Eserde sözlü edebiyat ürünlerinden masal, bilmece ve atasözüne yer verilmiştir:

1.1. Masal

İşte anneannem, hani “Kuşu bu tutmuş, bu yemiş, bu da hani bana, hani bana demiş” diye bir masal vardır ya, işte o masalın sonunu sanki biz minicik bir çocukmuşuz gibi söylüyordu. Söylerken de hem ablamın hem benim saçlarımızı okşuyordu. (s.32)

1.5. Bilmece

Başlar artık bilmeceye. Sorarız:

“Yenilir mi, içilir mi?”

“Eh, hem yenilir, hem de nasıl söyleyeyim içilir.” (s.34)

1.8. Atasözü

Sabırla koruk helva olacak. (s.37)

2. Okuma Kültürü

2.4. Okuma-Yazma Sevgisi

Eserde Hikmet Hanım’ın okuma-yazma sevgisine yer verilmiştir:

Okumayı seviyorum ya. (s.76)

3. Gelenek Aktarımı

Eserde gelenek aktarımıyla ilgili çeşitli hususlara değinilmiştir.

3.1. Yeme-İçme

Eserde geleneksel yiyeceklere sıkça yer verilmiştir:

“Ben ona nane kaynattım” dedi. (s.17)

“Ay çocuklar, soğutmayın, size öyle bir yaprak sarması yaptım ki parmaklarınızı yiyeceksiniz...” diyordu. (s.24)

“Kese yoğurdu olacak.” (s.38)

Anneannem bu kaskatı olmuş yoğurttan ekmeğin üzerine sürdü, üzerine de toz kırmızı biber döktü. (s.38)

“Ay çocuklar kese yoğurdunun cacığı da çok güzel olur” dedi. (s.40)

Anneannem yine bana gençliğini anlattı, tarhana yaptıkları günleri...(s.40)

Yediğimiz tarhana, şimdiye dek yediklerimizin hiçbirine benzemiyordu. (s.60)

“Aman Metin, ben o kebabın tadını hiçbir zaman başka yerde alamadım. (s.67)

“İşte bu dürüm” derdi. “Ama tam dürüm olabilmesi için yufka ekmek olacak, pide ekmek olacak...” (s.68)

Anneannem sıkım yapmak için de hamur yoğurur, açar, onu pişirir, içine de peynir, ince kıyılmış soğan ve maydanoz koyardı. (s.68)

Anneannemle pınarların başında çöplere sucuk geçirdik. (s.127)

3.3. Bayram

Eserde, Türk kültüründe önemli yeri olan bayramlarda çocuklara harçlık verme âdetine yer verilmiştir:

...o gün bayram harçlığımla almışım, (s.71)

3.11. Eşya

Eserde bazı geleneksel eşyalara yer verilmiştir:

Canım, şöyle sandığımı karıştırıyordum. (s.11)

Annem bile anneannemin gelinliğini sakladığını bilmiyormuş. (s.24)

O gece yemekten sonra anneannem havanda buğday kırmaya başladı.(s.45)

Buğdayı değirmenler döver, dink denir ona, nerede şimdi dink? Hı, dink mi kaldı?(s.49)

Dedem tarhanayı tahta kaşıkla yemeyi severmiş. Hem de kalaylı bakır kaptan, (s.49)

Dedenle düğün resmimiz...(s.80)

4. Dinî Eğitim

Eserde dinî eğitimle ilgili bir ifadeye yer verilmemiştir.

5. Ahlak Eğitimi

Eserde ahlak eğitimi ile ilgili bir ifadeye yer verilmemiştir.

6. Oyun

6.2. Oyuncaklar

Eserde Hikmet Hanım'ın "bayram yeri" olarak ifade ettiği alanda bulunan oyuncaklara yer verilmiştir:

Bayram yerlerinde neler olmazmış ki böyle dönme dolaplar ama on çocukluk; atlıkarıncalar, yine on çocukluk...Şimdikiler gibi renk renk olmazmış onlar, kalın kalın tahtalardan yaparlarmış. Adamın biri durmadan atlıkarıncayı veya dönme dolabı çevirmiş. Çocukların hepsi de çeviren adamın yorulmamasını, kendilerini daha hızlı çevirmesini isterlermiş. Ama sonunda adam yorulur, birden;

"Yandım!" diye bağırmış.

"Yandım" dedi miydi artık dönme dolap, atlı karınca duruyor demekmiş. (s.64-66)

Bir de şimdiki teleferiklere benzer "Tel" dedikleri kaydıraç varmış. (s.66)

Hikmet Hanım, torunu Metin'e bir bisiklet hediye etmiştir.

...sarı bisikleti bugün hazır edecek. (s.114)

7. Günlük Yaşam

Eserde günlük yaşamla ilgili bazı aktarımlara yer verilmiştir.

7.1. Yiyecek-İçecekler

Gece anneannem bize mısır patlatmıştı.(s.7)

Eh bari bir elime de horozlu şeker ver...(s.81)

"Yanıma peynir ekmek alırım. (s.123)

...elmalarımız, kütür kütür dişledik. (s.127)

Bir dut ağacının altında eriklerimizi tuza bandık yedik. (s.127)

7.5. Yeme-İçme Alışkanlıkları

Eserde anneanne ev yapımı yiyecekleri tercih etmektedir.

Oradaki sandviçler kim bilir nasılmış ama anneanneminkiler lüpmüş...,oh temiz temiz.(s.84)

7.6. Kişiler Arası İletişim

7.6.1. Olumlu

Eserde anneanne ve aile bireyleri arasında sıcak ve samimi bir ilişki bulunmaktadır.

Canım anneanneciğim, hemen boynuna sarıldım, yanaklarından öptüm.(s.21)

Anneannem bize bir şey yaparken çok mutlu oluyordu.(s.49)

7.7. Selamlaşma/Vedalaşma

Eserde selamlaşma/vedalaşmayla ilgili şu aktarımlara yer verilmiştir:

Nerdeyse mendil sallayacak, gözyaşı dökecek. (s.85)

Hepimizle teker teker öpüştü. Onu, apartmanın kapısından birlikte bir yığın insan uğurladık. (s.135)

8. Dil Bilinci

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik doğrudan bir ifadeye rastlanmamıştır.

8.2. Dolaylı Katkı

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik dolaylı ifadelere yer verilmiştir:

doyum tokum (s.37)

9. Tecrübe

Hikmet Hanım, tecrübelerinden yararlanarak hastalanan torununu iyileştirecek ilaçlar yapmakta, tarhana yapımında ne kadar mahir olduğunu göstermektedir.

Biliyordum ki anneannem mutlaka bana ilaç verir. Bir kez yine böyle olmuştum, bana hem kekik kaynatmıştı, hem de nane. İçince iyi olmuştum. (s.8)

“Hayır” dedi, “Salamura yaprakla olmaz, asmasından kopmuş yaprak olacak.” (s.41)

“Anneanne, yani bunu asma yaprağının üzerine koymasın olmaz mıydı?”

“Olmazdı çocuk olmazdı, kaç yıl tarhana yapmış insana tarhana yapmasını mı öğreteceksin? Asma yaprağının kokusu tarhanaya geçiyor, anladın mı şimdi? (s.53)

10. Tarih Şuuru

Eserde tarih şuurunu geliştirmeye yönelik bir unsura yer verilmemiştir.

11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar

Eserde edebiyat-sanat-müzikle ilgili belirgin bir aktarıma rastlanmamıştır.

12. Aile Geleneğinin Aktarımı

Eserde Hikmet Hanım'ın aile geleneğinde var olan soğuk kış günlerinde ev yapımı tarhana çorbası içilmesi âdetini günümüze aktardığı görülmektedir.

Tarhana yapıyoruz işte oh, böyle pazar günleri, soğukta...(s.44)

Dedem tarhanayı tahta kaşıkla yemeyi severmiş. Hem de kalaylı bakır kaptan, hem de bir baş sarımsakla, hem de ocağın başında hem de dışarıda kar yağarken...(s.49-50)

13. Söz Varlığının Geliştirilmesi

Eserde geçmişte kullanılan kelimelere sıklıkla yer verilmiştir:

Ben yaparsam çocuklar doyum tokum tarhana çorbası içerler. (s.37)

Buğdayı değirmenler döver, dink denir ona. (s.49)

Ah ah suç bende, tarhana otlu su araya gitmesin diye hepsini içine koyunca böyle oldu” diyordu. (s.57)

14. Kuşaklar Arası Farklılıklar

14.1. Dış Görünüş

Eserde yaşlılıkta meydana gelen fiziksel değişikliklere yer verilmiştir:

Baksana biraz şişmanlamışım, o zaman dal gibiydim...(s.11)

Benim de saçlarım ak...(s.123)

14.2. Tavır-Tutum/Yaşam Biçimi

Eserde kuşaklar arası tavır-tutum ve yaşam biçimi farklılıklarına şöyle değinilmiştir:

Onlar lunapark demezlermiş, “Bayram yeri” derlermiş. (s.64)

Şimdikiler gibi renk renk olmazmış onlar, kalın kalın tahtalardan yaparlarmış. (s.64)

“Ellerinizde sandviçleriniz anneanne...”

“Yo hayır, dürümlerimiz...(s.67)

“Ellerinizde hamburgerleriniz” derdim. Anneannem yine;

“Yo sıkımlarımız” derdi. (67)

...içinde cırcırı var. (s.71) (fermuar yerine)

Kocaman fısfıslı bir şişe çıkardı. (s.74)(Parfüm yerine)

Ben sandviçimi yerken anneannem kendisi için hazırladığı patatesi yiyordu. (s.91)

Sen benim hiç tombalak attığımı görmedin mi? (s.92)(Takla yerine)

15. Vatan Sevgisi

Eserde vatan sevgisiyle ilgili bir hususa rastlanmamıştır.

16.Bilgi Aktarımı

Eserde tarhana yapımına dair ayrıntılı bilgiye yer verilmiştir:

“Peki bu ağacın adı ne?”

“Tarhana otu...”(s.36)

17. Hayal Gücü Eğitimi

Eserde hayal gücü eğitimine dair bir unsura rastlanmamıştır.

18. Problem Çözme

Anneanne, Metin’in rahatsızlığına doğal ilaçlarla çözüm bulmuştur.

Bir kez yine böyle olmuşum, bana hem kekik kaynatmıştı, hem de nane. İçince iyi olmuşum. (s.8)

19. Olumsuzluklar

Eserde anneanne karakterinde herhangi bir olumsuzluğa rastlanmamıştır.

20. Odak Noktası

Eserde anneanne karakteri vasıtasıyla oluşturulan odak noktaları aile bağları ve yeniliğe açık olma durumudur.

Dört bölüme ayrılan eserde, sevgi ve saygının hâkim olduğu kuvvetli aile bağları dikkati çekmektedir. Anne ve babaları çalışan çocuklar pek çok hususta anneannelerinin desteği ve ilgisiyle karşılaşmakta, onların yokluğunu

hissetmemektedir. Sıra dışı bir kişilik yapısına sahip olan Hikmet Hanım, bir taraftan gelenek aktarımını önemserken diğer taraftan yeniliğe kapalı olmayan kişilik yapısıyla bugünü yakalamaktadır. İlerlemiş yaşına rağmen aklına koyduğunu yapabilmesi okuyucuya hayatta karşılaşılan zorluklar karşısında yılmadan mücadele edilmesi gerektiğini sezdirmektedir.

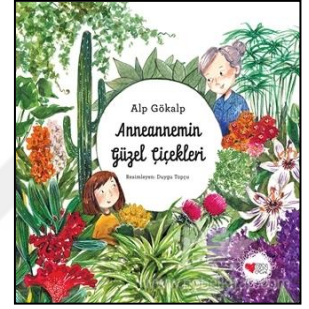
“Bravo Hikmet Hanım, bisiklet yarışçısı Hikmet Hanım!” diye bağıırıyordu. (s.13)

5.15. Anneannemin Güzel Çiçekleri Kitabında Yer Alan Nine ve Dede

Karakterlerinin Sunuluş Biçimlerinin İncelenmesi

Kitabın Künyesi

Kitabın Adı: Anneannemin Güzel Çiçekleri	Sayfa Sayısı: 84
Yazarı: Alp Gökalp	Yayınevi: Can Çocuk
Yayın Tarihi: 2018	Yayın Yeri: İstanbul
ISBN: 978-975-07-3882-1	Karakterler: Küçük kız, anneannesi, annesi, babası, kardeşi
Baskı Sayısı: 1	

Özet: Doğacak kardeşinin hazırlıklarının yoğunluğuyla boğuşan ailesinin kararıyla yaz tatilini anneannesinin yanında geçiren küçük kız, kendisiyle kilitli odanın sırrını paylaştığı anneannesini yakından tanıma fırsatı bularak onunla unutulmaz bir tatil geçirmiş, doğa ve hayal gücü ile ilgili yeni kazanımlar elde etmiştir.

Tablo. 5.29: “Anneannemin Güzel Çiçekleri” kitabında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

2. Okuma Kültürü	2.4. Okuma -Yazma Sevgisi
3. Gelenek Aktarımı	3.1. Yeme-İçme, 3.3.Bayram, 3.11. Eşya,
6. Oyun	6.1. Oyunlar
7. Günlük Yaşam	7.1. Yiyecek-İçecekler, 7.3. Misafir Ağırlama, 7.4.Yaşanılan Mekânlar, 7.6.Kişiler Arası İletişim (Olumlu)
8. Dil Bilinci	8.2.Dolaylı Katkı
12. Aile Geleneğinin Aktarımı	
13. Söz Varlığının Geliştirilmesi	
14. Kuşaklar Arası Farklılıklar	14.1.Dış Görünüş, 14.2. Tavır-Tutum/Yaşam Biçimi
16. Bilgi Aktarımı	
17.Hayal Gücü Eğitimi	
18. Problem Çözme	

Tablo: 5.29’a göre “Anneannemin Güzel Çiçekleri” kitabında okuma kültürü ana kategorisinden okuma-yazma sevgisi (1); gelenek aktarımı ana kategorisinden yeme-içme (1), bayram (2) ve eşya (3); oyun ana kategorisinden oyunlar (1); günlük yaşam ana kategorisinden yiyecek-içecekler (9), misafir ağırlama (3), yaşanılan mekânlar (2), kişiler arası iletişim (olumlu); dil bilinci kategorisinden dolaylı katkı; kuşaklar arası farklılık ana kategorisinden dış görünüş (2), tavır-tutum/yaşam biçimi (2) ile edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarımlar (1), aile geleneğinin aktarımı (1), söz varlığının geliştirilmesi (1), bilgi aktarımı (1) ve hayal gücü eğitimi (6) ana kategorilerine yer verilmiştir.

Eserde, büyük ebeveyn-çocuk, büyük ebeveyn-torun ve diğer kişiler arasında olumlu iletişimin bulunduğu tespit edilmiştir.

Eserde nine karakteriyle oluşturulan odak noktaları “*hayal gücü eğitimi ve büyük ebeveyn-torun ilişkisi*”dir.

Tablo. 5.30: “Anneannemin Güzel Çiçekleri” kitabında yer almayan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimi unsurları

1.Sözlü Edebiyat Aktarımı	4.Dinî Eğitim
5.Ahlak Eğitimi	9.Tecrübe
10.Tarih Şuuru	15. Vatan Sevgisi
18.Problem Çözme	19.Olumsuzluklar

Tablo.5.30’a göre “Anneannemin Güzel Çiçekleri” kitabında yer almayan ana kategoriler sözlü edebiyat aktarımı, dinî eğitim, ahlak eğitimi, tecrübe, tarih şuuru, vatan sevgisi, problem çözme ve olumsuzluklardır.

Büyük Ebeveyn-Torun İlişkisi

Eşinin vefatından sonra evden çıkmayan anneanne, kilitli odadaki sırrının başkaları tarafından fark edilmesinden korktuğu için torunlarıyla uzun zaman geçirmekten kaçınmaktadır. Yaşlı kadın, torununun sırrını öğrenmeye çalıştığını anladığında ona gizli bahçesinin ve hayal dünyasının kapılarını aralamış, böylelikle aralarında derin bir sırdaşlık ve dostluk kurulmuştur. Geçen yıllarla birlikte anneannesinden uzaklaşan kız, yaşlı kadının vefatından sonra birlikte geçirdikleri zamanın ne kadar kıymetli olduğunu anlamıştır.

Çocukların önceden kestirilemeyen davranışları huzursuz ederdi onu. (s.9)

Ama çok uzun süre evinde, onunla kalmanızı istemezdi işte. (s.10)

Anneannem beni içeri aldığında iki yabancı gibiydik. Sanki “anneanne-torun değilmişiz gibi birbirimize baktık. (s.12)

Şimdi düşünüyorum da çocukluğumun en güzel tatilini anneannemle iyice yakınlaştığım o yaz yaşamışım meğer. (s.21)

Ve o yaz öyle büyüü bir şey oldu ki anneannemle ilişkimizi bambaşka hâle getirdi...(s.21)

İçeri girmeden önce anneannem bana döndü ve yüzüme dikkatlice baktı: “Büyükler, küçükler, kimsecikler burayı bilmemeli...Anlıyor musun?” (s.51)

En uslu torunum bugün nasıl bakalım? (s.57)

Artık küçük bir çocuk değildim ve önceliklerim başkaydı. (s.68)

“Beni ve onları hep bugün gördüğün gibi hatırla.” (s.78)

1. Sözlü Edebiyat Aktarımı

Eserde sözlü edebiyat aktarımına rastlanmamıştır.

2. Okuma Kültürü

Eserde okuma kültürü ile ilgili kısıtlı aktarıma rastlanmıştır.

2.3. Okuma-Yazma Sevgisi

Eserde anneannenın “mecmua” (s.26) okuduğuna yer verilmektedir:

...çok sevdiği mecmualarından birine dalıyordu. (s.26)

3. Gelenek Aktarımı

Eserde gelenek aktarımına dair bazı hususlara yer verilmiştir.

3.1. Yeme-İçme

Saniye Hanım’ın bir simitçisi var...(s.38)

3.3. Bayram

Eserde ailenin bayramda anneanneyi ziyaret ettiği ifade edilmektedir:

Bayramları evinde çoluk çombalak toplandığımızda...(s.8)

Ve sonra bayram geldi. Bayram demek anneanneme gitmek demektir. (s.55)

3.11. Eşya

Eserde plak, büyük gonklu saat ve eski fotoğraflara yer verilmiştir:

Müziği plaktan dinlemek...(s.14)

Ta ki salondaki büyük saatin gongu üç kez vurana kadar...(s.16)

İşte bu o nadir fotoğraflardan biri. (s.75)

4.Dinî Eğitim

Eserde dinî eğitim ile ilgili bir hususa değinilmemiştir.

5. Ahlak Eğitimi

Eserde ahlak eğitimine yönelik belirgin bir ifadeye yer verilmemiştir.

6. Oyun

6.1. Oyunlar

Eserde küçük kız, anneanesiyle birlikte çiçeklerle hayal dünyasında yolculuklara çıkmaktadır. Çiçeklerin her birini koyduğu isimlerle kişileştiren, bir kimliğe büründüren anneanne, torununa onların farklı bireysel özelliklerinden ve yaşam biçimlerinden bahsetmektedir:

...oyuncaklar olmadan da eğlenebilmek,(s.14)

“Bay Kutay henüz değeri anlaşılmamış bir mucit. O kadar ilginç icatları var ki.(s.46)

“Gizem çok çekingen bir çocuktur. Sınıfta fotoğraf çekildiğinde hep arkalarda kalır ve başka bir çocuk onu kapatır. (s.47)

“Bu heyecanlı çocuğun adı Sarp,” dedi anneannem, (s.49)

7. Günlük Yaşam

Eserde günlük yaşamla ilgili bazı aktarımlara yer verilmiştir.

7.1. Yiyecek-İçecekler

Anneannem mutfığa girdi ve yarıda bıraktığı barbunyalari ayıklama işini bana verdi. (s.12)

...komposto ikram edeceğim. (s.25)

Madem öyle, haydi benimle gel, vişnelerin çekirdeklerini çıkarmak lazım. (s.25)

O bana, “Sütü çıkar,” “Frambuazları yıka,” gibi... (s.50)

Daha ne poğaçamız var ortada ne de turtamız. (s.50)

Bize yolda yiyelim diye bir sürü pasta, çörek yapmıştı. (s.68)

7.3. Misafir Ağrlama

Yatılı misafir sevmeyen anneanne, mahalleli hanımlarla toplanmaktan çok hoşlanmaktadır.

Çocuklu ve yatılı misafirlerden ne kadar hoşlanmıyorsa, o kadar bayılırdı her gün mahalleden komşularını ağırlamaya. (s.16)

Anneannemin komşuları değişimli olarak, saat tamı tamına üç buçukta zili çalıp içeri buyur edildikten, yanlarında getirdikleri ev ayakkabılarını giyip misafir odasındaki yerlerini aldıktan sonra, anneannem için gösteri zamanı başlardı. İşte o zaman, bütün sabah birlikte yaptığımız keklerin, böreklerin görücüye çıkma vakti gelirdi. (s.19-20)

Öğleden sonra misafirlere... (s.25)

7.4. Yaşanılan Mekânlar

Eserde anneannenin müstakil bir evde yaşadığına yer verilmiştir.

Anneannemin evinde hayat bizimkinden daha sakindi. Saatler daha yavaş ilerliyor, sessiz konuşuluyordu. (s.14)

Anneannem tek katlı, müstakil bir evde yaşırdı. Ön bahçeyi avucumun içi gibi bilirdim. Güzel incir ve erik ağaçları; ağaçların altında eskiden kalma bir köpek kulübesi; hemen yanlarında, bazen dallarına salıncak kurulan büyük çınar ağacı... (s.22)

7.6. Kişiler Arası İletişim

7.6.1. Olumlu

Eserde anneanne, anne ve torun arasında sevgi ve saygıya dayanan bir ilişki bulunmaktadır. İlk başlarda mesafeli olan anneanne-torun ilişkisinin beraber geçirilen yaz tatili sonunda yakın ve sıcak bir ilişkiye dönüştüğü görülmektedir. Küçük kız büyüdükçe anneannesine duyduğu sevgi azalmasa da sık görüşememe, ergenliğe geçiş gibi etkenlerden dolayı uzaklaşma meydana gelmiştir. Ancak

anneanneninin kaybından, geçen yıllardan sonra o günlerin ne kadar güzel ve özel olduğunu anlayabilmiştir.

Annemin aksine, yaz ödevi olarak verilen kitaptaki alıştırmaları yapmam için her gün zorlamazdı anneannem beni. (s.21)

Ben onları unutmamalıyım. Ben onları hatırladıkça anneannem, evi, gizli bahçesi ve güzel çiçekleri yaşamaya devam edebilirdi. (s.78)

7.7. Selamlaşma-Vedalaşma

Eserde selamlaşma-vedalaşma ifadelerine yer verilmemiştir.

8. Dil Bilinci

Eserde dil bilincini doğrudan geliştirmeye yönelik belirgin bir ifadeye yer verilmemiştir.

8.2. Dolaylı Katkı

Eserde dil bilincini geliştirmeye yönelik dolaylı kısıtlı aktarıma rastlanmıştır.

...mecmualardaki... (s.20)

9. Tecrübe

Eserde tecrübe aktarımına dair belirgin bir ifadeye yer verilmemiştir.

10. Tarih Şuuru

Eserde tarih şuurunu geliştirmeye dair bir unsura yer verilmemiştir.

11. Edebiyat-Sanat-Müzikle İlgili Aktarımlar

Eserde müzikle ilgili kısıtlı aktarıma rastlanmıştır.

İçeriden müziğe eşlik eden anneannemin sesi geliyordu. (s.31)

12. Aile Geleneğinin Aktarımı

Eserde ailenin bayramlarda anneanneninin evinde toplanma geleneğine yer verilmiştir:

Bayramlarda evinde çoluk çombalak toplandığımızda... (s.8)

13. Söz Varlığının Geliştirilmesi

Eserde söz varlığının geliştirmesiyle ilgili kısıtlı aktarıma yer verilmiştir.

Yemek tariflerinden mecmualardaki artistlere... (s.20)

14. Kuşaklar Arası Farklılıklar

Eserde kuşaklar arası dış görünüş ve tavır-tutum/yaşam biçimi farklılıklarına yer verilmiştir.

14.1. Dış Görünüş

Diğer çocukların anneannelerine kıyasla bana o kadar yaşlı gelmeyen, orta boylu, zayıfça, narin bir kadındı. (s.8)

Öyle ki anneannemin ne kadar zayıflamış olduğunu, davranışlarının ne kadar yavaşladığını fark edememişim bile. (s.68)

14.2. Tavır-Tutum/Yaşam Biçimi

...insan çocukken her şey ona sihirli gelir ya... (s.33)

Bilirsin, biz yaşlıların en sevdiği şeylerden biridir naylon poşet... (s.46)

15. Vatan Sevgisi

Eserde vatan sevgisiyle ilgili bir hususa rastlanmamıştır.

16. Bilgi Aktarımı

Eserde kelebek ve türevleri ile ilgili kısıtlı bilgi aktarımına rastlanmıştır:

Baykuş kelebekleri ve Atlas güveleri. Onların yaşamlarını sürdürebilmesi içinde burası belli bir sıcaklığa ve neme sahip olmalı...” (s.42)

17. Hayal Gücü Eğitimi

Eserde evden dışarı çıkamayan anneannenin yaşamak istediği hayatı gizli bahçesindeki çiçekleriyle oluşturduğu hayal evreninde gerçekleştirdiği, bu serüvene torununu da ortak ettiği görülmektedir:

Karşımda resimleri olmayan bir hikâye vardı...Ve tek yapmam gereken gözlerimi kapatıp, “mış gibi” olduğunu hayal etmekti. (s.37)

Saat bir olup da ağır anahtar o kilidin içinde üç kere döndü mü, anneannemle el ele verip, yaşadığımız hayattan büsbütün uzaklaşarak, bitmesini hiç istemediğim bir masal âleminde, artık yakından tanıdığım bu karakterlerle birbirinden ilginç maceralara yelken açıyorduk. (s.52)

Birbirinden farklı, birbirinden renkli o kadar çok karakterle tanışmıştım ki anneannem sayesinde...Titiz ve formuna dikkat eden İlknur Hanım; pek iyi niyetli ama bir o kadar da sakar, sürekli eli ayağına dolaşan Şakir Bey; Dilara'ya uzaktan yakından benzemeyen kardeşi Süha; bütün gün oturup kendini düşler aleminde kaybeden Ceyhun; hamarat Atıfet Hanım; aklıma ilk gelenler...(s.52)

Kimi zaman güzel bir akşam yemeğine davetli oluyorduk, kimi zaman alışverişe ya da pikniğe gidiyorduk. Bazen de benim adını henüz bilmediğim bir diyarda yepyeni şeyler keşfediyorduk. (s.53)

“Bugün İngiliz usulü çay partisine davetliyiz,” dedi anneannem en sevecen sesiyle. (s.59)

Anneannem benim elimi bırakarak, Münir Bey'in dans etmek uzattığı eli tuttu. (s.65)

18. Problem Çözme

Eserde problem çözmeye yönelik bir ifadeye rastlanmamıştır.

19. Olumsuzluklar

Eserde anneanne karakterinde herhangi bir olumsuzluğa rastlanmamıştır.

20. Odak Noktası

Eserde anneanne vasıtasıyla oluşturulan odak noktaları hayal gücü eğitimi ve büyük ebeveyn- torun ilişkisidir.

Eserde çiçekleriyle kendisine bir hayal dünyası kuran ve bu dünyanın kapılarını torununa açan bir anneanne ile onun sır ortağı torununun yakın ilişkisi ve bu ilişkinin torunun büyümeye başlamasıyla birlikte meydana gelen davranışsal ve duygusal değişimlerle sekteye uğrayışı ama hiç kopmayışı anlatılmaktadır.

Ana hikâye, bitki yetiştirilirken sevgi ve özen gösterilmesi ile ölüm kavramı için “taşınmak” (s.58) ifadesinin yer verilmesiyle zenginleştirilmiştir.

Aslında... Anneannem o gün nereye gitmek, ne yapmak istiyorsa onu yapıyorduk...Bu karakterler sayesinde, gidemediği neresi varsa gidiyor, yapamadığı ne varsa yapıyorduk. (s.53)

İçten içe anneannemin “taşındığını” bildikleri için mi üzgündüler? (s.74)

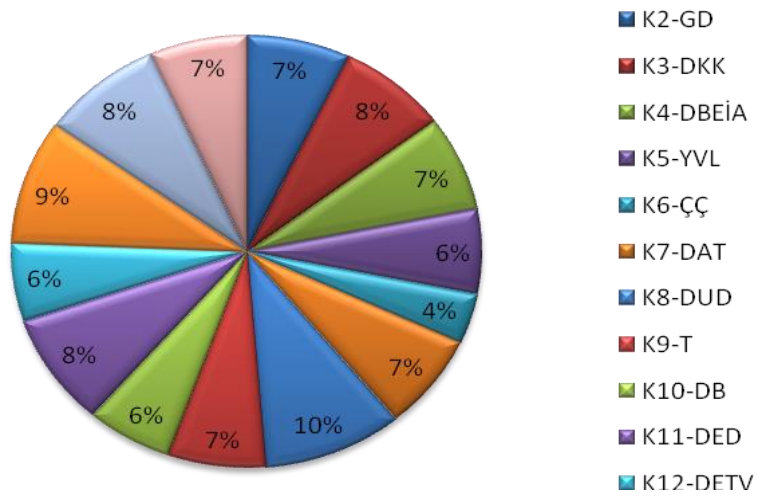
Tablo. 5.31: Çağdaş Çocuk Kitaplarında Unsur Çeşitliliği

Kitaplar	Unsur Çeşitliliği	%
K1-Y	18	6,67%
K2-GD	17	6,67%
K3-DKK	20	7,06%
K4-DBEİA	18	6,67%
K5-YVL	15	5,88%
K6-ÇÇ	11	3,53%
K7-DAT	17	6,67%
K8-DUD	23	9,02%
K9-T	16	6,27%
K10-DB	16	5,49%
K11-DED	20	7,84%
K12-DETV	13	5,49%
K13-NYDO	21	8,63%
K14-AGO	22	7,84%
K15-AGÇ	17	6,27%

*İncelemeye olumsuzluklar dâhil edilmemiştir.

İncelenen eserler arasında en fazla unsur çeşitliliğine sahip olan “Dedemin Uçan Dairesi” (23) isimli kitaptır. Ardından sırasıyla “Anneannem Gelin Oldu” (22) “Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları” (21), “Dedem Eve Dönüyor” (20) ve “Dedemi Kimseye Kaptırmam” (20) isimli çocuk kitapları gelmektedir. En az unsur içeren “Çetin Ceviz” (9) isimli kitaptır. “Yeşilcik”, “Dedem Benim En İyi Arkadaşım” isimli çocuk kitaplarının unsur içerme oranları eşittir.

Unsur Çeşitliliği

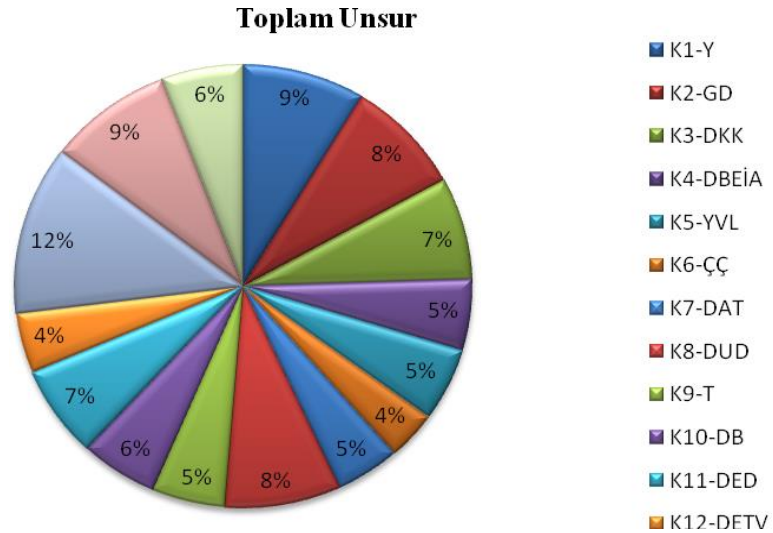
Şekil.5.1: Unsur Çeşitliliğinin Yüzdelik Görünümü

En fazla unsur çeşitlilik yüzdesi “Dedemin Uçan Dairesi” (%9,02) ve en az unsur çeşitlilik yüzdesi “Çetin Ceviz”(%3,53) isimli çocuk kitaplarına aittir.

Tablo.5.32: Çağdaş Çocuk Kitaplarında Yer Alan Toplam Unsurlar

Kitaplar	Toplam Unsur	%
K1-Y	57	8,68%
K2-GD	55	8,37%
K3-DKK	49	7,46%
K4-DBEİA	34	5,18%
K5-YVL	35	5,33%
K6-ÇÇ	23	3,50%
K7-DAT	30	4,57%
K8-DUD	54	8,22%
K9-T	34	5,18%
K10-DB	36	5,48%
K11-DED	44	6,70%
K12-DETV	29	4,41%
K13-NYDO	81	12,33%
K14-AGO	58	8,83%
K15-AGÇ	38	5,78%

İncelenen eserler arasında “toplam unsur” miktarı en fazla olan “Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları” (81) isimli kitaptır. Ardından “Anneannem Gelin oldu” (58), “Yeşilcik” (57), ve “Dedemin Uçan Dairesi”(54) isimli çocuk kitapları gelmektedir. En az unsur içeren “Çetin Ceviz” (23) isimli kitaptır.

Şekil.5.2: Toplam Unsurun Yüzdelik Görünümü

“Toplam unsur oranı” en fazla olan “Ninemın Yemekleri Dedemin Oyuncakları” (%12,33) ve en az “Çetin Ceviz” (%3,50) isimli çocuk kitaplarıdır.

Tablo. 5.3: Ana Kategori Oranları

1.Sözlü Edebiyatın Aktarımı	10	3,95%
2.Okuma Kültürü	9	3,56%
3.Gelenek Aktarımı	41	16,21%
4.Dinî Eğitim	8	3,16%
5.Ahlak Eğitimi	4	1,58%
6.Oyun	9	3,56%
7.Günlük Yaşam	67	26,48%
8.Dil Bilinci	12	4,74%
9.Tecrübe	12	4,74%
10.Tarih Şuuru	2	0,79%
11.Edebiyat-Sanat- Müzikle İlgili Aktarımlar	8	3,16%
12.Aile Geleneğinin Aktarımı	10	3,95%
13.Söz Varlığının Geliştirilmesi	13	4,92%
14.Kuşaklar Arası Farklılıklar	21	7,95%
15. Vatan Sevgisi	0	0,00%
16.Bilgi Aktarımı	12	4,55%
17.Hayal Gücü Eğitimi	9	3,42%
18.Problem Çözme	12	4,55%
19.Olumsuzluklar	5	1,89%

Nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimleri ana kategorileri içerme oranı en fazla olan “günlük yaşam” (%26,48) kategorisidir. Ardından “gelenek aktarımı” (%16,21) kategorisi gelmektedir. Eserlerde “vatan kategorisi” (%0) ile ilgili aktarıma hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. İkinci en az yer verilen kategori “tarih bilinci” (%0,79) kategorisidir. Okuma kültürü ve oyun ana kategorilerinin oranları (3,56%) eşittir.

Tablo.5.34: Kişiler Arası İletişim

Kod	Kitaplar	Büyük Ebeveyn-Evlat Önce	Büyük Ebeveyn-Evlat Sonra	Büyük ebeveyn evlat ilişkisinde değişim	Büyük Ebeveyn-Torun Önce	Büyük Ebeveyn-Torun Sonra	Büyük Ebeveyn-Torun ilişkisinde Değişim	Diğer kişilerle ilişki Önce	Diğer kişilerle ilişki Sonra	Diğer kişilerle ilişkide Değişim
K.1	Y	Olumlu	Olumlu	Yok	Olumlu	Olumlu	Yok	Yok	Yok	Yok
K.2	GD	Olumsuz	Olumlu	Var	Olumlu	Olumlu	Yok	Yok	Yok	Yok
K.3	DKK	Olumlu	Olumlu	Yok	Olumlu	Olumlu	Yok	Olumsuz	Olumlu	Var
K.4	DBE İA	Olumlu	Olumlu	Yok	Olumlu	Olumlu	Yok	Yok	Yok	Yok
K.5	YVL	Olumlu	Olumlu	Yok	Olumlu	Olumlu	Yok	Yok	Yok	Yok
K.6	ÇÇ	Olumsuz	Olumlu	Var	Olumlu	Olumlu	Yok	Yok	Yok	Yok
K.7	DAT	Olumlu	Olumlu	Yok	Olumlu	Olumlu	Yok	Olumsuz	Olumlu	Var
K.8	DUD	Olumlu	Olumlu	Yok	Olumlu	Olumlu	Yok	Olumlu	Olumlu	Yok
K.9	T	Olumsuz	Olumlu	Var	Olumlu	Olumlu	Yok	Yok	Yok	Yok
K.10	DB	Olumlu	Olumlu	Yok	Olumsuz	Olumlu	Var	Yok	Yok	Yok
K.11	DED	Olumsuz	Olumlu	Var	Olumlu	Olumlu	Yok	Yok	Yok	Yok
K.12	DET V	Olumlu	Olumlu	Yok	Olumlu	Olumlu	Yok	Olumlu	Olumlu	Yok
K.13	NYD O	Olumlu	Olumlu	Yok	Olumlu	Olumlu	Yok	Yok	Yok	Yok
K.14	AGO	Olumlu	Olumlu	Yok	Olumlu	Olumlu	Yok	Yok	Yok	Yok
K.15	AGÇ	Olumlu	Olumsuz	Yok	Olumlu	Olumlu	Yok	Yok	Yok	Yok

Tablo.4.34’e göre eserlerde kişiler arası olumlu iletişim yoğunluktadır. Büyük ebeveyn-torun ilişkisinin büyük ebeveyn-evlat ilişkisine nazaran daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Büyük ebeveyn-torun ilişkisinin olumsuz olduğu tek eser “Dedemin Bakkalı” isimli çocuk kitabıdır. Orada da torunun büyümesiyle birlikte olumsuz ilişki olumluya dönüşmüştür. Torunların arabulucu rolü sayesinde “Taşkafa”, “Gemici Dedem”, “Çetin Ceviz” gibi eserlerde başta olumsuz olan büyük ebeveyn evlat ilişkileri sonra olumluya dönüşmüştür.

Tablo.5.35: Çağdaş Çocuk Kitaplarında Yer Alan Unsurlar

	K.1	K.2	K.3	K.4	K.5	K.6	K.7	K.8	K.9	K.10	K.11	K.12	K.13	K.14	K.15	TOPLAM	%
1.Sözlü Edebiyat Aktarımı																	
1.1. Masal	✓			✓	✓			✓			✓			✓		6	2,28%
1.2.Ninni																0	0,00%
1.3.Mani																0	0,00%
1.4. Tekerleme																0	0,00%
1.5.Bilmece														✓		1	0,38%
1.6.Halk Hikâyesi																0	0,00%
1.7. Fıkra																0	0,00%
1.8.Atasözü				✓									✓	✓		3	1,14%
2.Okuma Kültürü																	
2.1. Okuma-Yazma Becerisinin Geliştirilmesine Katkı	✓									✓	✓					3	1,14%
2.2.Okuma-Yazma Öğretimi																0	0,00%
2.3.Torunlara Kitap Okuma																0	0,00%
2.4.Okuma -Yazma Sevgisi			✓	✓				✓				✓		✓	✓	6	2,28%
3.Gelenek Aktarımı																	
3.1.Yeme-içme	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	12	4,56%
3.2.El Sanatları					✓			✓					✓			3	1,14%
3.3.Bayram														✓	✓	2	0,76%
3.4.Düğün																0	0,00%
3.5.Doğum																0	0,00%

Tablo.5.35 - devam

3.6.Batıl inançlar									✓			✓				1	0,38%
3.7.Geleneksel Sporlar								✓								1	0,38%
3.8.Geleneksel Sanatlar								✓								1	0,38%
3.9.Askerlik								✓								1	0,38%
3.10.Meslekler		✓	✓					✓		✓			✓			5	1,90%
3.11. Eşya		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	13	4,94%
3.12.Ad Koyma							✓						✓			2	0,76%
4.Dinî Eğitim																	
4.1. Dinî Terimler	✓		✓							✓	✓					4	1,52%
4.2.Dua										✓	✓					2	0,76%
4.3.Din Kuralları																0	0,00%
4.4.İlahi																0	0,00%
4.5.Namaz										✓	✓					2	0,76%
5.Ahlak Eğitimi			✓					✓		✓			✓			4	1,52%
6.Oyun																	
6.1.Oyunlar	✓														✓	2	0,76%
6.2.Oyuncaklar	✓		✓		✓			✓			✓		✓	✓		7	2,66%
7.Günlük Yaşam																	
7.1.Yiyecek-İçecekler	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	14	5,32%
7.2.Sofra Adabı							✓									1	0,38%
7.3.Misafir Ağırlama	✓			✓			✓								✓	4	1,52%
7.4.Yaşanılan Mekânlar	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	14	5,32%
7.5.Yeme- İçme Alışkanlıkları		✓									✓		✓	✓		4	1,52%

Tablo.5.35 - devam

7.6.Kişiler Arası İletişim															✓		
7.6.1.Olumlu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	15	5,70%
7.6.2.Olumsuz		✓	✓			✓	✓		✓	✓	✓					7	2,66%
7.7.Selamlaşma/Vedalaşma	✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓				✓		8	3,04%
8.Dil Bilinci																	
8.1.Doğrudan																0	0,00%
8.2.Dolaylı	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	11	4,18%
9.Tecrübe		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		12	4,56%
10.Tarih Şuuru				✓				✓								2	0,76%
11.Edebiyat-Sanat- Müzikle İlgili Aktarımlar		✓	✓	✓			✓	✓				✓	✓		✓	8	3,04%
12.Aile Geleneğinin Aktarımı	✓	✓		✓			✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	10	3,80%
13.Söz Varlığının Geliştirilmesi	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	13	4,94%
14.Kuşaklar Arası Farklılıklar																	
14.1.Dış Görünüş		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	12	4,56%
14.2.Tavır-Tutum/Yaşam Biçimi	✓				✓			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	9	3,42%
15. Vatan Sevgisi																0	0,00%
16.Bilgi Aktarımı	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	12	4,56%
17.Hayal Gücü Eğitimi		✓			✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓	✓	9	3,42%
18.Problem Çözme	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓		12	4,56%
19.Olumsuzluklar			✓			✓	✓		✓	✓						5	1,90%

Tablo:5.35’te nine ve dedelerin sunuluş biçimlerinin kategori ve alt birimlerine göre dağılımı görülmektedir. Ana kategoriler içinde en düşük oran vatan sevgisi kategorisine (0,00%) aittir. Ardından en az unsurun tarih şuuru (0,76%), ahlak eğitimi (1,52%) ve olumsuzluklar (1,90%) kategorilerinde bulunduğu saptanmıştır.

Alt birimler arasında en yüksek oran (5.70%) ile “kişiler arası olumlu iletişim”e aittir. Ardından yiyecek-ıçecekler (5,32%) ve yaşanılan mekânlar (5,32%) ile eşya (4,94), dış görünüş (4,56%), alt birimleri gelmektedir. İncelenen eserlerde ninni, mani, tekerleme, halk hikâyesi, fıkra, okuma-yazma öğretimi, torunlara kitap okuma, düğün, doğum, din kuralları, ilahi, dil bilincine doğrudan katkı alt birimlerine hiç yer verilmediği (0,00%) tespit edilmiştir. Ardından en az yer verilen alt birimlerin geleneksel sporlar, geleneksel sanatlar, askerlik (0,38%) olduğu tespit edilmiştir. Bu birimlere yalnızca “Dedemin Uçan Dairesi” kitabında yer verilmiştir.

6. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma kapsamında çağdaş çocuk kitaplarında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimlerinin ana kategorileri olarak belirlenen sözlü edebiyat aktarımı, okuma kültürü, gelenek aktarımı, dinî eğitim, ahlak eğitimi, oyun, günlük yaşam, dil bilinci, tecrübe, tarih şuuru, edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarımlar, aile geleneğinin aktarımı, söz varlığının geliştirilmesi, kuşaklar arası farklılıklar, vatan sevgisi, bilgi aktarımı, hayal gücü eğitimi, problem çözme, olumsuzluklar alt problemlerine ait şu sonuçlara ulaşılmıştır:

19 ana kategori ve 44 alt birim bağlamında incelenen 15 çağdaş çocuk kitabında dede ve nine karakterlerinin sunuluş biçimlerinin toplam unsur oranlarının ve unsur çeşitliliğinin dengeli dağılmadığı, mevcut aktarımların çocuğun gelişimi açısından yeterli nicelikte ve nitelikte olmadığı tespit edilmiştir.

Kitaplarda belirlenen nine ve dedelerin sunuluş biçimlerinin toplam unsur oranı şöyledir:

“Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları” (81), “Anneannem Gelin Oldu” (58), “Yeşilcik” (57), “Gemici Dedem” (55), “Dedemin Uçan Dairesi” (54), “Dedemi Kimseye Kaptırmam” (49), “Dedem Eve Dönüyor” (44), “Anneannemin Güzel Çiçekleri” (38), “Dedemin Bakkalı” (36), “Yasemin ve Lavanta” (35), “Dedem Benim En İyi Arkadaşım” (34), “Taşkafa” (34), “Dedemin Ayçiçeği Tarlası” (30), “Dünyanın En Talihli Vapuru” (29), “Çetin Ceviz” (23).

İncelenen eserler arasında “toplam unsur oranı” en fazla olan “Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları” (81) isimli kitaptır. Ardından sırasıyla “Anneannem Gelin oldu” (58), “Yeşilcik” (57) ve “Gemici Dedem” (55) isimli çocuk kitapları gelmektedir. En az unsur içeren “Çetin Ceviz” (23) isimli kitaptır.

Kitaplarda belirlenen nine ve dedelerin sunuluş biçimlerinin unsur içerme çeşitliliği şöyledir:

“Dedemin Uçan Dairesi” (23), “Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları” (22), “Anneannem Gelin Oldu” (20), “Dedem Eve Dönüyor” (20), “Dedemi Kimseye Kaptırmam” (18), “Yeşilcik” (17), “Gemici Dedem” (17), “Dedem Benim En İyi Arkadaşım” (17), “Dedemin Ayçiçeği Tarlası” (17), “Taşkafa” (16), “Anneannemin Güzel Çiçekleri” (16), “Yasemin ve Lavanta” (15), “Dedemin Bakkalı” (14), “Dünyanın En Talihli Vapuru” (14), “Çetin Ceviz” (9).

İncelenen çocuk kitapları arasında en fazla unsur çeşitliliğine sahip olan “Dedemin Uçan Dairesi” (23) isimli kitaptır. Ardından sırasıyla “Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları” (22), “Dedem Eve Dönüyor” (20) ve “Anneannem Gelin Oldu” (20) isimli çocuk kitapları gelmektedir. En az unsur çeşitliliğine sahip olan “Çetin Ceviz” (9) isimli kitaptır.

Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimleri ana kategori ve alt birim unsurlarının inceleme sonuçları ise şöyledir:

Eserlerde “*sözlü edebiyat aktarımı*” ana kategorisinde varlığı tespit edilen alt birimler; masal (6), bilmece (1), atasözüdür (3). Kitaplarda yer verilmeyen alt birimler ise; ninni, mani, tekerleme, halk hikâyesi ve fıkradır.

“*Okuma kültürü*” ana kategorisinde kitaplarda varlığı tespit edilen alt birimler; okuma-yazma becerisinin geliştirilmesine katkı (3), okuma-yazma sevgisidir (6). Kitaplarda yer verilmeyen unsurlar; okuma-yazma öğretimi ve torunlara kitap okumadır.

“*Gelenek aktarımı*” ana kategorisinde kitaplarda varlığı tespit edilen alt birimler; yeme-içme (12), el sanatları (3), bayram (2), batıl inanç (1), geleneksel sporlar (1), geleneksel sanatlar (1), askerlik (1), meslekler (5), eşya (13), ad koymadır (2). Kitaplarda yer verilmeyen alt birimler düğün ve doğumdur.

“*Dinî Eğitim*” ana kategorisinde kitaplarda varlığı tespit edilen alt birimler; dinî terimler (4), dua (2), ve namazdır (2). Kitaplarda yer almayan alt birimler ise; din kuralları ve ilahidir.

“*Oyun*” ana kategorisinde kitaplarda yer alan alt birimler; oyunlar (2) ve oyuncaklardır (7).

“*Günlük yaşam*” ana kategorisinde kitaplarda varlığı tespit edilen alt birimler; yiyecek-içecekler (14), sofrada (1), misafir ağırlama (4), yaşanan mekânlar (14),

yeme-içme alışkanlıkları (4), kişiler arası iletişim: olumlu [15], olumsuz [7], selamlaşma/vedalaşmadır (8).

Eserlerde “*dil bilinci*” ana kategorisinden dolayı katkıya (11) yer verildiği belirlenmiştir. Doğrudan katkı alt birimine yer verilmemiştir.

“*Kuşaklar arası farklılıklar*” ana kategorisinde belirlenen alt birimler dış görünüş (12) ve tavır-tutum/yaşam biçimidir (19).

Eserlerde “*ahlak eğitimi*” (4), “*tecrübe*” (12), “*tarih şuuru*” (2), “*edebiyat-sanat-müzikle ilgili aktarımlar*” (8), “*aile geleneğinin aktarımı*” (10), “*söz varlığının geliştirilmesi*” (13), “*bilgi aktarımı*” (12), “*hayal gücü eğitimi*” (9), “*problem çözme*” (12) ve” *olumsuzluklar*” (5) ana kategorilerine ait unsurların var olduğu belirlenmiştir. Kitapların hiçbirinde “vatan sevgisi” ana kategorisine ait veri tespit edilmemiştir.

İncelenen eserler içinde nine ve dede karakterlerinin sunuluş biçimlerinden en fazla “*günlük yaşam becerileri*” ana kategorisine yer verildiği tespit edilmiştir. Bu ana kategori içinde en büyük oran “kişiler arası iletişim” alt biriminden “olumlu iletişim’e” (5,70%) aittir. Bu yönüyle bulguların Fenwick ve Morrison’un (2008) “büyük ebeveynlerin torunlarıyla genelde olumlu ilişki kurduğu”, Arpacı ve Bekar’ın (2013) “küçük yaş grubundaki çocukların büyük ebeveynlere bakış açısının daha olumlu” olduğu ve Hazer’in (2012, 127) “ergenler içinde nine ve dedesini misafirperver, iyi kalpli, hoşgörülü ve cömert algılayanların ortalama değerlerinin en yüksek olması” araştırma sonuçlarıyla örtüştüğü görülmektedir. Ayrıca bu sonuç Smith’in (1991, 233) “çocukların gelişimi için büyük ebeveyn torun ilişkilerinin öneminin günümüzde giderek artan bir şekilde fark edildiği” tezini desteklemektedir.

“Günlük yaşam” ana kategorisinde en çok yer verilen alt birimlerden biri “yiyecek ve içecekler”, diğeri “yaşanılan mekânlar”dır. Eserlerde genellikle Türk mutfağında bulunan (tahin, pekmez, bal, süt, köfte vb.) ve toprağımızda sıkça yetişen (domates, patlıcan, erik, kiraz vb.) yiyecek-içeceklere yer verildiği tespit edilmiştir. Araştırma verileri Türkmen’in (2012, 149) Pepe’nin Anadolu coğrafyasında yetişen sebze/meyvelerle ve mutfağımızda sıkça pişen yemeklerle beslendiği bulgusuyla örtüşmektedir. Ayrıca yiyecek-içecek hazırlama eylemini ninelerin üstlendiği eserlerin (Y, NYDO) yanı sıra dedelerin de mutfağa girip yemek yaptığı eserler

mevcuttur (GD, T, DKK). Bu bulgunun cinsiyet eşitliği vurgusunu ve yardımlaşma olgusunu güçlendirerek çocuk gelişimine katkı sağlayabileceğini söylemek mümkündür. Yaşanılan mekânlar alt birimiyle ilgili olarak nine ve dedelerin büyük oranda köyde doğa ile iç içe bir hayat yaşadıkları tespit edilmiştir. Araştırma bulgularıyla benzer biçimde Rousseau (2016), “Emile”de çocuğun evde dört duvar arasında yetişmesini değil, doğal ortamda, tabiatla iç içe gelişimini sürdürmesini savunmaktadır.

İncelenen eserlerde en fazla yer verilen ikinci ana kategori “gelenek aktarımı”dır. Gelenek aktarımı ana kategorisinde en çok “eşya, yeme-içme” alt birimlerine yer verildiği tespit edilmiştir. Araştırma bulguları, Koçak’ın (2013, 57) geleneklerin Türkleri bir arada tutan mayaları olduğu ifadesi ve Dikici’nin (2001) “kültürün temel ögesinin gelenek olduğu, nesilden nesile aktarılması gerektiği” teziyle örtüşmektedir. Koşkunlu (2008) çalışmasında Hikmet Hanım karakterinin geleneksel eşyaları, bayram, sünnet, düğün gibi törenleri ve geleneksel yemekleri torunlarına öğrettiğini saptamıştır. Kutadgu Bilig’de de (Hacip, 2003, 331) düğün, doğum, sünnet ziyafeti gibi geleneklere yer verilmektedir. Eşitti’nin (2016) yaptığı çalışmada, anne-babası çalıştığı için ninesi ve dedesiyle kalan Pepee’nin Türk kültürüne ait pek çok geleneği büyük ebeveynlerinden öğrendiği bilgisi araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Ancak incelenen eserler arasında “Ninemin Yemekleri ve Dedemin Oyuncakları” isimli çocuk kitabı dışında yöresel yemeklerde çeşitlenme tespit edilmemiştir. Geleneksel yeme-içme alt biriminde çoğunlukla “tarhana çorbası”na (DKK, YVL, AGO vb.) yoğunlaşıldığı saptanmış ve bunun da geleneksel yemeklerin aktarımında tek tipleşme eğilimine sebep olabileceği öngörülmüştür.

Araştırma nesnesi olan çağdaş çocuk kitaplarında nine ve dede karakterlerinin “Vatan Sevgisi” ana kategorisiyle ilgili aktarımına rastlanmamıştır. Araştırma bulguları, Yılmaz ve Duman’ın (2017, 652) çalışmasında TRT Çocuk Dergilerindeki vatan-vatanseverlik değerinin (%3,17) aktarımının yetersiz olduğu sonucuyla örtüşmektedir. Sallabaş’ın (2012, 64) çalışmasında Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde vatanseverlikle ilgili 12 değer saptanmasına karşın çağdaş yayınlarda vatan sevgisine dair aktarıma hiç yer verilmemesi veya kısıtlı yer verilmesi bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir.

İncelenen eserlerde en az yer verilen ikinci ana kategori ise “Tarih Şuuru”dur. Araştıma sonucuyla paralel şekilde Önkaş (2016) da Türkçe ders kitaplarında tarih bilinci oluşturacak nitelikli eserlerin bulunmadığını, Atatürkçülük teması dışında tarih bilinciyle ilgili metinlere yer verilmediğini saptamıştır. Ayrıca Atatürkçülük temasındaki metinlerin yetkinliğinin de sorgulanabileceğini ifade etmiştir. Taşdemir ve Coşkun (2016) ise Türkçe ders kitaplarında tarihî değerlerin en çok Atatürk temasında yer aldığını, bu zenginliğin diğer temalara da taşınması gerektiğini belirtmiştir. Topçu’nun (2016, 118) “Tarih şuuru eksik bırakılarak yetiştirilen çocuk gerçek vatandaş olamayacaktır.” sözünden yola çıkarak çağdaş çocuk kitaplarında tarih şuurunu geliştirmeye yönelik aktarımların kısıtlı olmasının gelecek nesillerin yetiştirilmesinde sorun teşkil edebileceği öngörülmüştür.

“Sözlü edebiyat aktarımı” ana kategorisi içinde en fazla “masal” alt birimine yer verilmiştir. Araştırmanın bulguları Altan ve Tarhan (2018) ve Fırat (2018) ile örtüşmektedir. Altan ve Tarhan (2018), büyükannelerin torunlarına masal anlattığını tespit etmiştir. Fırat (2018) ise büyük ebeveynlerin sözlü edebiyat ürünleri ve bilhassa masal vasıtasıyla kültür aktarımını gerçekleştirdiğini, yazılı hâlleri olmasına rağmen torunların nine ve dedelerinden masal dinlemekten zevk aldıklarını belirtmiştir. Benzer biçimde İlhan’ın (2017) Tanpınar’la ilgili yaptığı çalışmada da Tanpınar’ın edebî kişiliğinin oluşmasında sözlü kültürle yoğrulan, masalın hâkim olduğu büyükanneli evlerde büyümesinin etkili olduğuna yer verilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda sözlü edebiyat aktarımı kategorisinde çoğunlukla masal üzerinde odaklanılışı, atasözü ve bilmeceye çok az, ninni, mani ve tekerlemeye hiç yer verilmeyişinin çocuğun sözlü kültürü edinmesinde eksiklik oluşturabileceği sonucuna varılmıştır.

Eserlerde “Okuma Kültürü” ana kategorisinden en fazla “okuma-yazma sevgisi” alt birimine, ardından “okuma-yazma becerisinin geliştirilmesine katkı” unsuruna rastlanmıştır. Araştırma bulgularıyla benzer biçimde Maraşlı (2012, 29) da okuma sevgisi olmadan okuma alışkanlığının oluşmasının çok zor olduğunu ifade etmiştir. Demiriz ve Arpacı (2016) ise kitap inceleme etkinliğinde okul öncesi çocukların hem dedelerini hem de ninelerini tercih ettiğini saptamıştır. Öztürk (2003) de evlerde nine ve dedelerin gerçekleştirdiği okuma toplantılarının vazgeçilmez bir etkinlik olduğunu belirtmiştir.

İncelenen eserlerde “Dinî Eğitim” ana kategorisinde en çok dinî terimler ardından namaz ve dua alt birimlerine yer verilmiştir. Apaydın (2001) ilk çocukluk döneminde dinin taklitle öğrenildiğini ifade etmiş, çocuğun yakınlarının dinî yaşantısını örnek aldığını belirtmiştir. Aybey (2018) ise çocuğa dinî değerlerin aktarılmasında ailenin mühim bir rol üstlendiği bilgisine yer vermiştir. Güler (2010, 29) de Türk kültüründe yemekten sonra sofranın yapılmasının çok yaygın bir gelenek olduğunu aktarmıştır. Araştırma bulgularından ve yapılan çalışmalardan yola çıkılarak toplumun ve yaşamın bir parçası olan dinin çocuk kitaplarında yer almasının olağan olduğu çıkarımına varılmıştır.

İncelenen eserlerde “ahlak eğitimi” (4) ile ilgili paylaşımların yeterli düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Sayıca az olan aktarımlarda kıskançlığın zararları, paylaşma, dürüstlük gibi konulara yer verilmiştir. Bulgular, Altan ve Tarhan’ın (2018) araştırmasında büyükannelerin torunlarına dürüstlük, merhamet, iyi insan olma gibi değerleri aktardıkları sonucuyla örtüşmektedir.

İncelenen eserlerde oyunlardan (2) ziyade oyuncaklara (7) yer verildiği belirlenmiştir. Oyun ve oyuncaklara dair en kapsamlı aktarımın “Yeşilcik” kitabında bulunduğu saptanmıştır. Eserde geleneksel oyun ve oyuncaklarla ilgili ayrıntılı bilgilere, yeni nesillerin oyun ve oyuncaklarındaki değişime yer verilmiştir. Araştırma bulguları, Tuğrul ve diğ.’nin (2014) oyun malzemelerinin ve türlerinin kuşaktan kuşağa değiştiği tespitiyle örtüşmektedir. Eşitti (2016) çalışmasında dede karakterinin torununa geleneksel oyunları öğrettiğini tespit etmiştir. Artar, Onur ve Çelen (2002’den aktaran Tuğrul ve diğ., 2014, 3) tarafından yapılan bir çalışmada ise “çocukların oynadığı oyunların sayısının, oyun türlerinin ve grup oyunlarının gittikçe azaldığı; oyun araçlarının doğal materyallerden yapılandırılmış fabrikasyon materyallere doğru değiştiği” belirtilmiştir.

İncelenen eserlerde “dil bilinci” ana kategorisinden yalnızca dolaylı katkı alt birimine rastlanmıştır. Nine ve dede karakterlerinin, çocukta doğrudan dil bilinci oluşturacak bir ifadeye başvurmadan ziyade eski kelimeleri kullanmak ve yabancı kelimelere başvurmamak suretiyle dolaylı katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulgularıyla benzer biçimde Kıbrıs’ın (2016, 155) çalışmasında “Ayla Çınaroğlu’nun Selin karakteri aracılığıyla Türkçesi varken yabancı dilden sözcük alınmamasıyla ilgili olarak okuyucuyu bilinçlendirmeye çalıştığı” ifade edilmiştir.

Benzer biçimde Türkmen'in (2013) çalışmasında da Pepee karakterinin İngilizce grandmother kelimesinin karşılığı olan büyükanne yerine “nene” diye seslenmesi dil bilincine örnek teşkil etmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen eserlerden 12'sinde nine ve dede karakterlerinin tecrübelerini (4,56%) torunlarıyla paylaştığı tespit edilmiştir. Araştırma bulgularıyla paralel biçimde Doğan'ın (2005) çalışmasında Cahide Uçuk'un romanlarında bulunan dede ve nine karakterlerinin tecrübelerini torunlarına aktarışına yer verilmiştir. Uğur (2018) da yaptığı araştırmada torunlarının bakım sorumluluğunu üstlenen büyükannelemlerin onları yetiştirirken en çok müracaat ettikleri ve en güvenilir buldukları kaynağın kendi tecrübeleri olduğunu ifade ettiklerini belirlemiştir. Canatan (2008) çalışmasında yaşlıların tecrübelerini gençlere aktararak kültürel değerler ve bilginin devam etmesine katkı sağladığını belirtmiştir. Araştırma kapsamında incelenen 12 eserde tecrübe aktarımının yeterli olmadığı saptanmıştır. Araştırma bulguları, Gürses ve Kılavuz'un (2009, 98) torunların büyük ebeveynlerinin tecrübelerinden yeteri oranda yararlanma imkânı bulamadığı tespitiyle örtüşmektedir.

İncelenen eserlerin 8'inde “edebiyat-sanat-müzik” ana kategorisinden türkü, şiir, resim ile ilgili aktarımlara yer verilmiştir. Arıcı (2016, 73), bireylerin dil ve edebiyat zevklerinin oluşması ve gelişmesinde çocuklukta büyüklerinden dinlediği ninni, masal, türkü, fıkra, halk hikâyesi gibi halk edebiyatı ürünlerinin büyük katkı sağladığına değinmiştir. “Ninemnin Yemekleri Dedemin Oyuncakları” ve “Dedemi Kimseye Kaptırmam” isimli çocuk kitaplarında türküyeye yer verilmesi, Kılıç ve Yılmaz'ın (2016) Beyaz Bulut Dergisi'yle ilgili çalışmasında yaşlı bireylerin çocuklara türkü ve ninni söylediği tespitiyle örtüşmektedir.

İncelenen eserlerin 10'unda aile geleneğinin aktarımı kategorisine (%3,73) yer verildiği (Y, GD, DBEİA vb.) tespit edilmiştir. Çocuk kitaplarında aile geleneğinin aktarımı, ailenin korunmasına ve çocuk eğitime olumlu katkı sağlayabilmektedir. Araştırma bulguları, Aluş'un (2015, 20) Türk ailesinin tarihi köklere sahip olduğu, ailevi değerlere önem verilen aile ortamında manevi gereksinimlerin doyurulabileceği tezini desteklemektedir.

İncelenen eserlerin 13'ünde büyük ebeveynlerin çocukların “söz varlığını geliştirme”ye yönelik aktarımlarına yer verilmiştir. Bu aktarımların bir kısmı eski

kelimeleri (Yeşilcik, Anneannem Gelin Oldu, Taşkafa vb.) canlı tutmaya, bir bölümü ise terim bilgisini (Gemici Dedem, Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları vb.) geliştirmeye yöneliktir. Göğüş (1978, 360), kelime bilgisinin derinlik, genişlik, ağırlık olarak üç boyutta tanımlandığını ifade etmiş ve Akyol (1997) da “kelime bilgisinin derinlik boyutunun ihmal edildiği” tespitinde bulunmuştur. Bu bağlamda büyük ebeveynlerin eski kelimeleri aktarması genişlik ve ağırlığın yanı sıra derinlik eğitimine de katkı sağlayacaktır. Onuk (2013, 28) ilkokul çağındaki çocukların söz varlığının gelişiminde masalların önemine vurgu yapmış, Arıcı (2016, 73) da ailede ninni, masal, tekerleme, deyim, atasözü, dua gibi zengin sözler kullanılarak çocukların söz varlığının geliştirilmesine katkı sağlanabileceğini ifade etmiştir.

İncelenen eserlerde kuşaklar arası dış görünüş (DKK, DBEİA, ÇÇ) veya tavır-tutum/yaşam biçimi (Y, YVL, DUD) farklılıklarından en az birine yer verildiği tespit edilmiştir. Kuşakların tutum ve değerlerinin farklılığı; çocukluk, gençlik, yaşlılık gibi yaşam evrelerinden (Appelbaum ve diğ. 2005; Johnson, Lopes, 2008) ve yaş, tarihsel dönem vb. farklılıklardan (Costanza, Finkelstein, 2015) kaynaklanmaktadır. X kuşağının daha bireyci (Twenge, 2010), y kuşağının daha sorgulayıcı (Chester, 2003), z kuşağının ise dijital çağa dönük çok yönlü bireyler olduğu belirlenmiştir. Bu bakımdan her kuşağın kendisine has özelliklerinin bilinmesi kuşakların birbirini daha iyi anlamasına yardımcı olabilmektedir.

İncelenen eserlerin 12’sinde büyük ebeveynlerden toruna bilgi aktarımının (%4.56) gerçekleştiği tespit edilmiştir. Brock ve Barnard (1999) aile üyeleri arasında sözel ve sözel olmayan mesajlarla bilgi alışverişinin gerçekleştiğini ifade etmiştir. Lahaye, Pourtois ve Desmet (2011) çalışmasında ise nesiller arası bilgi aktarımında yeni kuşağın aile büyüğünden edindiği bilginin bir kısmını muhafaza ettiği, bir kısmını da dönüştürerek yeniden üretebildiği tespitine yer verilmiştir.

İncelenen eserlerin 9’unda hayal gücü eğitime dair unsura rastlanmıştır. Araştırma bulgularını destekleyecek biçimde Broinowski (2002) de okul öncesi dönemde hayal gücü eğitimi verilmesinin çocukların yaratıcı düşünme becerilerini geliştirdiğini tespit etmiştir.

İncelenen eserlerin 12’sinde dede ve nine karakterlerinin “problem çözme” aktarımına rastlanmıştır. Torunlar, içinden çıkılamayacak bir sorun yaşadıklarında (Gemici Dedem, Çetin Ceviz vb.) büyük ebeveynler, tecrübelerinden yararlanarak

çocukların sorunlarını çözmelerine yardımcı olmaktadır. Araştırma bulgularıyla paralel olarak Kılıç ve Yılmaz (2016) çalışmasında yaşlıların, yaşanan bir problemi tecrübelerinden yararlanarak çabucak çözdüklerini belirtmiştir. Özyürek ve diğ. de (2018) öğrenilebilen becerilerden olan problem çözme becerisinin geliştirilmesinde çocukla etkileşimde bulunan yetişkinlerin model alındığını tespit etmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen eserlerin 5'inde nine ve dede karakterlerinin çocuklara olumsuz örnek teşkil edebilecek (yalan söyleme, kavgacılık, cinsiyetçilik vb.) aktarımlarının (DB, ÇÇ vb.) olduğu tespit edilmiştir.

Çağdaş çocuk kitaplarında unsur çeşitliliği açısından “Dedemin Uçan Dairesi”, toplam unsur oranı açısından ise “Ninemin Yemekleri Dedemin oyuncakları isimli eserler en fazla öğeye sahiptir. İncelenen kitapların genelinde nine ve dedelerin sunuluş biçimlerinin çeşitlilik göstermekten uzak olduğu, belirli alanlarda öbekleşmenin var olduğu ve bazı kategorilerde çok az (tarih şuuru) aktarımın var olduğu bazılarında ise hiç (vatan sevgisi) aktarımın bulunmadığı tespit edilmiştir. Eserlerde dede ve nine karakterlerinin aktarımlarında dengeli dağılımın olmaması eksiklik olarak görülmüştür.

6.2.Öneriler

Çocuklar sevdikleri büyükleri rol model alır. Dede ve ninelerin, torunlarıyla sevgi, saygı temelli, hayata dair önemli aktarımları barındıran bir ilişkiye sahip olmaları yeni neslin duyarlı, sosyal, donanımlı, kültürüne ve özüne bağlı iyi insan vasfına sahip olarak yetişmesine katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda sağlıklı büyük ebeveyn-torun ilişkisinin kurulması/sürdürülmesi yahut büyük ebeveyne sahip olmayan veya onlardan uzakta olan çocukların bu aktarımlardan mahrum kalmaması adına çocuk edebiyatı da önemli roller üstlenebilir. Çocukların kitaplarda özdeşim kurabileceği nine ve dede karakterleri vasıtasıyla onların gelişimine katkı sağlanabilir.

- Çağdaş çocuk kitaplarında büyük ebeveyn- torun ilişkisi ve aktarımını odak noktası yapan eser miktarı yeterli düzeyde değildir. Araştırma kapsamında mevcut eserlerin gerekli unsur çeşitliliğine sahip olmadığı, gerçek hayattaki büyük ebeveyn-torun ilişkisini tam olarak yansıtamadığı belirlenmiştir. Çocuk kitaplarında çocuk gelişimine, nesiller arası aktarıma katkı sağlayacak biçimde nine ve dedelerin sunuluş biçimlerinde zenginleşme meydana

getirilebilir. Bu bağlamda çocuk kitabı yazarları oluşturulan kategori formundan yararlanarak veya mevcut formu geliştirerek daha nitelikli eserler oluşturabilir.

- Yayınevleri çocukların ihtiyaçlarını dikkate alarak büyük ebeveyn-torun ilişkisi ve aktarımını merkeze alan ve çocuklar için doğru rol model oluşturabilecek aile büyüklerini barındıran eserlerin yayımlanması için çalışmalar yapabilir. Bu süreçte zararlı unsurlar barındıran eserler ayıklanarak çocuklar için gerekli hassasiyet gösterilebilir.
- Anne ve babalar yoğun hayat ve iş temposu içinde çocuklarına yeterli zaman ayıramamaktadır. Hele çocuk, büyük ebeveyninden uzaktaysa veya onlara sahip değilse sevgi, kültürel aktarım, dil bilinci ve tarih şuuru gibi önemli paylaşımlardan mahrum kalarak yalnızlaşıp köksüzleşerek oradan oraya savrulma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilmektedir. Aileler, çocuklarını nitelikli eserlerle buluşturma ve böyle eserlerin hazırlanması noktasında talepkâr olarak gerekli hassasiyeti gösterebilir.
- Türkçe ve diğer branşlar için hazırlanan ders kitaplarındaki metinlerin büyük ebeveyn-torun ilişki ve aktarımına katkı sağlayacak şekilde düzenlenmeleri çocuklar için daha faydalı olacaktır. Geçmişin hazinesine sahip çıkmak ve bunları yeni nesillere aktarabilmek için nitelikli metinlerin bulunduğu ders kitapları hazırlanabilir.
- Öğretmenler, öğrencilerin gelişimine katkı sağlayacak eserleri tavsiye edebilir, okul ve sınıf kütüphanelerinde bu kitaplara yer verilmesi için gayret gösterebilir ve zararlı gördüğü eserlere karşı gerekli uyarıları yapabilir.
- Öğretim programı geliştiricileri nesiller arası aktarım ve çocuğun dilsel, duygusal, bilişsel, kişisel ve toplumsal gelişiminde büyük ebeveynlerin önemli katkıları olduğunu dikkate alarak aile büyükleri ile torunların etkileşimini arttıracak faaliyetler ve materyaller oluşturulması için gerekli adımları atabilir.

KAYNAKÇA

- Abuzar, Celil. 2017. Televizyonun Aile Yapımız Üzerine Etkisi. **Harran İlahiyat Fakültesi Dergisi**. s. 38: 79-87.
- Adalı, Oya. 1990. **Bildirici Metinlerin Okunması, Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim**. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. 2019. 1.Yaşlılık Şurası. E-Bülten. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/3668/eyh-yaslilik-surasi-ozel-sayisi.pdf>. [16.05.2019]
- Akın, Galip. 2006. **Her Yönüyle Yaşlılık**. 1. bs. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Aksan, Doğan. 2006. **Türkçenin Sözcük Varlığı**. 4. bs. Ankara: Engin Yayınevi.
- _____.2003. **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilimi**. 2. bs. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, İlhan. 2011. Türklerde Aile ve Çocuk Eğitimi. **Journal Of International Social Research**. c. 4. s. 16: 11-19.
- Akyol, Hayati. 1997. Kelime Öğretimi. **Millî Eğitim**. s. 134: 46-47.
- Alperen, Melike Ahsen. 2013. Sosyo-Ekonomik Statü Açısından Yaşlıların Aile İlişkileri: Ankara Keçiören Örneği. Yüksek Lisans Tezi. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**.
- Altan, Selen. Sinem Tarhan. 2018. Büyükkanneden Toruna: Yaşamboyu Öğrenme Sürecinde Değer ve Beceri Aktarımı. **Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi**. c. 2. s. 1: 26-42.
- Altıntaş, Ersin. 1992. Alfred Adler ve Bireysel Psikolojisi. **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c.7. s. 1: 49-57.
- Aluş, Yadigâr. 2015. Kültürel ve Toplumsal Gerçekliğimiz Açısından Aile Anlayışlarının ve Türk Ailesinin Değerlendirmesi. **PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**. c.1. s. 1: 15-24.
- Alver, Köksal. 2005. Çocuk Edebiyatı. **Hece Dergisi**. Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı. s. 104-105: 307-308.
- Anaz, Zehra. 2018. Mavisel Yener'in Çocuk Kitaplarında Sözlü Edebiyat Ürünleri. **Asya Studies**. c. 5. s. 5: 21-35.
- Apaydın, Halil. 2001. Aile İçi İletişimin Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi. **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. s. 12-13: 320-337.

- Appelbaum, Steven. Maria Serena. Barbara Shapiro. 2005. Generation “X And The Boomers: An Analysis Of Realities And Myths. **Management Research News**. c. 28. s. 1: 1–33.
- Arıcı, Ali Fuat. 2018. **Çocuk Edebiyatı ve Kültürü**. 2. bs. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- _____. 2016. Erken Çocukluk Dil Gelişiminde Ailenin Rolü. **Türkiye Eğitim Dergisi**. c. 1. s. 1: 66-78.
- Arpacı, Fatma. Aydan Bekar. 2013. Çocukların Büyük Ebeveynleri İle Etkileşimlerine İlişkin Görüşleri. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. s. 29: 11-29.
- Arpacı, Fatma. Fatma, Şahin Tezel. 2015. Yaşlı Bireylerin Yaşlı ve Çocuk Etkileşimine İlişkin Görüşleri. **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**. c. 19. s. 1: 231-245.
- Arslantürk, Zeki. M. Tayfun Amman. 2001. **Sosyoloji**. 4. bs. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Artar, Müge. Bekir Onur. Nermin Çelen. 2002. **Çocuk Oyunlarında Üç Kuşakta Görülen Değişimler**. Çocuk Forumu, c. 5.s. 1: 35- 39.(Aktaran: Tuğrul, Belma. Hatice Gözde, Ertürk. Şenay, Özen Altınkaynak. Gökhan Güneş. 2014. Oyunun Üç Kuşaktaki Değişimi. **The Journal Of Academic Social Science Studies**. c.8. s.2: 1-16.)
- Ay, Mehmet Emin. 2015. **Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım?** 33. bs. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Aybey, Salih. 2016. Osmanlıdan Günümüze Türk Toplumunun Aile Kurumuna Bakışı ve Aile Yapısındaki Değişimin Değerlendirilmesi. **Tarih Okulu Dergisi**. (TOD) Yıl 9. s. 27: 203-217.
- Bahadıroğlu, Yavuz. 2017. **Osmanlı’da Çocuk Eğitimi**. 1. bs. Ankara: Hayat Yayınları.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı. 1966. **Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Banarlı, Nihat Sâmi. 2008. **Türkçenin Sırları**. 26. bs. Kubbealtı Neşriyatı.
- Bayrak, Dilek. 2017. İlk Kez Oruç Tutan Çocuklar Dedelerinin Sirtında. <http://erzurumgunebakis.com/haber/ilk-kez-oruc-tutan-cocuklar-dedelerinin-sirtinda-5688.html>. [23.3.2019]
- Bayrakçı, Mustafa. 2007. Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması. **Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. s. 14: 198-210.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi. 20 Kasım 1959. https://www.unicef.org/turkey/pdf/_cr23.pdf [13.3.2019]
- Böcüoğlu Bodur, Ayşe. 2018. Örumcek Ağıyla Kanser Tedavisi Projesine Ödül. <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/orumcek-agıyla-kanser-tedavisi-projesine-odul/1157260>. [26.03.2019.]
- Brock, W., Gregory. Charles P. Barnard. 1999. **Procedures In Marriage And Family Therapy**. Boston: Allyn and Bacon.

- Broinowski, Ian. 2002. Toward Creativity In Early Childhood Education. www.library.unisa.edu.au. [3.4.2019]
- Büyüköztürk, Şener. Ebru Kılıç Çakmak. Özcan Erkan Akgün. Şirin Karadeniz. Funda Demirel. 2016. **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. 21. bs. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Can, Gürhan. 2007. **Kişilik Gelişimi**. Eğitim Psikolojisi. ed. Binnur Yeşilyaprak. Ankara: Pegem.
- Canatan, Ayşe. 2008. Toplumsal Değerler ve Yaşlılar. **Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi**. s. 1: 62-71.
- Cevher Kalburan. Nilgün. 2011. **Erken Çocukluk Döneminde Yaratıcılık ve Sanat**. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık. (Aktaran: Kara, Ömer Tuğrul. Ahmet Akkaya. 2014. Kurgusal Çocuk Yazını Ürünlerinde Çocukların Hayal Gücü ve Yaratıcılığını Etkileyen Boyutlar. **Çocuk Yazını Araştırmaları 1**. ed. Bülent Özkan. Adana: Karahan Kitabevi.)
- Ceyhan, Nesîme. 2009. Çocuklara Tarih Şuuru Kazandırmada Tarihî Hikâyelerden Yararlanma Üzerine Bir Deneme. **1st International Syposium On Sustainable Development June 9-10 2009**. Sarajevo: International Burch University.
- Cogin, Julie. 2012. Are Generational Differences In Work Values Factor Fiction? Multicountry Evidence And Implications. **The International Journal Of Human Resource Management**, v. 23. n. 11: 2268-2294.
- Costanza, David P. Lisa . M. Finkelstein, 2015. Generationally Based Differences In The Workplace: Is There A There There? Industrial And Organizational Psychology: **Perspectives On Science And Practice**. v. 8. n. 3: 1-27.
- Crawford, Patricia A. Sharika Bhattacharya. 2014. Grand Images: Exploring Images Of Grandparents In Picture Books. **Journal Of Research In Childhood Education**. v. 28. n. 1: 128-144.
- Çam, Nusret. 2012. **İslam'da Sanat Sanatta İslam**. 5. bs. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çelebioğlu, Âmil. 1987. **Kültürümüzde Yatak Duaları**. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, c. 4. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.
- Chester, Eric. 2002. **Employing Generation Why?** Katy, TX: Tucker House Books.
- Çınar, Fatih. Nural Şener. 2016. Erken Çocukluk Dönemi Dinî Gelişim Özelliklerine Uygun Ailede Din Eğitimi. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. The Journal of International Social Research**. c. 9. s. 47: 607-615.
- Çiftçi, Ali. 2008. Ailedeki Yaşlı Bireyler. **V. Aile Şurası "Aile Destek Hizmetleri" Bildirileri 5-7 Kasım 2008**. Ankara: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü: 222-231.

- Çiftçi, Taner. Yurdal Dikmenli. 2016. Üniversite Öğrencilerinin Vatan Algısı ve Geçmişe Dönük Değişimi. **International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic**. c. 11. s. 3: 847-860.
- Dahrendorf Malte. 1992. Kinder- Und Jugendliteratur İn İhrem Verhältnis Zu Pädagogik Und Didaktik. **Arbeitsgemeinschaft Jugendliteratur Und Medien**. (Aktaran: Dilidüzgün, Selahattin. 2004. Çağdaş Çocuk Yazını. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.)
- Demiriz, Serap. Fatma Arpacı. 2016. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Büyük Ebeveynleri Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi. **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c.7. s. 1: 707-726.
- Develi, Hayati. 2013. **Dil Doktoru**. 8. bs. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Dikici, Abdullah. 2001. Geleneklerin Toplumdaki Yeri ve Önemi. **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. c.11 s. 2: 251-258
- Doğan, Abide. 2005. Cahit Uçuk'un Macera Romanları. **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (HÜTAD)**. s. 3: 21-50.
- Doğan, İsmail. 2001. **Osmanlı Ailesi**. 1. bs. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- _____. 2000. **Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar**. 3. bs. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duman, Zeki. M. 2012. Aile Kurumu Üzerine Tarihsel Bir Okuma Girişimi ve Muhafazakâr İdeolojinin Aileye Bakışı. **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**. c.1. s. 4: 19-51.
- Dunifon, Rachel. Ashish Bajracharya. 2012. The Role Of Grandparents In The Lives Of Youth. **Journal Of Family**. v.33. n. 9: 1168–1194.
- Er, Züleyha. Ali Fuat Arıcı. 2018. Ortaokul Öğrencilerinin Okuma Becerilerinin Geliştirilmesinde Ailenin Etkisi. **Türkiye Eğitim Dergisi**. c. 3 s. 1: 1-21.
- Erkal, Mustafa. E. 1999. **Sosyoloji**. 10. bs. İstanbul: Der Yayınları.
- Esenler Belediyesi. 2016. Faaliyet Raporu.
http://www.esenler.bel.tr/Files/FAALYET_RAPORU/faaliyetraporu2016-2.pdf.
[3.4. 2019]
- Eşitti, Şakir. 2016. Çizgi Filmlerde Küresel ve Yerel Kültürün İnşası: Caillou ve Pepee Örneği. **Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi**. c.32. s. 32: 125-144.
- European Commission. 2010. **Decision Of The European Parliament And Of The Council On The European Year For Active Aging**. [18Nisan 2019].
<https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=16874&langId=en>
- Feeney, Stephanie. Eva Moravcik. 1987. A Thing Of Beauty: Aesthetic Development In Young Children. **National Association For The Education Of Young Children**. v.42. n. 6: 7–15.
- Fenwick, Geoff. Angela Morrison. 2001. Images Of Grandparents In Young Children's Picture Books In The United Kingdom. **New Review Of Children's Literature And Librarianship**. v. 7. n. 1: 127-145.
- Fırat, Hatice. 2018. Grandparent-Grandchild Relationships In Turkish Children's Novels. **Universal Journal Of Educational Research**. v. 6. n. 10: 2047-2060.

- Geçgel, Hulusi. Nilsu Ak. 2007. Aziz Nesin'in Öykülerinde Çocuk ve Eğitim Teması. Dokuz Eylül Üniversitesi Bucak Eğitim Fakültesi Dergisi. s. 22: 115-124.
- Gençaydın, Zafer. 2002. Sanat Eğitimcisi Yetiştirmede G.E.F. Resim-İş Bölümünün Yeri ve Bugünkü Durumu. **1.Sanat Eğitimi Sempozyumu. Ankara 2002.** Gazi Üniversitesi: 25- 30.
- Giddens, Anthony. 2000. **Sosyoloji.** çev. Cemal Güzel. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Göğüş, Beşir. 1978. **Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi.** 1. bs. Ankara: Gül Yayınevi.
- Güler, Sibel. 2010. Türk Mutfak Kültürü ve Yeme İçme Alışkanlıkları. **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.** s. 26: 25-30.
- Gürses, İbrahim. Mehmet Akif Kılavuz. 2016. Kuşakların Ahlâkî Değerleri Birlikte Öğrenmesi: Kohlberg'in Ahlâkî Gelişim Kuramı Açısından Bir Değerlendirme. **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.** c. 25. s. 1: 97-117.
- Harper, Sarah. Sonya Levin. 2005. "Family Care, Independent Living And Ethnicity". **Social Policy And Society.** s. 4: 157-169.
- Hazer, Oya. 2012. Büyük Ebeveynlerinin Ergenler Tarafından Algılanan Özelliklerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. **EFD/JFL Edebiyat fakültesi Dergisi.** c. 29, s. 1: 123-141.
- Holladay, Sherry. Rita Lackovich. Margaret Lee. Mindy Coleman. David Harding. & Desire Denton. 1998. (Re) Constructing Relationships With Grandparents: A Turning Point Analysis Of Granddaughters' Relational Development With Maternal Grandmothers. **International Journal Of Aging & Human Development.** n. 46: 287-303.
- Hrdy, Blaffer, Sarah. 2011. **Mothers And Others The Evolutionary Origins Of Mutual Understanding.** Cambridge, MA: Harvard University Press.
- İşıldak, R. Suat. 2008. Yaratmada İlk Adım: İmge ve İmgelem. **Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED).** c. 2. s. 1: 64-69.
- İlhan, M. Emir. 2017. Hatırlamadan Hayale Tanpınar Estetiği ve Sözlü Kültür. **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi.** s. 42: 184-199.
- James, William. 1920. **Die Religiöse Erfahrung In Ihrer Mannigfaltigkeit.** 3. Aun. J. C. Hinrich'sche Buchhandlung. Leipzig: 392. (Aktaran Yavuz, Kerim. 2012. Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi. İstanbul: Boğaziçi Yayınları)
- Janelli, Linda. M. 1988. Depictions Of Grandparents In Children's Literature. **Journal Educational Gerontology.** c. 14, s. 3: 193-202.
- Johnson, James. A., John. Lopes. 2008. The Intergenerational Workforce, Revisited. **Organization Development Journal.** n. 26: 31-36.
- Kafesoğlu, İbrahim. 1997. **Türk Millî Kültürü.** 16. bs. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kaplan, Mehmet. 2012. **Büyük Türkiye Rüyası.** 6. bs. İstanbul: Dergah Yayınları.

- Kaya, Zeynep. 2015. **Türk Toplumunda İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi**. 1. bs. İstanbul: Dem Yayınları.
- Keklik, Saadettin. 2014. **Çocuk Şiiri İncelemeleri**. 2. bs. Uşak: Özler Ofset Matbaa.
- Kıbrıs, İbrahim. 2016. Okuyucularına Bakış Açısı Kazandırma Yönüyle Ayla Çınaroğlu'nun Çocuk Öykü ve Romanları. **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 9. s. 1: 150-157.
- Kılıç, Bekir Sittik. Oğuzhan Yılmaz. 2016. Beyaz Bulut Dergisindeki Kurgusal Metinlerde Karakterler Yoluyla Verilen İletiler. **III. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler 20-21 Ekim 2016**. İstanbul: 457-470.
- Kılıç, Nilüfer. Pınar. 2018. Kuşaklararası İletişim: Üniversite Öğrencilerinin Yaşlılarla İletişim Biçimleri. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**. c. 11 s. 55: 849-860.
- Kılınç, Tekin. 2013. **Osmanlı'dan Torunlarına Yol Rehberi**. 2. bs. İstanbul: Akis Kitap.
- Kısakürek, Necip Fazıl. 2018. **O ve Ben**. 40. bs. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- King, Valerie. Glen H. Elder. Rand D. Conger. 2000. Wisdom Of The Ages. Ed. Rand. D. Conger And Glen. H. Elder (Ed.), **Children Of The Land: Adversity And Success In Rural America**. Chicago: University Of Chicago Press: 127-148.
- Koca, Salim. 2002. "Eski Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat". **Türkler**. ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları: 15-37.
- Koç, Bozkurt. 2008. Çocuğun Dinî Gelişiminde Rol Model Olarak Anne ve Baba. **Dinî Araştırmalar Dergisi**. c. 11, s. 31: 49-60.
- Koçak, Kürşat. 2013. Türk Kültür Tarihinin Bin Yıllık Başyapıtı: Kutadgu Bilig'den Bu Güne Ulaşan Gelenekler. **Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi**. c. 4. s. 13: 56-66.
- Kornhaber, Arthur. 1996. **Contemporary Grandparenting**. Thousands Oaks, U.S.:Sage Publications. (Aktaran:Yenilmez, Çınar. 2012. **Aile İlişkileri**. ed. Çınar Yenilmez. Aile Yapısı ve İlişkileri. Anadolu Üniversitesi Yayını. No:1513. Eskişehir. S.21-41)
- Koşkunlu, Yasemin. 2008. Muzaffer İzgü'nün Anneannemin Akıl Almaz Maceraları Serisindeki Aile Kavramının Çocuk Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. **Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**.
- Köylü, Mustafa. 2004. Çocukluk Dönemi Dinî İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi. **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. c. 45. s. 2: 137-149.
- Kuşat, Ali. 2012. "Bilişsel Gelişim Açısından Din Fıtrat İlişkisi. **Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. (ERUIFD)** s. 15: 35-53.

- Lahaye, Willy. Jean. Pierre Pourtois. Huguette Desmet . 2011. **Kuşaktan Kuşağa Aktarım. Çocuklarımız Çocuklarını Nasıl Eğitiyor?** 1. bs. çev. Canan. Özatalay. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mannheim, Karl. 1922/1924. **Structures Of Thinking**. London: Routledge & Kegan Paul. (Aktaran: Cogin, Julie. 2012. **Are Generational Differences In Work Values Fact Or Fiction? Multi-Country Evidence And Implications**. The International Journal Of Human Resource Management. v. 23. n. 11: 2268-2294.)
- Maraşlı, Ahmet. 2012. **Okumayı Sevdirme Yolları**. 1. bs. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Mengüşoğlu, Takiyettin. 1971. **Felsefi Anthropologi**. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Merriam, Sharan. B. 1988. **Case Study Research In Education A Qualitative Approach**, USA: Jossey-Bass Publishers.
- Milli Eğitim Bakanlığı. 2013. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Ahlak Gelişimi. Ankara. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Ahlak%20Geli%20Fimi.pdf. [5.4.2019]
- Miyasoğlu, Mustafa. 1987. **Çocuk Edebiyatı Yıllığı**. İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Onuk Örgü, Eda. 2013. İlkokul Çağı Çocuklarının Söz Varlığının Gelişiminde Masallar. **Sakarya University Journal Of Education**. c. 3. s. 1: 21-31.
- Onur, Bekir. 2005. **Türkiye’de Çocukluğun Tarihi**. 1. bs. Ankara: İmge Kitabevi.
- Önkaş, Nilgün. 2016. Türkçe Ders Kitapları Metinlerinde Tarih Bilinci. **IV. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu Bildiriler, 01-03 Eylül 2016**. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi: 572-576.
- Övgü, Pınar. 2017. Yaşlılarla Çocukları Buluşturan Yuva. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39019901> [03.04. 2019]
- Özcan, Hüseyin. 2008. Halk Edebiyatı Metinlerinin Çocuk Edebiyatına Kaynak Olması ve Örneklem Olarak Dede Korkut Hikâyeleri. **Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic** c. 3. s. 2: 582-603.
- Özdemir, Emin. 1980. **Türk ve Dünya Edebiyatı (Kavram-Dönemler-Yönelimler)**. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Özmen, Şule Yüksel. 2013. Türk Kültüründe Yaşlının Yeri ve Medyayla Yaşlılığın Değişen Konumu. **Millî Folklor**. s. 100: 110-119.
- Öztürk, Zehra. 2003. Eğitim Tarihimizde Okuma Toplantılarının Yeri ve Okunan Kitaplar. **Değerler Eğitimi Dergisi**. c. 1. s. 3: 131-155.
- Özyürek Arzu., Asya, Çetin. Derya, Şahin. Rukiye, Yıldırım. Neslihan, Evirgen. 2018. Okul Öncesi Dönem Çocuklarda Problem Çözme Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. **Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi**. c. 3. s.2: 32-41.
- Patton, Micheal Quinn. 2014. **Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri**. 3.bs. çev. ed. Mesut Bütün. Selçuk Beşir Demir. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Postman, Neil. 1995. **Çocukluğun Yok Oluşu**. çev. Kemal İnal. 1. bs. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ross, Nicola. Malcolm, Hill. Sweeting, Helen. Cunningham-Burley, Sarah. 2005. **Grandparents And Teen Grandchildren: Exploring Intergenerational Relationships**. Edinburgh: ESRC, Centre For Research On Families And Relationships: 324-233.
- Rousseau, Jean. Jacques. 2016. **Emile**. çev. Yaşar Avunç. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sağlam, Mehmet. Neriman Aral. 2016. Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları. **Çocuk ve Medeniyet Dergisi**. c. 1. s. 2: 43-56.
- Sallabaş, Muhammed Eyyüp. 2012. Ömer Seyfettin Hikâyelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Bakımından İncelenmesi. **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. s. 59-68.
- Sanlıtop, Gazenfer. 2015. **Çocuklarımızı Nasıl Yetiştirelim?** Ankara: Hayat Yayıncılık.
- Santrock, John. W. 2011. **Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim psikolojisi**. çev. Galip Yüksel. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sarı, Eren. 2016. **Osmanlı'da Çocuk**, Noktaekitap. [24.2.2019]
- Schmid, Wilhelm. 2018. **Anne Baba ve Büyükanne Büyükbaba Olmanın Sevinçleri Üzerine**. 1. bs. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Seefeldt, Carolyn. 1990. "Assessing Young Children." **Continuing Issues In Early Childhood Education**. ed. Crolyn Seefeldt. New York: Merrill/Macmillan (Aktaran: Canatan, Ayşe. 2008. Toplumsal Değerler ve Yaşlılar. **Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi**. s. 1: 62-71).
- Sefertaş, Çağlar. 2013. Dede ve Nineden Uzak Yetişen Çocuk İletişim Sorunu Yaşıyor. <https://www.haberler.com/dede-ve-nineden-uzak-yetisen-cocuk-iletisim-sorunu-4312226-haberi/> [21.3.2018]
- Sertalin Mercan, Çare. 2013. Gelişim Psikolojisinde Kuramlar ve Araştırma Yöntemleri. **Gelişim Psikolojisi**. ed. Ergin, Hatice. Yıldız Armağan Ankara: Nobel Kitap: 7-28.
- Sever, Sedat. 2015. **Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü**. 2. bs. İzmir: Tudem Yayınları.
- _____.2008. **Çocuk ve Edebiyat**. İzmir: Tudem Yayınları.
- Seydaoğlu, Ramazan. 2007. Masal Tadındaki Zamanlar...Erişim Tarihi: [13.3.2019]. <https://ramazanbey.wordpress.com/2007/07/13/masal-tadindaki-zamanlar/>
- Shaffer, David, R. And Katherina Kipp. 2007. **Development Psychology: Childhood And Adolescence**. USA: Wadsworth, Cengage Learning.
- Smith, Peter. K. 1991. **The Psychology Of Grandparenthood: An International Perspective**. London: Routledge.
- Soriano, Marc. 1977. Children's Books And Human Rights. **Prospects, Unesco's Quarterly Review Of Education**. v. 7. n. 2: 204-225

- Şahin, Çavuş. 2004. Problem Çözme Becerisinin Temel Felsefesi. **Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**. s. 10: 160-171.
- Şirin, Mustafa Ruhi. 2010. **Çocuk Hep Çocuk**. 2. bs. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tanpınar, Ahmet. Hamdi. 1996. **Yaşadığım Gibi**. 2. bs. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Taşdemir, Edip. Coşkun, Mustafa. Volkan. 2016. Türkçe Ders Kitaplarında Tarihî Değerler. **IV. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu Bildiriler, 01-03 Eylül 2016**. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi: 320-330.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı. 2019. 7. Aile Şûrasında Yaptığı Konuşma. <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/105228/7-aile-s-rasinda-yaptigi-konusma>. Erişim Tarihi: [18.5.2019]
- Terzi, Şerife. 2000. İlköğretim Okulu Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Kişiler Arası Sorun Çözme Beceri Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Topçu, Nurettin. 2016. **Türkiye'nin Maarif Davası**. 23. bs. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tuğrul, Belma. Hatice Gözde, Ertürk. Şenay, Özen Altınkaynak. Gökhan, Güneş. 2014. Oyunun Üç Kuşaktaki Değişimi. **The Journal Of Academic Social Science Studies**, c. 8. s. 27: 1-16.
- Türkçe Sözlük**. 2010. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).2018. **İstatistiklerle Yaşlılar**. >www.tuik.gov.tr> [2.5.2019.]
- Türkmen, Nilgün. 2013. Çizgi Filmlerin Kültür Aktarımındaki Rolü ve Pepee. **Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**. c. 36. s. 2: 139-158.
- Twenge, Jean. M. 2010. A Review Of Empirical Evidence On Generational Differences In Work Attitudes. **Journal Of Business Psychology**, c. 25. s. 2: 201-210.
- Uğur, Sinem. Burcu. 2018. Geçmişten Günümüze Şekillenen Çocukluk Algısı ve Çocuk Yetiştirme Pratikleri. **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**. c. 1. s. 45: 227-247.
- Ulutaş, Ejder. Ahmet Özpınar. 2013. XVI. Toplumumuzun Aile Yapısı. **Sistemik Aile Sosyolojisi**. ed. Mustafa Aydın. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Veyis, Sedat. 2015. **Geleneksel Kültürümüzde Çocuk**. 1. bs. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Wiscott, Richard. Kopera-Fyre, Karen. 2000. Sharing Of Culture: Adult Grandchildren's Perceptions Of Intergenerational Relations. **International Journal Of Aging And Human Development**. v. 51. n. 3: 199-215.
- Yalçın, Alemdar. Gıyasettin, Aytaş. 2008. **Çocuk edebiyatı**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yavuzer, Haluk. 2018. **Ana-Baba ve Çocuk**. 28. bs. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yıldırım, Ali. Hasan Şimşek. 2016. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldız, Armağan. 2006. Ebeveynin Sorun Çözme Becerisini Geliştirmeye Yönelik DeneySEL Bir Çalışma. M.Ü. **Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**. s. 24: 231-244.
- Yılmaz, Aliye. 2012. Çocuk Eğitiminde Masalın Yeri (Binbir Gece Masalları Örneği). **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**. s. 25: 299-306.
- Yılmaz, Mehmet. Tayyip Duman. 2017. TRT Çocuk Dergisi’nde Millî Bir Değer Olarak “Vatan–Vatanseverlik” Değeri. **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**. c. 7. s. 2: 639-657.
- Yusuf Has Hacıp. 2003. **Kutadgu Bilig**. çev. Reşit Rahmeti Arat. 1. bs. Ankara: TTK Yayınları.
- Zivtci, Figen. 2007. Çocuk Kitaplarında Kahramanın Yeri ve Önemi. **II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler, 04- 06 Ekim 2006**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları: 245-247.

EKLER

Ek.1. Araştırma Kapsamında İncelenen Çocuk Kitapları

- Açık, Ömer. 2018. **Taşkafa**. 2. bs. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Ak, Sevim. 2018. **Gemici Dedem**. 22. bs. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Avcı Çakman, Koray. 2016. **Dedemin Uçan Dairesi**. 4. bs. İzmir: Tudem Yayınları.
- Aydın Gökduman, Nehir. 2017. **Dedem Eve Dönüyor**. 3. bs. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Gökalp, Alp. 2018. **Anneannemin Güzel Çiçekleri**. 1. bs. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Güler, Mehmet. 2015. **Ninemin Yemekleri Dedemin Oyuncakları**. 1. bs. İstanbul: Nesin Yayınevi.
- Gündüz, Üzeyir. 2016. **Dedemi Kimseye Kaptırmam**. 1. bs. Ankara: Küçük Ev Yayınları.
- İzgü, Muzaffer. 2017. **Anneannem Gelin Oldu**. 14. bs. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kavukçu, Cemil. 2012. **Yeşilcik**. 1. bs. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Pat, Gamze. 2018. **Dedemin Ayçiçeği Tarlası**. 3. bs. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Saygı, Sevgi. 2017. **Yasemin ve Lavanta**. 1. bs. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Sürcan, Gamze. 2017. **Dünyanın En Talihli Vapuru**. 2. bs. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yaşar, Sinan. 2018. **Çetin Ceviz**. 3. bs. İstanbul: Fom Kitap.
- Yaşar, Şermin. 2018. **Dedemin Bakkalı**. 8. bs. İstanbul: Taze Kitap.
- Yavaşlı, Aydoğan. 2018. **Dedem En İyi Arkadaşım**. 1. bs. İstanbul: Nova Kids.

Ek.2.Büyük Ebeveyn Vasıtasıyla Oluşturulan Odak Noktaları

Kod	Kitaplar	Odak Noktaları
K.1	Y	Geleneksel oyunlar ve değişen çocukluk
K.2	GD	Aile ilişkileri, insan doğası ve resim sanatı
K.3	DKK	Yanlış anlama ve kıskançlık
K.4	DBEİA	Doğal hayat ve aile ilişkileri
K.5	YVL	Sevgi ve hayal gücü gelişimi
K.6	ÇÇ	Aile ilişkileri ve bilim-hayal gücü gelişimi
K.7	DAT	Aile sırları ve arkadaşlık
K.8	DUD	Şehir-köy hayatı zıtlığı, tarihsel olaylar ve doğal yaşamın güzellikleri
K.9	T	Küskünlük
K.10	DB	Dede torun ilişkisi, olumsuz davranışın nedeninin açıklanmayışının sebep olduğu çatışma, aile ilişkileri
K.11	DED	Aile ilişkileri ve huzurevi kavramı
K.12	DETV	Spor, hayal gücü ve iş birliği
K.13	NYDO	Geleneksel Türk yemekleri, doğal yaşam, geleneksel oyuncaklar
K.14	AGO	Aile bağları, yeniliğe açık olma
K.15	AGÇ	Hayal gücü eğitimi, büyük ebeveyn-torun ilişkisi

**Ek. 3. Çağdaş Çocuk Kitaplarındaki Nine ve Dede Karakterlerinin Sunuluş
Biçimleri Formu**

	K.1	K.2	K.3	K.4	K.5	K.6	K.7	K.8	K.9	K.10	K.11	K.12	K.13	K.14	K.15	TOPLAM	%
1.Sözlü Edebiyatın Aktarımı																	
1.1. Masal																	
1.2.Ninni																	
1.3.Mani																	
1.4. Tekerleme																	
1.5.Bilmece																	
1.6.Halk Hikâyesi																	
1.7. Fıkra																	
1.8.Atasözü																	
2.Okuma Kültürü																	
2.1. Okuma-Yazma Becerisinin Geliştirilmesine Katkı																	
2.2.Okuma-Yazma Öğretimi																	
2.3.Torunlara Kitap Okuma																	
2.4.Okuma -Yazma Sevgisi																	
3.Gelenek Aktarımı																	
3.1.Yeme-içme																	
3.2.El Sanatları																	

Ek 3- devam

3.3.Bayram																	
3.4.Düğün																	
3.5.Doğum																	
3.6.Batıl İnançlar																	
3.7.Geleneksel Sporlar																	
3.8.Geleneksel Sanatlar																	
3.9.Askerlik																	
3.10.Meslekler																	
3.11. Eşya																	
3.12.Ad Koyma																	
4.Dinî Eğitim																	
4.1. Dinî Terimler																	
4.2.Dua																	
4.3.Din Kuralları																	
4.4.İlahi																	
4.5.Namaz																	
5.Ahlak Eğitimi																	
6.Oyun																	
6.1.Oyunlar																	
6.2.Oyuncaklar																	
7.Günlük Yaşam																	
7.1.Yiyecek-İçecekler																	
7.2.Sofra Adabı																	

Ek 3- devam

7.3.Misafir Ağırlama																	
7.4.Yaşanılan Mekânlar																	
7.5.Yeme- İçme Alışkanlıkları																	
7.6.Kişiler Arası İletişim																	
7.6.1.Olumlu																	
7.6.2.Olumsuz																	
7.7.Selamlaşma/Vedalaşma																	
8.Dil Bilinci																	
8.1.Doğrudan																	
8.2.Dolaylı																	
9.Tecrübe																	
10.Tarih Şuuru																	
11.Edebiyat-Sanat- Müzikle İlgili Aktarımlar																	
12.Aile Geleneğinin Aktarımı																	
13.Söz Varlığının Geliştirilmesi																	
14.Kuşaklar Arası Farklılıklar																	
14.1.Dış Görünüş																	
14.2.Tavır-Tutum/Yaşam Biçimi																	
15. Vatan Sevgisi																	
16.Bilgi Aktarımı																	
17.Hayal Gücü Eğitimi																	
18.Problem Çözme																	
19.Olumsuzluklar																	

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı: Ayşegül

Soyadı: GÖKSEL

İletişim Bilgileri: aysegul.goksel@hotmail.com

Eğitim Bilgisi

2012-2016: İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Lisans Programı.

Yayınlar

Göksel, Ayşegül. Arıcı, Ali Fuat. 2019. Çağdaş Çocuk Kitaplarında Yer Alan Aile Büyüklerinin Sunuluş Biçimleri Üzerine Bir Durum Tespiti. **Türkiye Eğitim Dergisi.**